

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**“İSTANBUL-HATIRALAR VE ŞEHİR” ADLI ESERDEKİ
KÜLTÜREL UNSURLARIN GENEL ÇEVİRİ STRATEJİLERİ
AÇISINDAN ÇÖZÜMLENMESİ**

ECE OKUR
FRANSIZCA MÜTERCİM VE TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Yusuf POLAT

KIRIKKALE-2023

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**“İSTANBUL-HATIRALAR VE ŞEHİR” ADLI ESERDEKİ
KÜLTÜREL UNSURLARIN GENEL ÇEVİRİ STRATEJİLERİ
AÇISINDAN ÇÖZÜMLENMESİ**

ECE OKUR
FRANSIZCA MÜTERCİM VE TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Yusuf POLAT

KIRIKKALE-2023

KABUL ve ONAY

Ece OKUR tarafından hazırlanan “İSTANBUL-HATIRALAR VE ŞEHİR ADLI ESERDEKİ KÜLTÜREL UNSURLARIN GENEL ÇEVİRİ STRATEJİLERİ AÇISINDAN ÇÖZÜMLENMESİ” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Yusuf POLAT

İmza.....

Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı
Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Doç. Dr. Duran İÇEL

İmza.....

Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı
Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Doç. Dr. Ayşen Zeynep ORAL

İmza.....

Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı
Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 13/07/2023

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza

Ece OKUR

13.07.2023

ÖZET

“İSTANBUL-HATIRALAR VE ŞEHİR” ADLI ESERDEKİ KÜLTÜREL UNSURLARIN GENEL ÇEVİRİ STRATEJİLERİ AÇISINDAN ÇÖZÜMLENMESİ

Kırıkkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Yusuf POLAT
Temmuz 2023, 172 sayfa

Bu çalışmada Nobel Edebiyat ödüllü ilk ve tek Türk yazar olan Orhan Pamuk’un 2003 yılında yazdığı “İstanbul-Hatıralar ve Şehir” adlı eseri ve bunun Savaş Demirel, Valérie Gay-Aksoy ve Jean-François Pérouse adlı çevirmenler tarafından 2007 yılında yapılan “İstanbul-Souvenirs d’une ville” başlıklı Fransızca çevirisi ele alınmıştır. Çalışmaya konu olan Türkçe eserdeki kültürel unsurların Fransızca çevirisi genel çeviri stratejileri açısından incelenmiştir. Pamuk, anı türünde yazdığı bu kitabında çocukluğundan yirmi iki yaşında romancı olmaya karar verdiği güne kadarki süreyi, o dönemin İstanbul’unu ve kendisinin şehirle kurduğu bağı anlatmaktadır. Eser yazarın kendi anılarını, düşüncelerini ve hayat hikayesini anlatması bakımından otobiyografi özelliği taşıırken, İstanbul’un tarihi olaylarını, sokaklarını ve insanlarını anlatmasıyla da biyografi özelliği taşımaktadır.

Yapılan bu çalışma ile Türk kültürüne ait unsurları tanımak, bu kültürel unsurların Fransızcaya çevirisi esnasında çevirmenlerin başvurdukları çeviri stratejilerini belirlemek ve belirlenen stratejilerin çeviri sürecinde yeterince açıklayıcı olup olmadıklarını incelemek hedeflenmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde tezin konusu, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları, yöntem ve veri toplama ve çözümleme teknikleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde çeviri ve çeviribilim tanımları ile çeviribilimin araştırma alanları ve inceleme konuları ele alınmıştır. Ardından çeviri kuramları ve belli başlı araştırmacıların çeviri anlayışları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde dil, kültür ve çeviri ilişkisi, kültürel unsurlar ve bu unsurların çevirilerinde kullanılan stratejiler incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise “İstanbul-Hatıralar ve Şehir” adlı eser ve Fransızca çevirisi ele alınmıştır. Bu bölümde, eserin konusu ve yazarı olan Orhan Pamuk ve Fransızca çevirisi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Eserde yer alan 110 kültürel unsur saptanmış ve bunların Fransızcaya hangi stratejilerle aktarıldığı ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise elde edilen bulgular üzerinde durulmuştur. Yapılan incelemeler sonucunda çevirmenlerin kaynak metindeki anlamı erek metinde sağlamak amacıyla kaynak metni önceleyen bir çeviri yaklaşımı benimsedikleri ve kaynak metindeki kültürel unsurların anlamsal içeriğini korumak amacıyla aynı anlamı içeren ifadelerle aktarmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin erek okuru ve erek metni de göz önünde tutan bir çeviri yaklaşımı benimsedikleri ve kaynak kültüre özgü bir ögeyi veya ifadeyi erek okur

tarafından anlaşılabilir öge veya ifadelerle değiştirdikleri tespit edilmiştir. Ele alınan örnekler çeviride kültürel farklılıklara dayalı sorunların dilsel farklılıklara dayalı sorunlardan daha zor olabileceğini ve çeviri yaparken kaynak ve erek dillerin yanı sıra kültürlerin de iyi bilinmesi ve anlaşılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Anahtar kelimeler: Orhan Pamuk, İstanbul-Hatıralar ve Şehir, çeviribilim, kültürel unsurlar, çeviri stratejileri.

ABSTRACT

ANALYSIS OF CULTURE-SPECIFIC ITEMS IN THE WORK TITLED “ISTANBUL-MEMORIES AND THE CITY” IN TERMS OF GENERAL TRANSLATION STRATEGIES

Kırıkkale University
Graduate School of Social Sciences
Department of French Translation and Interpretation, Master’s Thesis
Supervisor: Prof. Dr. Yusuf POLAT
July 2023, 172 pages

In this study, the first and only Turkish writer with a Nobel Prize in Literature, Orhan Pamuk’s work titled “Istanbul-Memories and the City” written in 2003, and its French translation titled “Istanbul-Souvenirs d’une ville”, made in 2007 by the translators Savaş Demirel, Valérie Gay-Aksoy and Jean-François Pérouse, were discussed. The French translation of the culture-specific items in the Turkish work, which is the subject of the study, was examined in terms of general translation strategies. Pamuk, in this book written in the genre of memoir, describes the period from his childhood to the day he decided to become a novelist at the age of twenty-two, the Istanbul of that period, and the bond that he established with the city. While the work encompasses autobiographical elements, recounting the author’s memories, thoughts, and life story, it also delves into biography by narrating historical events, streets, and people of Istanbul.

With this study, it was aimed to identify Turkish culture-specific items, to assess the strategies that the translators applied during the translation of these items into French, and to determine the adequacy of these strategies in conveying the intended meaning. In the introductory section of this study, information about the subject, purpose, importance, content and limitations, methodology, and data collection and analysis techniques of the thesis was given. In the first section, the definitions of translation and translation studies, and research fields and research subjects of translation studies were discussed. Then, the translation theories and the understanding of translation of the main researchers were emphasized. In the second section, the relationship between language, culture and translation, culture-specific items, and the strategies used in the translation of these items were examined. In the third section of the study, the work titled “Istanbul-Memories and the City” and its French translation were discussed. In this section, information about the subject and author of the work, Orhan Pamuk, and its French translation was given. 110 culture-specific items in the work were identified and the strategies with which they were transferred to French were discussed. In the fourth section, the findings that were obtained were focused on. The findings reveal that the translators prioritize the source text, aiming to convey its meaning to the target reader by using expressions with similar meanings. Additionally, it has been found that translators adopt a translation approach that takes the target reader into account

and the target text, and that they replace an element or expression specific to the source culture with elements or expressions that can be understood by the target reader. The examples demonstrate that cultural differences in translation can present more significant challenges than linguistic differences, and that cultures, as well as source and target languages, should be well known and understood while translating.

Key words: Orhan Pamuk, Istanbul-Memories and the City, translation studies, culture-specific items, translation strategies.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimin sürecinde bana her zaman bilgi birikimini, tecrübelerini, desteğini aktaran, sabır ve hoşgörü gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Yusuf POLAT'a emeklerinden dolayı saygılarımı ve şükranlarımı sunarım. Kıymetli jüri üyelerim Doç. Dr. Duran İÇEL ve Doç. Dr. Ayşen Zeynep ORAL'a yönlendirici katkılarından dolayı saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Beni yüksek lisans eğitimi alma konusunda cesaretlendiren ve çalışmalarım esnasında desteğini her daim yanımda hissettiğim değerli eşim Onur OKUR'a ve bu süreçte dünyaya gelip hayatımızı daha da anlamlandıran biricik oğlum Demir OKUR'a teşekkürü borç bilirim.

Hayatım boyunca beni destekleyen ve eğitimin için ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan annem Yurdanur DAŐTAN ve babam Nihat DAŐTAN'a teşekkür ederim.

Ece OKUR

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Teze İlişkin Bilgiler.....	1
1.1.1. Tezin Adı	1
1.1.2. Tezin Konusu.....	1
1.1.3. Tezin Amacı.....	2
1.1.4. Tezin Önemi	2
1.1.5. Tezin Kapsam ve Sınırlılıkları.....	2
1.1.6. Tezin Araştırma Soruları	3
1.1.7. Tezin Yöntemi, Veri Toplama ve Çözümleme Teknikleri.....	3
2. ÇEVİRİ ETKİNLİĞİ ve ÇEVİRİBİLİM	5
2.1. Çeviri Etkinliği.....	5
2.1.1. Çeviri Nedir?	5
2.2. Çeviribilim ve Araştırma Alanları	6
2.2.1. Çeviribilim Nedir?	6
2.2.2. Çeviribilimin Araştırma Alanları.....	6
2.2.3. Çeviribilimin İnceleme Konuları.....	7
2.3. Çeviri Kuramları	9
2.3.1. Çeviride Kuram Nedir?	9
2.3.2. Çeviri Kuramları.....	9
2.3.2.1. Dilbilim Kaynaklı Kuramlar.....	9
2.3.2.2. Betimleyici Çeviri Kuramları	12
2.3.2.3. İşlev Odaklı Kuramlar	12

3. KÜLTÜREL UNSURLARIN İNCELENMESİ ve ÇEVİRİSİ	14
3.1. Dil, Kültür ve Çeviri	14
3.1.1. Dil Nedir?	14
3.1.2. Kültür Nedir?	16
3.1.3. Kültürlerarasılık	17
3.1.4. Dil ve Kültür İlişkisi	18
3.1.5. Dil, Kültür ve Çeviri İlişkisi	19
3.2. Çeviride Kültürel Unsurlar	20
3.2.1. Kültürel Unsurların Sınıflandırılması	21
3.2.2. Kültürel Unsurların Çevirisinde Kullanılan Stratejiler	22
3.2.2.1. Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet ve Çeviri Stratejileri	23
3.2.2.2. Peter Newmark ve Çeviri Stratejileri	23
3.2.2.3. Mona Baker ve Çeviri Stratejileri	24
3.2.2.4. Lawrence Venuti ve Çeviri Stratejileri	25
4. “İSTANBUL-HATIRALAR ve ŞEHİR” ADLI ESER ve ÇEVİRİSİNİN İNCELENMESİ	27
4.1. “İstanbul-Hatıralar ve Şehir” Adlı Esere Genel Bakış	27
4.1.1. Kaynak Metin ve Yazarı Hakkında Bilgiler	27
4.1.2. Erek Metin Hakkında Bilgiler	28
4.2. “İstanbul-Hatıralar ve Şehir” Adlı Eserdeki Kültürel Unsurların Fransızca Çevirisinin Çeviri Stratejileri Açısından Çözümlemesi	28
4.2.1. Giysi Adları	28
4.2.2. Yiyecek ve İçecek Adları	41
4.2.3. Ev Eşyası Adları	55
4.2.4. Meslek ve Ünvan Adları	69
4.2.5. Dinsel İfadeler ile Gelenek ve Görenekler	82
4.2.6. Deyimler	95
4.2.7. Mekân Adları	132
5. BULGULAR ve SONUÇ	146
5.1. Bulgular ve Tartışma	146
5.2. Sonuç ve Değerlendirme	162
KAYNAKLAR	164
ÖZGEÇMİŞ	172

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>ÇİZELGE</u>	<u>Sayfa</u>
3.1. Çeviri stratejileri ve yaklaşımları.....	26
5.1. Kaynak metindeki giysi adlarının erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları.....	148
5.2. Kaynak metindeki yiyecek ve içecek adlarının erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları.....	151
5.3. Kaynak metindeki ev eşyası adlarının erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları.....	153
5.4. Kaynak metindeki meslek ve ünvan adlarının erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları.....	155
5.5. Kaynak metindeki dinsel ifadeler ile gelenek ve göreneklerin erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları.....	157
5.6. Kaynak metindeki deyimlerin erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları.....	159
5.7. Kaynak metindeki mekân adlarının erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları.....	162

KISALTMALAR DİZİNİ

Prof. : Profesör

Dr. : Doktor

Doç. : Doçent

S. : Sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

KM : Kaynak Metin

EM : Erek Metin

Vb. : Ve benzeri

Apt. : Apartman

1. GİRİŞ

Çeviri eylemi bireyleri, toplumları ve kültürleri yaklaştıran ve aralarında iletişimi, alışverişi ve etkileşimi mümkün kılan vazgeçilmez bir etkinliktir. Çeviri etkinliği sayesinde toplumlar arasındaki iletişimin artması ve çeviri işleminin gelişmesiyle çeviri bir bilim dalı haline gelmiştir (Tanrıkulu, 2017, s. 98). Kimi bilim insanlarının “diller ve kültürlerarası bir aktarım” (Boztaş, 1992, s. 56) olarak ifade ettiği çeviri aracılığıyla, farklı dil ve kültürlere sahip insanlar duygu ve düşüncelerini bir dilden başka bir dile aktarma fırsatı bulurlar. Bu nedenle çeviri insan yaşamında önemli bir rol oynar. Diller sesi, dış dünyayı ve kültürün taşıyıcısı olarak düşünceyi farklı şekillerde kesitlere ayırdığı için çeviri sırasında kültürel unsurların aktarımı ve korunması gerilim kaynağı olabilmektedir. Bu düşünceden hareketle hazırlanan bu tez çalışmasının temelini kültürel unsurlar oluşturmaktadır. Tez konusunun içeriğinde çeviri ve çevirinin dil ve kültürle olan ilişkisi ile birlikte kültürel unsurların aktarımı ve bunu gerçekleştirirken kullanılan çeviri stratejileri yer almaktadır.

1.1. Teze İlişkin Bilgiler

1.1.1. Tezin Adı

“İstanbul-Hatıralar ve Şehir” Adlı Eserdeki Kültürel Unsurların Genel Çeviri Stratejileri Açısından Çözümlemesi

1.1.2. Tezin Konusu

Bu tez çalışmasında Orhan Pamuk’un “İstanbul-Hatıralar ve Şehir” adlı eserindeki kültürel unsurların Fransızca çevirisi genel çeviri stratejileri açısından değerlendirilmektedir. Bu çerçevede tezin konusunu çeviri, çeviribilim, çeviri kuram ve stratejileri ile dil, kültür ve çeviri ilişkisi oluşturmaktadır. Kültürel unsurların sınıflandırılması ile bunların çevirisinde çevirmenin kullandığı stratejiler tezin diğer konularından biridir. Yalçın (2015, s. 95) çeviri stratejilerini, çeviri esnasında takip edilen yollar, başvurulan yöntemler ve uygulanan işlemler olarak tanımlamaktadır. Bu

tanımdan yola çıkarak Orhan Pamuk tarafından yazılan bu eserin çevirisinde kullanılan yöntemler ve yapılan işlemler ele alınmaktadır.

1.1.3. Tezin Amacı

Tezin amacı kaynak metindeki dil aracılığıyla aktarılan kültürel unsurların Fransızcaya nasıl aktarıldığını ve çevirmenlerin çeviri edimini gerçekleştirirken başvurduğu çeviri stratejilerini incelemektir. Çalışmanın amaçlarından biri de kaynak dildeki kültürel unsurların erek dile aktarılırken kayıplara uğrayıp uğramadığını, çevirmenlerin bu unsurları koruyup korumadığını belirlemektir. Bu amaçlar çerçevesinde, bu çalışma öncelikle çeviribilim ve inceleme konularının betimlenmesini, ardından dil, kültür ve çeviri ilişkisinin incelenmesini ve sonrasında kültürel unsurların aktarımında kullanılan çeviri stratejilerinin belirlenmesini içermektedir. Elde edilen verilerden yola çıkarak kültürel unsurların çevirisinde kullanılan stratejiler ve bu stratejilerin yeterli olup olmadıklarının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.1.4. Tezin Önemi

Bu tezin önemlerinden biri kültürel unsur kavramının tanımına ilişkin çerçeveyi belirginleştirmektir. Bir başka önemi ise çevirinin kültürel alışveriş ve etkileşim açısından öneminin altını çizmektir. Türk kültürünü ve bu kültüre ait unsurları çeviri aracılığıyla uluslararası alanda tanıtmak ve bu unsurların çevirisinde başvurulan başlıca stratejileri belirlemek açısından da bu tez önemlidir. Diğer bir önemi ise çeviri bir eserden örnekler derleyerek çevirmen eğitiminde kullanılabilecek veri sağlamaktır.

1.1.5. Tezin Kapsam ve Sınırlılıkları

Tezin giriş bölümünde teze ilişkin bilgiler yer almaktadır. Burada tezin konusu, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları, araştırma soruları, yöntemi ve veri toplama ve çözümleme teknikleri hakkında bilgi verilmektedir. “Çeviri Etkinliği ve Çeviribilim” adlı bölümde çeviri ile ilgili genel bilgiler, çeviri tanımları ve çeviri kuramları hakkında bilgiler yer almaktadır. Aynı çerçevede çeviri kuramları ve belli başlı araştırmacıların çeviri anlayışları üzerinde durulmaktadır. “Kültürel Unsurların İncelenmesi ve Çevirisi” adlı bölümde dil ve kültür kavramı, kültürün dil ve çeviri ile olan ilişkisi, kültürel unsurlar ve bu unsurların çevirilerinde kullanılan çeviri stratejileri incelenmektedir. Çalışmanın “İstanbul-Hatıralar ve Şehir” Adlı Eser ve Çevirisinin İncelenmesi” adlı bölümünde ise kaynak metin ve Fransızca çevirisi ele

alınmaktadır. Bu bölümde, eserin konusu ve kültürel içeriği, yazarı olan Orhan Pamuk'un edebi kişiliğinin yanı sıra roman anlayışı ve Fransızca çevirisi hakkında bilgilere yer verilmektedir. Buna ek olarak, eserde geçen kültürel unsurlar belirlenmekte ve bunların Fransızcaya nasıl aktarıldığı, çevirmenlerin hangi stratejilere başvurarak bu çevirileri yaptığı ele alınmaktadır. Son bölümde ise bulgular ve sonuçlara yer verilmektedir.

Bu çalışma yukarıda sözü edilen yapıt ve tezde tanımlandığı çerçevedeki kültürel unsurlar ile sınırlıdır. Diğer bir deyişle, genel nitelikli olduğu varsayılan sözcükler tezin inceleme kapsamı dışındadır. Çalışmanın diğer bir sınırlılığı çevirinin yönüne ilişkin olup kültürel unsurların Türkçeden Fransızcaya çevirisinde kullanılan stratejilere odaklanılmaktadır.

1.1.6. Tezin Araştırma Soruları

Yukarıda sıralanan sınırlılıklar çerçevesinde bu tezde şu sorular ile alt soruların yanıtları aranmaktadır:

1. Orhan Pamuk'un "İstanbul-Hatıralar ve Şehir" adlı eserindeki kültürel unsurlar nelerdir?
 - i. Kültürel unsur nedir?
 - ii. Kültürel unsurlar nasıl sınıflandırılabilir?
2. Orhan Pamuk'un "İstanbul-Hatıralar ve Şehir" adlı eserindeki kültürel unsurlar Fransızcaya hangi çeviri stratejileri ile çevrilmiştir?
 - i. Sözü edilen eserde hangi kültürel unsurlar bulunmaktadır?
 - ii. Bunların tamamı çevrilmiş midir?
 - iii. Çevrilmiş olanlar hangi strateji ile çevrilmiştir?
 - iv. Çevirmemek bir çeviri stratejisi olabilir mi?

1.1.7. Tezin Yöntemi, Veri Toplama ve Çözümleme Teknikleri

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Yıldırım ve Şimşek (2013, s. 45) nitel araştırmayı, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlamaktadır. Veri toplama tekniği olarak ise nitel araştırma yöntemlerinden belge incelemesi kullanılmaktadır. Yıldırım ve Şimşek (2013, s. 189) belge incelemesini,

incelenmesi amaçlanan olgu veya olgulara ilişkin bilgiyi içerisinde barındıran yazılı gereçlerin çözümlenmesi şeklinde ifade etmektedir. Karasar (2009, s. 183) bu yöntem için belgesel tarama ifadesini kullanıp mevcut kayıt ve belgelerin incelenmesiyle elde edilen veri toplama şeklinden bahsetmektedir.

Bu araştırmada yukarıda tanımlanan yöntem çerçevesinde Orhan Pamuk'un 2003 yılında yayımlanan "İstanbul-Hatıralar ve Şehir" adlı kitabının 2016 yılına ait resimli 15. baskısı ve bunun Savaş Demirel, Valérie Gay-Aksoy ve Jean-François Pérouse adlı çevirmenler tarafından 2007 yılında "İstanbul-Souvenirs d'une ville" adıyla yapılan Fransızca çevirisi belge incelemesinin konusunu oluşturmaktadır.

Bütünceden elde edilen 110 Türkçe kültürel unsur ve bunların Fransızca çevirisi Microsoft Excel tablosuna elle girilmiştir. Veri tabanındaki unsurlar sayfa ve satır numaraları, türü ve bağlamı verilerek çeviri stratejileri ölçütleri çerçevesinde çözümlenmiştir. Karşılaştırmaya tabii tutulan bütün sözcük ve ifadelerin sözlüksel karşılıkları Türk Dil Kurumu Çevrimiçi Sözlüğü (TDK, 2023), Larousse Fransızca-Fransızca Çevrimiçi Sözlüğü (Larousse, 2023), Le Robert Micro Fransızca-Fransızca Sözlüğü (Robert, 2005) ve Tahsin Saraç Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük (Saraç, 2009) gibi sözlüklerden araştırılmıştır.

2. ÇEVİRİ ETKİNLİĞİ ve ÇEVİRİBİLİM

2.1. Çeviri Etkinliği

2.1.1. Çeviri Nedir?

İletişim insan yaşamında çok önemli bir yere sahiptir. İletişim sayesinde insanlar birbirleriyle duygularını, dūřuncelerini ve ihtiyaçlarını paylaşırlar. Bu paylaşımın etkili bir Őekilde gerekleēebilmesi için iletişim aracı olan dile gereksinim vardır. Türk Dil Kurumu SözlüĐü (TDK, 2023) dili, “insanların dūřndklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan (...)” olarak tanımlamaktadır. Aynı dili konuşan insanların oluşturduğu bir toplulukta çeviriye ihtiyaç duyulmadan iletişim kurulabilmekle birlikte başka toplumları tanımak, onların kültürlerini öğrenmek ve onlarla iletişime geçmek için tek dili bilmek yeterli değildir. Bu noktada çevirinin önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yalçın (2015, s. 9) toplumlar arasında gerekleēen bilgi alişverişinin eviri aracılığıyla gerekleētiĐini ileri sürmektedir.

Çeviri TDK Sözlüğü (2023) tarafından “bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme” olarak tanımlanmaktadır. Çeviri eylemi tarihi süreci içerisinde dilbilimciler, edebiyatçılar, felsefeciler, araştırmacılar ve sosyologlar tarafından da farklı Şekillerde tanımlanmıştır.

Uluslararası alandaki tanımlara bakıldığında, eviri kuramcılarından Edmond Cary'nin (1985, s. 67) eviriyi, “metnin kendi dili ile erek dil arasında eēdeĐerlikler kurma çabasıyla eviri metni oluşturmaya yönelik bir eylem” olarak ifade ettiği görülmektedir. Uygulamalı dilbilimci John Catford (1965, s. 20) tarafından eviri, kaynak dilde bulunan bir metnin, erek dilde eēdeĐeriyle değiştirilmesi Şeklinde tanımlanmaktadır. Finlandiyalı eviri kuramcısı Holz-Mntri (1984, s. 97) ise çevirinin bir amaç için gerekleētirildiĐini ve eviri sürecinin bir iş birliği süreci olduğunu ifade etmektedir.

Ulusal nitelikli alanyazında Türk dilbilimciler, edebiyatçılar, araştırmacılar, yazarlar tarafından yapılan tanımlar da bulunmaktadır. Dilbilimci ve yazar Vardar çeviriyi,

uygarlıklar arası kültürel etkileşim, bildirişim ve alışveriş işlevine vurgu yaparak tanımlamaktadır:

“Çeviri bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her türden ekinsel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel-toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan bir uğraşı alanı, uygarlıklar, ekinler arası bir iletişim, bildirişim aracıdır” (Vardar, 1982, s. 107).

Geçmişten günümüze çeviriye ilişkin pek çok farklı tanımların yapılmış olması çevirinin tek bir biçimde tanımlanamayacağını göstermektedir. Çeviri üzerinde bu denli durulmuş olması onun önemini daha da arttırmış ve çeviri bir bilim dalı olarak kabul edilmiştir.

2.2. Çeviribilim ve Araştırma Alanları

2.2.1. Çeviribilim Nedir?

Bir bilim dalı olarak kabul edilen çeviribilim, araştırmacılar ve kuramcılar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Berk (2005, s. 105) çeviribilimi, çeviriyle ilişkili her çeşit olguyu inceleme konusuna dahil eden bir bilim dalı olarak tanımlamaktadır. Çeviribilimin amaçlarına vurgu yapan Aksoy’a (2002, s. 52) göre çeviribilim belirli kültür ve zamanlarda çeviri olarak tanımlanan metinleri, bunların kabul edilme sebeplerini ve diğer metinlerden farklı yönlerini veriler aracılığıyla saptamaktadır.

Çeviribilim sözcüğü, Yalçın’ın *Çeviri stratejileri kuram ve uygulama* (2015) adlı yapıtında da belirttiği gibi çeşitli dillerde farklı şekillerde kullanılmıştır. İngilizcede *translation studies* kullanılırken Fransızcada ise *traductologie* sözcüğü tercih edilmiştir. İspanyolcada *transductologia*, Almandada ise *translation swissen schaft* sözcükleri çeviribilim için kullanılmıştır. Günümüzde ise bu bilim dalı için İngilizce konuşulan dünyada yaygın olarak kullanılan ifade *translation studies* (çeviri incelemeleri) ifadesidir ve James Holmes tarafından önerilmiştir. Türkçede ise “çeviribilim” sözcüğü “çeviri incelemeleri” sözcüğüne kıyasla daha çok kullanılmaktadır (Yazıcı, 2005).

2.2.2. Çeviribilimin Araştırma Alanları

James Holmes, 1972 yılında yazdığı *The name and nature of translation studies* adlı makalesinde çeviribilim araştırma alanlarını *salt kuramsal alan* ve *uygulamalı*

araştırma alanı olmak üzere ikiye ayırmıştır. Salt kuramsal alanı da kendi içinde *betimleyici* ve *kuramsal alanlar* olarak belirtmiştir. Holmes'a (2008, s. 112) göre betimsel çeviri araştırmaları çeviri ürününe, çeviri sürecine ve çeviri işlevlerine odaklanır. Ürün odaklı araştırmalar yapılabildiği bitmiş olan çeviri ürünlerini; işlev odaklı çeviri araştırmaları çeviri ürününün erek dizgenin sosyo-kültürel ortamındaki işlevini; süreç odaklı araştırmalar ise çeviri sürecini betimlemeye çalışırlar. Kuramsal çeviri araştırmalarını da *genel* ve *kısmi* olarak ayıran Holmes (2008, s. 113), kısmi çeviri kuramlarını çeviri kuramının bütünü içinde bir ya da birkaç yönünün ele alındığı kuramlar olarak ifade etmektedir. Bunlar da kendi içinde araçla, alanla, sınıfla, metin türüyle, zamanla ve sorunla sınırlı çeviri araştırmaları olmak üzere altı bölüme ayrılmaktadır. Çeviribilimin uygulamalı araştırmaları ise dört alanı kapsamaktadır: çeviri eğitimi-öğretimi, çeviride kullanılan araçlar, çeviri politikası ve eleştirisi. Çeviri eğitimi-öğretimi alanında profesyonel çevirmenlerin yetiştirilmesi ile ilgilenilmektedir. Çeviriye yardımcı araçlar, çevirmenlerin çeviri sürecinde ihtiyaç duydukları ve kullandıkları sözlükler, yazılımlar, veri tabanları vb. materyallerdir. Çeviri politikası çevirmenin sosyo-ekonomik konumuyla ilgili yapılacak çalışmaları içermektedir. Çeviri eleştirisi ise çeviri ürünlerinin daha bilinçli yorumlanması ve değerlendirilmesi için eleştiri yöntemleri geliştirilmesini hedeflemektedir (Holmes, 2008, s. 116-117).

2.2.3. Çeviribilimin İnceleme Konuları

Çeviribilimin inceleme konuları çeviri etkinliğini yani çeviri edimini ifade etmektedir. Polat ve Köse'ye (2021, s. 395) göre çeviribilim araştırmalarında genellikle çeviri sürecinin zorunlu bileşenleri olan girdi, süreç, çıktı ve merkezi eyleyen inceleme konusu yapılmaktadır.

Çeviribilim alanyazını incelendiğinde “kaynak metin”, “çıkış metni”, “özgün metin” veya “girdi” gibi aynı anlama gelen sözcükler karşımıza çıkabilmektedir. Gürçağlar (2011, s. 29) kaynak metni, “çevrilmek üzere seçilen metin” olarak tanımlamaktadır. Nord'a (2008, s. 168) göre kaynak metin, çeviri projesinin parçasını meydana getirip çeviri ile çevrilecek olan metindir. Kısacası, girdi çevirmenin erek dil ve kültüre çevirmek amacıyla üzerinde çalıştığı, çeviri ediminin ve sürecinin başlangıç ögesidir.

Çeviribilim alanyazını incelendiğinde genellikle “erek metin”, “varış metni” veya “çıkış” gibi aynı anlama gelen sözcükler karşımıza çıkabilmektedir. Gürçağlar (2011,

s. 29) erek metni, çeviri sürecinin sonucunda meydana gelen çeviri metin şeklinde tanımlanmaktadır. Özetle, çıktı kaynak metindeki öğelerin erek kültüre uyarlanması ile erek dile çevrilerek ortaya çıkan metindir.

Çeviri süreci kaynak metnin yazılı veya sözlü olarak alınmasını, anlaşılmasını, eşdeğerlik seçenekleri bakımından değerlendirilmesini, bu yönde kararlar alınmasını ve erek metne dönüştürülmesini içeren bir işlemler kümesidir. Bu süreç ile ilgili çalışmaları bulunan araştırmacılardan Larson'a (1984, s. 476) göre çeviri süreci, kaynak metinle başlayıp, bu metnin anlamsal yapısının çözümlendiği ve bu anlamsal yapının eşdeğer dil metninin oluşturulması için uygun dil biçimlerinde yeniden yapılandırıldığı bir süreçtir. Araştırmacı bu süreçteki aşamaları şu şekilde maddelendirmektedir: 1. Hazırlık, 2. Çözümleme, 3. Aktarma, 4. İlk taslak, 5. İlk taslağın tekrar çalışılması, 6. Çevirinin değerlendirilmesi, 7. Çevirinin geliştirilmesi, 8. Yayımcı için müsveddenin hazırlanması. Nord'a (1988, s. 31) göre çeviri, işleve uygun bir erek metin üretme işidir. Ona göre iletişim sadece çeviri yoluyla gerçekleşebilir. Bu düşüncelerden yola çıkan Nord'un *Döngü Şeması*'na göre çeviri sürecinde kaynak metin çözümlenmesi, çeviri odaklı kaynak metin öğelerinin aktarımının sağlanması, erek metin sentezi, üretimi ve erek metin verilerinin çözümlenmesi işlemleri gerçekleşir. Neubert (2000, s. 3) çeviri sürecinde çevirmenin bilişsel dizgesinin önemine vurgu yapmaktadır. Bu bilişsel dizge ile gerekli görevlerin yerine getirilmesi için kaynak ve erek dil bilgisinden alan bilgisine kadar birçok konuda bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Gürçağlar (2011, s. 30-31) ise çeviri ediminin, çevirmen çevireceği metni seçtiği ya da henüz seçmeden çeviri amacıyla incelediği zaman başlayabileceğini ifade etmektedir.

Çevirinin merkezi eyleyeni çeviri sürecini gerçekleştirendir, yani çevirmendir. Çeviribilim alanyazınında merkezi eyleyen tek bir insan olabileceği gibi iş birliği içerisinde çalışan bir grup insan da olabilmektedir. Benzer biçimde, tek bir insan çeviri sürecini gerçekleştirebilirken aynı zamanda makineden de yardım alabilmektedir. Öte yandan bilgisayarlı çeviride insan çevirmen bilgisayar yazılımına çeviriyi yaptırdıktan sonra denetleme, düzenleme ve son şeklini verme gibi işlemleri yapabilmektedir. Çeviriyi amaca yönelik yürütülen bir eylem olarak değerlendiren çeviribilimci Holz-Mänttäri'ye göre çevirmen "iletişim uzmanı" olarak yaptığı işi bilmektedir (Eruz, 2003, s. 53). Vermeer'e (1996, s. 276) göre çevirmen, "çeviriyi icra eden, kültürlerarası eylem için uzman olan ve sonuçtan sorumlu olan kişidir". Hatim (1990,

s. 224-225) ise çevirmenin kaynak metin ile erek metin arasında, alıcısı kim olursa olsun, bir aracı olduğunu düşünmektedir. Çevirmenin bilişsel yeti ve becerilerini içeren çeviri edincinin önemine vurgu yapan Neubert (2000, s. 6-10) çevirmenin sahip olması gereken beş farklı edinçten bahsetmektedir. Bu edinçlerden ilki dil edincidir. Kaynak ve erek dillerde yapı ve sözcük bilgisi gibi bilgilere sahip olunmasını gerektiren dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini içermektedir. İkincisi metin edincidir. Çevirmenler kaynak ve erek metin normlarını göz önünde tutarak çeviri stratejilerini belirlerler. Üçüncüsü çevirmenin ihtiyaç duyduğu bilgiye nasıl ulaşacağını ifade eden araştırma edincidir. Dördüncü edinç ise kültür edincidir. Buna göre çevirmen kaynak ve erek kültürün uzmanı rolündedir. Son edinç ise çevirmenin kaynak metni erek metne çevirme sürecinde belirlediği stratejilerle dillerarası aktarımı konu alan aktarım edincidir.

2.3. Çeviri Kuramları

2.3.1. Çeviride Kuram Nedir?

Eradam (2011'den akt. Yalçın, 2015) çeviri kuramını, “çeviri sürecini, çeviri metnin ortaya çıkışını dolaylı dolaysız etkileyen tüm konu ve noktaların işleyiş mekanizmasının, deviniminin de aynası olan bu sürecin, çeviri sürecinin bilgisi ve ediminin kendisi” olarak tanımlamaktadır.

2.3.2. Çeviri Kuramları

2.3.2.1. Dilbilim Kaynaklı Kuramlar

- **Karşılaştırmalı Biçembilimsel Yaklaşım – Jean Darbelnet, Jean-Paul Vinay**

1950’li yıllarda iki Kanadalı dilbilimci Jean Darbelnet ve Jean-Paul Vinay tarafından yazılan, İngilizce ve Fransızca dillerinin karşılaştırmalı biçem analizinin gerçekleştirildiği *Stylistique comparée du français et de l’anglais* (1958) adlı yapıtları bir araştırma ve kuramsal düşünce alanının ve tüm çevirmenler için gerekli uygulamaların temellerini atmıştır. (Raková, 2016). Dört tür çeviri birimi belirleyen Vinay ve Darbelnet’e (1958, s. 34-37) göre bu birimler işlevsel birimler, anlamsal birimler, diyalektik birimler ve bürünsel birimlerdir. Bunların yanı sıra Vinay ve Darbelnet (1958, s. 46-53) bu kitapta çevirmenin çeviri sürecinde kullanacağı çeviri yöntemlerini de ele almışlardır. “Doğrudan” ve “dolaylı” çeviri olarak çevirmenin

başvuracağı iki yaklaşımdan bahsetmektedirler. Doğrudan çeviri kapsamında üç strateji sıralamaktadırlar: öykünme, ödünçleme ve bire bir çeviri stratejisi. Dolaylı çeviri kapsamında ise dört strateji sıralamaktadırlar: değiştirme, dönüştürme, eşdeğerlik ve uyarılama. İlerleyen bölümlerde bu stratejiler detaylı olarak ele alınacaktır.

- **Kuramsal Dilbilimsel Çeviribilim – Georges Mounin**

Georges Mounin 1963 yılında *Les problèmes théoriques de la traduction* adlı eserinde çeviri incelemesi için kavramsal çerçeve olarak dilbilimi görmektedir. Mounin çeviribilimi “bilim” kategorisine sokmayı amaçlamakta ve bunun da ancak dilbilim sayesinde olacağını bildiği için çevirinin dilbilimin bir dalı olma hakkını talep etmektedir (Raková, 2016, s. 95-96). Mounin, bu çalışmasında dillerin doğası ve çeşitliliği içerisinde karşısındaki engelleri incelemektedir. Mounin dilsel engellerin dillerin kendisinden doğduğunu ifade etmektedir (Rifat, 2008, s. 190).

- **Uygulamalı Dilbilim Alanı Olarak Çeviribilim – John Catford**

A linguistic theory of translation (1965) adlı kitabında Catford, çevirinin ne olduğunun araştırılmasını istediğini ifade etmektedir. Catford çeviri kuramının diller arasındaki ilişkilerle ilgilenmesinden dolayı çeviribilimin karşılaştırmalı dilbilime bağlanması gerektiğini de düşünmektedir (Raková, 2016, s. 97). Dili bir iletişim aracı olarak gören Catford (2000, s. 141), “metinsel eşdeğerlik” kavramından söz etmektedir. Bu eşdeğerlikte, kaynak metne eşdeğer görülen bir erek metin söz konusudur. “Biçimsel denklik” kavramından da bahseden araştırmacıya göre bu eşdeğerlik ise iki dil arasında birebir örtüşmeden meydana gelmektedir.

- **İletişimsel Dilbilim Kaynaklı Çeviribilim – Edmond Cary, Eugene Nida**

Edmond Cary 1956 yılında *La traduction dans le monde moderne* ve 1963 yılında *Les grands traducteurs français* adlı yapıtlarını yayımlamıştır. Cary, çevirinin bir bilim olmadığını ancak bir iletişim dalı ve sanat olduğunu düşünmektedir (Bocquet, 2008, s. 77). Cary çevirmenlere neyi, nerede, ne zaman ve kim için çevirdiklerine dair sorular yönelterek onları yaptıkları iş hakkında düşünmeye yönlendirmektedir.

Amerikalı dilbilimci Eugene Nida çeviribilim alanı üzerine belirleyici bir etki yapmıştır. İncil çevirmeni olarak da tanınan Nida, *Toward a science of translating* (1964) adlı denemesinde “biçimsel eşdeğerlik” ve “dinamik eşdeğerlik” kavramlarını

ortaya atar. İletinin doğru ve eksiksiz aktarımının gerçekleştiği biçimsel eşdeğerlikte kaynak metne yakın bir çeviri yapılması söz konusudur. Dinamik eşdeğerlik ise iletinin içeriğinden çok okur veya alıcının üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Nida'ya göre dinamik eşdeğerlik sağlayan bir çeviride önemli olan şey erek dilde doğallığı elde ederek erek kültüre uygun bir çeviri gerçekleştirmektir; diğer bir deyişle, iletinin sözcüğü sözcüğüne çevirisi değildir (Nida, 2000, s. 129).

- **Göstergebilimsel Dilbilim Kaynaklı Çeviribilim - Roman Jakobson**

20. yüzyıl dilbilimini en fazla etkileyen düşünürlerden biri olan Roman Jakobson, dilin yapısının iletişim kurmaya nasıl imkan verdiğine odaklanmaktadır (Raková, 2016, s. 99). Jakobson 1959 yılında yayımladığı *Aspects linguistiques de la traduction* adlı denemesinde eşdeğerlik kavramı üzerinde durmaktadır. İki ayrı dildeki sözcüklerin anlamsal olarak birbirinin eşdeğeri olamayacağını, dolayısıyla çevirinin en büyük sorununun eşdeğerlik olduğunu ileri sürmektedir. Bunun yanı sıra Jakobson, dillerin farklı olmasının çeviriyi imkansız hale getirmeyeceğini, çünkü anlamın farklı yöntemler aracılığıyla aktarılabilceğini belirtmektedir. Bu duruma ise yalnızca şiir çevirisini istisna olarak göstermektedir (Jakobson, 2000, s. 118). Jakobson iletişim durumunda devreye giren ve dil göstergesinin altı işlevini içeren sözel iletişim şeması oluşturmuştur. Jakobsan'a göre göndergesel işlev, dilin başlıca işlevidir. Burada bir ileti ya da bilgi iletmek amaçlanmaktadır. Anlatım işlevi ile duygular veya heyecanlar dile getirilmektedir. Çağrı işlevi, alıcıyı belli bir tutum benimsemeye zorlayan dilsel işlevdir. Şiirsel işlev, yalnızca şiir veya yazınla sınırlı değildir. Biçim ve anlam olarak iletiye yönelik bir işlevdir. İlişki işlevi, sözel iletişimde fiziksel ya da ruhsal bağ kurarak bunu ilerletmeyi amaçlamaktadır. Son olarak üstdilsel işlev ise düzgüye ilişkin çözümlenme veya açıklamalar için kullanılan işlevdir (Raková, 2016, s. 102-103). Bunun yanı sıra, Jakobson (2012, s. 62) *Aspects linguistiques de la traduction* adlı denemesinde çeviri işlemini üç şekilde sınıflandırmaktadır: Diliçi çeviride dilsel göstergeler aynı dilin başka göstergeleri aracılığıyla yorumlanır. Diller arası çeviride dilsel göstergeler başka bir dil aracılığıyla yorumlanır. Göstergeler arası çeviride ise dilsel göstergeler dilsel olmayan gösterge dizgeleri aracılığıyla yorumlanır.

2.3.2.2. Betimleyici Çeviri Kuramları

- **Çoğul Dizge Kuramı – Itamar Even-Zohar**

Even-Zohar (1990, s. 11) çoğul dizge kavramını, “birbiriyle kesişen ve kısmen örtüşen, farklı seçenekleri kullanan, ancak üyeleri birbirine bağımlı, yapılandırılmış bir bütün teşkil eden çoklu bir dizge” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak kültürün birçok dizgeden meydana geldiği, edebiyat, siyaset, eğitim gibi dizgelerin tümünün bir ilişki içerisinde olduğu, birbirlerinden etkilendiği ve birbirleriyle sürekli alışveriş halinde olduğu söylenebilir (Gürçağlar, 2011, s. 130).

Yazıcı (2005, s. 129) bu kuramın üç açıdan önemli olduğunu vurgulamaktadır. Birinci olarak sistemi tanımak açısından betimleyici incelemelerin üzerine ilginin arttığından bahsetmektedir. İkinci olarak çeviribilimin inceleme odağı kaynak ekinden ve metinden erek çevirilere yönelmiştir. Son olarak çeviribilim araştırmalarında hareketlilik meydana gelmiştir.

- **Erek (Hedef) Odaklı Kuram – Gideon Toury**

İsraili çeviribilimci Gideon Toury 1980 yılında yayınladığı *In search of a theory of translation* adlı kitabında Erek Odaklı Kuramı ele alarak Betimleyici Çeviribilimi incelemektedir. 1995’te ise *Descriptive translation studies and beyond* adlı kitabında sözü edilen kuramdan ve getirdiği yeniliklerden bahsetmektedir.

Toury, İsrail’deki çeviri metinlerin niceliksel ve niteliksel özelliklerini araştırarak Erek Odaklı Kuramı oluşturmayı amaçlarken bir bilim dalının tam ve özerk olabilmesinin betimleyici alanının oluşturulmasına bağlı olduğunu düşünmektedir (Yalçın, 2015, s. 59). Toury (1995, s. 56-57) bu kuramda iki önemli ilkeyi ön plana çıkarmaktadır: *yeterlilik* ve *kabul edilebilirlik*. Yeterlilik ilkesinde kaynak metne bağlılık söz konusu iken, kabul edilebilirlik ilkesi erek dilin ilke ve kurallarına uygunluğu içermektedir.

2.3.2.3. İşlev Odaklı Kuramlar

- **Eylem Kuramı – Justa Holz-Mänttari**

Finlandiyalı çeviribilimci Holz-Mänttari tarafından 1984 yılında geliştirilen Eylem Kuramı her eylemin bir hedefinin bulunduğunu ileri sürmektedir. Mänttari’ye göre çevirinin de bir eylem olması nedeniyle bir amaca sahip olması gerekmektedir. Burada

çevirmen iletişim uzmanı konumundadır ve erek kültür ve toplumun normlarını dikkate alarak çevirisini bu amaç doğrultusunda gerçekleştirir. Bunun sonucunda kültürlerarası iletişim sağlanmaya çalışılır. Holz-Mänttari'ye göre çeviri eylemi işi başlatan (çeviri metnine ihtiyaç duyan kişi), işveren, kaynak metin üreticisi, çevirmen, hedef metin kullanıcısı ve alıcısının etkin katılımı ile sağlanmaktadır (Yalçın, 2015, s. 62-63).

- **Skopos Kuramı – Hans Vermeer**

Skopos Kuramı 1970'lilerde Hans Vermeer tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre her eylemin bir skoposu, yani bir amacı bulunmaktadır. Vermeer çevirinin de bir eylem olduğunu, dolayısıyla bir amacı olduğunu vurgulamaktadır. Çeviride birden fazla amaç olabileceğini de ekleyen araştırmacı, tek bir kaynak metinden birden çok erek metnin üretilebileceğini öne sürmektedir (Yalçın, 2015, s. 66).

Skopos Kuramında çevirmen uzman konumundadır ve erek metnin amaca uygun bir biçimde gerçekleşmesi için gerekli şeyleri yapacak kişidir. Çevirmen çeviri sürecindeki etmenleri belirlemek açısından işlevsel bir role sahiptir. İşveren çevirinin amacını belirlerken, bu amacın erek metinde en uygun düzeyde yerine getirilmesinden sorumlu kişi ise uzman konumunda olan çevirmendir (Yazıcı, 2005, s. 148)

3. KÜLTÜREL UNSURLARIN İNCELENMESİ ve ÇEVİRİSİ

3.1. Dil, Kültür ve Çeviri

Çevirinin tanımının yapıldığı önceki bölümde çevirinin temelini oluşturan yapı taşlarının dil ve kültür olduğu belirtilmişti. Çeviri olgusunun gerçekleşebilmesi için ihtiyaç duyulan şey insanların iletişim kurabilmesi için kullandıkları dildir. İnsanlar dil sayesinde birbirleri ile iletişime geçerek duygu ve düşünce paylaşımında bulunabilirler. Ortak bir yaşam paylaşan ya da birbirleriyle iletişim halinde bulunan insanlar arasında kültür paylaşımı bulunmaktadır. İnsanların sahip olduğu düşünce biçimleri, inançlar, gelenek görenekler ve birçok unsur kültürü oluşturmaktadır. Kültür, kültürlerarası bir iletişim olarak adlandırılan çeviri için vazgeçilmez bir unsurdur. Çeviride kültürün anlaşılması ve öneminin ortaya konulması, çeviri sürecinde çevirmenlerin bunları dikkate alarak çevirisi yapması büyük önem taşımaktadır. Çevirinin dil ve kültür ile ilişkisine ve onlar üzerindeki etkisine geçmeden önce dilin ve kültürün ne olduğunu inceleyelim.

3.1.1. Dil Nedir?

İletişim insan yaşamında çok önemli bir yere sahiptir. İletişim için insanlar gösterge dizgeleri geliştirirler. Göstergeler kendilerinden başka bir şeyi gösteren birer işaret türüdür. Görsel ve işitsel çok sayıda gösterge dizgesi bulunmaktadır. Örneğin trafik işaretleri görsel; kalk borusu işitsel bir göstergedir. İnsan dili de başlangıçta işitsel bir gösterge dizgesi iken yazının icadıyla birlikte görsel nitelik de kazanmıştır. Göstergelerin gösterdikleri şeyle ilişkileri açısından değerlendirildiğinde gerçekliği olduğu gibi temsil eden (fotoğraf, emoji vb.) veya gerçekliğin kimi özelliklerini temsil eden (terazi/adalet; aşk/kalp; yas/siyah renk vb.) ya da gerçeklikle hiç ilişkisi olmadan onu temsil eden gösterge türleri olduğu görülür. Dil göstergesi bu açıdan temsil ettiği şeyle ilişkisi nedensiz olan gösterge türüdür.

İnsanlar arasında etkili bir iletişimin sağlanması için vazgeçilmez yapı taşı olan dil gereklidir. Dil sayesinde insanlar birbirlerini anlayıp duygu ve düşüncelerini paylaşırlar ve farklı toplumları kültürleriyle birlikte tanımayabilme fırsatına sahip olurlar. Kültürel etkileşim ve iletişimin temel aracı olan dil, toplumların gelişmesine ve ilerlemesine katkı sağlamaktadır. Dil eğitim açısından da çok önemlidir. Düşünceler dile aktarılıp bilgiye dönüşür ve bu bilgi de dil aracılığıyla öğretilir. Bu nedenle dil ve düşüncenin birbirinden ayıramayacağı söylenebilir.

TDK Sözlüğü'ne (2023) bakıldığında dil ile ilgili birden fazla tanım yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlardan bazıları şöyledir: “insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban”, “bir çağa, bir gruba, bir yazara özgü söz dağarcığı ve söz dizimi”, “belli mesleklere özgü dil” ve “düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı”.

Ünlü dilbilimci Ferdinand de Saussure *Cours de linguistique générale* (1916) isimli yapıtıyla bir dilbilim yönteminin ilkelerini belirlemiş ve bir tür bilgi kuramı tasarlamıştır. Dilbilimin konusunu belirlemeye önem veren Saussure, toplumsal dili inceleme konusu olarak belirlemiştir (Saussure, 2001, p. 30). Saussure, dil olgularının tümünü belirtmek için *dil yetisi (langage)* kavramını kullanır ve bu insanların sesli göstergeler vasıtasıyla anlaşma veya bildirişim sağlama yeteneğidir. Saussure, dil olgularının bütün fiziksel, bireysel, toplumsal, fizyolojik yönlerini kapsayan bu kavramın içerisindeki olguları ikiye ayırmaktadır: toplumsal nitelikli olan *dil* ve bireysel nitelikli olan *söz*. Saussure'e göre dil, insanın sesli göstergeler aracılığıyla anlaşması, bildirişim sağlama için belleğine aktardığı bir üründür. Söz ise, bireysel bir irade ve akıl yürütme eylemidir (Saussure, 2001, s. 45).

Saussure, *Cours de Linguistique Générale* adlı eserinde *dil göstergesinden* de bahsetmektedir. Dilbilimciye göre (1998, s. 109); “dil göstergesi bir nesneyle bir adı birleştirmeyi, bir kavramla bir işitme imgesini birleştirir”. İşitme imgesi duyularımızın tanıklığı yoluyla bizde oluşan tasarımdır. Kavramla işitme imgesinin birleşimini *gösterge* olarak adlandıran Saussure (1998, s. 111), kavram yerine *gösterilen* ve işitme imgesi yerine de *gösteren* terimlerinin benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dil göstergesinin başlıca iki ilkesi vardır: *nedensizlik* ve *çizgisellik*. Gösterenin nedensizliği şu şekilde açıklanabilir: Göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensizdir. Dil göstergesi nedensizdir. Örneğin, “kardeş” kavramında, gösterenlik yapan *k-a-r-d-*

e-ş ses dizilişiyile hiçbir iç bağıntısı bulunmamaktadır. Başka bir dizilişte onu aynı oranda gösterebilir. İkinci ilke olan göstergenin çizgiselliği ise gösterenin yalnızca zaman içinde gerçekleştiğini ve zamandan kaynaklanan özellikler taşıdığını ifade etmek için kullanılmaktadır (Saussure, 1998, s. 111-115). Özetle, herhangi bir gösterge ile göstergenin gösterdiği şey, yani dış gerçeklik arasında doğal bir ilişki yoktur. Gösterge toplumsal bir uzlaşmaya dayalı olarak gösterdiği şeyin göstereni olur. Bu göstergenin nedensizliği olarak ifade edilir. Dil göstergesinin çizgiselliğinde ise dil göstergesi seslerin ardışık olarak birbirine eklenmesiyle oluşur. Bu yönüyle tek boyutludur; ağırlığı ve hacmi yoktur, yalnızca biçimi vardır. O nedenle Saussure (1998, s. 169); “dil bir töz değil, biçimdir” der.

3.1.2. Kültür Nedir?

Kültür, tanımlanması zor ve karmaşık bir unsurdur. İçerisinde birçok ögeyi barındıran, bir toplumun temelini oluşturan ve dilin ayrılmaz bir parçası olan kültür kavramı Gökalp (1997), Uygur (2006), Newmark (1988) gibi birçok araştırmacı tarafından farklı alanlarda tanımlanmaya çalışılmıştır. Farklı disiplinlerde ortaya çıkan farklı kültür tanımları sonucunda kültür kavramının karmaşık bir duruma geldiği düşünülebilir.

Kültür tanımına Türk Dil Kurumu'nun yapmış olduğu tanımla başlamak faydalı olacaktır. TDK (2023) kültürü, “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin” olarak tanımlamaktadır. İnsanlar arasındaki iletişimin sağlanmasında rol oynayan kültür, bir toplumun geçmişten bugüne gelen ve bugünden geleceğe aktarılacak olan maddi ve manevi özelliklerini kapsamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, kültür nesilden nesile aktarılan toplumsal bir miras olarak ifade edilebilir.

Felsefe profesörü ve yazar Nermi Uygur, Kültür Kuramı (2000) adlı kitabında kültür kavramını açıklarken insan unsurunun önemine vurgu yapmaktadır. Uygur (2000, s. 17), kültürü bireylerin arasında geçen her türlü etkileşim, insanların ortaya çıkardığı maddi ve manevi ürünler olarak ifade etmektedir. Uygur'a göre insanın meydana getirdiği her şey kültürü oluşturmaktadır.

Kültürü bir yaşam biçimi olarak ele alan İngiliz çeviri profesörü Peter Newmark, *A textbook of translation* (1988) isimli yapıtında dil ve kültür arasındaki ilişkiyi ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Newmark'a (1988, s. 94) göre kültür, bir toplumda yaşam tarzının ve bu yaşam tarzının dışarıya yansımalarının bir dili kullanarak ifade edildiği bir kavramdır.

Tüm bu tanımları kapsayan ve özetleyen bir kültür tanımı ise UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi'nde şu şekilde yapılmıştır:

En geniş anlamıyla kültür, bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgudur (UNESCO, 1982, s. 1).

Özetlemek gerekirse kültürün insan ve toplum için vazgeçilmez bir unsur olduğu söylenebilir. Dilin ayrılmaz bir parçası olan kültür, insanın yaşam boyunca edindiği tüm bilgi, beceri, gelenek, görenek, ahlak, sanat, alışkanlıkları kapsar ve nesilden nesile aktararak insanlar arasındaki iletişimin devamlılığını sağlar. İçinde bulunduğu topluma göre farklılıklar gösteren kültür, insan gelişimiyle koşut olarak gelişim içerisindedir. Sonuç olarak kültür, insan üretimi sonucunda ortaya çıkan tüm değerler ve özellikler bütünüdür.

3.1.3. Kültürlerarasılık

Tarih boyunca farklı kültürler çeşitli nedenlerden dolayı karşılaşmış ve aralarındaki etkileşim kaçınılmaz olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte, ülkeler arasında nüfus hareketliliği, ticaret, ulaşım vb. alanlardaki ilerlemelerin artması, farklı kültürlerin birbirine daha da yakınlaşmasına ve bu süreçte kültürlerarası etkileşimin artmasına yol açmıştır (Ulusoy, 2017, s. 166).

Kültürlerarası iletişim terimi geçmişten günümüze farklı şekillerde tanımlanmıştır. Samovar, Porter ve McDaniel'e (2007, s. 9) göre kültürlerarası iletişim, bir kültürdeki kişinin başka bir kültürdeki kişi için mesaj üretmesiyle gerçekleşir. Gudykunst ve Kim (1984, s. 14) ise kültürlerarası iletişimi, farklı kültüre ait insanlar arasında anlama dayalı etkileşimsel ve sembolik bir süreç olarak tanımlamaktadır. Burada farklı kültüre ait bireyler birbirleriyle karşılaştıkları zaman yanlış anlaşılmayı en az düzeye indirmeyi hedefler.

3.1.4. Dil ve Kültür İlişkisi

Dil ile kültür birbirine bağlı kavramlardır. İnsanlar dil öğrenirken bu dilin ait olduğu kültürü de öğrenirler. Düşünce biçimleri, inançlar, gelenekler, görenekler ve daha birçok bileşen dil ile kültür arasındaki ilişkinin incelenmesinde önemli bir yere sahiptir.

Dil ve kültür arasındaki ilişki birkaç yönden ele alınabilir. İlk olarak, ikisi arasında varoluşsal bir ilişki bulunmaktadır. Buna ontolojik ilişki de denebilir. İkinci olarak, her ikisi de birbirinin yansımasıdır. Kültür dile yansır, dil de kültüre yansır. Son olarak ise ikisi de sürekli bir etkileşim içerisinde. Birbirlerini etkilerken aynı zamanda birbirlerini değiştirip geliştirme özelliğine de sahiptirler. Bu nedenle her ikisinin de birbirleri üzerinde bir gücü, bir etkisi bulunmaktadır. Dil ve kültür arasındaki bu etkileşimden bahseden Akarsu'ya (1998, s. 88-89) göre toplumun kültürü değişirse dili, düşüncesi, geleneği, göreneği de değişmektedir.

Dil ve kültür arasındaki kuvvetli bir bağın olduğundan bahseden Uygur (2000, s. 19) düşüncelerini şu tümcelerle ifade etmektedir: “Dil: kültür yapısını bir arada tutan çimentodur; ya da, tekyanlı izlenimleri gidermek amacıyla başka benzetmelere başvurduğumuzda, dil: kültür alanının her yanını aydınlatan güneştir, dil: kültür kilimini dokuyan ipliktir; dil: tüm kültür anıtlarının yansıdığı akarsudur”. Bu düşüncelerden yola çıkan Uygur, hiçbir kültürün dilsiz var olamayacağına vurgu yapmaktadır.

Ünlü dilbilimci ve düşünür Wilhelm von Humboldt dil ve kültür arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çalışmalarında bu ilişkiye geniş bir yer vermiştir. Humboldt'a (akt. Akarsu, 1998) göre dil bir ulusun ruhunun dış görünüşüdür. Diller uluslarla birlikte gelişip kurulurlar. Humboldt, *Dünya Görüşü* varsayımını ileri sürerek dil ve düşünce kalıplarının kuvvetli bir ilişki oluşturduğunu belirtmiştir. Buna göre dilin olmadığı durumda düşünmenin de mümkün olmadığı ve bir topluluğun diliyle birlikte topluluk elemanlarının düşünme süreçlerinin birlikte oluştuğu vurgulanmaktadır. Humboldt'a göre insanlar nesnelere konuştukları dillerin sunduğu biçimde algılamaktadırlar. Nitekim ona göre dil ve düşünce eşdeğer bir niteliktedir (Mengü, 2002, s. 74). Humboldt aynı zamanda *çevrilemezlik* kavramını gündeme getirmektedir. Humboldt'a göre, dil ve düşünce arasındaki bağı biçimlendiren etmen dilin doğasından gelmektedir. Her dil kendisine özgü düşünme ve dünyayı algılama biçimine sahiptir

ve bu onu başka dillerden ayırır. Kısacası, bir dilde ileri sürülen bir düşünce, o dilin yapısından kaynaklanmaktadır. Aynı düşüncenin başka dil içerisinde aynı biçim ve anlamda oluşturulması hemen hemen imkansızdır. Sonuç olarak *diller arası çevrilemezlik* ortaya çıkmaktadır (Mutlu, 2020).

Göçer (2012, s. 54) dilin kültür taşıyıcısı olduğunu ve kültürün de dilin özelliklerini göstermesine yardımcı olan bir alan olduğunu ileri sürmektedir. İnsanların konuştuğu her şeyin kültürün dil sayesinde sosyal hayata yansması olduğunu belirtmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi kültürün aktarımı dil sayesinde gerçekleşmektedir. Bu sayede gelecek nesiller kendi dillerini öğrenirken geçmişten gelen topluma ait özelliklerin farkına da varmış olurlar. Bir milletin sahip olduğu kültür, sözlü ve yazılı dil ile günümüze ulaşmıştır ve aynı şekilde gelecek nesillere de aktarılacaktır. Bu nedenle kültürün aktarımında dil çok önemli bir yer tutmaktadır.

3.1.5. Dil, Kültür ve Çeviri İlişkisi

Bir dildeki unsurların başka bir dile aktarılması ve iletişimin sağlanması için çeviriye ihtiyaç vardır. Bu nedenle dil, kültür ve çeviri arasında iletişim açısından önemli bir etkileşim ve ilişki ortaya çıkmaktadır. Çeviri sayesinde farklı dillerdeki ve kültürlerdeki insanlar birbirleriyle iletişim kurarken ortaya çıkan engeller aşılabılır. Çeviri bu etkin rolü sebebiyle diller arası iletişimi olanaklı hale getirir.

Yalçın'a (2015, s. 37) göre çeviri iki dil ve iki kültür arasında gerçekleşir. Kültürden kültüre çeviri aracılığıyla geçiş yapılır. Bir kültürdeki unsurları başka bir kültüre taşımak dil ile gerçekleşir. Çeviride dilin kullanılması kültür olgusunu da bu sürece katar çünkü dil ve kültür arasında tartışmasız bir bağ bulunmaktadır.

Her dilin kendine özgü ifadeleri, atasözleri ve deyimleri, dini terimleri, kültürel unsurları bulunmaktadır. Bunlar kültürden kültüre değişiklik gösterebildiği gibi bir kültürde bulunurken bir diğerinde bulunmayabilirler. Burada çevirinin rolü ve önemi ortaya çıkmaktadır. Çevirmenin kaynak dil ve erek dilin yanı sıra onların kültürüne ve kültürel unsurlarına hakim olması önem arz etmektedir. Çevirinin sözcük düzeyinden ziyade anlam düzeyinde yapılması ile kültürel unsurların çevirisi mümkün olabilir.

3.2. Çeviride Kültürel Unsurlar

Çeviride kültürel unsurlar kavramı birçok çeviribilimci, dilbilimci ve araştırmacı tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda kültürel unsurlar için farklı terimler ortaya çıkmıştır. Newmark “cultural words” (1988), Baker “culture-bound phenomena/concepts” (1992), Aixelá “culture-specific items” (1996) ve Nord “cultureme” (1997) terimlerini kullanmıştır.

Kültürel unsurları “kültürel sözcükler” (cultural words) olarak adlandıran Newmark’a (1988, s. 95) göre bu unsurlar kültürün dili ile ilişkili oldukları ve bire bir çevrilemeyecekleri için metin içinde kolayca tespit edilebilirler; ancak birçok kültürel gelenek bire bir çevirinin anlamı bozacağı ve çevirinin uygun bir betimleyici-işlevsel eşdeğer içerebileceği sıradan dilde tanımlanır.

Kültürel unsurlar için “kültüre özgü kavramlar” (culture-bound concepts) terimini kullanan Mona Baker, bu unsurların çevirmenler için en zorlayıcı konulardan biri olduğunu belirtmektedir. Baker’a (1992, s. 21) göre bu kavramlar, dinî inanç, gelenekler, yiyecek gibi erek kültürün bilmediği kavramları belirten, özgün dildeki somut veya soyut ifadeler şeklinde tanımlanmaktadır.

Javier Franco Aixelá kültürel unsurları “kültüre özgü öğeler” (culture-specific items) olarak adlandırmıştır. Aixelá (1996, s. 58) bu öğeleri kaynak metindeki işlevi ve çağrışımları, erek metne aktarıldığında çeviri sorunu içeren öğeler olarak tanımlar ve bunların erek kültürde tam karşılığı bulunmadığından veya farklı bir kullanımından dolayı çeviri sorununa neden olduğunu dile getirmektedir. Nitekim araştırmacıya göre kültürler arası mesafe veya boşluktan kaynaklanan farklılıklar çeviride büyük sorunlara yol açmaktadır.

Christiane Nord (2018, s. 32) ise kültürel unsurlar için “kültür birim” (cultureme) terimini kullanmıştır. Nord’a göre bir kültürde bulunup başka bir kültürde bulunmayan bu unsurlar çeviri sorunlarına yol açmaktadır.

Özetlemek gerekirse kültürel unsurlar belirli bir dil, kültür veya toplumda, belirli kavramları ya da olguları işaret etmek için kullanılan ve bir anlam ifade eden unsurlardır. Ait oldukları topluma özgü olan bu kültürel unsurların başka bir kültürde veya dilde eşdeğeri genellikle bulunmaz. Bu nedenle kültürel unsurların çevirisinde

kaynak dil ve erek dil arasındaki eşdeğerliğin sağlanması amacıyla çevirmene büyük bir sorumluluk düşmektedir.

3.2.1. Kültürel Unsurların Sınıflandırılması

Her toplum kendine özgü kültür, gelenek, görenek, inanış, kılık kıyafet, düşünce tarzı, yaşam biçimine sahiptir ve bu değerler ile diğer toplumlardan ayrılır. Toplumu oluşturan bu unsurlar aracılığıyla kültürel unsurlar meydana gelmektedir. Kültürel unsurların içinde buldukları kültüre bağlı olmalarından dolayı başka bir dile veya kültüre aktarılması oldukça zordur çünkü aktarım esnasında kaynak metnin kültürü de aktarılır.

Newmark, kültüre özgü unsurların sınıflandırılmasına yönelik detaylı çalışma yapan ve kendinden sonraki araştırmacılar için yararlı bir model ortaya çıkaran önemli isimlerden biridir. Çevirinin önemli bir faaliyet olduğunu vurgulayan ve kültür kavramının çeviride büyük bir engelleme nedeni olduğunu belirten Newmark (2010, s. 171) kültürü, “belirli bir sosyal grubun yaşam biçimi ve bunun dile yansıması” olarak ifade etmektedir. Bu düşüncesini de üç gerekçeye dayandırmaktadır: Bu gerekçelerden ilki kaynak metindeki kültürel unsurun erek kültürde bulunmamasıdır. İkincisi kaynak kültürdeki öğelerin erek kültür okurları tarafından kabul edilmeme olasılığı iken son gerekçe bu öğelerden erek kültür okurlarında yabancılaşma hissi uyandırmasıdır (Newmark, 2010, s. 172-173).

Newmark, çeviri sürecinde kaynak metin normlarına, kaynak metnin çözümlenmesine ve anlaşılmasına öncelik verir. Kaynak metindeki kültürel unsurların toplumdan topluma değişmesinden dolayı çeviride oluşturduğu sorunlara değinen Newmark, kültürel unsurlarla ilgili bir sınıflandırma önerisinde bulunmuştur. Ardından 2010 yılında yazdığı *Translation and culture* adlı makalesinde bu unsurları gözden geçirerek tekrar ele almıştır. Newmark (2010, s. 175) sınıflandırmasını altı başlık halinde sıralamaktadır. Bunlar çevreyi ilgilendiren öğeler, kamusal yaşamı ilgilendiren öğeler, toplum yaşamını ilgilendiren öğeler, bireysel yaşamı ilgilendiren öğeler, gelenek görenek ve toplumsal etkinlikler ile kişisel merak ve uğraşlardır. Çevreyi ilgilendiren öğeler; jeolojik ve coğrafi çevredir. Kamusal yaşamı ilgilendiren öğeler; politika, hukuk ve yönetimidir. Toplum yaşamını ilgilendiren öğeleri ekonomi, meslek türleri, toplumsal refah, sağlık ve eğitim oluşturmaktadır. Bireysel yaşamı ilgilendiren öğeler arasında yiyecek türleri, kıyafetler ve ev eşyaları bulunmaktadır. Gelenek

görenek ve toplumsal etkinlikler ise gelenekleri, sosyal etkinlikleri ve deyimleri kapsamaktadır. Son olarak ise din, müzik, şiir, sanatsal kuruluşlar ve dernekler gibi unsurları içinde barındıran kişisel merak ve uğraşlar yer almaktadır.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle çalışmamızda ele alınacak olan kültürel unsurlar şu şekildedir:

1. Giysi adları
2. Yiyecek ve içecek adları
3. Ev eşyası adları
4. Meslekler ve ünvanlar
5. Dinsel ifadeler ile gelenek ve görenekler
6. Deyimler
7. Mekân adları

3.2.2. Kültürel Unsurların Çevirisinde Kullanılan Stratejiler

Diller ve kültürler arası farklılıklardan dolayı belirli bir kültüre ait unsurların başka bir dile aktarılması esnasında eşdeğerlik konusunda çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Kültürel unsuru diğer bir dile aktarırken aynı anlamı vermek her zaman mümkün olmayabilir. Kültürel unsurların çevirisindeki bu sorunu çözmek ve eşdeğerliği mümkün olduğunca en iyi şekilde sağlamak amacıyla dilbilimciler ve araştırmacılar tarafından çeşitli çeviri stratejileri oluşturulmuştur. Kültürel unsurların aktarımında kullanılan bu stratejiler oldukça önemli bir yere sahiptir. Çevirmenlere yol göstereceği düşünülen bu çeviri stratejileri sayesinde kültürler arası anlaşmanın sağlanması mümkün olabilmektedir.

Çeşitli dilbilimciler, çeviribilimciler ve araştırmacılar tarafından ortaya koyulmuş olan birçok çeviri stratejisine geçmeden önce çeviri stratejisinin ne anlama geldiğine bakmak faydalı olacaktır. Mathieu Guidère (2008, s. 97) çeviri stratejilerinin, çevrilecek metinlerin seçimi ve bunları çevirmek için benimsenen yöntemler ile ilgili olduğunu, diğer bir deyişle çevirmenin görevlerini yerine getirirken aldığı farklı kararlar ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir. Guidère'e göre çeviri sürecinde önemli olan üç unsur, yani seçim, yöntem ve karar, ekonomik, kültürel, politik, tarihi, ideolojik gibi çeşitli faktörlere bağlıdır. Gürçağlar'a (2011, s. 38) göre çeviri stratejileri

çevirmenin bir metni seçtiğinde ve çevirirken ona olan yaklaşımları ve onu aktarırken başvurduğu bazı yöntemlerdir. Yalçın'a (2015, s. 95) göre bu stratejiler çevirmenin çeviri esnasında takip ettiği yollar, kullandığı yöntemler ve uyguladığı işlemlerdir.

Çeviri stratejileri ile ilgili tanımlardan sonra kültürel unsurların çevirisi için önerilen çeviri stratejilerine ve araştırmacıların bu konudaki yorumlarına bakmak faydalı olacaktır.

3.2.2.1. Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet ve Çeviri Stratejileri

Alanyazında bilinen en yaygın stratejiler Vinay ve Darbelnet tarafından *Stylistique comparée du français et de l'anglais: méthode de traduction* (1958) adlı yapıtta yöntem ve teknik terimi altında önerilmiştir. Kanadalı dilbilimcilere göre doğrudan yöntemler ödüncleme, öykünme ve bire bir iken dolaylı yöntemler ise değiştirim, dönüştürüm, eşdeğerlik ve uyarlama olarak belirtilmektedir (1958, s. 46-54). Ödüncleme, kaynak dilde yer alan ancak erek dilde karşılığı bulunmayan ifadelerin değiştirilmeden veya yalnızca sınırlı düzeyde değiştirilerek aktarılmasıdır. Öykünme, bir çeşit ödüncleme olup kaynak dilde bulunan yapının veya ifadenin erek dile sözcüğü sözcüğüne aktarılmasına dayanır. Bire bir çeviri ise kaynak dilden erek dile aynı zamanda kabul edilebilir bir metinle sonuçlanan aktarıma karşılık gelir. Değiştirim, kaynak metin öğelerinin erek metinde anlamı değişmeden yer değiştirmesidir. Aynı anlamsal içeriğin farklı bir sözdizimsel yapıda sunulması söz konusudur. Dönüştürüm, iletinin anlamının değiştirilmeden bir sözcük grubunun başka bir sözcük grubuna dönüştürülmesidir. Eşdeğerlik, atasözü, deyim ve sözcük oyunu gibi, bire bir çevirinin kesinlikle kabul edilemez bir ürünle sonuçlandığı durumlarda zorunlu olarak başvuru ve erek dil seçeneğinin yapısal ve sözlüksel olarak kaynak dil ögesinden bütünüyle farklılaştığı bir stratejidir. Uyarlama ise iletinin gönderme yaptığı durumun erek dilde var olmadığı durumlarda uygulanır ve eşdeğer olduğu değerlendirilen başka bir duruma göre yeniden oluşturulur (Vinay ve Darbelnet, 1958, s. 46-54).

3.2.2.2. Peter Newmark ve Çeviri Stratejileri

Newmark (1988, s. 45-47), *A textbook of translation* adlı yapıtında çeviri stratejilerini sözcüğü sözcüğüne çeviri, bire bir çeviri, sadık çeviri, anlamsal çeviri, uyarlama, serbest çeviri, deyimsel çeviri ve iletişimsel çeviri olarak belirtmiştir. Sözcüğü sözcüğüne çeviride erek dilin sözcükleri kaynak dilin sözdizimine bağlı kalınarak doğrudan kaynak dilin sözcükleri altına yerleştirilmekte ve sözcükler tek tek en yaygın

anlamlarıyla çevrilmektedir. Bire bir çeviride kaynak metin erek dile en yakın dilbilgisel eşdeğeriyle çevrilmekte ve sözcükler teker teker aktarılmaktadır. Sadık çeviride kaynak dildeki metnin kesin bağlamsal anlamı erek dilin sınırlı dilbilgisi yapısı çerçevesinde yeniden oluşturulmaktadır. Burada çevirmen kaynak metin yazarının niyetlerine ve metni gerçekleştirmesine tamamen bağlı kalarak çevirisini yapmaktadır. Anlamsal çeviri kaynak metnin anlamını yakalamayı amaçlarken, bir yandan da erek metnin oluşturulmasını hedeflemektedir. Çevirinin en özgür biçimi olan uyarlama ise başlıca tiyatro oyunları ve şiirler için kullanılmaktadır. Burada temalar, karakterler ve olay örgüsü korunurken kaynak dilin kültürünü erek dilin kültürüne dönüştürüp metni yeniden yazmak söz konusudur. Serbest çeviride kaynak metnin sahip olduğu özgün üslup, biçim ve içeriğe bağlı kalınmadan çeviri yapılmaktadır. Kaynak metin erek dile açıklanarak çevrildiği için erek metin genellikle daha uzun olabilmektedir. Deyimsel çeviride kaynak metinde verilmek istenen mesaj erek dilde günlük konuşma içerisinde yer alan ifadeler, deyimler vb. ile iletinin yabancı niteliği törpülenerek yeniden üretilmektedir. Son olarak iletişimsel çeviri kaynak metnin bağlamsal anlamını, hem içeriğin hem de dilin erek okur kitlesi tarafından kolayca kabul edilebilir ve anlaşılır bir şekilde erek metne aktarmayı amaçlamaktadır (Newmark, 1988, s. 45-47). Newmark (a.g.e., s. 81-93) bu stratejilere ek olarak kullanımı her zaman çeşitli bağlamsal faktörlere bağlı olan çeviri yöntemlerine de kitabında yer vermektedir. Bu yöntemler ödünçleme, doğallaştırma, kültürel eşdeğerlik, işlevsel eşdeğerlik, betimleyici eşdeğerlik, bileşen çözümlemesi, eş anlamlılık, öykünme, yer değiştirme, düzenleme, kabul edilen çeviri, telafi, azaltma ve genişletme, açıklama, birden fazla strateji kullanma, notlar, eklemeler ve açıklamalarla çeviri ve son olarak eksiltme yaparak çeviri yöntemleridir.

3.2.2.3. Mona Baker ve Çeviri Stratejileri

Mona Baker, 1992'de yayınladığı *In other words: A coursebook on translation* adlı yapıtında sözlüksel, dilbilgisel ve metinsel eşdeğerlik gibi konuları ele almıştır. Baker (1992, s. 26-42), kültürel unsurları sözcük düzeyinde bir eşdeğeri bulunmayan kavramlar olarak ifade etmekte ve çevirmenlerin eşdeğerliği sağlamaları için çeşitli stratejilere başvurmaları gerektiğini belirtmektedir. Bu stratejileri iki bölüme ayırmaktadır: Sözcük düzeyinde eşdeğerlik sorununa yönelik profesyonel çevirmenler tarafından kullanılan stratejiler ve sözcük üstü düzeyde, diğer bir deyişle, öbekten tümceye uzanan deyimleri de içeren birimlerin çevirisinde kullanılacak stratejiler.

Sözcük düzeyindeki stratejiler kendi içinde 8 bölüme ayrılmaktadır. Bunlardan ilki üst anlamlı çeviri stratejisidir ve kaynak metinde yer alan bir ifade daha genel anlam içeren bir ifade ile erek dile aktarılır. İkincisi alt anlamlı çeviri stratejisidir. Buna göre kaynak dildeki genel bir ifade erek metne daha özel bir ifade ile aktarılır. Üçüncüsü olan kültürel ikame stratejisinde kaynak kültüre özgü bir öge veya ifade erek dilde aynı anlamı içermeyen ancak erek okur tarafından anlaşılacak bir öge veya ifade ile aktarılır. Dördüncüsü ise ödünç sözcük veya açıklamalı ödünç sözcük kullanarak yapılan çeviridir. Burada kaynak metindeki sözcük açıklanarak erek metne aktarılır. Beşinci stratejide ilgili bir sözcük kullanılarak açıklama yapılırken, altıncı stratejide ilgisiz bir sözcük kullanılarak açıklama yapılmaktadır. Eksiltme stratejisinde kaynak dildeki bir sözcük, erek dil için anlamsal veya biçimsel olarak karmaşık olduğunda erek metinden çıkartılır. Son olarak, sözcüğün anlamının görsellerle açıklandığı resimleme stratejisi kaynak dildeki bir sözcük veya ifadenin erek dilde eşdeğeri bulunmadığında kullanılmaktadır (Baker, 1992, s. 26-42). Baker (2011, s. 76-85), deyimlerin çevirisinde kullanılabilecek stratejileri de 6 bölüme ayırmaktadır. Bunlardan ilki benzer anlam ve biçime sahip olan bir deyim kullanmayı içermektedir. Erek dilde, kaynak dildeki deyimle aynı anlamı taşıyan ve eşdeğer sözcük öğelerinden oluşan bir deyim kullanılır. İkincisi ise benzer anlam fakat farklı biçime sahip olan bir deyim kullanmak, diğer bir deyişle, erek dilde kaynak dildeki deyimle aynı anlamı taşıyan ancak farklı sözcük öğelerinden oluşan bir deyim kullanmaktır. Üçüncü çeviri yaklaşımı kaynak dildeki deyimın ödünçlenmesi yoluyla yapılan çeviridir. Dördüncü çeviri açıklama yöntemi ile yapılan çeviridir. Buna göre, erek dilde bir eşdeğer bulunamadığında deyimler ek açıklamalar yapılarak çevrilmektedir. Beşinci çeviri deyimdeki sözcük oyunun çıkarılması ile yapılan çeviridir. Kaynak dildeki sözcük oyunu, erek dilde sağlanamadığında erek dilden çıkarılmakta ve sadece anlam aktarılmaktadır. Son çeviri ise deyimın tamamen çıkarılması ile yapılan çeviridir. Buna göre, kaynak dildeki deyimle erek dilde yakın bir eşdeğer bulunamadığında, deyimın anlamı açıklanamadığında veya biçimsel bir nedenden dolayı deyim erek metinden tamamen çıkarılabilmektedir.

3.2.2.4. Lawrence Venuti ve Çeviri Stratejileri

Çeviri stratejilerini *The Translator's Invisibility: A History of Translation* (1995) adlı yapıtında ele alan bir diğer isim Lawrence Venuti'dir. Venuti'ye (1995, s. 18) göre çeviri, dilsel ve kültürel farklılıklar içeren yabancı bir metnin erek dil okuru için

anlaşılabilir düzeydeki eşdeğer bir metinle yer değiştirmesine dayanır. Çeviride yerileştirme ve yabancılaştırma stratejilerinden bahseden Venuti (2001, s. 240-242), yerileştirme stratejisini erek kültürde kabul gören din, dil, politika ve edebiyat gibi unsurlar çerçevesinde oluşan kuralların gözetilerek kaynak metnin yeniden yazılması olarak açıklamaktadır. Yabancılaştırma stratejisini ise yabancı bir metnin seçilmesi ve erek dilin baskın kültürel değerleri hariç tutularak bir çeviri stratejisinin geliştirilmesi şeklinde ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi Vinay ve Darbelnet (1958), Newmark (1988), Baker (1992) (2011) ve Venuti (2001) çeviri stratejilerini ele alırken kimi noktalarda ortaklaşan kimi noktalarda ayrışan görüşler ileri sürmüşlerdir. Şu ana kadar betimlenen stratejiler topluca aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 3.1. Çeviri stratejileri ve yaklaşımları

Vinay ve Darbelnet (1958)	Newmark (1988)	Baker (1992) (2011)	Venuti (2001)
Doğrudan: Ödünçleme Öykünme Bire bir Dolaylı: Dönüştürüm Değiştirim Eşdeğerlik Uyarlama	Sözcüğü sözcüğüne Bire bir Sadık Anlamsal Uyarlama Serbest Deyimsel İletişimsel	Sözcük düzeyi: Üst anlamlı Alt anlamlı Kültürel ikame Ödünç sözcük veya açıklamalı ödünç sözcük İlgili bir sözcükle açıklama İlgisiz bir sözcükle açıklama Eksiltme Resimleme Sözcük üstü düzeyi: Benzer anlam ve biçime sahip birim Benzer anlam ve farklı biçime sahip birim Ödünçleme Açıklama Eksiltme Sözcük oyununun çıkarılması	Yerileştirme Yabancılaştırma

4. “İSTANBUL-HATIRALAR ve ŞEHİR” ADLI ESER ve ÇEVİRİSİNİN İNCELENMESİ

4.1. “İstanbul-Hatıralar ve Şehir” Adlı Esere Genel Bakış

4.1.1. Kaynak Metin ve Yazarı Hakkında Bilgiler

Çalışmaya konu olan eserin yazarı Orhan Pamuk 1952 yılında İstanbul’da doğmuş ve Nişantaşı’nda büyümüştür. Çocukluğundan yirmi iki yaşına kadar resimle çok fazla ilgilenmiş ve gelecek zamanda ressam olma hayaliyle yaşamıştır. Liseyi Amerikan Lisesi Robert Kolej’inde okuduktan sonra İstanbul Teknik Üniversitesi’nde üç yıl mimarlık okumuş; ancak ressam ve mimar olmayacağına karar vererek okulu bırakmıştır. Ardından İstanbul Üniversitesi’nde gazetecilik okumuş ve yirmi üç yaşından sonra romancı olmaya karar vermiştir. İlk romanı *Cevdey Bey ve Oğulları* (1982) adlı kitaptır. Daha birçok kitap yazmış ve kitapları 63 dile çevrilmiştir. Pamuk, 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü’nü alarak bu ödülü kazanan ilk ve tek Türk olmuştur (Pamuk, 2016, s. 1). Romancılığı postmodern edebiyat içerisinde değerlendirilen ve daha çok romancılığıyla ön plana çıkan Pamuk, roman dışında hatıra, deneme, hikaye, anı ve eleştiri türünde de eserler vermiştir. Bu çalışmaya konu olan “İstanbul-Hatıralar ve Şehir” adlı kitabı ise Pamuk tarafından 2003 yılında yayımlanmıştır. Hem anı kitabı hem de deneme türünde yazılmış bir eser olan bu kitapta Pamuk, çocukluğundan yirmi iki yaşında romancı olmaya karar verdiği güne kadarki süreyi, bu dönemin İstanbul’unu ve kendisinin şehirle kurduğu bağı anlatmaktadır (Kılıçkaya, 2023, s. 3). Söz konusu eser hem yazarın kendi anılarını, düşüncelerini ve hayat hikayesini anlatması bakımından otobiyografi özelliği taşıırken hem de İstanbul’un tarihi olaylarını, sokaklarını ve insanlarını anlatmasıyla biyografi özelliği taşımaktadır.

Bu kitabın 2016 yılına ait resimli, Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanan, 15. baskısının içerisinde yer alan kültürel unsurlar çalışmada ele alınmaktadır. İncelenen kitap 37 bölüm içermekte olup 345 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın sonunda ise

yazarın fotoğrafları hakkındaki yorumları, İstanbul dizini ve genel dizin ile diğer kitapları hakkında açıklayıcı bilgiler bulunmaktadır.

4.1.2. Erek Metin Hakkında Bilgiler

Çalışmada ele alınan “İstanbul-Souvenirs d’une ville” adlı erek metin Savaş Demirel, Valérie Gay-Aksoy ve Jean-François Pérouse tarafından 2007 yılında yazılan ve Éditions Gallimard aracılığıyla yayınlanan bir kitaptır. Kapak sayfasında İstanbul Boğazı’nın bir resmi bulunmaktadır. Kitap toplamda 548 sayfadan oluşmakta olup, kaynak metindeki gibi 37 bölüme ayrılmıştır. Kaynak metnin içerisindeki fotoğraflar olduğu gibi aktarılarak orijinalliğe bağlı kalınmıştır. En arka sayfalarda ise dipnotlar verilmiştir.

4.2. “İstanbul-Hatıralar ve Şehir” Adlı Eserdeki Kültürel Unsurların Fransızca Çevirisinin Çeviri Stratejileri Açısından Çözümlemesi

Çalışmaya konu olan eserdeki kültürel unsurlar daha önce de belirtildiği gibi giysi adları, yiyecek ve içecek adları, ev eşyası adları, meslekler ve ünvanlar, dinsel ifadeler ile gelenek ve görenekler, deyimler ve mekân adları olmak üzere yedi başlık altında incelenecektir.

4.2.1. Giysi Adları

Maddi kültür unsurlarından biri olan giyim, insanlık için birçok yönden son derece önemli bir olgudur. Erden (1998, s. 6) giyim kültürünün temelini korunma ve örtünme amacının oluşturduğunu belirtmekle birlikte bunun gelişmesi sürecinde birçok kültürel görev üstlendiğini ileri sürmektedir. Giyimin önemli bir kültürel biçim ve kültür taşıyıcısı olduğunu ileri süren araştırmacı, giyimin şekillenmesinde çevre koşullarının, örf ve adetlerin, değer yargılarının, kültürel ile ekonomik koşulların etkili olduğunu ifade etmektedir. Güngör (2013, s. 205) giyim sözcüğünün bir giysiyi belirtiyor olmasına rağmen bu sözcüğün saç şekillerini, makyajı, her türlü takıyı da kapsadığını belirtmektedir. Yine aynı araştırmacıya göre giyim, kişinin içinden gelen davranışının bir göstergesidir. Giyim sözcüğüne bağlı olarak giysi kavramına bakıldığında TDK (2023) tarafından “her türlü giyim eşyası, giyecek, elbise, kıyafet, esvap, libas, urba” şeklinde tanımlanmaktadır.

Giysi kavramını toplumsal açıdan ele alan John Harvey (2012, s. 28) giysiyi “geleneksel toplumlarda büyük ölçüde saptanmış/kuralları belirlenmiş ve yavaş değişim geçiren bir olgu” olarak tanımlamakta ve giysinin “birbirine bağlı bir sosyal grupta, tıpkı okullarda, ordularda, kurumlarda saptayıcı ve sabitleyici” olduğunu eklemektedir. Fidan (2011, s. 97) kültürün oluşmasında soy, inanç, coğrafya, siyasi sistem ve kültürel etkileşimlerin ön plana çıktığını ve dönüşüm olgusu içerisinde süreklilik gösterdiğini belirtir. Bu düşüncelerden hareketle giysi kavramını da kültürel boyutuyla ele alan Fidan, giyimin kültürel belleğin yansıması olduğunu belirtmekte, dolayısıyla giyinen kişinin ait olduğu kültürün göstergesi olduğunu ifade etmektedir. Kültürle beraber insan kişiliğini de ele alan Arpacı ve Tokyürek’e (2015, s. 140) göre giyim insanın meydana getirdiği kültürün en önemli öğelerinden biridir ve insan kişiliğinin gelişmesi ve değişmesine bağlı olarak değişmektedir. Dolayısıyla bireylerin giysi tercihlerinin kültüre bağlı olduğu kadar kişilik gelişimlerine ve değişimlerine de bağlı olduğu anlaşılmaktadır. İnsan duygularını ve düşüncelerini temel alan Alison Lurie’ye (1981) (akt. Fred, 1997, s. 15-16) göre giyim tercihleri kendine özgü dilbilgisine, sözdizimine ve söz dağarcığına sahip olan görsel bir dili oluşturmaktadır. Nitekim araştırmacıya göre kıyafetler aracılığıyla imajlar, düşünceler, duygular ve duyarlılıklar aktarılır. Bu düşünceden hareketle giyinme biçimlerinin insanların düşünce tarzları, hayata bakışları veya toplumsal aidiyetleri hakkında bilgi verdiği görülmektedir. Dolayısıyla giyim, kimliğin en belirgin göstergelerinden biri olarak kabul edilebilir. Bu bölümde kitapta kültürel nitelik taşıyan giysi adlarının çevirileri çeviri stratejileri bakımından çözümlenmektedir.

Örnek 1 – Kasket

KM: “Onun da başında benim sokağa çıktığım zaman taktığım **kasketlerden** biri vardı” (Pamuk, 2016, s. 12).

EM: “Il avait sur la tête l’une des **casquettes** que je mettais lorsque je sortais dans la rue” (Pamuk, 2007, s. 14).

Orhan Pamuk, metnin bu bölümünde teyzesinin evinde duvara asılı *kasketli* bir çocukluk fotoğrafından söz etmektedir. Tümceden, yazarın metni yazdığı dönemde sokağa çıkarken *kasket* taktığı ve çocukluk fotoğrafındaki *kasketin* de bu *kasketlerden* biri olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla burada sözü edilen şapkanın Türkçede bilinen anlamıyla *kasket* olduğu değerlendirilmektedir.

Türkçede ve Fransızcada *kasket* sözcüğüne ilişkin sözlüksel bir incelemeden ilginç sonuçlar elde edilmektedir. Köken bilgisi alanındaki kaynaklardan biri olan Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) *kasket* sözcüğünün Türkçeye Fransızcadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve “küçük miğfer” veya “siperlikli şapka” anlamına geldiği yolunda bilgiler yer almaktadır. Fransızca sözlüklerden Le Robert Micro'da (2005, s. 205) *casquette* “siperlik ile şekil verilmiş başlık¹” şeklinde açıklanmaktadır. Biçimsel olarak Fransızcada *casque* sözcüğüne küçültme son eki *ette*'in eklenmesiyle oluşturulmuştur. Bu yönüyle küçük başlık veya başlıkçık anlamına gelmektedir. Fransızcadaki *casque* sözcüğünün kökeni ise İspanyolca olup bu dilde *kafa* veya *kafa taşı* demektir (Wictionnaire, 2023).

Sözcüğün Türkçe karşılığı Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 216) tarafından “kasket” olarak verilirken, Türkçede *kasket* sözcüğü TDK Sözlüğü'nde (2023) “genellikle erkeklerin giydiği, önü siperli başlık” şeklinde tanımlanmaktadır. Tür ve Taşdemir (2022, s. 155) Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte, modernleşmenin sembolü olan şapkanın, şehirde yaşayanlar için fötr şapka ile, kırsalda yaşayanlar için ise *kasket* sözcüğüyle simgeleştiğini ifade etmektedir. Aynı araştırmacılar *kasket* kullanımını giyim kuşam ihtiyacının bir gereği olarak değerlendirmekle birlikte *kaskete* tarihsel süreçte kültürel bir anlam yüklediğinin ve bu yönüyle toplumda saygı kavramıyla ilişkilendirildiğinin altını çizmektedirler. Anadolu'da eski Türk giyim tarzının özelliklerinin vurgulandığı *Yabancılar için Türkçe* (2014, s. 45) adlı ders kitabında Anadolu'da kırsal bölgelerde giyimin önemli bir parçasının başlıklar ya da örtüler olduğu vurgulanmakta, *kasket*lerin güneşe karşı koruyuculuğu sayesinde oldukça kullanışlı olması nedeniyle erkeklerin başlarına genellikle *kasket* taktığı ifade edilmektedir. Bu bilgiler *kasketin* Türk toplumunda şehirlilik, taşralılık, saygınlık ve çağdaşlık gibi kavramların yanı sıra coğrafya ve iklim koşullarına bağlı giyim ihtiyaçları ile ilişkilendirildiği konusunda fikir vermektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim çevirmenler bu sözcüğü erek metne *casquette* olarak aktarmaktadır. Bununla birlikte erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti'nin belirttiği yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını

¹ Çeviriler bize aittir.

göstermektedir. *Kasket* sözcüğünün Fransızcadan Türkçeye geçmiş bir sözcük olduğu düşünüldüğünde ödünçlemenin tam tersi bir çeviri tercihinin söz konusu olduğu görülmektedir. Çünkü tarihin bir döneminde sesbilgisel düzenlemeler (*casquette*, *kasket*) sonucunda ödünçleme yoluyla edinilen ve yerlileştirilen bir sözcük, çeviri sürecinde ödünçlendiği dildeki biçimine döndürülerek kullanılmaktadır. Bu noktada ödünçleme stratejisine ilişkin tartışmalı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bir sözcüğün köken bakımından yabancı olması ve çevirmenin bu sözcüğü çeviri tercihi olarak kullanması bir çeviri stratejisi olarak nitelenemez. Bu değerlendirme için birçok dayanak ileri sürülebilir. Öncelikle İçel'in (2017, s 40) de belirttiği gibi ödünçleme yoluyla meydana gelen sözcük geçişi kültürel, ekonomik ve siyasi olarak bir kültürün diğer kültüre göre daha baskın olması veya edilgen durumda olan kültürün baskın bir kültürü model alması gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak gerçekleşir. Dolayısıyla ödünçleme, dillerin yeni söz varlığı ihtiyacı karşılanırken başvurulan yollardan biridir. Örneğin Karaağaç (2018, s. 808-809) türetme bilgisi başlığı altında bir dile ait sözlükteki öğeleri iç ve dış öğeler olarak iki kısımda incelemektedir. İç öğeler üzerinde ses, biçim ve anlam değişikliği yapılarak türetme (ekleme, bükün, yineleme, birleştirme, yardımcı sözler vb.) veya bozmaya (ses düşmesi, ses türemesi, yer değiştirme vb.) dayalı bir yaklaşımla yeni öğeler elde edilmektedir. Araştırmacıya göre yeni öğelerin eklenmesi için başvurulan diğer yol dış öğelerin alınmasına dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, ödünçleme, melezleme veya anlam aktarması yoluyla bir dile yeni öğeler eklenebilmektedir. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere çevirmenlerin, *kasketi* Türkçeden Fransızcaya çevirirken seçenek olarak benimsedikleri *casquette* artık ödünçlendiği dile (Fransızca) değil, kullanıldığı dile (Türkçe) aittir. Kaldı ki yeni evinde sesbilgisel değişimlerin (*kasket*) yanı sıra anlam ve değer değişimlerine uğramıştır. Dolayısıyla ödünçleme, bir dile tarihin çok eski dönemlerinde girmiş ve artık o dilin yerleşik sözcüklerinden olmuş öğeleri değil de yeni ve erek dilde hiç karşılığı bulunmayan sözcüklerin ilk defa çevirisi sırasında kaynak dil sözcüğünün kullanılmasına dayanan bir strateji olarak tanımlanmalıdır.

Örnek 2 – Kavuk

KM: “(...) vitrinli büfelerin hep kilitli kalması, sedef kakmalı rahlelerin, duvara asılı **kavuklukların** kullanılmaması, Art Nouveau ve Japon sanatı etkileri taşıyan paravanaların arkasında hiçbir şeyin gizlenmemesi, (...) bütün bu eşyaların yaşamak için değil, ölüm için sergilendiği duygusunu uyandırır” (Pamuk, 2016, s. 17-18).

EM: “(...) ces vitrines (...) qui restaient pourtant toujours fermées à clef, ou encore les lutrins aux ornements de nacre, les **chapeaux** accrochés au mur et inutilisés, les paravents dans le style Art Nouveau ou japonais mais qui ne servaient pas à isoler quoi que ce soit, (...) tous ces objets (...) éveillaient aussi en moi le sentiment qu’ils ne s’y trouvaient pas pour être utilisés, mais qu’ils y étaient exposés dans le but de rappeler le mort” (Pamuk, 2007, s. 23).

Veri tabanımızdaki ikinci örnek *kavuk* sözcüğüdür. Pamuk, kaynak metindeki bu bölümde çocukluk anılarının içinde geçtiği bir aile apartmanından bahsetmektedir. Bu apartmanın birinci katında oturan amcası ve yengesinin evini tasvir ederken bahsettiği evdeki eşyalardan biri de *kavukluk* olmuştur. *Kavuk*, eve gelindiğinde kafadan çıkarılmakta ve duvara sabitlenmiş bir eşya olan *kavukluğa* asılmaktadır. Dolayısıyla çalışmamızda *kavukluk* değil *kavuk* sözcüğü inceleme konusu yapılmaktadır. Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) *kavuk* sözcüğünün kökeninin Türkçe olduğu, kav (şişmek) fiilinden -ık son ekiyle türetildiği bilgisi yer almaktadır. TDK Sözlüğü’nde (2023) *kavuk* sözcüğü, “pamuktan yapılmış, üzerine sarık sarılan erkek başlığı” ve “içi boş şey” olarak tanımlanmıştır. Bozkurt (2002, s. 71-72) ise *kavuk* sözcüğünü üzerine sarık sarılarak giyilen bir eşya olarak açıklamaktadır. Gökler ve Köşklü (2019, s. 455-456) *kavuk*ların ilk kez ne zaman kullandıkları hakkında net bir bilgi olmadığını, ancak İsrail Oğulları zamanında insanların *kavuk* giydiklerinin bilindiğini ifade etmektedirler. Yazarlar ayrıca *kavuk*ların 15. yüzyıldan itibaren mezar taşlarında kullandıklarını, bu açıdan birer kimlik belgesi işlevi görmeye başladıklarını belirtmektedirler. Bu bilgiler *kavuk*ların tek başlarına değil, üzerlerine sarılan sarıklarla birlikte kullandıkları ve önemli bir kültür taşıyıcısı oldukları konusunda fikir vermektedir.

Çeviri metindeki *kavukluk* sözcüğünün çevirmenler tarafından erek metne *chapeau* sözcüğüyle aktarıldığı görülmektedir. Burada erek metin, okurların zihninde duvarlarda *kavukluk*ların değil, çok sayıda şapkanın asılı olduğu düşüncesini uyandıracak biçimde oluşturulmuştur. Sözcüğün Türkçe karşılığı Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 236) tarafından “şapka” olarak verilirken, Le Robert Micro’da (2005) “oldukça sert bir şekle sahip başlık²” şeklinde tanımlanmıştır.

² Çeviriler bize aittir.

Larousse Sözlüğü'nde (2023) ise “keçe veya çeşitli malzemelerden yapılmış oldukça sert bir başlık”, “şapkayı çağrıştıran her şey” ve “bir gazete veya dergi makalesini tanıtan kısa metin³” olarak tanımlandığı görülmektedir. Yapılan tanımlar *chapeau* sözcüğünün *kavuk* ile kafaya takılan bir giysi olması dışında herhangi bir ortak yanının bulunmadığını göstermektedir. Türkçede *kavuk* için önerilen tanımlar ile yüklendiği toplumsal ve kültürel değerler *chapeau* ile karşılanabilecek gibi görünmemektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet'nin tanımladığı anlamda uyarlama veya eşdeğeriyle çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim, çevirmenler kaynak dildeki ifadeyi erek dilde bulunmamasından dolayı eşdeğer olduğu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmuşlardır. Bunun yanı sıra, çevirmenlerin kaynak metne anlamsal olarak uzak ancak erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir. Mona Baker'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin kültürel ikame olduğu görülmektedir. Newmark'ın bakış açısıyla değerlendirildiğinde ise uyarlama yoluyla çeviri yapıldığı ifade edilebilir.

Örnek 3 – Takke

KM: “(...) cami avlularında küçük dini risaleler, tespimler, hacı yağlar satan **takkeli** ihtiyarlardan (...) söz ediyorum” (Pamuk, 2016, s. 96).

EM: “(...) je parle des vieux à **turban** qui vendent dans les cours des mosquées des petits opuscules religieux, des chapelets et des onguents de pèlerin (...)” (Pamuk, 2007, s. 144).

Pamuk, kitabın bu bölümünde, çocukluk zamanlarının geçtiği İstanbul sokaklarını ve bu sokaklardaki insanları anlatırken bazı örneklere yer vermektedir. Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) *takke* sözcüğünün Türkçeye Arapçadan “korunma, sakınma” anlamına gelen *takiya* sözcüğünden ödünçleme yoluyla geçtiği bilgisi yer almaktadır. TDK Sözlüğü'nde (2023) *takke* sözcüğü “ince kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık” ve “yarım küre biçimindeki kubbenin üst bölümü” olarak tanımlanmaktadır. Öztoprak (2010, s. 145-146) ince bir

³ Çeviriler bize aittir.

bezden veya kumaştan meydana gelen *takkenin* kavuk, külâh, fes vb. başlıkların altından giyildiğini ifade etmektedir. Bu tanım ile TDK Sözlüğü'nün yapmış olduğu tanımdan hareketle *takkenin* ince bir kumaştan yapıldığı ve bazı başlıklar altına giyilen bir başlık türü olduğu anlaşılmaktadır.

Erek metne aktarımında ise çevirmenler *turban* sözcüğünü kullanmıştır. *Turban* sözcüğü Osmanlı Türkçesindeki “tülbent” ve Farsçadaki “dolband” sözcüğünden gelmektedir (Wictionnaire, 2023). Nitekim Fransızca sözlüklerden Le Robert Micro'da (2005, s. 1372) *turban* sözcüğü, “başın etrafına sarılmış uzun bir kumaş şeridinden yapılmış erkek başlığı⁴” şeklinde ifade edilmektedir. Saraç ise Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te *turban* (2009, s. 1428) karşılığı olarak “sarık” sözcüğünü vermektedir. *Sarık* sözcüğüne ilişkin veriler incelendiğinde TDK Sözlüğü (2023) tarafından “sarılarak meydana getirilen başlık”, “kavuk, fes gibi bazı başlıkların üzerine sarılan tülbent, şal vb.” şeklinde tanımlandığı görülmektedir.

Çevirmenlerin *takke* karşılığında kullandıkları *turban* sözcüğünü tercih etmeleri söz konusu giysinin erek dilde ve kültürde var olmamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki ifadeyi erek dilde bulunmamasından dolayı eşdeğer olduğu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmaları, Vinay ve Darbelnet'nin ile Newmark'ın bakış açılarıyla uyarılma yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne anlamsal olarak uzak ancak erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti'deki yerlileştirme stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir. Mona Baker'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin kültürel ikame olduğu görülmektedir.

Örnek 4 – Fes

KM: “(...), Babıali'deki küçük *Saadet*⁵ gazetesinde bir sabah erkenden oturmuş çalışan yirmi beş yaşlarındaki genç gazetecinin odasının kapısı ‘birden’ açıldı ve içeriye kolları kırmızı çuhadan ‘bir nevi asker ceketi giymiş’, kırmızı **fesli** uzunca boylu biri girip genç gazeteciye seslendi” (Pamuk, 2016, s. 129).

⁴ Çeviriler bize aittir.

⁵ Özgün metinden olduğu gibi aktarılmaktadır.

EM: “(...), la porte du bureau d’une jeune journaliste de vingt-cinq ans en plein travail depuis l’aube au petit journal *Saadet* à Babiali s’ouvrit brusquement; entra alors une personne de grande taille ‘vêtue d’une espèce de veste militaire’ aux manches de drap et **au fez** rouge, qui s’adressa à lui” (Pamuk, 2007, s. 199).

Pamuk, kaynak metnin bu bölümünde 1880’lerin sonlarındaki İstanbul’un eski gazetelerinin köşe yazarlarından ve o dönemlerde “şehir mektupçusu” olarak adlandırılan kişilerin yazılarından bahsetmektedir. Bu yazılardan biri dönemin gazetelerinden *Saadet*’te çalışan Ahmet Rasim isimli gazeteciye ait olup anlatıldığına göre Abdülhamit’in başmabeyinci yardımcısı başında kırmızı *fes* olduğu halde odaya girip Rasim’e seslenmiştir.

Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) *fes* sözcüğünün Fas özel adından türetildiği bilgisi yer almaktadır. TDK Sözlüğü’nde (2023) *fes* sözcüğü, “şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık” şeklinde tanımlanmaktadır. Öztoprak (2010, s. 141) Fas’tan geldiği için *fes* adını alan bu başlığın, Sultan II. Mahmut zamanında Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasının ardından resmî başlık olarak kabul edildiğini ileri sürmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, *fes*in kırmızı olduğu, yünden yapıldığı, tepesinde püskülünün olduğu ve o dönemlerin resmî başlığı olarak takıldığı anlaşılmaktadır.

Erek metin incelendiğinde çevirmenlerin *fes* karşılığı olarak *fez* sözcüğünü tercih ettikleri görülmektedir. *Fez* sözcüğünün Osmanlı Türkçesinden ödünçleme yoluyla geldiği bilgisi yer almaktadır (Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 596) *fez* sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak “fes” sözcüğünü verirken Le Robert Micro (2005, s. 553) ise “Kuzey Afrika ve Yakın Doğu’daki bazı Müslümanlar tarafından giyilen, bazen bir püskül ile süslenmiş yün başlık⁶” olarak tanımlamaktadır. Larousse Sözlüğü (2023) ise bu sözcüğü, “Türklerin genellikle kırmızı renkte olan, silindir biçimindeki geleneksel yün başlığı⁷” şeklinde ifade etmektedir.

Çevirmenlerin sözcük ve strateji tercihleri bu örnekteki durumun bir numaralı örnekteki *kasket* örneği ile koşutluk sergilediğini göstermektedir. *Kasket* örneğinde

⁶ Çeviriler bize aittir.

⁷ Çeviriler bize aittir.

Fransızcadan Türkçeye geçmiş bir sözcük Türkçeden Fransızcaya çeviri yapılırken geldiği dile dönüş yaparken *fes* örneğinde de Türkçeden Fransızcaya geçmiş bir sözcük Fransızcadan Türkçeye dönüş yapmaktadır. Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Newmark'ın yanı sıra Vinay ve Darbelnet'deki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim çevirmenler kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla bu sözcüğü *fez* olarak aktarmıştır. Öte yandan sözcüğün Fransızcaya Türkçeden geçmiş olması nedeniyle Vinay ve Darbelnet'deki ödünçleme, Baker'da ise ödünç sözcük kullanma yoluyla çevrildiği değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin kaynak dilden ödünçlenen bir sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin bahsettiği yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 5 – Şalvar

KM: “Yalın ayaklı, **şalvarı** kırk yamalı, gömleğinin yırtığından eti görünür bir oğlandı, (...)” (Pamuk, 2016, s. 152).

EM: “C’était un jeune garçon aux pieds nus, au **pantalon** rapiécé de toutes parts et dont la déchirure de la chemise laissait entrevoir sa peau, (...)” (Pamuk, 2007, s. 235).

Pamuk, bu bölümde 1950’lerdeki *İstanbul Ansiklopedisi*’nden bahsetmekte ve “Eskicigüzeli Yetim Ahmed” isimli on beş-on altı yaşlarındaki genç bir masal kahramanını tasvir etmektedir.

Şalvar sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Türkçeye Farsçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve “pantolon, uzun don” anlamına geldiği yolunda bilgiler yer almaktadır. Farsça *şal* sözcüğü “but, bacak” ve *var* sözcüğü “örtü, korunak” anlamına gelmektedir. TDK Sözlüğü’nde (2023) *şalvar* sözcüğü “genellikle ağır çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan, geniş bir pantolon türü” olarak tanımlanmaktadır. Türk geleneksel giyim kültüründe *şalvarı* araştırma konusu olarak inceleyen Ayhan (2021, s. 61) *şalvarın* Moğolistan kurganlarından çıktığını, bozkırda Türk giyimi için önemli bir parça olduğunu ve göçler ile Anadolu’ya geldiğini belirtmektedir. Araştırmacıya göre *şalvar*, Osmanlılar ile saray giysisinde, askeri giyside, şehir ve köy halkının giysisinde bulunmakla birlikte çeşitli biçimlerle, kumaşlarla, renkler ve boylarda tercih edilmiştir.

Çevirmenler bu sözcüğü erek metne *pantolon* sözcüğü ile aktarmıştır. Bu sözcüğün kökeni İtalyanca olup çorapları ayaklarının altına kadar uzanmış bir şekilde tasvir

edilen, Commedia dell'Arte karakteri olan Pantalone'den gelmektedir (Wictionnaire, 2023). Larousse Sözlüğü (2023) pantolon sözcüğünü, “ayak bileğine kadar uzanan uzun pantolon”, “bir kapı veya pencerenin arkasına yerleştirilmiş tiyatro sahnesi parçası⁸” şeklinde, Le Robert Micro (2005, s. 933) ise “ayağa kadar uzanan uzun pantolon⁹” şeklinde tanımlamaktadır.

Çevirmenlerin Türkçe *şalvar* karşılığı olarak Fransızca *pantolon* kullanmaları şaşırtıcı değildir. Çünkü aslında *şalvar* da bir *pantolon* türüdür, ancak tanımında da belirtildiği üzere “genellikle ağı çok bol olan” bir pantolon türüdür. Bu özellik Larousse ve Le Robert Micro gibi sözlüklerde *pantolon* tanımlarında bulunmamaktadır. Nitekim aynı sözlüklerde *pantolonun* yalnızca ayak bileğine kadar uzanan bir giysi olduğu bilgisi verilmiştir. Çevirmenlerin bu tercihinin ifadenin erek kültürde ve erek dilde var olmamasından, dolayısıyla bire bir ödünçlenerek çevrilmesi durumunda erek okur tarafından anlaşılamayacak olmasından kaynaklandığı açıktır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki ifadeyi erek dilde bulunmamasından dolayı eşdeğer olduğu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmaları Vinay ve Darbelnet'nin ve Newmark'ın bakış açılarıyla uyarılama, Baker'ın bakış açısıyla bakıldığında ise kültürel ikame yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Bununla birlikte erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti'deki yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir. Öte yandan *şalvar* karşılığı olarak *pantolon* sözcüğünün tercih edilmesi Vinay ve Darbelnet'deki eşdeğeriyle çeviri stratejisini de akla getirmektedir. Çünkü tıpkı atasözü veya deyimlerde olduğu gibi aynı işlevi yerine getiren iki giysi söz konusudur. Bu durum eşdeğerliğin bir çeviri stratejisi değil, çeviri ediminin ana amacı olduğunu göstermesi bakımından not edilmelidir.

Örnek 6, 7 – Pabuç, Fanila

KM: “Beyaz **pabuçları**, beyaz pantolonu, göğsü ay yıldızlı beyaz **fanilas** ile ve hüner meydanına soyunuk çıktığı zaman kısacık beyaz şortu ile ve tertemiz, sevimli yüzü ve bir efendi tavrı, edebi ve terbiyesi ile Batı ülkelerindeki emsalinin seviyesinde olduğunu derhal gösteriyordu” (Pamuk, 2016, s. 153).

⁸ Çeviriler bize aittir.

⁹ Çeviriler bize aittir.

EM: “Avec ses **babouches** et son pantalon blancs, son **maillot** blanc sans manches arborant l’étoile et le croissant, et une fois d v tu pour entrer en piste, avec son petit short blanc, son pur et aimable visage, son air distingué, sa politesse et ses bonnes manieres, il montrait immédiatement qu’il était à l’égal de l’exemple des pays occidentaux” (Pamuk, 2007, s. 237).

K ken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji  evrimi i S zl g ’nde (2023) *pabuç* s zc g n n Türkçeye Farsçadan “ayakkabı” anlamına gelen sözcükten  d n leme yoluyla geçtiği bilgisi yer almaktadır. TDK S zl g  (2023) bu s zc g  “ayakkabı”, “masa, sandalye vb. mobilyaların ayaklarına takılan metal veya plastik eklenti”, “iletken telleri elektrik birimlerine bağlayan veya cıvatalı bağlantıyı sağlayan parça”, “bina kolonlarının temeldeki basma yüzeyinin geniş ve daha g cl  olarak yoğunlaştırılmış bölümü” şeklinde tanımlanmaktadır. Kaynak metindeki bağlam doğrultusunda ilk tanımdaki *ayakkabı* s zc g n  ise TDK S zl g  (2023), “genellikle sokakta giyilen ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecek, başmak, pabuç” olarak vermektedir.

Çevirmenler *pabuç* s zc g n n erek metne *babouche* şeklinde aktarmışlardır. Köken bilgisi incelendiğinde *babouche* s zc g n n Osmanlı Türkçesinden ve Farsçadan  d n leme yoluyla Fransızcaya geldiği bilgisi yer almaktadır (Wictionnaire, 2023). Larousse S zl g  (2023) *babouche* s zc g n n, “desteksiz düz ayakkabı¹⁰” şeklinde tanımlarken Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 124) ise Türkçe karşılık olarak “şıpıtık, terlik” ve “pabuç, ayakkabı” sözcüklerini vermektedir. Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet’deki bire bir ve  d n leme, Newmark’taki bire bir, Baker’daki ödünç sözcükle  eviri yaklaşımlarını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim  evirmenler *pabuç* s zc g n  *babouche* olarak aktarmış ve kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamıştır. *Kasket* s zc g ndeki sürecin tam tersi bir yönde *fes* ile birlikte *pabuç*ta da gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak dilden ödünçlenen bir sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti’deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

¹⁰ çeviriler bize aittir.

Kaynak metindeki *fanila* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) Türkçeye İtalyancadaki *flanella* sözcüğünden ödünçleme yoluyla geçtiği ve “bir tür yünlü kumaş” anlamına geldiği yönünde bilgilere rastlanmaktadır. TDK Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “genellikle ince pamuk ipliğinden dokunmuş, ten üzerine giyilen iç çamaşırı” ve “yumuşak yünden örülmüş veya dokunmuş, hafif ve gevşek (kumaş)” olarak tanımlanmaktadır. Kaynak metinde genç bir akrobasi sporcusunun giydiği giysi söz konusu olduğundan buradaki *fanila* sözcüğünün ilk tanıtımında sunulan sözcük olduğu anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu sözcüğü erek metne aktarırken *maillot* sözcüğünü tercih etmişlerdir. Sözcüğün köken bilgisine bakıldığında eski Fransızca *maille* sözcüğünden geldiği ve “ağ, halka, örgü” anlamına geldiği yönünde bilgilere rastlanmaktadır (Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 850) Fransızca *maillot* sözcüğüne Türkçe karşılık olarak “kundak”, “kundak bezi”, “kundak çocukluğu, bebeklik, çocukluk, küçüklük”, “vücudu iyice saran fanila ve kısa don” ve “denizlik, mayo” sözcüklerini önermektedir. Larousse Sözlüğü (2023) ise Fransızcada *maillot* için “ten üzerine giyilen ve sadece vücudun üst kısmını örten örgü giysi”, “dansçılar, jimnastikçiler, akrobatlar tarafından ten üzerine giyilen dar giysiler” ve “belirli spor dallarında oyuncularını veya rakiplerini ayırt etmek için kullanılan giysiler¹¹” tanımlarını vermektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki İtalyanca kökenli Türkçe sözcük *fanila* için Fransızca *maillot* sözcüğünü kullanmaları Vinay ve Darbelnet'deki eşdeğeriyle veya uyarılama, Newmark'taki kültürel eşdeğerlik, Baker'daki kültürel ikame yoluyla çeviriyi benimsediklerini göstermektedir. Burada ayrıca erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti'deki yerleştirme stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilebilir.

Örnek 8 – Başörtüsü

KM: “Sinek sırtüstü düşer, doğrulmak isterken telaşla çırpınan yarı saydam kanatlarının vızıltısı Esmâ Hanım'ın dua fısıltısına karışınca bu sinir bozucu oyunu bozmak ister, kadının **başörtüsünü** çekerdim” (Pamuk, 2016, s. 170).

¹¹ Çeviriler bize aittir.

EM: “La mouche tombait sur le dos, se débattait pour se redresser, et tandis que le bourdonnement affolé de ses ailes diaphanes se mêlait au prières susurrées d’Esmâ Hanım, n’y tenant plus, je tirais sur son **foulard** pour rompre ce jeu exaspérant” (Pamuk, 2007, s. 265).

Pamuk, kitabında çocukluk yıllarında evlerinde bulunan hizmetçi Esmâ Hanım’dan oldukça sık bahsetmektedir. Esmâ Hanım hem Pamuk ile hem de ev işleriyle ilgilenen, işini iyi yapan bir kadındır. Derin bir dinsel inanca sahip biri olarak betimlenen Esmâ Hanım’ın saçlarını örtmek için *başörtüsü* kullandığı bilgisi verilmektedir.

Başörtüsü sözcüğü TDK Sözlüğü (2023) tarafından “kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, başörtü, bürgü, eşarp, örtme, leçek” olarak tanımlanmaktadır. Aras (2017, s. 72) *başörtüsünün* İslâm açısından tesettür olarak, diğer bir deyişle kadınların örtünme inançları doğrultusunda kullanılmakta olan bir örtü olduğunu ileri sürmektedir. Ağdemir (2015, s. 10) ise geçmiş zamanlardan şimdiki zamana kadar, doğu ve batı toplumlarında farklı sebeplerle ve şekilleriyle kadınların kullandığı giysi türlerinden ve örtünme biçimlerinden biri olan *başörtüsünün*, hem dini hem de dini olmayan kullanım sebeplerinin olduğunu belirtmektedir. İslam coğrafyasının her yerinde olduğu gibi Türkiye’de de Müslüman kadınların bir bölümünün *başörtüsünü* özellikle dinsel ve geleneksel boyutuyla kullandığını belirten araştırmacı, *başörtüsü* takma biçiminin ve *başörtüsü* kullanan kadın oranının, yöreye, kültüre ve mezhebe vb. ilişkin çeşitli belirleyicilerin etkisiyle değişiklik gösterebileceğini de vurgulamaktadır.

Başörtüsü çevirmenler tarafından erek metne *foulard* sözcüğü ile aktarılmıştır. Sözcüğün köken bilgisine bakıldığında kesin olmamakla birlikte Fransızcadaki *fouler* sözcüğünden türediği ve “bir şeyi ayak, el veya bir mekanizma yardımıyla sıkıştırmak” anlamına geldiği düşünülmektedir (Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 621) *foulard* sözcüğünü, “bir tür ince ipekli fular”, “boyun atkısı, boyun mendili” şeklinde tanımlamaktadır. Le Robert Micro’ya (2005, s. 577) bakıldığında ise *foulardın* “boynun çevresine başın bir noktasından takılan ipek, pamuklu atkı” ve “başın çevresine bağlanmış bir atkıdan yapılmış başlık¹²” olarak tanımlandığı görülmektedir. *Başörtüsünün* kadınların özellikle dinsel ve geleneksel amaçlarla saçlarını örtmek amacıyla kullanıldığı belirtilmiş olmasına rağmen,

¹² Çeviriler bize aittir.

*foulard*ın genel olarak boynu örten bir tür giysi olarak verildiği görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle *başörtüsü*, kullanım biçimi açısından *foulard*dan farklıdır.

Çevirmenlerin *başörtüsü* karşılığı olarak *foulard* sözcüğünü kullanması kaynak metindeki *başörtüsü* sözcüğüne bağlı kavramsal içeriğin erek kültürde bulunmaması ile açıklanabilir. Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki ifadeyi erek dilde bulunmamasından dolayı eşdeğer olduğu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmaları Vinay ve Darbelnet’deki uyarlama veya eşdeğeriyle, Newmark’taki uyarlama, Baker’da ise kültürel ikame yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Bununla birlikte erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti’deki yerlileştirme stratejisinin de kullanıldığı şeklinde ifade edilebilir.

4.2.2. Yiyecek ve İçecek Adları

Yiyecek ve içecekler tüm canlıların yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli en temel tüketim ürünlerindedir. TDK Sözlüğü (2023) yiyecek sözcüğünü, “yenmeye elverişli olan her şey” ve “yenebilen” şeklinde ve içecek sözcüğünü “içilen her şey, meşrubat” şeklinde tanımlamaktadır.

Doğdubay ve Giritlioğlu’na (2011, s. 434) göre yiyecek ve içecekler bir milletin kültürünün vazgeçilmez parçalarından biridir. Aynı araştırmacılar toplumların beslenme şekillerinin medeniyet düzeylerini yansıttığını; dolayısıyla beslenme şekillerinin değişmesiyle kültürün de etkilendiğini belirtmektedirler. Tezcan (2000, s. 1) ise insanların yemek yeme alışkanlıkları ile kültürel ve toplumsal yapı arasında bir ilişki bulunduğunu, yiyeceklerin ve içeceklerin üretimi, tüketimi ve hazırlanmasının gelenekler, görenekler, inançlar ve din gibi kültürü oluşturan öğeler ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, yiyecek ve içeceklerin kültürel mirasın bir parçası olduğu söylenebilir.

Sandıkçıoğlu’na (2007, s. 6) göre ilk çağlardan itibaren uygarlıklar, topluluklar ve halklar, yaşamlarını sürdürdükleri toprağın ve iklimin şartları doğrultusunda yiyecekler geliştirmiştir. Göçlerin ve savaşların meydana gelmesi, ticaret yollarının açılması gibi etmenler farklı kültürlerin birbirini etkilemesine neden olmuştur. Bunun sonucunda mutfak kültürü meydana gelmiştir. Buradan hareketle medeniyetler ve yemek türleri arasında kuvvetli bir bağ olduğunu ve birbirlerinden etkilendiklerini

söylemek mümkündür. Bu bölümde kitapta yer alan yiyecek ve içecek adlarının çevirileri çeviri stratejileri bakımından çözümlenmektedir.

Örnek 1 – Kuru incir

KM: “(...) kurukahvecinin hediye ettiği **kuru incir** (yemekten sonra yersin derdi annem, adama kibar bir gülümseme yollarken) ve sokakta rastladığımız hısım teyzenin verdiği şeker (...)” (Pamuk, 2016, s. 31-32).

EM: “(...) la **figue sèche** que m’offrait le vendeur de café (et ma mère de dire : ‘Tu la mangeras après le repas’ tout en envoyant un sourire poli au monsieur), le bonbon donné par la tata vaguement apparentée, rencontrée par hasard dans la rue (...)” (Pamuk, 2007, s. 46-47).

Pamuk, bu bölümde çocukluğunda annesi ile birlikte dolaştığı sokaklardaki anlarına yer vermektedir. Manavdan, kurukahveciden, sokakta rastladığı bir teyzeden ve onların kendisine verdiği hediyelerden bahsetmektedir. Bunlardan biri de kurukahveci tarafından verilen *kuru incir*dir.

Köken bilgisi bakımından incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) *incir* sözcüğünün Türkçeye Farsçadaki *ancir* sözcüğünden ödünçleme yoluyla geçtiği ve “delik, oyuk” ve “malum meyve” anlamlarına geldiği görülmektedir. Bu sözcük TDK Sözlüğü’nde (2023) “dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, yaprakları geniş dilimli bir ağaç (*Ficus carica*)” ve “bu ağacın yaş veya kuru olarak yenilen etli, tatlı meyvesi, ballıdır, yemiş” şeklinde tanımlanmaktadır. Günal’a (2008, s. 562) göre ülkemizde yabanî olarak var olan *incir*, Anadolu’da çok eskiden beri yetiştirilmektedir. Boğazköy metinlerine göre, Hititler döneminde *incir* Anadolu’nun başlıca meyveleri arasındaydı ve Hitit ekonomisinde büyük yere sahipti. Tanrılara sunulan ve kutsal yerlere konulan bir meyveydi. *İncirin* bir çeşidi olan *kuru incir* ise TDK Sözlüğü (2023) tarafından “özel olarak güneşte kurulan incir” şeklinde tanımlanmaktadır. Şen ve Nas’a (2010, s. 26) göre *kuru incir* dünyada üretimi en fazla olan meyvelerin biridir ve oldukça besleyici ve sağlıklı bir gıdadır.

Kuru incir ifadesi çevirmenler tarafından erek metne *figue sèche* ile aktarılmıştır. İncir anlamındaki *figue* sözcüğünün Latince aynı anlama gelen *ficus* sözcüğünden türediği bilinmektedir (Wictionnaire, 2023). Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark’taki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim çevirmenler *kuru incir* ifadesini erek metne

figue sèche olarak aktarmıştır. Mona Baker'ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalarak Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 2 – Pide

KM: “Ama maçlarda dikkatim topta değil, babamın bize aldığı peynirli **pidelerde**, kaşarlı tostlarda, yıldızlı kağıda sarılmış çikolatalarda olduğu için ağabeyim kadar dertlenmezdim bundan” (Pamuk, 2016, s. 32).

EM: “Mais comme, dans les matchs, mon attention se portait moins sur le ballon que sur les **pide** au fromage, les toasts au kaşar, et les chocolats emballés dans du papier doré que mon père avait apportés pour nous, je ne souffrais pas autant de cette frustration visuelle que mon grand frère” (Pamuk, 2007, s. 48).

Pamuk, bu bölümde babasının onu ve ağabeyini çok erken yaşta futbol maçlarına götürdüğünden ve kendilerine aldığı yiyeceklerden söz etmektedir. Bu yiyeceklerden biri de pidedir.

Kaynak metinde geçen *pide* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) Yeni Yunancadan Türkçeye geçtiği ve “yassı hamur ekmeği” anlamına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *pideyi* “mayalı hamurdan yapılan, isteğe göre üzerine yumurta, kıyma, peynir, pastırma vb. konarak pişirilen, ince, yayvan yiyecek” şeklinde tanımlamaktadır. *Pidenin* Türk yemek kültürü içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu belirten Yıldız'a (2022, s. 352) göre özellikle Ramazan ayında sahur ve iftar sofralarında tüketilen bu yiyecek toplumsal yardımlaşmaya da katkı sağlamaktadır. Özdemir (2020, s. 96) ise el ve hamur işi yiyecek grubunda yer alan *pidenin* Türk mutfak kültüründe önemli olduğunu ifade etmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda *pidenin* kültürel bir yiyecek unsuru olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynak metindeki *pide* sözcüğünün çevirmenler tarafından erek metne değiştirilmeden *pide* olarak aktarıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenler bu sözcük için dipnot vererek “bazı yemeklerin ve hatta ekmeğin temelini oluşturan bir

çeşit kalın pizza hamuru¹³” (2007, s. 544) şeklinde açıklamaktadır. Çevirmenlerin *pideyi* değiştirmeden erek metne aktarması *pide* sözcüğüne bağlı kavramsal içeriğin erek kültürde bulunmaması ile açıklanabilir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Baker’a ait olan açıklamalı ödünç sözcük ve Vinay ve Darbelnet’in belirtmiş olduğu ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki sözcük erek metne aynı şekilde aktarılmış ve dipnotta ne anlama geldiği açıklanmıştır. Newmark’ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de ödünçleme olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti’nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 3 – Kâğıt helvası

KM: “Boğaz’a her gidişte, mutlaka Emirgan’a uğranıp Çınaraltı kahvesinde **kâğıt helvası** yenilir, bir yerde Bebek’te, Emirgan’da kıyı boyunca yürünür (...)” (Pamuk, 2016, s. 64).

EM: “Chaque fois que l’on allait au Bosphore, on ne manquait pas de passer par Emirgan pour manger des **feuilles de halva** au café ‘Sous le platane’, de marcher au bord de l’eau (...)” (Pamuk, 2007, s. 95).

Pamuk, 1950’lerin sonunda ailesiyle birlikte hava almak amacıyla Boğaz’a geziye çıktıklarından ve bunun pazar sabahlarının bir alışkanlığı olduğundan bahsetmektedir. Bu metinde de çıktıkları bu gezide yaptıkları aktivitelerden ve yedikleri yiyecekten bahsetmektedir.

Kaynak metinde geçen *helva* sözcüğünün köken bilgisi konusunda Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Arapçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “tatlı yiyecek, şekerleme” anlamlarına geldiği görülmektedir. *Helva* sözcüğü TDK Sözlüğü (2023) tarafından “şeker, yağ, un veya irmikle yapılan tatlı” şeklinde, *kâğıt helvası* ise “tekerlek biçiminde, ince, yassı ve gevrek bir helva türü” olarak tanımlanmaktadır. Öztürk ve Ertamay (2017, s. 762) Türk mutfak kültürünün zengin

¹³ Çeviriler bize aittir.

bir yelpazeye sahip olduğunu ve *kâğıt helvasının* da burada yer alan lezzetlerden biri olduğunu belirtmektedir.

Çevirmenler bu sözcüğü erek metne *feuilles de halva* ifadesi ile aktarmıştır. *Halva* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında, Arapçada “şekerli” anlamına gelen aynı sözcükten ödünçlenerek Fransızcaya geçtiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 691) *halva* sözcüğünü “helva” olarak vermektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Newmark’ın yanı sıra Vinay ve Darbelnet’deki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim çevirmenler kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *kâğıt helvası* ifadesini *feuilles de halva* olarak aktarmıştır. Baker’ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalarak Venuti’deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 4 – Yoğurt

KM: “Hüzünlenmeyeyim diye bana çok iyi davrandığını, ilk dakikadan başlayarak daha arabadayken (Chevrolet) ‘Senin için Çetin’e akşama **yoğurt** aldırıyorum’ dediğini, yoğurt ile ilgilenmezken bir şoförleri olduğu için etkilendiğimi hatırlıyorum” (Pamuk, 2016, s. 86).

EM: “Je me souviens qu’elle se comporta très gentiment avec moi, soucieuse de ne pas faire de peine, et que, dès les premières minutes, alors qu’on était encore dans la voiture (une Chevrolet), elle me dit avoir ‘faire acheter du **yoğurt** à Çetin pour ce soir’ à mon intention” (Pamuk, 2007, s. 127).

Pamuk, kitabının 9. bölümünde anne ve babasının birlikte uzak bir yere gittiğinden ve kendisinin bu süreçte teyzesinin yanında kaldığından bahsetmektedir. Teyzesinin ona çok iyi baktığını, üzülmesin diye onunla ilgilendiğini belirtmektedir. Yukarıda verilen bölümde de bu evde kaldığı bir günü konu etmektedir.

Kaynak metinde geçen *yoğurt* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) bu sözcüğün Eski Türkçeden geldiği ve *yoğur-* “katıştırmak, yoğunlaştırmak” fiilinden *-ut* sonekiyle türetildiği görülmektedir. TDK

Sözlüğü (2023) *yoğurt* sözcüğünü “maya katılarak koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı bir süt ürünü” olarak tanımlamaktadır. Eski Türk kültüründe konargöçer yaşamın da etkisiyle *yoğurdun* önemli bir yerinin olduğundan bahseden Ersoy’a (2005, s. 20) göre *yoğurt* bütünüyle Türklerin yiyeceğidir ve dünyaya da aynı isimle yayılmıştır. Yaygın (1981, s. 17) ise *yoğurdun* ilk defa nerede ve nasıl yapıldığının net olarak bilinmediğini, tarihsel kayıtlara göre bunun bir Türk buluşu olduğunu ve yüzyıllardan beri Türklerde ve Türk kültürü altında kalan ülkelerde tüketildiğini belirtmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda *yoğurdun* önemli bir kültürel değer taşıyan yiyecek olduğu anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu sözcüğü erek metne *yogourt* olarak aktarmıştır. *Yogourt* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında, Fransızcaya Osmanlı Türkçesinden ödünçleme yoluyla geldiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 1485) tarafından “yoğurt”, Le Robert Micro’da (2005, s. 1435) ise “özel bir maya ile kesilmiş süt¹⁴” şeklinde verilmektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Newmark’ın yanı sıra Vinay ve Darbelnet’deki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim çevirmenler kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla bu sözcüğü *yogourt* olarak aktarmıştır. Öte yandan sözcüğün Fransızcaya Türkçeden geçmiş olması nedeniyle Newmark ile Vinay ve Darbelnet’deki ödünçleme, Mona Baker’da ise ödünç sözcük kullanma yoluyla çevrildiği değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin kaynak dilden ödünçlenen bir sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti’nin bahsettiği yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 5, 6 – Çörek, Kaşar peyniri

KM: “Aşırı kibar sözlerini ağabeyimle taklit ettiğimiz bu hanımla babaannem arkadaş olmalarına rağmen birbirlerine efendim, hanımefendi diyerek konuşurlar, bir yandan da aşçının fırından çıkarıp getirdiği yağlı **çörekleri**, üzerinde erimiş **kaşar peyniri** olan ekmek dilimlerini mutlulukla atıştırırlardı” (Pamuk, 2016, s. 117).

¹⁴ Çeviriler bize aittir.

EM: “Pourtant, en engloutissant joyeusement les **pâtisseries** assez grasses que le cuisinier venait sortir du four, ou encore ces petites tranches de pain sur lesquelles on avait fondre du **kaşar**, elles se parlaient en échangeant des ‘madame, chère madame” (Pamuk, 2007, s. 177).

Kaynak metindeki *çörek* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) bu sözcüğün Eski Türkçedeki “topçuk” anlamına gelen bir sözcükten geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *çörek* sözcüğünü “az yağlı, bazen şekerli ve yumurtalı, gevrekçe bir hamur işi” ve “kurs” şeklinde ifade etmektedir. Dîvânu Lugâti’t-Türk’te *çörek* sözcüğünün karşılığında *kömeçin* kullanıldığından bahseden Alptekin (2018, s. 391) bu sözcüğün aynı anlam ve görevde kullanılmasının kültürel sürekliliğin devamını göstermesi açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Çevirmenler *çörek* sözcüğünü erek metne *pâtisserie* ile aktarmıştır. Saraç Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te (2009, s. 1013) *pâtisserie* sözcüğünü “pasta, pastalar, türlü pastalar”, “pastacı dükkanı, pastane”, “pasta yapma; pastacılık” ve “alçı kabartma” şeklinde tanımlamaktadır. Larousse Sözlüğü (2023) ise *pâtisserie* için “doldurulabilen, krema ile kaplanabilen veya süslenebilen pişmiş hamurun tatlı şekilde hazırlanması”, “pasta yapımı”, “pasta yapılan, satılan ve bazen de yenilen dükkan” ve “pasta imalatı ve satışı ile ilgili sanayi, ticari faaliyet¹⁵” tanımlarını vermektedir.

Çevirmenlerin *çörek* karşılığında *pâtisserie* sözcüğünü kullanmaları, *çörek* için yapılan “az yağlı, bazen şekerli ve yumurtalı, gevrekçe bir hamur işi” (TDK, 2023) şeklindeki tanım göz önünde bulundurulduğunda kaynak metin ile erek metin arasında farklılıklara yol açtığı anlaşılmaktadır. Çevirmenlerin bu tercihi, söz konusu yiyeceğin erek dilde ve kültürde var olmamasından kaynaklanmaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki ifadeyi erek dilde bulunmamasından dolayı eşdeğer olduğu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmaları Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla uyarlama, Baker’ın bakış açısıyla bakıldığında ise kültürel ikame yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Bununla birlikte erek metin okurunu

¹⁵ Çeviriler bize aittir.

önceleyen bir yaklaşımı yansıtan bu tercihte bulunmaları Venuti'deki yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Bir diğer örnek olan *kaşar peyniri* ifadesindeki *peynir* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) Farsçadaki aynı anlama gelen sözcükten Türkçeye geçtiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *kaşar peynirini* “kaşar”, *kaşar* sözcüğünü ise “koyun sütünden yapılan, genellikle tekerlek biçiminde, sarımtırak, yağlı bir peynir” şeklinde tanımlamaktadır.

Kaşar peyniri ifadesinin çevirmenler tarafından erek metne *kaşar* olarak aktarıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenler bu sözcük için dipnot vererek “genellikle eritilerek yenen bir tür inek peyniri¹⁶” (2007, s. 544) şeklinde açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Mona Baker'a ait olan açıklamalı ödünç sözcük ile Vinay ve Darbelnet'nin belirtmiş olduğu ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki sözcük erek metne aynı şekilde aktarılmış ve dipnotta ne anlama geldiği açıklanmıştır. Newmark'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de ödünçleme olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 7, 8, 9, 10, 11, 12 – Simit, Midye tava, Pilav, Cızbız köfte, Balık ekmek, Un kurabiyesi

KM: “Sokaklarda gördüğüm satıcılardan **simit, midye tava, pilav**, kestane, **cızbız köfte, balık ekmek, un kurabiyesi**, ayran, şerbet, canım ne istiyorsa alırdım” (Pamuk, 2016, s. 285-286).

EM: “J'achetais aux vendeurs ambulants des **simit**, des **moules frites**, du **pilav**, des châtaignes, des **köfte**, du **poisson avec du pain**, des **kurabiye**, de l'ayran, du sirop, bref tout ce dont j'avais envie” (Pamuk, 2007, s. 446).

Pamuk, kitabın ilgili bölümünde çocukluğunda İstanbul sokaklarında dolaşmayı çok sevdiğinden ve bu zamanlarda yediği ve içtiği şeylerden söz etmektedir.

¹⁶ Çeviriler bize aittir.

Kaynak metinde geçen *simit* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'ne (2023) bakıldığında bu sözcüğün Arapçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “ince bulgur veya irmik” anlamına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *simit* sözcüğünü “halka biçiminde, genellikle üzerine susam serpilmiş çörek”, “denizde kolayca yüzmeyi sağlayan halka biçiminde alet” ve “ince bulgur, düğürcük” olarak tanımlamaktadır.

Çevirmenlerin kaynak metindeki *simit* sözcüğünü erek metne değiştirmeden *simit* şeklinde aktardığı ve bu sözcük için “halka şeklinde susamlı çörek¹⁷” (2007, s. 545) olarak dipnot eklediği görülmektedir. Çevirmenlerin *simit* sözcüğünü değiştirmeden erek metne aktarması *simit* sözcüğüne bağlı kavramsal içeriğin erek kültürde bulunmaması ile açıklanabilir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Baker'in açıklamalı ödünç sözcük stratejisini kullanarak çeviri yaptıklarını göstermektedir. Nitekim kaynak metindeki sözcük erek metne aynı şekilde aktarılmış ve dipnotta ne anlama geldiği açıklanmıştır. Vinay ve Darbelnet'nin ve Newmark'ın bakış açılarıyla da ödünçleme stratejisini benimsedikleri görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Kaynak metinde geçen *midye tava* ifadesindeki *midye* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) bu sözcüğün Yeni Yunancadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve “bir deniz kabuklusu” anlamına geldiği görülmektedir. *Midye tava* ifadesi Güngörür ve Sühendan'a göre (2019, s. 123) ülkemizde midyenin en fazla tüketilen şekillerinden biridir ve midyelerin çöplere dizilip un bazlı kaplama yapılarak kızgın yağda kızartılması ile hazırlanmaktadır.

Çevirmenler tarafından bu ifade erek metne *moules frites* olarak aktarılmıştır. Çeviri stratejileri açısından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Mona Baker'ın belirtmiş olduğu ilgili bir sözcükle açıklama ve Newmark'da da benzer olarak açıklama stratejisine başvurdukları görülmektedir. Nitekim kaynak metinde kızgın yağda kızartılarak hazırlanan *midye tava* erek metinde açıklanarak “kızartılmış midyeler” anlamına gelebilecek *moules frites* ifadesiyle verilmiştir. Erek metin okurunu

¹⁷ Çeviriler bize aittir.

önceleyen bu aktarım Venuti'nin yerlileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir. Bunun yanı sıra Vinay ve Darbelnet'nin bakış açısıyla bu durum eşdeğerlilik olarak düşünülebilir çünkü kaynak dildeki ifade erek dilde eşdeğer olduğu değerlendirildiği bir durumla aktarılmıştır.

Veri tabanımızdaki diğer bir örnek olan *pilav* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'ne (2023) bakıldığında bu sözcüğün Farsçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “pirinç yemeği” anlamına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *pilav* sözcüğünü, “pirinçten, bulgurdan veya kuskustan yapılan bir yemek” şeklinde tanımlamaktadır. *Pilavın*, Türk mutfağı sofralarının vazgeçilmez yemeği olduğunu dile getiren Sezgin ve Onur'a (2022, s. 172) göre bu yiyecek pirinçle hazırlandığında asıl olarak tereyağlı, tavuk veya et suyu eklenip içine arpa şehriye konularak pişirilir. Bilgin (2021, s. 15) ise *pilavın* Osmanlı döneminde mutfak kültürünün eşsiz yemeği olarak görüldüğünü ifade etmektedir.

Erek metne bakıldığında çevirmenlerin *pilav* sözcüğünü *pilav* olarak aktardıkları görülmektedir. Sözcüğün köken bilgisine bakıldığında Fransızcaya Türkçeden ödünçleme yoluyla geçtiği ve *pilaf* şeklinde kullanıldığı bilgisiyle karşılaşılmaktadır (Wictionnaire, 2023). Le Robert Micro (2005, s. 988) *pilaf* sözcüğünü “koyun eti, beyaz et, balık parçaları ile çok baharatlı şekilde servis edilen yağlı pirinç¹⁸” olarak ifade ederken, Larousse Sözlüğü (2023) ise *pilaf* veya *pilaw* sözcüğünü, “et suyuyla ıslatılmış, baharatlı, safranlı pirincin kıyılmış soğanlı yağda suyunu tamamen çekene kadar doğu usulü pişirilmesi¹⁹” şeklinde tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Newmark'ın yanı sıra Vinay ve Darbelnet'deki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim çevirmenler kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla bu sözcüğü *pilaf* olarak aktarmıştır. Öte yandan sözcüğün Fransızcaya Türkçeden geçmiş olması nedeniyle Newmark ile Vinay ve Darbelnet'deki ödünçleme yoluyla çevrildiği değerlendirilmektedir. Mona Baker'ın bakış açısından ele alındığında ise buradaki çeviri tercihinin ödünç sözcük kullanma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak dilden ödünçlenen bir

¹⁸ Çeviriler bize aittir.

¹⁹ Çeviriler bize aittir.

sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin bahsettiği yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Kaynak metindeki *cızbız köfte* ifadesindeki *köfte* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) bu sözcüğün Farsçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “dövülmüş, çiğnenmiş” anlamına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *köfte* sözcüğünü “genellikle çekilmiş etten, bazen de tavuk veya patatesten yapılan, türlü biçimlerde pişirilen yemek” olarak ve *cızbız* sözcüğünü ise “ızgarada pişirilmiş (et)” olarak tanımlamaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda *cızbız köfte* ifadesinin ızgarada pişirilen *köfte* olduğu anlaşılmaktadır. Türk mutfağında *köftenin* yöresel ürünlerin başında olduğunu belirten Yılmaz ve Yılmaz'a (2022, s. 171) göre *köfteler* ürettikleri yörelerin etnik kimliğini taşımaktadır.

Cızbız köfte ifadesi çevirmenler tarafından erek metne *köfte* olarak aktarılmış ve “et köfteleri²⁰” (2007, s. 545) şeklindeki dipnot ile açıklanmıştır. Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin *cızbız* sözcüğünü aktarmayarak Baker'ın ve Newmark'ın ifade ettiği eksiltme stratejisine başvurdukları görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin Baker'daki açıklamalı ödünç sözcük ile Vinay ve Darbelnet'deki ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki *köfte* sözcüğü erek metne aynı şekilde aktarılmış ve dipnotta ne anlama geldiği açıklanmıştır. Newmark'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de aktarma, yani ödünçleme olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Kaynak metindeki *balık ekmek* ifadesi incelendiğinde, Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) hem *balık* sözcüğünün hem de *ekmek* sözcüğünün Türkçe kökenli bir sözcük olduğu görülmektedir. Dilidüzgün'e (2015, s. 257) göre Türkiye'de deniz kenarında bulunan büyük, kalabalık, hatta en kalabalık ve güzel şehir olan İstanbul'un simgesi olarak kabul edilen *balık ekmek*, denizde teknelerde satılmaktadır. Bir tür hızlı yenilen yiyecek çeşididir ve ucuzdur²¹. Demir, Avcıkurt ve Güleç (2019, s. 201) ise

²⁰ Çeviriler bize aittir.

²¹ Çeviriler bize aittir.

yerli ve yabancı turistler tarafından sıklıkla tercih edilen Eminönü'nde önemli bir sokak lezzeti olan *balık ekmeğin*; turistik destinasyon kimliğinin oluşmasında ve destinasyonun pazarlanmasında önemli bir çekicilik unsuru olduğunu düşünmektedir. Bu yorumlardan hareketle *balık ekmeğin* yiyeceğinin önemli bir kültürel unsur olduğu söylenebilir.

Balık ekmeğin ifadesinin çevirmenler tarafından erek metne *poisson avec du pain* olarak aktarıldığı ve Fransızcada bu ifadenin *ekmekle balık* anlamına geldiği görülmektedir. Çeviri stratejileri açısından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Mona Baker ve Newmark'ın bakış açılarıyla açıklama stratejisine başvurdukları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki ifade erek metne erek metin okurunun anlayabileceği bir biçimde aktarılmıştır. Erek metin okurunu önceleyen bu aktarım Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir. Bunun yanı sıra Vinay ve Darbelnet'nin bakış açısıyla bu durum eşdeğeriyle çeviri şeklinde düşünülebilir.

Son yiyecek unsuru olarak *un kurabiyesi* ifadesindeki *kurabiye* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) bu sözcüğün Arapçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “un, şeker ve yağla yapılan ve fırında pişirilen tatlı” anlamına geldiği görülmektedir. *Un kurabiyesi* ifadesine baktığımızda ise Vikipedi (2023) tarafından “hamurdan yapılan bir çeşit kurabiye veya bisküvi” olarak tanımlandığı görülmektedir. Yapımında en yüksek kalitede tereyağı kullanılan *un kurabiyesi* ayrıca un, yumurta ve şeker içermektedir.

Un kurabiyesi ifadesi çevirmenler tarafından erek metne *kurabiye* olarak aktarılmış ve “un kurabiyeleri²²” (2007, s. 546) şeklindeki dipnot ile açıklanmıştır. Ancak çevirmenler *un* sözcüğünü erek metne aktarmamıştır. Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin *un* sözcüğünü aktarmayarak Newmark ve Baker'daki eksiltme stratejisine başvurduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin Baker'daki açıklamalı ödünç sözcük ve Vinay ve Darbelnet'deki ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki *kurabiye* sözcüğü erek metne aynı şekilde aktarılmış ve dipnotta ne anlama geldiği açıklanmıştır. Newmark'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de aktarma, yani ödünçleme olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra birlikte

²² Çeviriler bize aittir.

çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 13, 14 – Ayran, Şerbet

KM: “Sokaklarda gördüğüm satıcılardan simit, midye tava, pilav, kestane, cızbız köfte, balık ekmek, un kurabiyesi, **ayran, şerbet**, canım ne istiyorsa alırdım” (Pamuk, 2016, s. 286).

EM: “J’achetais aux vendeurs ambulants des simit, des moules frites, du pilav, des châtaignes, des köfte, du poisson avec du pain, des kurabiye, de l’**ayran**, du **sirop**, bref tout ce dont j’avais envie” (Pamuk, 2007, s. 446).

Kaynak metindeki *ayran* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’ne (2023) bakıldığında bu sözcüğün Eski Türkçedeki *ayran* sözcüğünden geldiği ve tarihte ilk kez Divan-i Lugat-it Türk (1070) adlı eserde süten meydana gelen bir içecek şeklinde verildiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *ayranı* “süt veya yoğurt yayıkta çalkalanarak yağı alındıktan sonra kalan sulu bölüm” ve “yoğurdun sulandırılıp çalkalanmasıyla yapılan içecek” şeklinde tanımlamaktadır. Oktay ve Guden (2021, s. 473) Türkler tarafından keşfedilen yoğurdun suyla seyreltilip az miktar tuz ilavesi ile elde edilen içeceğe *ayran* dendiğini ve bu içeceğin özellikle Ege ve Balkan kültürlerine aktarılan milli bir içecek olarak kabul edildiğini ifade etmektedir.

Kaynak metindeki *ayran* sözcüğünün çevirmenler tarafından erek metne değiştirilmeden *ayran* olarak aktarıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenler bu sözcük için dipnot ekleyerek “çırpılmış yoğurt içeceği²³” (2007, s. 545) şeklinde açıklamaktadır. Çevirmenlerin *ayran* sözcüğünü değiştirmeden erek metne aktarması *ayran* sözcüğüne bağlı kavramsal içeriğin erek kültürde bulunmaması ile açıklanabilir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Mona Baker’daki açıklamalı ödünç sözcük ile Vinay ve Darbelnet’deki ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki *ayran* erek metne aynı şekilde aktarılmış ve dipnotta ne anlama geldiği açıklanmıştır. Newmark’ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de aktarma, yani ödünçleme olduğu

²³ Çeviriler bize aittir.

görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları yabancılaştırma stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Diğer bir içecek unsuru olan *şerbet* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) Arapçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “bir defada içilen miktar, içim” ve “içecek şey, içki” anlamlarına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “meyve suyu ile şekerli su karıştırılarak yapılan içecek”, “belli törenlerde konuklara sunulan şekerli içecek”, “bazı maddelerin suda eritilmiş” ve “sözlenmek veya nişanlanmak üzere tarafların anlaşması durumunda tören yapılarak içilen içecek” şeklinde tanımlamaktadır. Türk mutfağında geleneksel içeceklerin oldukça çeşitlilik gösterdiğinden bahseden Sürücüoğlu (1997, s. 28-31) bu içecekler arasından en çok bilinenlerden birinin de *şerbet* olduğunu belirtmektedir. Araştırmacıya göre *şerbetler* serinletici, susuzluğu giderici olmasının yanı sıra hastalıklarda da en yaygın olarak içilen içeceklerdendir. Tezcan (1990, s. 119) *şerbetlerin* meyve sularının yaygın olmaya başlamasından önceki zamanlarda oldukça fazla kullanıldığını ifade ederken, Akçiçek (2002, s. 745) ise geçmişte saray, konak, köşk sofralarında değişik *şerbet* türlerinin özel ibriklerin içerisinde bulunup yemek esnasında su yerine bunların içildiklerinin bilgisini vermektedir.

Erek metne bakıldığında çevirmenlerin *şerbet* sözcüğünü *sirop* olarak aktardıkları görülmektedir. Sözcüğün köken bilgisine bakıldığında Arapçadan Fransızcaya geçtiği ve “sıvı ilaç” veya “iksir” anlamlarına geldiği bilgisi bulunmaktadır (Wictionnaire, 2023). *Sirop* sözcüğü Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 1300) tarafından “şurup”, Le Robert Micro'da (2005, s. 1240) “su ve meyve suyu içerisindeki şeker çözültüsü²⁴”, Larousse Sözlüğü (2023) tarafından ise “şeker ve sudan yapılan, bitki özleri ile tatlandırılmış, su ile servis edilen konsantre içecek”, “sıcak veya soğuk olarak hazırlanan, şeker ve su veya meyve suyu çözültüsü”, “ağırlığının yaklaşık üçte ikisi kadar beyaz şeker içeren sulu hazırlanmış ilaç” ve “Belçika'da elma ve armut suyunun pişirilmesiyle elde edilen kalın hamur²⁵” olarak tanımlanmaktadır.

²⁴ Çeviriler bize aittir.

²⁵ Çeviriler bize aittir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark'taki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *şurup* sözcüğünü *sirop* şeklinde aktarmışlardır. Mona Baker'ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalarak Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

4.2.3. Ev Eşyası Adları

Bayraktar (2019, s. 434) insanların eşya ile oluşturulmuş bir çevrede yaşadığını, insanı eşya ile beraber düşünmenin onu tanımada yardımcı bir etmen olduğunu ve eşyaların toplumsal mesajlar içeren kültürel bir ayna görevi gördüğünü belirtmektedir.

Arapça kökenli olan eşya sözcüğünü TDK Sözlüğü (2023) “türlü amaçlarla kullanılan, insan yapısı, taşınabilir cansız nesnelere” şeklinde, ev eşyasını ise “evde kullanılan değişik nitelikli eşyalar bütünü, barhana” olarak tanımlamaktadır. Bilgin'e (2011, s. 24) göre, “etimolojik olarak eşya (objectum), dışımızda var olan şey, önümüze ve/veya karşımıza yerleştirilmiş göze görünen, duyuları etkileyen şey anlamını taşıyor.” Eşyaların sosyal bir mesaj niteliği taşıdığını da belirten Bilgin (2011, s. 25), kültürün eşyalar üzerine yansıdığını ve kaydedildiğini ileri sürmektedir. Buradan hareketle eşyaların da diğer öğeler kadar kültür taşıyıcılığında ve aktarımında önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür.

Eşyalar ile ilgili görüş belirten bir diğer araştırmacı Arslanoğlu'na (2013, s. 17) göre “medeniyet veya maddi kültür, bir toplumun eliyle ve beyniyle işleyerek geliştirdiği her türlü maddi eşyalardır”. Bu eşyalardan bir bölümü de ev eşyalarıdır.

Tüm bu bilgiler eşyaların önemli birer kültür taşıyıcısı olduklarını, ayrıca toplumların sosyal ve kültürel değerlerini yansıttıklarını göstermektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde, kitapta yer alan ev eşyası adlarının çevirileri çeviri stratejileri açısından çözümlenmektedir.

Örnek 1, 2, 3, 4, 5 – Şekerlik, Enfiye kutusu, Gülabdan, Buhurdan, Rahle

KM: “Yalnız piyanoların çalınmaması yüzünden değil, içleri tıkiş tıkiş Çin porselenleri, fincanlar, gümüş takımlar, **şekerlikler**, **enfiye kutuları**, kristal bardaklar, **gülabdanlar**, tabaklar, **buhurdanlar** dolu vitrinli büfelerin hep kilitli kalması, sedef kakmalı **rahlelerin**, duvara asılı kavuklukların kullanılmaması (...) bende her katın salonlarını dolduran bütün bu eşyaların yaşamak için değil, ölüm için sergilendiğı duygusunu uyandırırđı” (Pamuk, 2016, s. 17-18).

EM: “Outre ces piano muets, ces vitrines que l’on avait remplies, sans y laisser la moindre place, de porcelaines chinoises, de tasses à café, de couverts en argent, de **sucriers**, de **boîtes à priser**, de verres en cristal, de **carafes d’eau de rose**, d’assiettes, d’**encensoirs**, et qui restaient pourtant toujours fermées à clef, ou encore les **lutrins** aux ornements de nacre, les chapeaux accrochés au mur et inutilisés, (...) tous ces objets et ces meubles qui remplissaient les différent étages de l’immeubles éveillaient aussi en moi le sentiment qu’ils ne s’y trouvaient pas pour être utilisés, mais qu’ils y étaient exposés dans le but de rappeler le mort” (Pamuk, 2007, s. 23).

Daha önceki örneklerin birinde de belirttiğimiz gibi Pamuk bu bölümde, çocukluk anılarının içinde geçtiğı, tüm ailecek yaşadıkları aile apartmanından bahsetmektedir. Yazar bir zamanlar bu apartmanın birinci katında oturan amcası ve yengesinin evindeki eşyaları tasvir etmektedir.

Kaynak metinde geçen *şekerlik* sözcüğündeki *şekerin* köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’ne (2023) bakıldığında bu sözcüğün Farsçadaki “şeker karışımından elde edilen tatlı madde” anlamındaki sözcükten Türkçeye geçtiğı görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *şekerlik* sözcüğünü “şeker konulan kap” ve “şeker yapmaya elverişli” olmak üzere iki farklı anlamda tanımlamaktadır.

Çevirmenler *şekerlik* sözcüğünü erek metne *sucrier* ile aktarmışlardır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 1336) tarafından “şekerlik, şeker kabı” ve “şekerçi” olarak, Le Robert Micro’da (2005, s. 1274) ise “şeker ve üretimi ile ilgisi olan” ve “içine şeker konulan kap²⁶” şeklinde açıklamaktadır.

²⁶ Çeviriler bize aittir.

Çeviri stratejileri bakımından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark'taki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *şekerlik* sözcüğü *sucrier* şeklinde aktarılmıştır. Mona Baker'ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Veri tabanımızdaki diğer bir ev eşyası örneği *enfiye kutusu* sözcüğüdür. Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) *enfiye* sözcüğünün köken bilgisi için bakıldığında Arapçadaki “burun” anlamına gelen sözcükten türetildiği görülmektedir. Nitekim Evren (1996, s. 152) de benzer olarak *enfiye* sözcüğünün dilimize, Arapçadaki “burun” anlamındaki *enf* sözcüğünden geldiğini ve “buruna mensup, ona mahsus şey” anlamı taşıdığını belirtmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *enfiye* sözcüğünü “kurutulmuş tütünden yapılan ve burna çekilen keyif verici, aksırtıcı toz, burun otu” olarak tanımlamaktadır. Erdoğan (2004, s. 349) halk arasında “burunotu” diye anılan *enfiyenin*, kavrulmuş tütünün toz haline getirildikten sonra üzerine kokulu sıvıların serpilmesiyle meydana geldiğini belirtmektedir. Kuleli (2019, s. 1115) ise *enfiyenin* Osmanlı döneminde hoş etkileri nedeniyle insanların burundan soludukları kurutulmuş tütüne atıfta bulunmak için kullanıldığını ve dolayısıyla *enfiye kutusunun* da eski zamanlarda o tütünün içinde saklandığı kutu olduğunu²⁷ ifade etmektedir.

Erek metne bakıldığında çevirmenlerin *enfiye kutusu* ifadesini *boîtes à priser* olarak aktardıkları görülmektedir. Elimizdeki sözlüklerde ifadenin bu şekilde kullanımına rastlanmadığı için ifade içerisindeki sözcükler tek tek ele alındığında, Larousse Sözlüğü'nün (2023) *boîte* sözcüğünü, “ahşap, karton, metal veya plastikten yapılmış, kapaklı veya kapaksız, içine çeşitli nesne veya ürünlerin konulduğu sert kap²⁸” şeklinde tanımladığı görülmektedir. Kaynak metinde isim olarak verilen *enfiye* sözcüğünün erek metinde *priser* şeklinde fiil olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. *Priser* sözcüğünü Le Robert Micro (2005) “(tütünü) burundan çekmek, içine

²⁷ Çeviriler bize aittir.

²⁸ Çeviriler bize aittir.

çekmek²⁹” olarak, Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 1111) ise “(tütün, enfiye gibi şeyleri) çekmek, burnuna çekmek” şeklinde tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ve Newmark'taki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *enfiye kutusu* sözcüğü *boîtes à priser* şeklinde aktarılmıştır. Mona Baker'ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalarak Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Veri tabanımızdaki bir diğer ev eşyası olan *gülabdan* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'ne (2023) bakıldığında Türkçeye Farsçadaki “gül suyu şişesi” anlamındaki sözcükten ödünçleme yoluyla geçtiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “gül suyu serpmek için kullanılan, ağzı emzikli, armut biçiminde küçük kap” olarak tanımlamaktadır. Taşçı (1996, s. 64-65) Osmanlı döneminde, güzel kokuların hayatın vazgeçilmez bir parçası olduğunu ve o dönemde gül kokusunun özellikle tercih edilip yaygın kullanıldığını belirtmektedir. Araştırmacıya göre *gülabdan*, “içine gülsuyu konulan bir kap” anlamını taşımakta olup en eski örnekleri 17. yüzyılda altın, gümüş, bakır gibi madenlerden üretilmektedir. Yıldız (2012, s. 31) Osmanlı döneminde özellikle dinsel törenlerde konuklara *gülabdan* ile gülsuyu ikram edildiğini ifade ederken Güneş ve Akcan (2022, s. 331) ise bu geleneğin günümüzde yerini kolonyaların aldığını ve bu kapların kullanımının hemen hemen son bulduğunu vurgulamaktadır.

Çevirmenler *gülabdan* sözcüğünü erek metne *carafe d'eau de rose* şeklinde aktarmışlardır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 209) *carafe* sözcüğünü “sürahi” ile verirken, Larousse Sözlüğü (2023) ise “sofrada şarap veya su ikramı için kullanılan, geniş gövdeli, dar boyunlu cam kap³⁰” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlar doğrultusunda *carafe* sözcüğün sofrada su başta olmak

²⁹ Çeviriler bize aittir.

³⁰ Çeviriler bize aittir.

üzere içecek servis etmek için kullanılan bir kap olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, Saraç tarafından verilen “sürahi” sözcüğü de TDK Sözlüğü (2023) tarafından “içecek koymaya yarar, cam, plastik, vb.nden yapılan kap” olarak tanımlanmaktadır.

Çevirmenlerin *gülabdan* karşılığında *carafe d'eau de rose* kullanmaları, söz konusu eşyanın erek dilde ve kültürde var olmamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki ifadeyi erek dilde bulunmamasından dolayı eşdeğer olduğunu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmaları Vinay ve Darbelnet ile Newmark'daki uyarlama yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Baker'ın bakış açısıyla bakıldığında ise kültürel ikame yoluyla çeviri yaklaşımından söz edilebileceği düşünülmektedir. Ayrıca, çevirmenlerin kaynak metne anlamsal olarak uzak ancak erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti'deki yerlileştirme stratejisini akla getirmektedir.

Kaynak metindeki *buhurdan* sözcüğündeki *buhurun* köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) Türkçeye Arapçadaki “tütsü” anlamındaki sözcükten ödünçleme yoluyla geçtiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “buhurluk” olarak; *buhurluk* sözcüğünü ise “içinde tütsü için kullanılan maddeler yakılan kap, buhurdan” şeklinde tanımlamaktadır. Erdem (1992, s. 383) tarafından *buhur*, “ateşe atılınca veya özel bir kap içerisinde yakılınca oluşan güzel kokulu dumanından faydalanılan madde veya tütsüye verilen isim” olarak ifade edilmektedir. *Buhurun* çok eski zamanlardan beri kullanıldığını belirten araştırmacıya göre, tarihte hem çok tanrılı hem tek tanrılı dinlerde özellikle sihir yapılırken veya dini törenler esnasında güzel koku vermesi için ateşe ot veya madde atmak gelenek haline gelmiş ve Çin, Hint, İran, Anadolu, Yunan, Roma gibi topluluklarda buhur yakmak manevi bir temizlenmeyle birlikte Tanrıya yaklaşma aracı olarak tercih edilmiştir. Mistik atmosfer oluşturmak için yakılan *buhurun* konulduğu bu kaplar Kanar (2014, s. 62) tarafından “tütsülük, tütsü kabı” olarak adlandırılmaktadır. *Buhurdan* kullanımı ise buhur kadar eski olmamakla birlikte, arkeolojik veriler buhurdanın ilk defa M.Ö. 4000 yılında Mezopotamya'da ortaya çıktığını göstermektedir (Erdem, 1992, s. 384). Köroğlu'na (2007, s. 3) göre Hıristiyan döneme ait ilk buhurdan örnekleri, 4. yüzyılda Mısır'da Koptlar tarafından kullanılmış ve kiliselerde *buhur* yakma geleneği kısa sürede yaygınlık kazanmıştır. Erdem (1992, s. 384-385) ise, erken İslam döneminde *buhurdan* kullanımının, *buhur* kadar bilinmediğini, Türk-İslam sanatında madenden

meydana gelmiş hayvan biçimindeki ilk *buhurdan* örneklerinin 8. yüzyılda Horasan atölyelerinde üretildiğini, *buhurdan* geleneğinin Türk-İslam sanatına Çin'den geçtiğini belirtmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda *buhurdan*'ın değişik toplumlar tarafından kullanıldığı, koku açısından olduğu kadar manevi yönden de önemli bir yere sahip kültürel bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

Buhurdan sözcüğü çevirmenler tarafından *encensoir* olarak erek metne aktarılmıştır. Saraç Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te (2009, s. 500) bu sözcüğe Türkçe karşılık olarak "buhurluk" sözcünü önermekte, Le Robert Micro (2005, s. 456) "zincirlere asılan ve içinde tütsü yakılan bir tür kap³¹" olarak, Larousse Sözlüğü (2023) ise "dini törenler sırasında içinde tütsünün yakıldığı bir veya daha fazla zincir tarafından asılan bir tür kap³²" olarak tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Newmark'ın yanı sıra Vinay ve Darbelnet'deki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *buhurdan* sözcüğü *encensoir* şeklinde aktarılmıştır. Mona Baker'ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalarak Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Veri tabanımızdaki bir diğer eşya ismi olan *rahle* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve "deve semeri, deve semeri şeklinde oturma masası" anlamına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) bu sözcüğü "üzerinde kitap okunan, yazı yazılan, bazıları açılıp kapanabilen alçak, küçük masa" tanımıyla vermektedir. Bozkurt'a (2007, s. 413) göre *rahle* sözcüğü, "çoğunlukla diz çökerek ya da bağdaş kurarak önünde kurulup üzerinde kitap okumak için açılıp kapanabilen veya üzerinde yazı yazmanın da mümkün olduğu düz tabanlı, ayakları sabit şekilde yapılan büyük olmayan bir kürsü, masa türünü" ifade etmektedir. Karaçağ (2000, s. 17), ahşap

³¹ Çeviriler bize aittir.

³² Çeviriler bize aittir.

el sanatları içinde yer alan *rahle*lerin ortaya çıkışının Kur'an-ı Kerim-i oluşturan ayetlerin Mushaf haline getirilip çoğaltıldığı döneme dayandığını belirtirken Kur'an-ı Kerim-i yerden yüksekte tutmak, daha rahat taşımak için Kur'an'a verilen önem ve saygının bir ifadesi olarak ortaya çıktığını da vurgulamaktadır. Yılmaz (2001, s. 70) zahmetli yapım aşamaları olan, estetik açıdan dikkat çekici küçük el sanatı ürünlerinden biri olan bu eşyaların kullanışlı olmalarıyla birlikte, sürekli göç eden ve yayla gelenekleri olan Anadolu toprakları için önemli ve akılcı eşyalar arasında yer aldığını da belirtmektedir. Katıldı (2019, s. 11) ise *rahle*lerin yalnızca Kur'an koymak için kullanılmadığını, ayrıca müderrisler tarafından ders kürsüsü olarak kullanıldığını ifade etmektedir.

Rahle sözcüğü çevirmenler tarafından erek metne *lutrın* sözcüğüyle aktarılmıştır. Köken bilgisine bakıldığında bu sözcüğün Latince'deki "çalışma masası" anlamına gelen sözcükten ödünçlendiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Le Robert Micro (2005, s. 784) tarafından *lutrın* sözcüğü "kilisede ilahi kitaplarının yerleştirildiği kürsü"³³ olarak, Larousse Sözlüğü'nde (2023) ise "okumayı kolaylaştırmak için açık kitapları desteklemeyi amaçlayan çalışma masası", "ayınle ilgili büyük ilahi kitaplarını koymak için bir kilisenin korosuna yerleştirilmiş, genellikle bir kartalın açık kanatlarıyla desteklenen ve ahşap, metal vb. malzemeden yapılmış yüksek kürsü", "korodaki şarkıcılar için ayrılmış kapalı yer" ve "Belçika ve İsviçre'de müzik notaları masası"³⁴ şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevirmenlerin *rahle* karşılığında kullandıkları *lutrın* sözcüğünün, "üzerinde kitap okunan, yazı yazılan, bazıları açılıp kapanabilen alçak, küçük masa" (TDK, 2023) şeklindeki tanım göz önünde bulundurulduğunda kaynak metin ile erek metin arasında farklılıklara yol açtığı anlaşılmaktadır. Nitekim *lutrın* sözcüğünün yüksek kürsüleri belirtmek amacıyla kullanıldığı belirtilmişti. Çevirmenlerin bu tercihi, söz konusu ögenin erek dilde ve kültürde var olmamasından kaynaklanmaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki ifadeyi erek dilde bulunmamasından dolayı eşdeğer olduğu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmaları, Vinay ve Darbelnet'nin ve Newmark'ın bakış açılarıyla,

³³ Çeviriler bize aittir.

³⁴ Çeviriler bize aittir.

uyarlama yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Mona Baker'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin kültürel ikame olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne anlamsal olarak uzak ancak erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 6 – Sandık

KM: “Bazan bir sehpa ya da oymalı **sandık** esrarengiz bir şekilde bir salondan diğer kattakine çıkardı” (Pamuk, 2016, s. 18).

EM: “Parfois, une table basse ou bien **caisse** décorée de gravures se déplaçait mystérieusement du salon d'un étage à celui d'autre” (Pamuk, 2007, s. 23).

Kaynak metindeki *sandık* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'ne (2023) bakıldığında Türkçeye Arapçadan aynı anlamdaki sözcükten ödünçleme yoluyla geçtiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) bu sözcüğü, “içine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası”, “meyve, sebze koymaya yarayan, tahta veya plastikten yapılmış, dört köşe kap”, “bir kurumda para alınıp verilen yer”, “kamu kesiminde çalışan personelin sosyal güvenlik işlerini yürüten kuruluş”, “kapılarda kum, çakıl vb. şeyleri ölçmek için kullanılan, üstü ve altı açık, dört köşeli tahtadan ölçü aleti” vb. şekillerde tanımlamaktadır. Metindeki bağlam da göz önünde bulundurulduğunda *sandık* sözcüğü ile “içine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası” anlaşılmaktadır. Kuyma'ya (2021, s. 612) göre *sandık*, genellikle ahşaptan yapılan ve farklı türdeki eşyaların saklanması için kullanılan kapaklı bir ev eşyasıdır. *Sandıkların*, Eski Mısır ve Antik Yunan uygarlığı döneminde halkın yaşam tarzının önemli bir parçası olduğunu belirten Yıldırım (2019, s. 601) bunların ilk dönemlerde giyim, kitap ve değerli eşyaları korumak için kullanılan günümüzdeki dolap vazifesini üstlenen mobilya olarak görev yaptığını ifade etmektedir. Araştırmacıya göre *sandıkların* Orta çağ zamanlarında birçok kullanım amacı bulunmaktaydı. Örneğin; uzak yolculukta alışveriş yapan tüccarlar *sandıkları* yol çantası olarak kullanmıştır. Buna ek olarak bu eşyalar ev içerisinde masa, sandalye ya da üstü örtülerek yatak işlevi de görmüştür.

Erek metne bakıldığında çevirmenlerin *sandık* sözcüğüne karşılık olarak *caisse* sözcüğünü kullandıkları görülmektedir. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 196) bu sözcüğü “sandık”, “kasa”, “gişe, kasa, vezne”, “kutu”, “arabanın

kasası, karoser”, “tahta saksı”, “göğüs, göğüs kafesi”, “sandık” ve “davul” olarak ifade ederken, Larousse Sözlüğü (2023) ise “genellikle sert panoların birleştirilmesiyle oluşan, bazen delikli olan, paralel şekilde yapılmış olan sert kutu³⁵” olarak tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *sandık* sözcüğünü *caisse* olarak çevirmeleri, Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yöntemini benimsediklerini göstermektedir. Mona Baker’ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti’deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 7 – Sedir

KM: “Ramazan’da oruç tutmayan biri, büfeler ve piyanolar arasında, **sedirler** ve yastıklarda bağdaş kurarak oturulup yaşanan bir evdekinden daha az vicdan azabı çeker” (Pamuk, 2016, s. 18).

EM: “La conscience d’une personne qui ne jeûne pas pendant le mois du ramadan est moins tourmentée au milieu des buffets et des pianos que dans une maison où elle doit s’asseoir en tailleur sur un **divan** en s’aidant des coussins pour s’appuyer plus agréablement contre le mur” (Pamuk, 2007, s. 24).

Kaynak metinde yer alan *sedir* sözcüğünün köken bilgisi konusunda Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve “göğüs” ve “bir şeyin ön veya ileri kısmı, baş köşe, misafir oturtulan yer” anlamlarına geldiği görülmektedir. Bu sözcük TDK Sözlüğü (2023) tarafından “arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen, oturmaya veya yatmaya yarayan ev eşyası, divan” şeklinde tanımlanmaktadır. Ergül’e (2022, s. 6) göre “ilk oturma mobilyalarından olan *sedirler*, Türk evi ile birlikte şekillenmiş ve uzun yıllar boyunca konutlarda, kurumlarda, saraylarda kullanıcısı ile buluşmuştur”.

³⁵ Çeviriler bize aittir.

Çevirmenler *sedir* sözcüğünü erek dile *divan* şeklinde aktarmıştır. Köken bilgisine bakıldığında bu sözcüğün Osmanlı Türkçesindeki “konsey, meclis odası, mahkeme, mahkeme salonu” anlamına gelen *divan* sözcüğünden ödünçlendiği görülmektedir. (Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 447) bu sözcüğü “sedir, divan”, “Divanı hümayun” ve “Osmanlı hükûmeti, Osmanlı devleti, Osmanlı imparatorluğu” olarak tanımlarken, Le Robert Micro (2005, s. 402) ise “yatak olarak kullanılabilen, arkalıksız veya kolsuz olan uzun koltuk³⁶” şeklinde açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *sedir* sözcüğünü aynı anlama gelen *divan* ile aktarmışlardır. Öte yandan sözcüğün Fransızcaya Türkçeden geçmiş olması nedeniyle Newmark ile Vinay ve Darbelnet’deki ödünçleme yoluyla çevrildiği değerlendirilmektedir. Mona Baker’ın bakış açısından ele alındığında ise buradaki çeviri tercihinin ödünç sözcük kullanma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak dilden ödünçlenen bir sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti’nin bahsettiği yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 8, 9 – Tespîh, Hacı yağı

KM: “(...) cami avlularında küçük dini risaleler, **tespîhler**, **hacı yağları** satan takkeli ihtiyarlardan, (...) söz ediyorum” (Pamuk, 2016, s. 96).

EM: “(...) ; je parle des vieux à turban qui vendent dans les cours des mosquées des petits opuscules religieux, des **chapelets** et **des onguents de pèlerin**, (...)” (Pamuk, 2007, s. 143-144).

Daha önce de belirtildiği gibi Pamuk bu bölümde, çocukluk zamanlarının geçtiği İstanbul sokaklarını ve bu sokaklardaki insanları anlatırken bazı örneklere yer vermektedir. Bu metinde geçen *tespîh* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’ne (2023) bakıldığında Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla

³⁶ Çeviriler bize aittir.

geçtiği ve “Allah’ı övme, yüceltme” ve “sübhaneye duasını söyleme” anlamlarına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “Süphanallah’ sözünü söyleme” ve “belirli dinî sözleri tekrarlamak veya elde oyalanmak için kullanılan, türlü maddelerden boncuk biçiminde yapılmış, genellikle otuz üç veya doksan dokuz taneden oluşmuş dizi” şeklinde tanımlamaktadır. Elaltuntaş’a (2014, s. 145) göre tarihi insanlığın ilk dönemlerine kadar dayanan ve bir ibadet eşyası olan *tespih*, İslamiyet’ten önce Budizm, Hinduizm ve Hıristiyanlık tarafından bilinen ve kullanılan bir nesne olmuştur. İslamiyet’e kadar sadece din adamları tarafından kullanılabilen *tespih*, İslamiyet ile birlikte halka inmiş ve Müslümanların dini görevlerini yerine getirmelerinde önemli bir nesne olmuştur. Türklerin İslamiyet’i tanıyıp kabul etmeleri sonucunda Türklere de geçen *tespih*, altın çağını Türk kültüründe yaşamıştır. Bu nedenle, *tespih* Türk-İslam medeniyetinde kültürel bir sembol ve dua aracı olarak önemli bir kimliğe sahiptir.

Tespih sözcüğü çevirmenler tarafından erek metne *chapelet* olarak aktarılmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 236) tarafından “tespih”, “tespihle okunan dua”, “kangal”, “dizi, sıra, takım”, “tespih çubuk”, “bostan dolabı, su dolabı” ve “bir sürü...” olarak tanımlanırken, Le Robert Micro’da (2005, s. 205) ise “dua okurken kişinin parmaklarının arasından kaydıracağı iplikli boncuklardan oluşan, kolye şeklindeki ibadet nesnesi³⁷” şeklinde açıklanmaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Newmark’ın yanı sıra Vinay ve Darbelnet’deki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *tespih* sözcüğü *chapelet* şeklinde aktarılmıştır. Mona Baker’ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalarak Venuti’deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Veri tabanımızdaki bir diğer örnek ise *hacı yağı* ifadesidir. Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) *hac* sözcüğünün Arapçadan geldiği ve *yağ* sözcüğünün eski

³⁷ Çeviriler bize aittir.

Türkçe olduğu görülmektedir. *Hacı yağı* ifadesi TDK Sözlüğü (2023) tarafından “gül yağından çıkarılan ağır bir esans” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Şimşek ve Duman’a (2007, s. 82) göre günümüzde “*hacı yağı*, misi ya da esansı” olarak bilinen küçük cam koku şişeleri hacca gidenler tarafından memleketlerine dönüşte, yakınlarına armağan olarak getirilir. Modern cam ampullaların içindeki bu kokuların kutsal bir yönünün de bulunduğu bahseden araştırmacılar, özellikle Cuma günleri namaza giderken ve çıkışta, birbirlerinin elleri üzerine sürdüklerini ve bunun altında Allah’ın evinde güzel kokma düşüncesinin de olduğunu ifade etmektedirler.

Hacı yağı ifadesi erek metne *onguent de pèlerin* olarak aktarılmıştır. İfadeye elimizdeki sözlüklerde rastlanmadığından öbeği oluşturan sözcükler ayrı ayrı ele alındığında *pèlerin* sözcüğünün Larousse Sözlüğü (2023) tarafından “asıl olarak dini bir amaç için yüksek dindarlık yerlerini ziyaret edecek bir kişi³⁸” olarak tanımlandığı görülmektedir. *Onguent* sözcüğüne bakıldığında Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 965) tarafından “merhem”, Larousse Sözlüğü (2023) tarafından ise “cilde uygulanması amaçlanan reçine, yağlı maddeler ve çeşitli aktif bileşenlere dayalı bir ilaç³⁹” şeklinde verildiği görülmektedir. Burada geçen *merhem* ifadesi de TDK Sözlüğü (2023) tarafından “deriye sürülerek kullanılan, içinde birçok etkili madde bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız ilaç” ve “çare” şeklinde açıklanmaktadır.

Çevirmenlerin *hacı yağı* karşılığında *onguent de pèlerin* kullanmaları, söz konusu ögenin erek dilde ve kültürde var olmamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki ifadeyi erek dilde bulunmamasından dolayı eşdeğer olduğu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmaları, Newmark ile Vinay ve Darbelnet’nin bakış açılarıyla, uyarlama yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne anlamsal olarak uzak ancak erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti’deki yerlileştirme stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir. Mona Baker’ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin kültürel ikame olduğu görülmektedir.

³⁸ Çeviriler bize aittir.

³⁹ Çeviriler bize aittir.

Örnek 10 – Cezve

KM: “Motorlarını iyice yavaşlatmış, sessizce geçiyordu, ama o kadar güçlü bir şeydi ki, bu ağır geçişi bile, (...) karanlık mutfaktaki sıra sıra tencereleri, **cezveleri** tıkırdatıyor, (...)” (Pamuk, 2016, s. 193).

EM: “Elle avait sensiblement diminué sa vitesse, elle passait en silence, mais elle était tellement puissante que son simple passage, sous l’effet de sa masse, faisait grincer (...) les casseroles et les **cezve** dans la cuisine obscure” (Pamuk, 2007, s. 304).

Pamuk, kitabının 22. bölümünde çocukluk dönemlerinde Boğaz’dan geçen gemileri, yangınları ve diğer felaketleri ele almaktadır. Verilen bu metinde de bir gece yarısı Boğaz’dan geçen Rus savaş gemisinden, onun büyüklüğü ve gücünden bahsetmektedir.

Bu metinde geçen *cezve* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’ne (2023) bakıldığında Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve “ateş parçası, kor” ve “ateşten köz almaya yarayan çubuk” anlamlarına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *cezveyi*, “kahve pişirmeye yarayan, saplı, küçük kap” şeklinde tanımlamaktadır. Sunal (2009, s. 33) *cezvenin* Türk kahvesi pişirmek amacıyla kullanıldığını ve Türk coğrafyasına özgün bir obje olduğunu belirtmektedir. Türk kahvesi hazırlama yöntemi, en eski kahve pişirme yöntemlerinden biri olduğu için, bu nesnede yüzyıllardır devam eden bir geleneğin nasıl var olduğu görülebilir.

Cezve sözcüğünün çevirmenler tarafından erek metne değiştirilmeden *cezve* olarak aktarıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenler bu sözcük için dipnot vererek “Türk kahvesi yapmak için kullanılan dar boyunlu ve uzun saplı küçük kap⁴⁰” (2007, s. 546) şeklinde açıklamaktadır. Çevirmenlerin *cezveyi* değiştirmeden erek metne aktarması ve dipnot ile açıklama yoluna başvurması *cezve* sözcüğüne bağlı kavramsal içeriğin erek kültürde bulunmaması ile açıklanabilir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Mona Baker’daki açıklamalı ödünç sözcük ile Vinay ve Darbelnet’deki ödünçleme stratejilerini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki *cezve* erek metne aynı şekilde aktarılmış ve dipnotta ne anlama geldiği açıklanmıştır. Newmark’ın

⁴⁰ Çeviriler bize aittir.

bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de aktarma, yani ödünçleme olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 11 – Divan

KM: “Babam çoğu zaman salondaki **divanda** uzanmış olurdu” (Pamuk, 2016, s. 257).

EM: “Mon père était souvent allongé sur le **divan**, dans le salon” (Pamuk, 2007, s. 401).

Kaynak metindeki *divan* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) Türkçeye Arapça ve Farsçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve “defter, özellikle resmi karar ve hesapların yazıldığı defter, şiir koleksiyonu” ve “yazmanlar heyeti, büro, sekretarya, mahkeme” anlamlarına geldiği görülmektedir. Bu sözcük TDK Sözlüğü (2023) tarafından “yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis”, “divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eser”, “sedir” ve “Meclis” tanımlarıyla verilmektedir. Metnin bağlamı dikkate alındığında *sedir* tanımına göre inceleme yapılacaktır. Daha önce de belirttiğimiz gibi *sedir* sözcüğü TDK Sözlüğü (2023) tarafından “arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen, oturmaya veya yatmaya yarayan ev eşyası, divan” şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevirmenler *divan* sözcüğünü erek metne *divan* olarak aktarmıştır. Birkaç önceki örnekte de ifade edildiği gibi Osmanlı Türkçesinden Fransızcaya geçen bu sözcüğü Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 447) “sedir, divan”, “Divanı hümayun” ve “Osmanlı hükûmeti, Osmanlı devleti, Osmanlı imparatorluğu” olarak tanımlarken, Le Robert Micro (2005, s. 402) ise “yatak olarak kullanılabilen, arkalıksız veya kolsuz olan uzun koltuk⁴¹” şeklinde açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *divan* sözcüğünü aynı anlama gelen Fransızca *divan* ile aktarmışlardır. Öte yandan sözcüğün Fransızcaya Türkçeden geçmiş olması

⁴¹ Çeviriler bize aittir.

nedeniyle Newmark ile Vinay ve Darbelnet'deki ödünçleme yoluyla çevrildiği değerlendirilmektedir. Mona Baker'ın bakış açısından ele alındığında ise buradaki çeviri tercihinin ödünç sözcük kullanma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak dilden ödünçlenen bir sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin bahsettiği yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

4.2.4. Meslek ve Ünvan Adları

Güneş'e (2016, s. 1532-1533) göre toplumlar, gelişme ve değişme zamanlarını, varlıklarını ve statülerinin ileri derecede olduğunu belirten bazı vasıflara sahiptir. Bunlardan bir tanesi de meslekler ve bu mesleklerle ilişkili olarak ünvanların varlığıdır.

Meslek sözcüğü TDK Sözlüğü (2023) tarafından "belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş", "uğraş", "öğreti", "dizge" ve "çığır, okul, ekol" şeklinde tanımlanmaktadır. Arapçadan Türkçeye ödünçlenen ünvan sözcüğünü ise TDK Sözlüğü (2023) "bir kimsenin memuriyetindeki rütbesini, makamını veya mevkisini gösteren ad, san, titr" olarak ifade etmektedir.

Güneş (2016, s. 1532) Türklerin tarihinin başlangıcından beri farklı meslekleri benimsediklerini, üst düzey bir hiyerarşik yapı oluşturduklarını belirtmektedir. Aynı araştırmacı, Türklerin farklı meslek dalları ve bunların ünvanlarını kullanarak vazifelerini yaptıklarını da eklemektedir. Bir diğer araştırmacı Şen (2007, s. 3) ise mesleklerin, toplumların yaşam biçimlerini yansıttığını, mesleklere ve bunlara gösterilen değere bakılarak toplumun kültürel yapısı ile ilgili bilgi sahibi olunabileceğini ileri sürmektedir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle meslekler ve beraberinde gelen ünvanlar ile kültür arasında önemli bir bağ olduğu düşünülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, kitapta yer alan meslek ve ünvan adlarının çevirileri çeviri stratejileri bakımından çözümlenmektedir.

Örnek 1 – Kurukahveci

KM: “Öpücükler, övgüler, tatlı sözler ve manavın bedava verdiği elmayla (yıkamadan yeme derdi hemen annem), **kurukahvecinin** hediye ettiği kuru incir (...)” (Pamuk, 2016, s. 31-32).

EM: “Les petits bisous, les louanges, les mots doux, mais aussi la pomme que me donnait gratuitement le marchand des quatre saisons (‘Ne la mange pas sans la laver’ disait aussitôt ma mère), la figue sèche que m’offrait le **vendeur de café** (...)” (Pamuk, 2007, s. 46-47).

Pamuk, çocukluğunda annesi ile birlikte dolaştığı sokaklardaki anılarına yer verdiği bu bölümde oralarda karşılaştığı insanlardan ve onların kendisine ona yaklaşımlarından bahsetmektedir.

Burada yer alan ve veri tabanımızdaki ilk meslek ismi olan *kurukahveci* sözcüğü incelendiğinde, öncelikle *kahve* sözcüğünün Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Arapçadan Türkçeye ödünçlendiği ve “koyu şey, özsu” ve “*coffea arabica* bitkisinin tohumlarından elde edilen içecek” anlamlarına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *kuru kahveyi* “dövülmüş veya çekilmiş kahve” olarak, *kuru kahveciyi* de “kuru kahve hazırlayıp satan kimse” ve “kuru kahve satılan yer” olarak tanımlamaktadır. Yücebalkan ve Yurtsever (2018, s. 293) *kahve* sözcüğünün kökeninin vatanı Habeşistan’da fidan boyundaki yeşil ağaçların meyvesi olarak yetiştirilen bölgenin “Kaffa” olarak adlandırılmasına dayandığını ve Osmanlı toplumunun 1884-1885 yıllarında bu bitkiyi keşfedip İstanbul’a taşıdığını belirtmektedir. Araştırmacılara göre, 19. yüzyılda Türk kahvesi daha çok çiğ çekirdek şeklinde satılmakta, evlerde tava üzerinde kavrulup el değirmenlerinde çekildikten sonra içilmekteydi. Ayrıca 1871’de Türk kahvesinin ilk defa kavrulup öğütüldüğünü ve bunu yapıp Türk toplumuna sunan kişinin de “Kurukahveci Mehmet Efendi” lakabıyla bilinen, Mehmet Efendi olduğunu ifade etmektedirler. Bu bilgilerden hareketle *kahvenin* Türkler tarafından öncelikle çiğ çekirdek olarak satıldığı daha sonra kavrulup, el değirmenlerinde çekildikten sonra kuru haliyle topluma sunulduğu, diğer bir deyişle, *kurukahve* olarak satıldığı anlaşılmaktadır.

Çevirmenler *kurukahveci* ifadesini erek metne *vendeur de café* olarak aktarmıştır. Buradaki *café* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında Fransızcaya Türkçedeki *kahve* sözcüğünden veya belki İtalyancadaki *caffè* sözcüğünden geçtiği görülmektedir

(Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 194) *café* sözcüğünü, “kahve”, “kahve, kahvehane” ve “kahverengi” şeklinde tanımlamakta ve *café en poudre* ifadesini de ekleyip “çekilmiş kahve” ile açıklamaktadır.

Çevirmenlerin *kurukahveci* karşılığında kullandıkları *vendeur de café* ifadesi “dövülmüş veya çekilmiş kahve” (TDK, 2023) şeklindeki tanım göz önünde bulundurulduğunda kaynak metin ile erek metin arasında farklılıklara yol açtığı anlaşılmaktadır. *Café* sözcüğü kaynak metindeki anlamı tam olarak verememekte; ne tür bir kahve olduğu anlaşılmamaktadır. Çevirmenlerin bu tercihi, söz konusu *kurukahvenin* erek kültürde çok yaygın olarak kullanılmamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki ifadeyi eşdeğer olduğu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmaları, Vinay ve Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla, uyarılma yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Mona Baker'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin kültürel ikame olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne anlamsal olarak uzak ancak erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti'deki yerleştirme stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 2 – Paşa

KM: “Pamuk Apartmanı, Nişantaşı'nda, bir zamanlar büyük bir **paşa** konağının bahçesi olan geniş arazinin kenarına inşa edilmişti” (Pamuk, 2016, s. 33).

EM: “L'Immeuble Pamuk a été construit à Nişantaşı, dans le coin d'un vaste terrain qui jadis avait été le jardin d'un grand konak de **pacha**” (Pamuk, 2007, s. 50).

Bu bölümde yazarın kendisi ve ailesinin içinde yaşadığı Pamuk Apartmanı'nın yapıldığı yerin bilgisi verilmektedir. Burada yer alan *paşa* ünvanının köken bilgisine bakıldığında Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) Türkçedeki “erkek evlat, özellikle hükümdar veya soylu kişi oğlu, prens” anlamına gelen sözcükten geldiği görülmektedir. *Paşa* sözcüğünü TDK Sözlüğü (2023) “Osmanlı Devleti zamanında yüksek sivil memurlara ve albaydan üstün rütbede bulunan askerlere verilen ünvan”, “Cumhuriyet döneminde general” ve “uslu, ağırbaşlı” olarak tanımlamaktadır. Kaynak metindeki bağlam doğrultusunda *paşa* sözcüğünün, Osmanlı Devleti'nde yüksek sivil memurlar ile albaydan üstün rütbedeki askerler için kullanılan ünvan olduğu anlaşılmaktadır.

Çevirmenler tarafından erek metne *pacha* olarak aktarılan bu sözcüğün köken bilgisine bakıldığında Fransızcaya Türkçedeki *paşa* sözcüğünden geçtiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Le Robert Micro (2005, s. 927) *pacha* sözcüğünü, “bir ilin valisi; eski Osmanlı İmparatorluğu’nda üst düzey bir memurun fahri ünvanı” ve “bir savaş gemisinin komutanı⁴²” şeklinde açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *paşa* sözcüğünü *pacha* ile aktarmışlardır. Öte yandan sözcüğün Fransızcaya Türkçeden geçmiş olması nedeniyle Newmark ile Vinay ve Darbelnet’deki ödünçleme yoluyla çevrildiği değerlendirilmektedir. Mona Baker’ın bakış açısından ele alındığında ise buradaki çeviri tercihinin ödünç sözcük kullanma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak dilden ödünçlenen bir sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti’nin bahsettiği yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 3, 4, 5, 6 – Padişah, Vezir, Başvezir, Şehzade

KM: “Osmanlı **padişahları** Batılı konfor, değişiklik fikri ve verem korkusuyla Topkapı Sarayı’nı terk edip Dolmabahçe ve Yıldız’a yaptırdıkları yeni saraylara yerleşince, buralara yakın olan Nişantaşı tepesinde **vezirler, başvezirler, şehzadeler** büyük ahşap konaklar inşa ettirdiler” (Pamuk, 2016, s. 33).

EM: “Quittant le palais de Topkapı au nom du confort à l’occidental, mus par la volonté de changer et la peur de la tuberculose, les **sultans** ottomans s’étaient installés dans les nouveaux palais qu’ils avaient fait édifier à Dolmabahçe et à Yıldız ; de la sorte, les **vizirs**, les **grands vizirs**, les **enfants de sultan** avaient fait construire sur la colline de Nişantaşı, proche des nouveaux palais, de grands konak en bois” (Pamuk, 2007, s. 50).

Pamuk burada Pamuk Apartmanı’nın olduğu yerin yakınlarında inşa edilen konuklardan ve bunların kimlere ait olduklarından bahsetmektedir. Burada yer alan *padişah* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında Türkçe Etimoloji Çevrimiçi

⁴² Çeviriler bize aittir.

Sözlüğü'nde (2023) Türkçeye Farsçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve “hükümdar, iktidar sahibi” anlamına geldiği görülmektedir. Bu sözcük TDK Sözlüğü (2023) tarafından “Osmanlı Devleti'nde devlet başkanına verilen ünvan, hükümdar, sultan” olarak tanımlanmaktadır. İnalçık (2007, s. 140-141) *padişah* sözcüğünün Osmanlı Devleti'ndeki kullanımına bakıldığında, hükümdarların ünvanları arasında örfi hükümdarlık sıfatlarını ifade eden başlıca ünvan olarak yer aldığını belirtmektedir. Fatih Sultan Mehmed için kanunnamesinin dibacesinde diğer ünvanlar yanında “hudavend-i a'zam” ünvanının da olduğunu belirten araştırmacı, “hüdavendigâr” yerine daha sonra “en büyük hükümdar, imparator” anlamındaki *padişah* ünvanının yaygınlaşıp yerleştiğini ileri sürmektedir.

Çevirmenler *padişah* sözcüğünü erek metne *sultan* olarak aktarmışlardır. Köken bilgisine bakıldığında bu sözcüğün Osmanlı Türkçesindeki ve Arapçadaki “Osmanlı imparatorluğu'nun hükümdarı” anlamına gelen sözcükten geldiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Larousse Sözlüğü (2023) bu sözcüğü, “Selçuklulardan itibaren (11. yüzyıl) halife tarafından etkin yetki devredilen kişilere verilen Müslüman hükümdar ünvanı” ve “çeşitli Müslüman devletlerin hükümdarlarının ünvanları⁴³” şeklinde, şeklinde, Le Robert Micro (2005) ise “Osmanlı İmparatorluğu'nun veya bazı Müslüman ülkelerin hükümdarı⁴⁴” olarak tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *padişah* sözcüğünü *sultan* ile aktarmaları Vinay ve Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Öte yandan sözcüğün Fransızcaya Türkçeden geçmiş olması nedeniyle Newmark ile Vinay ve Darbelnet'deki ödünçleme yoluyla çevrildiği değerlendirilmektedir. Mona Baker'ın bakış açısından ele alındığında ise buradaki çeviri tercihinin ödünç sözcük kullanma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak dilden ödünçlenen bir sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin bahsettiği yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

⁴³ Çeviriler bize aittir.

⁴⁴ Çeviriler bize aittir.

Veri tabanımızdaki bir diğerk örnek *vezir* sözcüğüdür. Bu sözcüğün Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) köken bilgisi incelendiğinde Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve “hükümdarın yardımcısı, danışman, bakan” anlamına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) ise bu sözcüğü “Osmanlılarda devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa ünvanını taşıyan kimse” ve “satrançta, her yöne gidebilen, önemce ikinci sırada gelen taş, ferz” şeklinde tanımlamaktadır.

Çevirmenler kaynak metindeki *vezir* sözcüğünü erek metne *vizir* ile aktarmışlardır. Bu sözcüğün köken bilgisine bakıldığında Türkçeden Fransızcaya geçtiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Le Robert Micro (2005, s. 1418) *vizir* sözcüğünü, “Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki bakan⁴⁵” şeklinde tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *vezir* sözcüğünü *vizir* ile aktarmışlardır. Aynı zamanda sözcüğün Türkçeden Fransızcaya geçmiş olması nedeniyle Newmark ile Vinay ve Darbelnet'deki ödünçleme yoluyla çevrildiği değerlendirilmektedir. Mona Baker'ın bakış açısından ele alındığında ise buradaki çeviri tercihinin ödünç sözcük kullanma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak dilden ödünçlenen bir sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin bahsettiği yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Kaynak metindeki bir diğerk örnek olan *başvezir* sözcüğünü TDK Sözlüğü (2023) “vezirlerin başı” olarak ifade etmektedir. Çevirmenler tarafından *grand vizir* olarak aktarılmış olan ifade incelendiğinde, Le Robert Micro (2005, s. 1418) tarafından “başbakan⁴⁶” şeklinde, Saraç (2009, s. 1471) tarafından ise “sadrizam” şeklinde olduğu görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *sadrizam* sözcüğünü “Osmanlı Devleti'nde başbakan, veziriazam, sadır” olarak vermektedir.

Tüm bu bilgiler neticesinde, *başvezir* sözcüğünün Osmanlı Devleti'nde başbakan veya sadrazam için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle çeviri stratejileri açısından ele

⁴⁵ Çeviriler bize aittir.

⁴⁶ Çeviriler bize aittir.

alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki sözcüğü aynı anlama gelen karşılığıyla aktarmaları, Vinay ve Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Aynı zamanda içerisinde yer alan *vizir* sözcüğünün Türkçeden Fransızcaya geçmiş olması nedeniyle Vinay ve Darbelnet'nin ile Newmark'ın bakış açılarıyla ödünçleme, Mona Baker'ın bakış açısıyla bakıldığında ise ödünç sözcük kullanma yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Bunun yanı sıra kaynak dilden ödünçlenen bir sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin bahsettiği yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Bir diğer örneğimiz olan *şehzade* sözcüğüne baktığımızda Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) Farsçadaki “hükümdar oğlu, prens” anlamına gelen sözcükten Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği görülmektedir. Bu sözcük TDK Sözlüğü (2023) tarafından “padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san” olarak ifade edilmektedir.

Çevirmenler bu sözcüğü erek metne *enfant de sultan* olarak aktarmışlardır. İfadenin bu şekilde kullanımına ilgili sözlüklerde rastlanmamaktadır. *Sultan* sözcüğünün, daha önce de açıklandığı gibi, Larousse Sözlüğü (2023) tarafından, “Selçuklulardan itibaren (11. yüzyıl) halife tarafından etkin yetki devredilen kişilere verilen Müslüman hükümdar ünvanı” ve “çeşitli Müslüman devletlerin hükümdarlarının ünvanları⁴⁷” şeklinde tanımlandığı bilinmektedir.

Çeviri stratejileri açısından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Mona Baker'ın bakış açısıyla, ilgili bir sözcükle açıklama ve Newmark'daki açıklama stratejisine başvurdukları görülmektedir. Nitekim kaynak metinde hükümdarların oğulları için kullanılan *şehzade* ünvanı erek metne *enfant de sultan* şeklinde açıklanarak aktarılmıştır. Erek metin okuruna yönelik bu aktarım Venuti'nin yerileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir. Bunun yanı sıra Vinay ve Darbelnet'nin bakış açısıyla bu durum eşdeğeriyle çeviri şeklinde düşünülebilir.

⁴⁷ Çeviriler bize aittir.

Örnek 7 – Şeyh

KM: “Paşayı, altmış yaşına doğru Abdülhamit, (gene Tunuslu olan **Şeyh** Zafiri’nin tavsiyesi ile) İstanbul’a çağırılmış, kısa süre mali işlerin başında tutuktan sonra başvezir yapmıştı” (Pamuk, 2016, s. 34).

EM: “Là-dessus, Abdülhamit, alors qu’il allait sur ses soixante ans, avait appelé la pacha à Istanbul sur les conseils de **Şeyh** Zafiri, lui aussi de Tunis; et après l’avoir placé un court moment à la tête des affaires financières, il le nomma grand vizir” (Pamuk, 2007, s. 52).

Kaynak metinde geçen *şeyh* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Arapçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “yaşlı kişi, ihtiyar” veya “aşiret veya tarikat reisi” anlamlarına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *şeyh* sözcüğünü “tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse”, “tarikat büyüğü veya tarikat kollarından birinin başında bulunan kimse” ve “Arap kabile ve aşireti başkanı” şeklinde tanımlamaktadır.

Kaynak metindeki *şeyh* sözcüğünün çevirmenler tarafından erek metne değiştirilmeden *şeyh* olarak aktarıldığı görülmektedir. Çevirmenlerin *şeyh* sözcüğünü değiştirmeden erek metne aktarmaları, Baker’ın bakış açısıyla ödünç sözcük, Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla, ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıklarını göstermektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti’nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 8 – Sultan

KM: “Yirmi yıl sonra, bu oğullardan biri, Mahmut Şevket Paşa’ya yapılan suikaste karıştığı gerekçesiyle idam edildiğinde konak zaten Abdülhamit tarafından çoktan satın alınıp kızı Şadiye **Sultan**’a hediye edilmişti bile” (Pamuk, 2016, s. 34).

EM: “Vingt ans après, alors qu’un de ses fils était exécuté pour avoir trempé dans l’attentat contre Mahmut Şevket Paşa, le konak avait déjà été acheté depuis longtemps par Abdülhamit qui l’avait offert à sa fille Şadiye **Sultan**” (Pamuk, 2007, s. 53).

Kaynak metinde geçen *sultan* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Arapçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla

geçtiği ve “iktidar, dünyevi kudret, hükümdarlık” ve “hükümdar” anlamlarına geldiği görülmektedir. Bu sözcük TDK Sözlüğü (2023) tarafından “Müslüman, özellikle Sünni hükümdarların kullandıkları ünvan, padişah”, “padişahların erkek ve kız çocukları ile anne ve eşlerine verilen ünvan”, “Bektaşî azizi” ve “ belli bir alanda en üst düzeyde olanlar için kullanılan bir söz” tanımlarıyla ifade edilmektedir.

Bu sözcük çevirmenler tarafından erek metne aynı şekilde *sultan* olarak aktarılmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi; Larousse Sözlüğü (2023) *sultan* sözcüğünü, “Selçuklulardan itibaren (11. yüzyıl) halife tarafından etkin yetki devredilen kişilere verilen Müslüman hükümdar ünvanı” ve “çeşitli Müslüman devletlerin hükümdarlarının ünvanları⁴⁸” şeklinde, Le Robert Micro (2005) ise “Osmanlı İmparatorluğu'nun veya bazı Müslüman ülkelerin hükümdarı⁴⁹” olarak tanımlamaktadır.

Kaynak metinde verilen bilgi doğrultusunda Şadiye Sultan'ın Abdülhamit'in kızı olduğu, dolayısıyla da *sultan* sözcüğünün burada padişahın kızı için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak erek dil sözlüklerinde *sultan* sözcüğünün tanımları arasında böyle bir kullanıma rastlanmamıştır. Nitekim erek dilde bu sözcük yalnızca “hükümdar” anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla çevirmenlerin bu tercihinin, ifadenin erek kültürde ve erek dilde var olmamasından kaynaklandığı açıktır. Bu nedenle çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki ifadeyi erek dilde bulunmamasından dolayı eşdeğer olduğu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmaları, Vinay ve Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla, uyarılma yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Mona Baker'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin kültürel ikame olduğu görülmektedir. Çevirmenlerin erek okura yönelik bu tercihi Venuti'nin yerlileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir. Öte yandan *sultan* sözcüğünün Fransızcaya Türkçeden geçmiş olması nedeniyle Newmark ile Vinay ve Darbelnet'deki ödünçleme, Baker'daki ödünç sözcük yoluyla çevrildiği değerlendirilmektedir.

⁴⁸ Çeviriler bize aittir.

⁴⁹ Çeviriler bize aittir.

Örnek 9 – Nakkaş

KM: “İran minyatüründen sınırlı bir heyecanla etkilenen Osmanlı **nakkaşları** İstanbul’u (...) bir hacim ya da manzara olarak değil, bir yüzey ve bir harita olarak gördüler (en iyi örnek Matrakçı Nasuh)” (Pamuk, 2016, s. 50).

EM: “Les **décorateurs** ottomans, qui n’ont su s’inspirer que d’une part limitée de l’énergie des miniatures iraniennes, ont vu Istanbul – et Matrakçı Nasuh en est le meilleur exemple –, non pas comme un paysage avec du volume, mais comme une surface et une carte (...)” (Pamuk, 2007, s. 74-75).

Kaynak metinde geçen *nakkaş* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Arapçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “nakışçı, ressam” anlamında geldiği görülmektedir. Bu sözcüğü TDK Sözlüğü (2023) “yapıların duvar ve tavanlarına süslemeler yapan usta, bezekçi” ve “nakışçı” olarak tanımlamaktadır. Meriç (1952, s. 87) günümüzde süsleme sanatkarı olarak bilinen *nakkaş*lığın eskiden daha geniş sanat alanını kapsadığını belirtmektedir. Araştırmacıya göre, son dönemlere kadar karakalemler, müzehhepler (altın suyuna batırılmış olan), musavverler (tasvir eden), duvar süslemeleri gibi sanat türleri *nakkaşlar* tarafından yapılmaktaydı.

Nakkaş sözcüğü çevirmenler tarafından erek metne *décorateur* sözcüğüyle aktarılmıştır. Köken bilgisine bakıldığında bu sözcüğün Latincedeki “dekoratör, süsleme yapan kimse” anlamındaki sözcükten geldiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Larousse Sözlüğü (2023) bu sözcüğü, “gösteriler için bezekler yapan sanatçı (tiyatro, sinema)”, “iş, en iyi estetik ve işlevsel faydayı elde etmek için yapıları düzenlemek olan kişi” ve “dekoratif sanat projeleri (mobilya objeleri, takımlar) yapan sanatçı⁵⁰” şeklinde tanımlarken, Saraç Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te (2009, s. 372) “bezekçi, dekorcu” şeklinde ifade etmektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *nakkaş* sözcüğünü *décorateur* olarak çevirmeleri, Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yöntemini benimsediklerini göstermektedir. Mona Baker’ın bakış

⁵⁰ Çeviriler bize aittir.

açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalarak Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 10 – Eskici

KM: “Eski İstanbul hamamlarının erkekler kısmının kapısında hamamda yıkananların delik ayakkabılarını, eşyalarını onaran birer **eskici** olduğunu araştırmacı arkadaşım okumuş mu diye bir sorarım ben” (Pamuk, 2016, s. 161).

EM: “Je demandai à mon ami chercheur s’il avait lu qu’à la porte de la partie réservée aux hommes des anciens hammams d’Istanbul il se trouvait toujours des **ravaudeurs** pour réparer les chaussures trouées et les vêtements abîmés de ceux qui se lavaient à l’intérieur” (Pamuk, 2007, s. 250).

Kaynak metinde yer alan *eskici* sözcüğü TDK Sözlüğü (2023) tarafından “her türlü eski eşya alım satımıyla uğraşan kimse” ve “eskimiş ayakkabıları onaran kimse” olarak tanımlanmaktadır. Metindeki bağlam incelendiğinde eskimiş ayakkabıları onaran bir *eskiciden* bahsedildiği anlaşılmaktadır.

Erek metne aktarımında çevirmenler tarafından *ravaudeur* sözcüğünün kullanıldığı görülmektedir. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 1162) *ravaudeur* sözcüğü için “onarım yapan, yama yapan, onarımcı, yamacı” tanımını yapmaktadır. Çeviri stratejileri bakımından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *eskici* sözcüğünü *ravaudeur* ile aktarılmışlardır. Mona Baker'ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 11 – Seyyar satıcı

KM: “Bazan şehrin hiç değişmeyen bazı ana caddeleri ve arka sokakları, yıkılmakta olan ahşap evleri, **seyyar satıcıları**, boş arsaları ve hüznü hakkında bir Batılı gözlemciden okuduklarım bana kendi hatıralarımmış gibi gelir” (Pamuk, 2016, s. 227).

EM: “Parfois, ce que j’ai lu de certaines avenues et petites rues à l’aspect immuable, des maisons en bois à l’état de ruines, des **marchands ambulants**, des terrains vagues et de la mélancolie sous la plume d’un observateur occidental m’apparaît comme issu de mes propres souvenirs” (Pamuk, 2007, s. 358).

Veri tabanımızdaki bir diğer örnek *seyyar satıcı* ifadesidir. Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) *seyyar* sözcüğünün Arapçadaki “gezgin” anlamına gelen sözcükten Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği görülmektedir. TDK (2023) *seyyar satıcı* ifadesini “belli bir satış yerinde çalışmayan, tüketicinin bulunduğu yere giderek malını satışa sunan kimse” şeklinde açıklamaktadır. Kılıç (2010, s. 22-23) bu tanımdaki dikkat çeken özelliklerin; “seyyarlığın, bir hareketliliği anlatması, belli bir satış yerinin olmaması, mallarını koymaya yarayan araç veya sergilerinin olması, açık mekânlarda yapılan bir ticareti ifade etmesi ve düşük kalitede malların satılması” olarak ifade etmektedir.

Çevirmenler bu ifadeyi erek metne *marchand ambulant* ile aktarmıştır. İlgili sözlüklerde bu şekilde kullanımına rastlanmadığı için sözcükler teker teker incelendiğinde *marchand* sözcüğünün Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 866) tarafından “tecimen, tüccar”, “satıcı” ve “tecimsel, tecime değgin” şeklinde, Larousse Sözlüğü’nde (2023) ise “ticaret yapan, ticaret sanatında yetenekli bir kişi”, “belirli bir tür mal, ürün satan tüccar” ve, “yalnızca bir şeylerin veya insanların madeni parasından elde edebileceği kârla ilgilenen bir kişi⁵¹” olarak tanımlandığı görülmektedir. *Ambulant* sözcüğü ise Saraç (2009, s. 64) tarafından “gezgin, gezginci, seyyar” ve “posta vagonlarında çalışan mektup, paket vb. ayıran P.T.T. memuru” olarak verilmektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla Vinay ve

⁵¹ Çeviriler bize aittir.

Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Mona Baker'ın bakış açısıyla benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 12 – Muhallebici

KM: “Bir **muhallebicide** sigara içerken açtığım mektupta yeni okulundan çok memnun olduğunu, ama beni ve İstanbul'u da çok özlediğini yazıyordu” (Pamuk, 2016, s. 318).

EM: “Elle écrivait dans sa missive, que j'avais ouverte chez un **pâtissier**, et que je lisais en fumant, qu'elle était très heureuse dans sa nouvelle école, mais que je lui manquais beaucoup, et Istanbul aussi” (Pamuk, 2007, s. 102).

Bu metinde geçen *muhallebici* sözcüğüne baktığımızda Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) *muhallebi* sözcüğünün Arapçadaki “süt” anlamına gelen sözcükten Türkçeye geçmiş olabileceği görülmektedir. *Muhallebi* sözcüğü TDK (2023) tarafından “süt, şeker ve pirinç ununun kaynatılmasıyla yapılan bir tatlı” olarak; *muhallebici* ise “muhallebi yapan veya satan kimse”, “muhallebi satılan yer” ve “nazlı büyütülmüş kimse” olarak ifade edilmektedir. Işın (2017, s. 276) *muhallebinin* süte, şeker ve pirinç unu katılıp kaynatılarak hazırlanan bir tatlı olduğunu, 13. ve 14. yüzyıla ait Arapça yemek kitaplarında etli, baharatlı ve pirinçli bir tatlı olarak yer aldığını ve 15. yüzyıl Osmanlı mutfağında bazen tavuk eti konulan sütlü bir tatlı haline geldiğini belirtmektedir. *Muhallebinin* Osmanlı mutfağında en yaygın olarak tüketilen sütlü tatlılardan biri olduğunu ifade eden Yerasimos'a (2002, s. 190) göre, bu tatlı 15. yüzyıldan itibaren eğlence, ziyafet ve sultan sofralarında vazgeçilmez yiyeceklerden biri olmuştur.

Çevirmenler *muhallebici* sözcüğünü erek metne *pâtissier* olarak aktarmışlardır. Larousse Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “pasta (*pâtisserie*) yapan veya satan kişi⁵²” şeklinde vermektedir. İfadenin anlamının daha iyi anlaşılması için *pâtisserie* sözcüğü de incelendiğinde, Larousse Sözlüğü'nün (2023) “doldurulabilen, krema ile

⁵² Çeviriler bize aittir.

kaplanabilen veya süslenebilen pişmiş hamurun tatlı şekilde hazırlanması”, “pasta yapımı”, “pasta yapılan, satılan ve bazen de yenilen dükkan” ve “pasta imalatı ve satışı ile ilgili sanayi, ticari faaliyet⁵³” tanımlarını verdiği görülmektedir.

Çevirmenlerin *muhallebici* karşılığında *pâtissier* sözcüğünü kullanmaları söz konusu ögenin erek dilde ve kültürde var olmamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki ifadeyi eşdeğer olduğu değerlendirdikleri başka bir duruma göre yeniden oluşturmaları, Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla, uyarlama yoluyla çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Mona Baker’ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin kültürel ikame olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne anlamsal olarak uzak ancak erek metin okuruna yönelik bu tercihte bulunmaları Venuti’deki yerleştirme stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

4.2.5. Dinsel İfadeler ile Gelenek ve Görenekler

İnsan yaşamında önemli bir yere sahip olan din kavramı TDK Sözlüğü’nde (2023) “Tanrı’ya, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet”, “bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen” ve “inanılıp çok bağlanılan düşünce, inanç veya ülkü, kült” tanımlarıyla açıklanmaktadır.

Din ve kültür arasında karşılıklı bir ilişkinin bulunduğu bahseden Tanrıverdi’ye (2018, s. 595) göre din içinde var olduğu kültürü kendi esaslarına göre şekillendirir. Yine aynı araştırmacı, dinlerin sosyal ve ahlaki değerlerle ilgili ortaya koyduğu kurallarla kültürlerin inşasında önemli rol oynadığını vurgulamaktadır.

Dinin toplumsal boyutunu ele alan Eliot’a (1981, s. 98) göre, din bireylerin ortak değerler etrafında toplanmasını sağlayarak toplumsal birlik ve bütünlüğün korunmasına katkıda bulunmaktadır. Araştırmacı, inanç birliğinin oluşturduğu uyumun toplumu bir arada tutan en önemli bağ olduğunu belirtmektedir. Dini toplumsal açıdan ele alan bir başka araştırmacı olan Güneş (2014, s. 159) ise ritüel ve ibadetlerin “grup ruhu” bilincini oluşturduğu ve dolayısıyla toplumda birliktelik ve

⁵³ Çeviriler bize aittir.

dayanışmayı kuvvetlendirdiğini ileri sürmektedir. Bu bilgilerden hareketle din ve kültür arasında karşılıklı bir bağ olduğu, dinin kültür oluşumunda önemli katkısının bulunduğu ve toplumsal birlik ve bütünlüğü sağladığı anlaşılmaktadır.

Soysaldı'ya (2018, s. 305) göre, toplum hayatını gelenekler, görenekler, töreler gibi hayat tarzını biçimlendiren normların etki ettiği davranış biçimleri meydana getirmektedir. Koca ve Tüğen (2020, s. 354) toplumun yapı taşlarını oluşturan ve kuşaktan kuşağa aktarılan gelenek ve göreneklerin, milletin bir arada yaşamasını sağladığını ve Türk toplumunun da bir arada yaşamanın getirdiği köklü bir kültürel zenginliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Benzer düşüncelere sahip olan Mahiroğulları (2005, s. 1281) ise ulusların dil, din, gelenek ve göreneklerinin milli kültürlerinin yapı taşları olduğunu ifade etmektedir.

TDK Sözlüğü (2023) geleneği, “bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon” şeklinde tanımlamaktadır. Göreneği ise “bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet” olarak ifade etmektedir. Bu tanımlardan yola çıkarak gelenek ve göreneklerin kültürün önemli unsurları arasında yer aldığı ve nesilden nesile kültür aktarımında rol oynadığı ifade edilebilir. Bu bölümde, kitapta kültürel nitelik taşıyan dinsel ifadeler ile gelenek ve göreneklerin çevirisi çeviri stratejileri bakımından çözümlenmektedir.

Örnek 1 – Oruç tutmak

KM: “Ramazan’da **oruç tutmayan** biri, büfeler ve piyanolar arasında, sedirler ve yastıklarda bağdaş kurarak oturulup yaşanan bir evdekinden daha az vicdan azabı çeker” (Pamuk, 2016, s. 18).

EM: “La conscience d’une personne qui ne **jeûne** pas pendant le mois du ramadan est moins tourmentée au milieu des buffets et des pianos que dans une maison où elle doit s’asseoir en tailleur sur un divan en s’aidant des coussins pour s’appuyer plus agréablement contre le mur” (Pamuk, 2007, s. 24).

Kaynak metinde geçen oruç sözcüğünün Farsçadaki *rûze* sözcüğünden ödünçlendiği, Arapçasının ise *savm* olduğu ve Arapçada “bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak, engellemek” anlamında kullanıldığı bilinmektedir (Bezci, 2018, s. 33). *Oruç tutmak* ifadesi TDK Sözlüğü (2023) tarafından “oruç ibadetini yerine getirmek” olarak tanımlanmaktadır. Ramazan ayında oruç tutmanın İslam’ın beş

şartından bir tanesi olduğunu ifade eden Şentürk ve Yazıcı'ya (2019, s. 256) göre “oruç, niyet ederek tan yerinin ağarmaya başlamasından (yani imsak vaktinden) itibaren güneş batıncaya kadar yememek, içmemek suretiyle yerine getirilen bir ibadettir.”

Çevirmenler tarafından bu ifade erek metne *jeûner* fiili ile aktarılmıştır. Köken bilgisine bakıldığında bu sözcüğün Latince aynı anlama gelen *jejunare* sözcüğünden geldiği bilgisi yer almaktadır (Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 788) *jeûner* fiilini, “oruç tutmak”, “perhiz yapmak” ve “hiçbir şey yememek, aç acına durmak” tanımlarıyla ifade ederken; Larousse Sözlüğü (2023) de benzer şekilde “yemekten kaçınmak, oruç tutmak, diyet yapmak” ve “dini nedenlerle oruç tutmak⁵⁴” olarak açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından değerlendirildiğinde çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *oruç tutmak* ifadesini *jeûner* ile aktarmışlardır. Mona Baker'ın bakış açısıyla benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 2, 3 – Şeker bayramı, Kurban Bayramı

KM: “Bütün ailenin hep birlikte toplanıp şakalaşarak yemek yediği akşamları, **şeker ve kurban bayramlarında** yenen öğle yemeklerini, ve yaşım ilerledikçe her seferinde ‘artık gelecek yıl gelmeyeceğim’ deyip gene geldiğim yılbaşı yemeklerini ve sonra hep birlikte tombala oynamayı çocukluğumun ilk yıllarında çok severdim” (Pamuk, 2016, s. 21).

EM: “Durant ma prime enfance, j’aimais beaucoup voir toute la famille se rassembler pour dîner et plaisanter, ou bien à l’occasion d’un repas pendant les jours de **fête du Ramadan ou de l’Aïd**, ou encore pour un repas de Nouvel An, auquel je me disais que ‘je ne viendrais plus l’an prochain’ et auquel j’étais pourtant présent chaque année,

⁵⁴ Çeviriler bize aittir.

et qui se terminait par un tirage de tombola auquel nous jouions tous, ce qui me plaisait tant” (Pamuk, 2007, s. 29).

Pamuk bu bölümde çocukluğunun ilk yıllarında bütün ailesiyle birlikte yapmayı sevdiği şeylerden bahsetmektedir. Burada yer alan *bayram* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Farsçadan Türkçeye geçtiği ve “neşe, huzur, mutluluk, sükûn” anlamına geldiği görülmektedir. *Şeker bayramı* TDK Sözlüğü (2023) tarafından “Ramazan Bayramı” olarak, *Ramazan Bayramı* ise “ay takvimine göre Şevval ayının ilk üç gününde kutlanan dinî bayram, Şeker Bayramı” olarak tanımlanmaktadır.

Çevirmenler tarafından bu ifade erek metne *fête du Ramadan* olarak aktarılmıştır. *Ramadan* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında, Fransızcaya Arapçadaki “hicri yılın dokuzuncu ayı olan” aynı sözcükten ödünçleme yoluyla geldiği; *fête* sözcüğünün ise eski Fransızcadaki “bayram” anlamındaki *feste* sözcüğünden geldiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). *Fête* sözcüğü Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 594) tarafından “bayram”, “şenlik”, “doğum günü”, “eğlence, eğlenti” ve “gün” olarak, *Ramadan* ise Le Robert Micro’da (2005) “Müslümanların gün doğumu ile gün batımı arasında yemek yememe (sıkı oruç, vb.) durumuna uymaları gereken ay⁵⁵” şeklinde tanımlanmaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin *şeker bayramı* ifadesini *fête du Ramadan* olarak aktarmaları, Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla bire bir çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Mona Baker’ın bakış açısıyla benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kalarak Venuti’deki yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Kurban Bayramı ifadesi incelendiğinde *kurban* sözcüğünün Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Arapçadan Türkçeye geçtiği ve “tanrıya sunulan adak” anlamına geldiği görülmektedir. *Kurban bayramı* TDK Sözlüğü (2023) tarafından “ay

⁵⁵ Çeviriler bize aittir.

takvimine göre Zilhicce ayının onunda başlayıp dört gün süren ve kurban kesilen dinî bayram, Kurban” şeklinde açıklanmaktadır.

Çevirmenler tarafından bu ifade *fête de l’Aïd* olarak aktarılmıştır. *Aïd* sözcüğünün Fransızcaya Arapçadaki “bayram” anlamındaki sözcükten ödünçleme yoluyla geçtiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Le Robert Micro’da (2005) bu sözcük “herhangi bir Müslüman dini bayramı” olarak açıklanmaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin *Kurban Bayramı* ifadesini erek metne *fête de l’Aïd* ifadesiyle aktarmalarının nedeninin *Kurban Bayramı* geleneğinin erek kültürde bulunmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Mona Baker’ın bakış açısıyla kültürel ikame stratejinin kullanıldığı görülmektedir. Newmark ile Vinay ve Darbelnet’nin bakış açılarıyla bu durum uyarlama stratejisiyle açıklanmaktadır, çünkü iletinin gönderme yaptığı durumun erek dilde var olmadığı ve dolayısıyla eşdeğer olduğu değerlendirilen başka bir duruma göre yeniden oluşturulduğu görülmektedir. Erek metin okuruna yönelik bu aktarım Venuti’nin yerileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 4 – Fasıl

KM: “Mehtaplı gecelerde, durgun denizde sandallarla toplanıp dinlenen musiki **fasıl** susup gecenin sessizliği başladığı zamanlarda, “Hiçbir rüzgâr esmezken sular bazan sanki kendi içlerinden gelen hafif bir ürperişle menevişlenirdi,” diye yazar A. Ş. Hisar” (Pamuk, 2016, s. 60).

EM: “Lors des nuits de clair de lune, quand le **fasıl** qu’on écoutait sur des barques immobilisées en grappe sur la mer s’était tu, le silence de la nuit s’établissait, alors, selon A. Ş. Hisar” (Pamuk, 2007, s. 88).

Pamuk, İstanbul ve Boğaz’ı ele aldığı bu bölümde Abdülhak Şinasi Hisar isimli yazardan ve onun Boğaziçi Mehtapları adlı kitabından bahsetmektedir. Bu kitabın içinde geçen Hisar tarafından söylenen bir söz üzerinde durmaktadır.

Köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Sözlüğü’nde (2023) *fasıl* sözcüğünün Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve Arapçada “ayırma, bölme” ve “bölüm, dönem, zaman aralığı, mevsim, bir eserin veya müzik dinletisinin her bölümü” anlamlarına geldiği görülmektedir.

Fasıl sözcüğü TDK Sözlüğü (2023) tarafından “bölüm, kısım, devre”, “dönem, devre”, “belli bir sürede yapılan iş, karşılaşılan durum veya olay”, “bütçede ayrı ayrı gösterilen bölümler”, “peşrev, nakış, şarkı, saz semaisi vb. parçaların belli bir sıraya göre çalınıp söylenmesi”, “orta oyununa başlamadan önce saz takımının çaldığı köçek havası ve curcuna” ve “Osmanlı ve Arap tiyatrosunda oyunun perde bölümü” tanımlarıyla verilmektedir. Metnin bağlamı doğrultusunda müzikle ilgili olan beşinci tanımı ele almak gerekmektedir; çünkü metnin içerisinde dinlenen bir müzikten bahsetmektedir. Baloğlu ve Büyükduman (2021, s. 2783) *fasıl*ın, Osmanlı’dan şimdiki zamana gelen Türk müziği icra geleneklerinden biri olduğunu belirtmektedir. Araştırmacılara göre *fasıl*, peşrev, kâr, beste, ağır semai, yürük semai ve saz semaisi gibi formlardan oluşmakta olup bugün klasik fasıl ismiyle bilinen III. Selim dönemine ait fasıldır.

Kaynak metindeki *fasıl* sözcüğünün çevirmenler tarafından erek metne değiştirilmeden *fasıl* olarak aktarıldığı ve dipnot verilerek “Osmanlı musikisinde aynı ritmik yapı üzerine kurulmuş bir eser⁵⁶” (2007, s. 545) şeklinde açıklandığı görülmektedir. Çevirmenlerin *fasıl* sözcüğünü değiştirmeden erek metne aktarması ve dipnot vermesi *fasıl* sözcüğüne bağlı kavramsal içeriğin erek kültürde bulunmaması ile açıklanabilir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Mona Baker’daki açıklamalı ödünç sözcük ve Vinay ve Darbelnet’deki ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki *fasıl* erek metne aynı şekilde aktarılmış ve dipnotta ne anlama geldiği açıklanmıştır. Newmark’ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de ödünçleme olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti’nin yabancılaştırma stratejisinin de varlığını göstermektedir.

⁵⁶ Çeviriler bize aittir.

Örnek 5 – Kuran⁵⁷

KM: “Arapça kökenli ‘hüzün’ kelimesi **Kuran**’da bugün Türkçede kullanılabilecek bir anlamda iki ayette, ayrıca ‘hazen’ şeklinde üç ayette daha geçiyor” (Pamuk, 2016, s. 92).

EM: “D’origine arabe, le mot *hüzün* se trouve dans deux versets du **Coran**, dans un sens proche du sens turc d’aujourd’hui; en outre, on le trouve sous la forme *hazen* dans trois autres versets” (Pamuk, 2007, s. 137).

Kaynak metinde geçen *Kuran* sözcüğü TDK Sözlüğü (2023) tarafından *Kur’an* şeklinde verilmekte ve “İslam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed’e gönderilen Tanrı buyruklarını içeren, Müslümanlığın temel kitabı, Kur’an-ı Kerim, Kelam-ı Kadim, Mushaf, Mushaf-ı Şerif” olarak tanımlanmaktadır. Sözcüğün köken bilgisi incelendiğinde Nişanyan Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Arapçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “İslam’ın kutsal kitabı” anlamına geldiği görülmektedir.

Kur’an sözcüğü çevirmenler tarafından erek metne *Coran* olarak aktarılmıştır. Sözcüğün köken bilgisine bakıldığında, Fransızcaya Arapçadaki “okuma” anlamındaki sözcükten geçtiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 319) *Coran* sözcüğünü “Kur’an” şeklinde verirken, Le Robert Micro (2005) bu sözcüğü, “Müslümanların kutsal kitabı” şeklinde açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin, Newmark ve Vinay ile Darbelnet’in bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *Kur’an* sözcüğünü *Coran* şeklinde aktarmışlardır. Mona Baker’ın bakış açısıyla benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin bire bir aktarım yapması Venuti’nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

⁵⁷ Özgün metinden olduğu gibi aktarılmaktadır.

Örnek 6 – El öpmek

KM: “Annem, babaannenizden ve anneannenizden başka hayatta asla kimsenin **elini öpmeyin** derken aklıma ançuvez tüpünün üstündeki yazı gelirdi: (...)” (Pamuk, 2016, s. 128).

EM: “Quand ma mère dit : « N’**embrassez** dans votre vie **la main** de personne d’autre que celle de vos deux grands-mères », il me vint à l’esprit le texte écrit sur les boîtes d’anchois : (...)” (Pamuk, 2007, s. 196).

Kaynak metinde geçen *el öpmek* ifadesi TDK Sözlüğü (2023) tarafından “yaşlı veya saygı gösterilmesi gereken kimselerin sağ elinin üstünü önce dudağa, sonra alna götürmek” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma benzer olarak tanım yapan Selçuk (2005, s. 6) *el öpmek* ifadesini, “yaşça küçük olanların büyüklerine saygı ve sevgilerini göstermek için ellerini öpüp alınlarına götürmeleri şeklinde uygulanan geleneksel bir davranış biçimi” olarak ifade etmektedir. Doğu’da, Müslüman toplumlarda ve bazı diğer doğulu toplumdaki el öpme ve anıla koyma geleneğinin hala yaygın olduğundan bahseden Bak (2017, s. 126) ise genellikle kavuşmalarda ve bayram, anneler günü vb. gibi özel günlerde genellikle küçüklerin büyüklerin ellerini öptüğünü belirtmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda *el öpmek* ifadesinin geleneksel bir davranış biçimi ve dolayısıyla kültürel bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

Çevirmenler *el öpmek* ifadesini erek metne *embasser la main* şeklinde aktarmıştır. Çeviri stratejileri açısından ele alındığından çevirmenlerin, Newmark ile Vinay ve Darbelnet’deki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *el öpmek* ifadesini erek metne *embasser la main* şeklinde aktarmışlardır. Mona Baker’ın bakış açısıyla benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin bire bir aktarım yapması Venuti’nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 7 – Maşallah

KM: “Yağmur mevsimi geldi, şemsiyeler **maşallah** açıldı, (...)?” (1953)” (Pamuk, 2016, s. 137).

EM: “La saison des pluies est arrivée, les parapluies, **mashallah**, sont ouverts, (...)?” (Pamuk, 2007, s. 213).

Pamuk, kitabın 16. bölümünde İstanbul gazetecilik tarihindeki en eğlenceli yazılarını kaleme alan şehir mektupçularına ait kitaptan aldığı öğütleri, incileri, dikkatleri ve şikayetleri paylaşmaktadır. Verilen bu metin de 1953 yılında yazılmış olan yazılardan biridir. Burada yer alan *maşallah* ifadesinin köken bilgisi alanındaki kaynaklardan biri olan Türkçe Etimoloji Sözlüğü'nde (2023) Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve Arapçada “Allan ne isterse” anlamındaki bir deyim olduğu görülmektedir. Bu ifade TDK Sözlüğü (2023) tarafından ““ne güzel, Allah nazardan saklasın” anlamlarında beğenme duyguları bildiren bir söz”, “umulmadık durumlar karşısında şaşkınlık ve sitem belirtmek için söylenen bir söz” ve “nazar değmemesi için çocukların üzerine takılan veya çeşitli araç, bina vb. yerlere asılan, üstünde ‘maşallah’ yazılı nazarlık söylenen bir söz” tanımlarıyla verilmektedir. Kaynak metindeki bağlam doğrultusunda ilk tanımı ele almak doğru olacaktır; nitekim metinde yağmur mevsiminin gelmesi sonucunda şemsiyelerin açılmasının beğenilmesi söz konusudur.

Maşallah sözcüğü çevirmenler tarafından erek metne *mashallah* olarak aktarılmıştır. Bu sözcüğün ilgili sözlüklerde herhangi bir karşılığına rastlanmamıştır. Çevirmenlerin bu şekilde aktarım yapması *maşallah* sözcüğüne bağlı kavramsal içeriğin erek kültürde bulunmaması ile açıklanabilir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Mona Baker'daki ödünç sözcük ile Vinay ve Darbelnet'deki ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki *maşallah* erek metne aynı şekilde aktarılmıştır. Newmark'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de aktarma, yani ödünçleme olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 8 – Sünnet düğünü

KM: “Böylece ben de on sekizinci yüzyılda Padişah Üçüncü Ahmet'in oğlu Şehzade Mustafa'nın **sünnet düğünü**nde bir cambazın gemi direkleri arasına dikkatle gerilmiş bir ipin üzerinden Haliç'i geçtiğini dikkatle okur ve olayı anlatan siyah-beyaz resme de hazla bakardım” (Pamuk, 2016, s. 145).

EM: “Je lisais ainsi avec intérêt qu'au XVIIIe siècle, lors des **réjouissances qui suivirent la circoncision** du prince impérial Mustafa, fils d'Ahmet III, un funambule avait traversé la Corne d'Or sur une corde soigneusement tendue entre des mâts de

navire, et je me délectais à la vue des illustrations en noir et blanc reconstituant l'événement” (Pamuk, 2007, s. 225).

Pamuk, kitabının 18. bölümünde okuma yazmayı yeni öğrendiği zamanlardan bahsederken babaannesinin salonunda bulunan kütüphanesindeki okuduğu kitapları anlatmaktadır. Burada yer alan metin de yine böyle bir günde Osmanlı tarihi ile ilgili okuduğu kitapla ilgilidir. Burada yer alan *sünnet* sözcüğünün köken bilgisi alanındaki kaynaklardan biri olan Türkçe Etimoloji Sözlüğü'nde (2023) Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve Arapçada “gelenek, görenek, özellikle Peygamberin gelenek ve deyişleri” anlamlarına geldiği görülmektedir. *Düğün* sözcüğünün kökeninin de Eski Türkçe olduğu belirtilmektedir. İlk toplumlardan bugüne kadar aralıksız icra edildiği bilinen *sünnet*, hem dini-kültürel bir ritüel hem de sağlığın korunması ve hastalıkların tedavisi amacıyla uygulanan cerrahi bir işlemdir (Özdiñç ve Ertin, 2021, s. 17). Ataseven'e (1985) (akt. Özdiñç ve Ertin, 2021, s. 17) göre *sünnet*'in ilk defa kim tarafından yapıldığı ya da kimlerin *sünnet* olduğu bilinmemekle beraber, arkeolojik kazılar *sünnet*'in eski Mısırlılar, İbraniler, Aztekler, Fenikeliler ve Musevilerden önce M.Ö. 5000 yılında Babiller tarafından yapıldığını göstermektedir. Kuran-ı Kerim'de sünnet uygulamasına dair bir ifade geçmemesine rağmen, Müslümanlar *sünnet* olmayı Hz. Muhammed'in hadisleri doğrultusunda İslam'ın ilk yıllarından itibaren devam ettirmektedirler. *Sünnet*, Yahudiliğin ortaya çıkışından itibaren bu dinin bir gerekliliği olmuş ve binlerce yıldır uygulanmaktadır. Hz. İsa Mesih bir Yahudi olarak doğup sekizinci günde *sünnet* edilmesine rağmen Hristiyanlar *sünneti* çoğunlukla benimsememiştir (Özdiñç ve Ertin, 2021, s. 20-22). Bu bilgiler doğrultusunda *sünnet* uygulamasının Müslüman ve Yahudilerde gerçekleştirilmekte olduğu ancak Hristiyanlarda pek yaygın olmadığı anlaşılmaktadır.

Sünnet düğünü ifadesi incelendiğinde ise TDK (2023) tarafından “erkek çocuklarının sünneti sırasında yapılan eğlence” biçiminde tanımlandığı görülmektedir. *Sünnet* merasimlerinin kutlandığı bu *sünnet düğünleri* ailelerin sosyo-ekonomik durumuna göre yapılırdı. Osmanlı zamanında padişahların şehzadeleri için tertip ettikleri merasimler oldukça ihtişamlıydı. Bu merasimlerde hem sultanlar ihtişamlarını gösterirler hem de ilim ve sanat alanında da önemli faaliyetler yapılırdı. Bir yandan sanat ehlleri kendi hünerini göstermeye çalışır, bir yandan da eğlendirici sahneler, rakslar, hokkabazlık gösterileri yapılırdı. Anadolu'da azalmış olsa da halen

hokkabazlık, orta oyunu, kukla vb. gösteriler gerçekleştirilmektedir (Özdiñ ve Ertin, 2021, s. 25).

İfadenin erek metne aktarımı incelendiğinde *circumcision* sözcüğü Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 260) tarafından “sünnet, sünnet işlemi” şeklinde, *réjouissance* (2009, s. 1189) ise “sevinç”, “kasapların etle birlikte tattıkları kemik”, “eğlence” ve “şenlik” olarak tanımlanmaktadır.

Çeviri stratejileri açısından incelendiğinde çevirmenlerin kaynak metindeki ifadeyi açıklayarak erek metne aktardıkları ve Mona Baker'ın bakış açısıyla ilgili bir sözcükle açıklama ile Newmark'daki açıklama stratejisine başvurdukları görülmektedir. Nitekim erek metindeki *réjouissances qui suivirent la circumcision* ifadesi yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak “sünnet sonrası eğlence” olarak anlaşılmaktadır. Erek metin okuruna yönelik bu aktarım Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir. Bunun yanı sıra Vinay ve Darbelnet'nin bakış açısıyla bu durum eşdeğeriyle çeviri şeklinde düşünülebilir.

Örnek 9 – İnşallah

KM: “Son anda, **inşallah** yağmurluğunuz el freninin çekeceğine takılmaz da su yüzeyine çıkabilirsiniz, diye 4. maddeyi eklemek isterdim ben” (Pamuk, 2016, s. 205).

EM: “J’aurais bien voulu ajouter pour ma part un quatrième point qui aurait dit : « Et vous pouvez remonter à la surface, à condition qu’au dernier moment, **inshallah**, votre imperméable ne se coince pas dans le mache du frein à main” (Pamuk, 2007, s. 325).

Pamuk, 1997 senesinde o zamanlara ait gazetelerden birinde arabaların suya düşmesiyle ilgili bir haber yazısı üzerine yorum yapmaktadır. Burada yer alan *inşallah* sözünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Sözlüğü'ne (2023) bakıldığında Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve Arapçada “Allah istesin” anlamındaki bir deyim olduğu görülmektedir. Bu ifade TDK Sözlüğü (2023) tarafından ““Tanrı dilerse, Tanrı nasip ettiyse’ anlamlarında dilek anlatan bir söz” şeklinde tanımlanmaktadır. Özbek (2000, s. 342) ise “yapılacak her işin ilâhî irade ve izne bağlı olarak gerçekleşebileceğini belirtmek amacıyla işin öncesinde söylenmesi gereken bir söz” olarak açıklamaktadır.

İnşallah sözcüğü çevirmenler tarafından erek metne kaynak metindeki kullanımına çok benzer bir şekilde *inshallah* olarak aktarılmıştır; ancak Fransızca sözlüklerde bu sözcüğün herhangi bir karşılığına rastlanmamıştır. Çevirmenlerin bu şekilde aktarım

yapması *inshallah* sözcüğüne bağlı kavramsal içeriğin erek kültürde bulunmaması ile açıklanabilir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Newmark ile Vinay ve Darbelnet'deki ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki *inşallah* erek metne aynı şekilde aktarılmıştır. Mona Baker'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de ödünç sözcükle yapılan çeviri olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'deki yabancılaştırma stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 10 – Ezan

KM: “Ezan, ona benim çocukluğumdaki gibi bu mahallelerde sanki ‘kendi kendilerine sessizce yıkılmakta olan kör, sağır, dilsiz’ evlere sesleniyormuş gibi gelmiş” (Pamuk, 2016, s. 217).

EM: “L’appel à la prière lui avait semblé, comme pour moi dans mon enfance, s’adresser ‘à ces maisons muettes, aveugles et sourdes, s’écroulant dans le silence et la solitude” (Pamuk, 2007, s. 342).

Pamuk, kitabının 24. bölümünde yazar, gazeteci, şair, eleştirmen ve romancı olan Théophile Gautier'den, onun İstanbul'da kaldığından ve buradaki izlenimlerini *Costantinople* adlı bir kitapta topladığından bahsetmektedir. Burada verilen bu bölümde de Pamuk bu kitabı okurken Gautier ile ilgili bir düşüncesini dile getirmektedir.

Burada yer alan *ezan* sözünün kökeni incelendiğinde, Türkçe Etimoloji Sözlüğü'nde (2023) Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve Arapçada “ilan etme, duyurma, duyuru, namaza çağrı” anlamlarına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) tarafından *ezan*, “Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı” şeklinde tanımlanmaktadır. Kolukırık ve Akdoğan'a (2013, s. 21) göre, “*ezan* namaz vakitlerinin ilanı, günlük yaşamda Müslümanlara içinde bulunduğu zamanın hatırlatılması ve yaşantımızda daime Yüce Yaratıcıyı unutmama gibi Müslümanları ilgilendiren özellikleri yanında, hangi dinden ve inançtan olursa olsun, bütün insanlık alemini İslam'a çağrıdır”.

Ezan sözcüğü çevirmenler tarafından erek metne *appel à la prière* olarak aktarılmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 83) *appel à la prière* ifadesini “ezan” olarak tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından değerlendirildiğinde çevirmenlerin kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamaları, Newmark ile Vinay ve Darbelnet'nin bakış açılarıyla, bire bir çeviri yöntemine başvurduklarını göstermektedir. Mona Baker'ın bakış açısıyla sözcük üstü düzeyde benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin bire bir aktarım yapması Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 11 – Fal açmak

KM: “Bazan bir pencerede, tıpkı babamın eve geri gelmediği uzun kış akşamlarında annemin masaya oturup saatlerce sigara içip sabırla ‘pasyans’ açtığı pozda, bir masada tek başına **fal açan** bir kadın görürüm” (Pamuk, 2016, s. 260).

EM: “Parfois j’y vois une femme seule, assise devant une table, **lisant son destin dans les cartes** qu’elle retourne, dans la même pose que ma mère qui jouait patiemment à la ‘patience’, en fumant pendant des heures et des heures durant les longues soirées d’hiver où mon père ne rentrait pas” (Pamuk, 2007, s. 406).

Kaynak metindeki *fal açmak* ifadesindeki *fal* sözcüğünün kökeni incelendiğinde, Türkçe Etimoloji Sözlüğü’nde (2023) Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve Arapçada “iyiye tabir edilen alamet” anlamlarına geldiği görülmektedir. *Fal açmak* (veya *bakmak*) ifadesi TDK Sözlüğü (2023) tarafından “bakla, su, iskambil vb.ne bakarak gelecekte olacak şeyleri anlamaya çalışmak” şeklinde tanımlanmaktadır. Beydili’ye (2005, s. 211) göre, falcılık ile ilgili uygulamalar insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, falcılık uygulaması doğüstü güçlerden yararlanmak suretiyle kişinin gelecek yaşamı, yazgısı ile ilgili bilgiler edinmeyi amaçlar. Nar (2014, s. 511), *fala* yönelik inanışların kökeninin M.Ö. 4000 yıllarına Mezopotamya coğrafyasına kadar uzandığını, özellikle Mısır’da, Çin’de, Babil’de gelişen *fal* inanışının buradan Asya ve Akdeniz bölgelerine yayıldığını belirtmektedir. Gelecekte haber almaya yönelik her yöntem fal kapsamı içerisinde değerlendirildiği için kullanılan araç ve yöntemlere göre birçok fal çeşidi ortaya çıkmıştır. Eski Türk kültüründe kemik, kumalak, fincan, yay, köpük, kaşık, ateş ve yıldız falı gibi *fal* çeşitleri bulunmaktaydı. Günümüzde ise bakla,

iskambil, el, tespih, rüya, su, papatya, numara, çay, taş, bulut, yazı, tuz, kurşun dökme gibi *fal* çeşitleri bulunmaktadır (Gülhan, 2016, s. 150). Bu bilgilerden hareketle kaynak metinde geçen *fal açmak* ifadesindeki fal çeşidinin, metindeki bağlam da dikkate alındığında kartlardan oluşan iskambil falı olabileceği düşünülmektedir. Nitekim *iskambil* sözcüğü de TDK Sözlüğü (2023) tarafından “bir yüzünde sayılar veya resimler bulunan, çeşitli oyunlar oynamaya yarayan kart, oyun kâğıdı”, “bu kartların 52 tanesinden oluşan deste” ve “bu kart destesiyle oynanan oyun” şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevirmenler *fal açmak* ifadesini erek metne *lire son destin dans les cartes* şeklinde aktarmıştır. Çeviri stratejileri açısından incelendiğinde çevirmenlerin Mona Baker’ın bakış açısıyla ilgili bir sözcükle açıklama ve Newmark’daki açıklama stratejisine başvurdukları görülmektedir. Nitekim kaynak metinde kartlardan oluşan bir faldan ve bu kartlara bakılarak gelecekle ilgili yorum yapılmasından söz edildiği için erek metne de bu şekilde açıklanarak aktarılmıştır. Erek metin okuruna yönelik bu aktarım Venuti’nin yerileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir. Bunun yanı sıra Vinay ve Darbelnet’nin bakış açısıyla bu durum eşdeğeriyle çeviri şeklinde düşünülebilir.

4.2.6. Deyimler

Toplumların sosyal ve kültürel değerlerini yansıtan deyimler, kuşaklararası kültür aktarımında rol oynayan ve birbirlerini tamamlayan unsurlardır (Bulut, 2013, s. 564). TDK Sözlüğü (2023) deyimini “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” olarak tanımlamaktadır.

Kültür aktarımının içerisinde atasözleri ve deyimlerin yer aldığından bahseden Barcın (2018, s. 2) bu unsurların bir ulusun hayata bakışını gösteren bir pencere olduğunu belirtmektedir. Aktay (2020, s. 233) deyimlerin, dilin en önemli parçalarından biri olduğunu, ait olduğu toplumun milli düşüncesini, tarihini, yaşam şeklini ve kültürünü yansıttığını ifade etmektedir. Bunun yanı sıra araştırmacı, konuşma ve yazı dilini zenginleştiren deyimlerin yıllar içinde kalıplaşarak ait olduğu toplum tarafından benimsendiğini ve aynı zamanda her halkın dilinde farklılık gösterdiğini vurgulamaktadır.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda deyimlerin önemli birer kültür taşıyıcısı olduğu ve toplumların sosyal ve kültürel değerlerini yansıttığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle

çalışmanın bu bölümünde, kitapta yer alan deyimlerin çevirileri çeviri stratejileri açısından çözümlenmektedir.

Örnek 1 – İçine işlemek

KM: “Ama kendi bilincimin gidiş gelişleri, hayalleri, gerginlikleri arasında, kendim olduğum, bir benim olduğu duygusu da bir suçluluk duygusu gibi ağır ağır **içime işlerdi**” (Pamuk, 2016, s. 25).

EM: “Cependant, parmi les tâtonnements, les illusions et les tensions de ma propre conscience, le sentiment que je m’appartenais, que je constituais un moi à part entière, **me travaillait de l’intérieur** comme un très grave sentiment de culpabilité” (Pamuk, 2007, s. 37).

Kitabın *Ben* isimli 3. bölümünden alınan bu metinde Pamuk çocukluğundan bahsetmektedir. O dönemlerde yaşadıklarını, duygularını, hissettiklerini, ailesiyle geçirdiği anları anlatmaktadır. Bu duygulardan biri de bu metinde geçmektedir. Buradaki *içine işlemek* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “duygulanmak, etkilenmek, dokunmak” olarak tanımlamaktadır. Kaynak metinde Pamuk’un bir olay karşısından duygulandığı, etkilendiği anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu deymi erek metne aktarırken *travailler de l’intérieur* ifadesine başvurmuştur. Sözlükler incelendiğinde ifadenin bu şekilde herhangi bir tanımına rastlanmamıştır. İfade içerisindeki sözcükler ayrı ayrı incelendiğinde ise; Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 767) *de l’intérieur* için “içeriden” tanımını yaparken, *travailler* (s. 1412) fiili için “çalışmak”, “bir işte çalışmak; bir işi, bir uğraşı olmak, 3- İşlemek, eğrilmek, çarpılmak”, “oluşmak, mayalanmak”, “-e çalışmak”, “-i işlemek”, “dövmek, hırpalamak”, “çalıştırmak, idman yaptırmak”, “üzerinde çalışmak, düzeltip güzelleştirmeye uğraşmak”, “-i üzme, -e sıkıntı vermek”, “-in içini kemirip durmak”, -i bunaltmak, bitirmek, bitkinleştirmek” ve “kışkırtmak, ayaklandırmaya çalışmak, tahrik etmek” tanımlarını vermektedir. Bu tanımlar arasında “üzme, sıkıntı vermek” de bulunduğu için, *travailler de l’intérieur* ifadesi “içten üzme” şeklinde düşünülebilir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin deymi aktarırken kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarım yapımları Vinay ve Darbelnet’deki ve Newmark’daki bire bir çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Öte yandan çevirmenlerin kaynak metinden erek metne bire bir

aktarım yapması Venuti'nin yabancılaştırma stratejisi ile açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra erek metne aktarımı bir deyim ile gerçekleşmemesine rağmen Baker'ın bakış açısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir çeviri stratejisinin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir.

Örnek 2 – Can çekişmek

KM: “Evleri yakmaktan, yanan evin içindeki insanlara kurşun yağdırmaktan ya da yanan evin içindeyken bir tünel kazıp kurtulduğumu düşünmekten, sigara kokan tül perdeyle pencere camı arasına sıkıştırdığım bir sineği yavaş yavaş ezip öldürmekten, **can çekişen** sinek kaloriferin üzerindeki delikli tahtaya düşerken onun cezasını bulan bir haydut olduğunu düşlemekten hoşlanırdım” (Pamuk, 2016, s. 29).

EM: “Je prenais plaisir à tuer, en l'écrasant progressivement, un moustique que j'avais coincé entre la vitre de la fenêtre et le rideau de tulle imprégné d'odeur de tabac; enfin, une fois qu'il était tombé sur le bois troué à la surface du radiateur, j'imaginai que l'insecte **agonisant** était un bandit qui subissait là un châtiment mérité” (Pamuk, 2007, s. 43).

Pamuk, çocukluk anılarından bahsettiği bu bölümde evin içinde canı sıkıldığı zamanlarda yaptığı şeylere değinmektedir. Burada geçen *can çekişmek* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “ölmek üzere bulunmak” ve “sona ermek, tükenmek, bitmek” şeklinde tanımlamaktadır. Buradan hareketle kaynak metne bakıldığında Pamuk tarafından ezilen bir sineğin ölmek üzere olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.

Çevirmenler bu deyim erek metne aktarırken *agoniser* fiilini kullanmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 50) bu fiili, “can çekişmek” ve “ölmekte, batmakta, sönmekte olmak” olarak açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında kaynak metindeki deyim anlamının erek metinde açıklanarak verildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle çevirmenlerin Baker'ın bakış açısıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurduğu görülmektedir. Aynı durum Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır; nitekim kaynak metnin bağlamsal anlamı, hem içeriğin hem de dilin erek okur kitlesi tarafından kolayca kabul edilebilir ve anlaşılır bir şekilde erek metne aktarılmıştır. Öte yandan erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerlileştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 3 – Dert yanmak

KM: “Dolmuş şoförlerinin müşterilerine sürekli **dert yandığı** bir başka şey de tabii ki kanalizasyon, elektrik vs. tamiri yüzünden yolların sürekli kazılıp açılmasıydı” (Pamuk, 2016, s. 43).

EM: “Avant que les municipalités zélées ne les recouvrent impitoyablement d’asphalte, les chauffeurs de dolmuş et de taxi **se plaignaient** sans cesse des voies pavées, au motif qu’elles usaient très vite leurs véhicules” (Pamuk, 2007, s. 37).

Pamuk, bu bölümde 15-16 yaşlarında gezip dolaştığı İstanbul sokaklarından bahsetmektedir. Sokaklarda dolaşırken gözlemlediği şeylerden biri de dolmuş şoförlerinin dert yandığı yol yapım çalışmalarıdır. Burada yer alan *dert yanmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “derdini sızlanarak anlatmak” ve “bir şeyden şikâyet etmek, yakınmak” şeklinde tanımlamaktadır.

Çevirmenler tarafından bu deyim erek metne *se plaindre de* fiiliyle aktarılmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 1055) tarafından bu fiil “-den yakınmak, şikâyet etmek” tanımıyla verilmektedir. Larousse Sözlüğü (2023) ise bu fiilin dönüşümlü bir fiil olduğunu ve “acı veya kederi şikayetlerle ifade etmek”, “bir kişinin başkalarından şefkat, rahatlama, çare arayarak hissettiği üzüntüyü, acıyı ifade etmesi”, “birinin hoşnutsuzluğunu (birine) ifade etmek veya bir şey hakkında birini protesto etmek” ve “homurdanmak⁵⁸” anlamlarına geldiğini belirtmektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında kaynak metindeki deyim anlamının erek metinde açıklanarak verildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle çevirmenlerin Baker’ın bakış açısıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet’ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurduğu görülmektedir. Aynı durum Newmark’a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti’nin yerlileştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

⁵⁸ Çeviriler bize aittir.

Örnek 4 – Hava almak

KM: “Çantasından bıyığına kadar her şeyinden korktuğumuz çocuk doktoru Alber ilk ateşli geceler geçtikten sonra, ağabeyimle benim tedavi için bir süreliğine her gün Boğaz’a **hava almaya** götürülmemiz gerektiğini söylemişti” (Pamuk, 2016, s. 53).

EM: “Le docteur Alber dont nous redoutions tous les attributs, depuis son sac jusqu’à sa moustache, après l’épreuve des premières nuits de fièvre, de nous conduire impérativement tous les jours au bord du Bosphore mon frère et moi, pour que nous puissions **prendre l’air**; et ce pendant un bon moment” (Pamuk, 2007, s. 80).

Pamuk, kitabının daha önceki sayfalarında ağabeyi ve kendisinde başlamış olan boğmaca hastalığından söz etmektedir. Bu bölümde de yine aynı hastalığın ortaya çıktığı bir durum ele alınmış ve doktorun da önerisiyle hava almaları gerektiği vurgulanmıştır.

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) *hava almak* deyimini, “açık havada gezmek”, “umduğunu bulamamak, hiçbir şey kazanamamak” ve “ferahlamak, açılmak, hoş vakit geçirmek” şeklinde tanımlamaktadır. Kaynak metindeki bağlam doğrultusunda ilk tanımı ele almamız gerekmektedir; zira Pamuk’un doktorunun kendisine ve ağabeyine hava almaları, diğer bir deyişle, açık havada gezmeleri gerektiğini söylediği belirtilmiştir.

Çevirmenler tarafından bu deyim erek metne *prendre l’air* deyimiyile aktarılmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 54) bu deyim “hava almak, çıkıp şöyle bir dolaşmak” ve “havalanmak” olarak, Larousse Sözlüğü (2023) ise “dışarı çıkmak, dışarıda gezinmeye gitmek; bir uçaktan bahsediliyorsa havalanmak, uçup gitmek⁵⁹” şeklinde açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki anlamı erek metinde de vermeye çalıştığı ve dolayısıyla erek dile kaynak dildeki aynı anlamı taşıyan ve eşdeğer sözcük öğelerinden oluşan bir deyimle aktardığı görülmektedir. Bu nedenle, deyimlerin çevirisinde kullanılan, Baker’a ait stratejilerden biri olan benzer anlam ve biçime sahip olan deyim kullanma stratejisine başvurulduğu söylenebilir. Aynı durum Vinay ve Darbelnet’ye göre eşdeğerlik ve Newmark’a göre kültürel

⁵⁹ Çeviriler bize aittir.

eşdeğerlik adıyla anılan stratejiyle benzerlik göstermektedir, çünkü kaynak dile özgü kültürel bir deyimın erek dile aktarılırken o dilin kültürel deyimıyla çevrilmesi söz konusudur. Erek metin okuruna yönelik erek kültür deyimini ile aktarmak Venuti'nin yerlileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 5 – Dem vurmak

KM: “Bunun suçluluk duygularını ruhunda hissedenden yazar, şehrin yıkıntı ve hüznünden **dem vurduğunda** bunların kendi hayatına düşürdüğü esrarlı ışıktan söz etmeli, şehrin ve Boğaz'ın güzelliklerine kendini kaptırdığında, kendi hayatının sefaletini ve şehrin geçmişte kalmış muzaffer ve mutlu havasına kendisinin hiç yakışmadığını hatırlamalı” (Pamuk, 2016, s. 62).

EM: “L'écrivain en proie à ce genre de sentiments de culpabilité, quand il **parle du** déclin et de la tristesse de la ville, doit aussi parler de la mystérieuse lumière que ces phénomènes ont jetée dans sa vie, et quand il se laisse saisir par les beautés de la ville et du Bosphore, il doit rappeler que la misère de sa propre vie ne s'accorde en rien à l'atmosphère de triomphe et de bonheur de la ville par le passé” (Pamuk, 2007, s. 92).

Pamuk, 1960'ların ortasında Robert Koleji'nde liseyi okurken, sabahları okula gittiği zamanlardan söz etmektedir. O zamanlarda yolda giderken izlediği İstanbul ve Boğaz'ın güzelliğinden de bahsederken, kendinden önceki kuşakların yazarlarına da bu bölümde gönderme yapmaktadır.

Bu bölümde geçen *dem vurmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “bir şeyden söz etmek, konu açmak” olarak tanımlamaktadır. Nitekim kaynak metindeki bağlam doğrultusunda geçmiş dönemlere ait bir yazarın İstanbul'un hüznünden söz etmesi anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu deyimini erek metne *parler de* fiili ile aktarmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 1001) *parler de qn, de qch* başlığı altında, “-den söz etmek” tanımını vermiştir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyimın anlamını erek metinde açıklayarak vermeleri Baker'ın bakış açısıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurduklarını göstermektedir. Bu durum Newmark'ın bakış açısıyla açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin bakış açısıyla yerlileştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 6 – Gözden düşmek

KM: “Napolyon’un Mısır seferi haberinin İstanbul’a geldiği, saray çevresinde Fransız karşıtı bir öfke oluştuğu günlerde, Melling Cenovalı bir kızla evlendi ve aynı günlerde Hatice Sultan’a yazdığı kederli mektuplarından da anlaşılacağı gibi bir neden gösterilmeden **gözden düştü**” (Pamuk, 2016, s. 69).

EM: “Quand la nouvelle de la campagne de Napoléon en Égypte parvint en ville, un sentiment antifrçais se développa au Palais. C’est alors que Melling se maria avec une Génoise et, à lire les lettres affligées qu’il écrit à cette époque à Hatice Sultan, il semble avoir **perdu ses faveurs** sans raison apparent” (Pamuk, 2007, s. 103).

Bu bölümde yer alan *gözden düşmek* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde (2023) “bir kişi veya şey değerini yitirmek, rağbet görmemek” şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevirmenler bu deyimini erek metne *perdre ses faveurs* ile aktarmıştır. İncelemelerimiz sonucu bu ifadenin bir deyim olmadığı görülmektedir. *Faveur* sözcüğünün Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 588) “saygınlık, hatır, sevgi, itibar” olarak tanımlanmasından yola çıkarak *perdre ses faveurs* ifadesiyle kişinin saygınlığını veya itibarını kaybettiği anlaşılmaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında kaynak metindeki deyim anlamının erek metinde açıklanarak verildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle çevirmenlerin Baker’ın bakış açısıyla açılama, Vinay ve Darbelnet’ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurduğu görülmektedir. Bu durum Newmark’a göre açılama stratejisi ile açıklanmaktadır. Öte yandan erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti’nin yerlileştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 7 – Duygusu uyandırmak

KM: “Kitabın sonunda yer alan bir haritada Melling bu büyük 48 tablonun her birini İstanbul’un hangi köşesinden ve hangi açıyla görerek resmettiğini bir topograf kesinliğiyle işaretlemiştir, ama resimler tıpkı Çin ruloları gibi ya da kimi sinemaskop filmlerdeki kamera hareketleri gibi, görüntünün bir merkezi ve sonu olmadığı **duygusunu uyandırır** bende” (Pamuk, 2016, s. 71).

EM: “Sur une carte placée à la fin du livre, Melling indique avec une précision de topographe de quel endroit de la ville et sous quel angle chacun de ses 48 grands

tableaux a été dessiné. Cependant les dessins, tout comme les rouleaux chinois ou bien les mouvements de la caméra dans certains films en cinémascope, éveillent en moi le sentiment que la vision n’a ni centre ni fin” (Pamuk, 2007, s. 106-107).

Pamuk, kitabının 7. b l m n  Batılı ressamlardan biri olan Melling’e ve onun  izmiŐ olduğu resimlere ayırarak bu bölüme *Melling’in Boğaz Manzaraları* adını vermiştir. EniŐtesi tarafından kendisine hediye edilen Melling’in bir kitabını ve bu kitabın içerisinde kendisini çok etkileyen eski İstanbul resimlerini anlatmaktadır. Verilen bu metinde de bu kitabın sonunda yer alan bir haritadan söz etmektedir. Bu bölümde geçen *duygusu uyandırmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “bir duygu oluşturmak” Şeklinde ifade etmektedir. Kaynak metinde de Pamuk’un baktığı haritanın sonucunda kendisinde oluşan bir duygudan bahsettiği görülmektedir. Bu deyim  evirimenler tarafından erek metne * veiller le sentiment* ifadesi ile aktarılmıştır. Sözlüksel incelemede bu ifadenin bir deyim olmadığı saptanmıştır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında  evirimenlerin deyimini aktarırken kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla, Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla, bire bir  eviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Öte yandan  evirimenlerin kaynak metinden erek metne bire bir aktarım yapması Venuti’nin yabancılaştırma stratejisi ile açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra erek metne aktarımı bir deyim ile gerçekleşmemesine rağmen Baker’ın bakış açısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir  eviri stratejisinin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir.

 rnek 8 – Dili varmak

KM: “(...) (Melling’i o kadar severim ki BeŐiktaŐ sahilinde denizin hiçbir zaman bu kadar sakin olamayacağını söylemeye **dilim varmaz**), (...)” (Pamuk, 2016, s. 75-76).

EM: “(...) (d’ailleurs, j’aime tant Melling que **je ne me permettrais jamais de dire** qu’il est impossible que la mer soit aussi paisible   cette hauteur du rivage de BeŐiktaŐ), (...)” (Pamuk, 2007, s. 111).

Bir  nceki bölümle bağlantılı olan bu metinde Pamuk, Melling’e olan sevgisinden bahsederken incelediği resimler üzerinden İstanbul ile ilgili duygu ve düşüncelerini dile getirmektedir. Bu bölümde geçen *dili varmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “bir sözü söylemeye g nl  razı olmak” Şeklinde ifade

etmektedir. Nitekim verilen metinde de Pamuk'un Melling ile ilgili bir düşünceyi söylemeye gönlünün razı olmadığı anlaşılmaktadır.

Çevirmenlerin bu deyimî erek metne *je ne me permettrais jamais de dire que* ile aktardığı görülmektedir. Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyimî anlamını erek metinde açıklayarak vermeleri Baker'ın bakış açısıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurduklarını göstermektedir. Aynı durum Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Öte yandan erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerileştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 9 – Patlak vermek

KM: “Bazan günlerce planlanmış araba yolculuklarının ya da Boğaz'a gittiğimiz basit pazar gezintilerinin daha ilk dakikalarında kavga **patlak verince** ağabeyimle bahse girerdik” (Pamuk, 2016, s. 85).

EM: “Quand la dispute **éclatait** aux toutes premières minutes d'un tour en voiture prévu parfois depuis des jours, ou des simples excursions du dimanche qui nous conduisaient en direction du Bosphore, nous nous mettions à faire des hypothèses, mon grand frère et moi” (Pamuk, 2007, s. 125).

Bir önceki örnekte, çocukluğunda Pamuk'un babasının sık sık evden uzak bir yere gittiğinden ve uzun süre gelmediğinden bahsetmiştik. İlerleyen sayfalarda babasının bu durumundan dolayı evde sürekli huzursuzluk yaşandığı, annesi ve babasının kavga ettiği, Pamuk ve ağabeyinin bu durumdan etkilendiği ve üzüldüğü bilgileri yer almaktadır. Bu bölümde de yine böyle bir kavganın yaşandığı bir zamandan söz edilmektedir. Burada geçen *patlak vermek* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “gizli kalması istenen veya beklenmedik bir olay, ansızın ortaya çıkmak” olarak açıklamaktadır. Metinde yazarın anne ve babasının kavgasının başladığı, yani ortaya çıktığı bilgisi de verilmekteydi.

Deyim çevirmenler tarafından erek metne *éclater* fiiliyle aktarılmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 474) bu sözcüğü, “patlamak”, “çatlamak, açılmak, patlamak”, “bölünmek, parçalanmak”, “parıldamak”, “belli olmak, açıkça görülmek”, “çınlamak”, “patlak vermek, ortaya çıkmak” ve “patlamak, çok öfkelenmek” tanımlarıyla vermiştir. Larousse Sözlüğü (2023) ise “aşırı basınç, ısı vb. nedeniyle ve genellikle bir patlama sesiyle delinmek, yarılmak, kopmak veya

patlamak”, “bölmek”, “aniden ve keskin, şiddetli bir sesle meydana gelmek”, “bir olaydan (çoğunlukla talihsiz) veya olgudan bahsederken meydana gelmek, ortaya çıkmak, aniden kendini ilan etmek” ve “saldırgan bir duygudan söz ederken, kendini şiddet ile belli etmek⁶⁰” şeklinde açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin deyimi aktarırken kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarım yapımları, Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra erek metne aktarımı bir deyim ile gerçekleşmemesine rağmen Baker’ın bakış açısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir çeviri stratejisinin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin kaynak metinden erek metne bire bir aktarım yapması Venuti’nin yabancılaştırma stratejisi ile açıklanmaktadır.

Örnek 10 – El bebek gül bebek

KM: “Dahası yeni evimde ertesi gün hayata hüznle alışmaya çalışırken, pijamalar giydirilerek, **el bebek gül bebek** yatırıldığım öğle uykusundan uyandıktan sonra, Pamuk Apartmanı’ndan edindiğim bir alışkanlıkla, evdeki hizmetçiye ‘Emine Hanım, gel beni kaldır, giydir’ diye buyurduğumda beklenmedik bir şekilde terslenmem beni sarsmıştı” (Pamuk, 2016, s. 86).

EM: “Pire: alors que le lendemain j’essayais tristement de m’adapter à la vie dans ma nouvelle maison, une fois réveillé de ma sieste d’après le déjeuner – qu’on m’avait fait faire en me mettant même un pyjama **comme à un bébé** – j’ai ordonné à la domestique, sous l’effet de l’habitude acquise dans l’Immeuble Pamuk : ‘Emine Haniiii...m, tu viens me lever et m’habiller’ ; le refus inattendu que j’essayais m’ébranla” (Pamuk, 2007, s. 128).

Pamuk’un kitabının 9. bölümünde anne ve babasının birlikte uzak bir yere gittiğini ve kendisinin bu süreçte teyzesinin yanında kaldığını anlattığından daha önce bahsetmiştik. Bu metinde de teyzesinin ona çok iyi baktığını, üzülmesin diye onunla ilgilendiğini belirtmektedir.

⁶⁰ Çeviriler bize aittir.

Metindeki *el bebek gül bebek* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından “nazlı, şımarık bir biçimde” olarak tanımlanmaktadır. Erek metne aktarımı çevirmenler tarafından *comme à un bébé* şeklinde olmuştur. İlgili sözlükler incelendiğinde bu ifadeye rastlanmamıştır; bu nedenle ifadenin “bir bebek gibi” şeklinde açıklanarak verildiği anlaşılmaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyim anlamını erek metinde açıklayarak vermeleri Baker’ın bakış açısıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet’ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurduklarını göstermektedir. Bu durum Newmark’a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti’nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 11 – Hava basmak

KM: “Belki de bu yüzden, orada geçirdiğim günler boyunca kendimi ağırdan sattım, biraz **hava bastım**” (Pamuk, 2016, s. 86).

EM: “C’est sans doute la raison pour laquelle, tout au long des jours que j’ai passés là-bas, j’ai abondamment minaudé, j’ai même un peu **forcé la dose**” (Pamuk, 2007, s. 128).

Bir önceki örnekteki metnin devamı olarak bu bölümde Pamuk, teyzesinin evinde geçirdiği günleri anlatmakta ve oradaki davranışlarını belirtmektedir. Burada verilen *hava basmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “hava vermek ve “büyüklenmek, gururlanmak” şeklinde tanımlamaktadır. Kaynak metnin bağlamı temel alındığında büyüklenmek, gururlanmak tanımını ele almamız gerekmektedir; çünkü Pamuk’un teyzesinin evinde gördüğü ilgiden dolayı gururlandığı anlaşılmaktadır.

Bu deyim çevirmenler erek metne *forcer la dose* deyimini ile aktarmıştır. Larousse Sözlüğü (2023) bu deyim, “abartmak, aşırıya kaçmak⁶¹” olarak vermekte ve eş anlamlısı olarak *forcer la note* ifadesini de eklemektedir. Dictionnaire des Expressions Idiomatiques Françaises’e (2014, s. 86) bakıldığında ise *forcer la note* için “aşırıya kaçmak, abartmak” tanımına rastlanmıştır.

⁶¹ Çeviriler bize aittir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin aynı durumu birbirinden biçim ve yapı bakımından farklı olan deyimle aktarmalarından dolayı, Baker'ın bakış açısıyla, benzer anlam fakat farklı biçime sahip olan deyim kullanma stratejisine başvurulduğu anlaşılmaktadır. Aynı durum Vinay ve Darbelnet'deki eşdeğerlik, Newmark'daki kültürel eşdeğerlik ile de ifade edilebilir. Erek metin okuruna yönelik erek kültür deyimini ile aktarmak Venuti'nin yerileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 12 – Ballandırmak

KM: “Ağabeyim, Pamuk Apartmanı’nda kendisinin ne kadar mutlu olduğunu anlatır, kahvaltıda ançuvez yediklerini, akşamları gülüşüp oynadıklarını, aile kalabalığı içerisinde özlediğim bütün o şeyleri yaptıklarını, eniştemle futbol oynadığını, amcamın arabasıyla pazar günü hep birlikte Boğaz’a gittiklerini, akşamları radyoda spor saatini ve piyesleri hiç kaçırmadan dinlediklerini **ballandırarak** anlatırdı” (Pamuk, 2016, s. 90-91).

EM: “Il **enjolivait** son récit: ils mangeaient des anchois au petit déjeuner; le soir, ils jouaient à pleurer de rire, ils faisaient toutes les choses auxquelles j’aspirais au sein de la famille élargie, il jouait au foot avec mon oncle, le dimanche ils allaient tous ensemble au Bosphore avec la voiture de mon oncle, le soir, à la radio, ils ne manquaient aucune séquence de sport ni aucune pièce de théâtre” (Pamuk, 2007, s. 134).

Kitabın bu bölümünde Pamuk hala teyzesinin evinde kaldığını, abisinin ise halası ve eniştesiyle birlikte Pamuk Apartmanı’nda kaldığını belirtmektedir. Teyzesinin onu alıp ağabeyinin yanına o apartmana ziyarete götürdüğü bir günden bahsederken, ağabeyinin anlattıkları karşısında evine özlem duyduğunu ve oradan ayrılmanın ne kadar zor olduğunu dile getirmektedir.

Buradaki *ballandırmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından *yağlayıp ballandırmak* şekliyle ve “çok överek anlatmak” tanımıyla ifade edilmektedir. Metin de incelendiğinde Pamuk’un ağabeyinin Pamuk Apartmanı’nda yaşadıklarını överek anlattığı bilgisine ulaşılmaktadır.

Çevirmenler tarafından bu deyim erek metne *enjoliver* fiiliyle aktarılmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 510) bu fiili “güzelleştirmek, süslemek” şeklinde tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyim anlamını erek metinde açıklayarak vermeleri Baker’ın ve Newmark’ın bakış açılarıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet’ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurdıklarını göstermektedir. Öte yandan erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti’nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 13 – Her kafadan bir ses çıkmak

KM: “Pamuk Apartmanı’ndaki aile kalabalığının dağınık ve parçalı bir hali vardı, kalabalık yemeklerde **her kafadan bir ses çıkardı**” (Pamuk, 2016, s. 119).

EM: “La famille élargie de l’Immeuble Pamuk avait quelque chose de dispersé et morcelé; lors de repas, chaque membre de cette foule **donnait de la voix**” (Pamuk, 2007, s. 181).

Pamuk, bu bölümde çocukluğundaki tüm ailenin birlikte olduğu yemeklerden bahsetmektedir. Burada geçen *her kafadan bir ses çıkmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde (2023) “bir konu üzerinde herkes rastgele konuşmak” olarak tanımlanmaktadır. Nitekim verilen metinde de Pamuk, ailesindeki herkesin masada rastgele konuştuğunu dile getirmektedir.

Bu deyim çevirmenler tarafından erek metne *donner de la voix* ile aktarılmıştır. İncelemeler sonucunda bunun bir deyim olduğu, Dictionnaire Russe-Français des Locutions Idiomaticques Équivalentes adlı sözlükte Kravtsov (2005, s. 104) tarafından “yerli yersiz bağırarak, çok ses çıkarmak⁶²” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Aynı zamanda Larousse Sözlüğü (2023) bu deyim için “çok yüksek sesle konuşmak, bağırarak⁶³” olarak açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet’in bakış açılarıyla eşdeğerlik yöntemini benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki deyim birbirinden biçim ve yapı bakımından farklı ancak aynı anlama gelen bir deyimle aktarmışlardır. Bu durum Baker’da benzer anlam fakat farklı biçime sahip olan bir deyim ile yapılan çeviri stratejisi ile adlandırılmaktadır. Erek kültürde yer alan deyim kullanılması yönelik bu tercih Venuti’nin yerleştirme stratejisi ile

⁶² Çeviriler bize aittir.

⁶³ Çeviriler bize aittir.

değerlendirilmektedir. Öte yandan Newmark’ın bakış açısıyla da kültürel eşdeğerlik stratejisinin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Örnek 14 – Aklına gelmek

KM: “Annem, babaannenizden ve anneannenizden başka hayatta asla kimsenin elini öpmeyin derken **aklıma** ançuvez tüpünün üstündeki yazı **gelirdi**: (...)” (Pamuk, 2016, s. 128).

EM: “Quand ma mère dit : « N’embrassez dans votre vie la main de personne d’autre que celle de vos deux grands-mères », il me **vint à l’esprit** le texte écrit sur les boîtes d’anchois : (...)” (Pamuk, 2007, s. 196).

Pamuk, okuma yazmayı öğrendiği ilk zamanlarda gördüğü her yerdeki yazıyı okumak istediğinden bahsettiği bu bölümde, annesinin ona ve ağabeyine tembihlediği bir şeyi, yani babaannesi ve anneannesi dışında kimsenin elini öpmemeleri gerektiğini de belirtmektedir.

Kaynak metinde geçen *aklına gelmek* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından “hatırlamak, anımsamak” ve “bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak” şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevirmenler tarafından bu deyim erek metne *venir à l’esprit* ifadesiyle aktarılmıştır. İncelemelerimiz sonucunda bunun bir deyim olduğu, Dictionnaire Russe-Français des Locutions Idiomaticques Équivalentes adlı sözlükte Kravtsov (2005, s. 64) tarafından “biri tarafından kendiliğinden düşünölmek” şeklinde tanımlandığı görölmektedir. Aynı zamanda Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 540) tarafından da “aklına gelmek” olarak açıklanmaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin erek dile kaynak dildeki aynı anlamı taşıyan ve eşdeğer sözcük ögelerinden oluşan bir deyimle aktarım yaptığı görölmektedir. Bu nedenle, Baker’ın bakış açısıyla benzer anlam ve biçime sahip olan deyim kullanma stratejisine başvurulduğu anlaşılmaktadır. Aynı durum Vinay ve Darbelnet’ye göre eşdeğerlik ve Newmark’a göre ise kültürel eşdeğerlik stratejisiyle açıklanmaktadır. Erek metin okuruna yönelik erek kültür deyimini ile aktarmak Venuti’nin yerlileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 15 – Keklik gibi

KM: “Fransız omnibuslardan ilham bizim dolmuş at arabaları, yolların bozukluğundan dolayı Beyazıt-Edirnekapı arasında **keklik gibi** taştan taş sekiyorlar” (Pamuk, 2016, s. 134).

EM: “Nos voitures à chevaux dolmuş, inspirées des omnibus français, rebondissent de pierre en pierre **comme des perdrix** entre Beyazıt et Edirne” (Pamuk, 2007, s. 207).

Daha önce de belirttiğimiz gibi Pamuk, kitabın 16. bölümünde şehir mektupçularının kitabından aldığı öğütleri, incileri, dikkatleri ve şikayetleri paylaşmaktadır. Verilen bu metin de 1894 yılında yazılmış olan yazılardan biridir. Burada Beyazıt-Edirnekapı arasındaki dolmuş at arabalarının yolda nasıl gittiği konu edilmektedir.

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) *keklik gibi* deyimini, “güzel, alımlı, hareketli” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak yukarıda sözü edilen dolmuş at arabalarının yolların bozukluğu sebebiyle yolda hareketli bir şekilde gittiği düşünülebilir. Bu deyim erek metne aktarılırken çevirmenler *comme des perdrix* ifadesini kullanmıştır. Sözlükler incelendiğinde bu ifadenin bir deyim olarak kullanılmadığı görülmüştür.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin deyimi aktarırken kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı yapmaları, Vinay ve Darbelnet ve Newmark’ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra erek metne aktarımı bir deyim ile gerçekleşmemesine rağmen Baker’ın bakış açısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir çeviri stratejisinin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin kaynak metinden erek metne bire bir aktarım yapması Venuti’nin yabancılaştırma stratejisi ile açıklanmaktadır.

Örnek 16 – Göz yummak

KM: “Fakirin ekmek teknesi diye at arabalarının şehrimizin en müstesna köşelerine girmelerine hâlâ **göz yummak** İstanbul’u hiç hak etmediği manzaralara mahkûm etmektir” (1956) (Pamuk, 2016, s. 136).

EM: “Continuer à **fermer les yeux sur** la pénétration des voitures à chevaux dans les endroits les plus distingués de notre ville, au motif que les pauvres gagnent leur pain

avec, condamne Istanbul à des paysages absolument immérités” (1956) (Pamuk, 2007, s. 70).

Daha önce de belirttiğimiz gibi Pamuk, şehir mektupçularının kitabından aldığı öğütleri, incileri, dikkatleri ve şikayetleri paylaşmaktadır. Burada verilen metin de şehir mektupçularının 1956 yılında yazdığı bir yazıdır.

Metinde geçen *göz yummak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “görmezlikten gelmek, hoş görmek, bağışlamak” ve “umudunu kesmek, umutsuzluğa düşmek” şeklinde tanımlamaktadır. Kaynak metindeki bağlam dikkat alındığında arabalarının şehrin müstesna köşelerine girmesinin görmezlikten gelindiği, yani bağışlandığı anlaşılmaktadır.

Bu deyim çevirmenler tarafından erek metne *fermer les yeux sur* ile aktarılmıştır. İncelemeler sonucunda bunun bir deyim olduğu, Dictionnaire Russe-Français des Locutions Idiomatiques Équivalentes adlı sözlükte Kravtsov (2005, s. 40) tarafından “bir şeyi görmezden geliyormuş gibi yapmak” şeklinde tanımlandığı görülmektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin erek dile kaynak dildeki aynı anlamı taşıyan ve eşdeğer sözcük öğelerinden oluşan bir deyimle aktarım yaptığı görülmektedir. Bu nedenle, Baker’ın bakış açısıyla benzer anlam ve biçime sahip olan deyim kullanma stratejisine başvurulduğu anlaşılmaktadır. Aynı durum Vinay ve Darbelnet’ye göre eşdeğerlik ve Newmark’a göre ise kültürel eşdeğerlik stratejisiyle açıklanmaktadır. Erek metin okuruna yönelik erek kültür deyimini ile aktarmak Venuti’nin yerileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 17 – Boy göstermek

KM: “Cümleye malum olduğu üzere belediye köpeklerle merkepleri, polis de dilencilerle serserileri İstanbul’dan bütünüyle kaldıracaklardı. Ama bu olmadığı gibi bir de şimdi yalancı şahitler güruhu **boy göstermiştir**” (Pamuk, 2016, s. 138).

EM: “Comme il est répété à loisir, la municipalité va supprimer intégralement d’Istanbul les chiens et les mules, et la police, les mendiants et les errants. Mais comme rien de tout cela n’est réalisé, à présent, la cohorte des témoins mensonges est **entrée en scène**” (Pamuk, 2007, s. 214).

Pamuk, yine şehir mektupçularının kitabından aldığı, 1914 yılında yazılmış yazılardan birine yer vermektedir. Burada İstanbul'un sokaklarındaki köpekler, dilenciler, serseriler ve yalanı şahitlik yapanlar konu edilmiştir.

Burada yer alan *boy göstermek* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “görünmek” ve “gösteriş yapmak” şeklinde açıklamaktadır. Metindeki bağlam doğrultusunda ilk tanımı ele almak yerinde olacaktır, nitekim yalancı şahitler topluluğunun bir olay karşısında görüldüğü, yani ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu deyim için erek metne *entrer en scène* deyimini ile aktarmıştır. Larousse Sözlüğü (2023) bu deyim için, “görünmek” şeklinde vermektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin aynı durumu birbirinden biçim ve yapı bakımından farklı olan deyimle aktarmalarından dolayı, Baker'ın bakış açısıyla, benzer anlam fakat farklı biçime sahip olan deyim kullanma stratejisine başvurulduğu anlaşılmaktadır. Aynı durum Vinay ve Darbelnet'deki eşdeğerlik, Newmark'daki kültürel eşdeğerlik ile de ifade edilebilir. Erek metin okuruna yönelik erek kültür deyimini ile aktarmak Venuti'nin yerileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 18 – Aklına düşmek

KM: “Eli, kolu, gövdesinin hiçbir yeri gözükmeyen bu hayal gözümün önünde belirdikçe, çok güçlü, çok saygın ve üstün bir varlığın **aklıma düştüğünü** hissederdim ama ondan çok fazla korkmazdım” (Pamuk, 2016, s. 169).

EM: “Lorsque cette silhouette dont on ne distinguait ni les mais, ni les bras, ni aucune partie du corps surgissait devant mes yeux, je sentais qu'une créature supérieure, très puissante et très respectable, était **descendue dans mon esprit**, mais je n'en avais pas vraiment peur” (Pamuk, 2007, s. 263).

Pamuk, kitabın bu kısmında din konusunu ele almakta ve çocukluk dönemlerinde Allah ile ilgili olan duygularına ve düşüncelerine yer vermektedir.

Kaynak metinde geçen *aklına düşmek* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde (2023) “hatırlamak” ve “kafasında bir düşünce doğmak” şeklinde tanımlanmaktadır. Metindeki bağlam dikkate alındığında Pamuk'un Allah ile ilgili kafasında bir düşünce oluştuğu anlaşılmaktadır.

Çevirmenler *aklına düşmek* deyimini erek metne aktarırken *descendre dans l'esprit* ifadesini kullanmıştır. Sözlükler incelendiğinde böyle bir deyim veya kullanıma rastlanmamıştır. Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ve Newmark'ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarım yapmışlardır. Bunun yanı sıra erek metne aktarımı bir deyim ile gerçekleşmemesine rağmen Baker'ın bakış açısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir çeviri stratejisinin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin kaynak metinden erek metne bire bir aktarım yapması Venuti'nin yabancılaştırma stratejisi ile açıklanmaktadır.

Örnek 19 – Sütten çıkmış ak kaşık gibi olmak

KM: “Bir günahkar olduğuma hiç inanmadığım ya da **sütten çıkmış ak kaşık olduğumu** sandığım için değil, bu uzak ve önemli varlığın benim saçma hayallerimle ve suçlarımla ilgilenmeyeceğini hissettiğim için” (Pamuk, 2016, s. 169).

EM: “Non que je me croie au-dessus de tout péché ou d'**une innocence immaculée**, mais j'avais le sentiment que cette éminente et lointaine créature ne pouvait s'intéresser à mes songes absurdes et à mes fautes” (Pamuk, 2007, s. 263).

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) burada yer alan *sütten çıkmış ak kaşık gibi olmak* deyimini “temiz, saf olmak” şeklinde açıklamaktadır. Çevirmenler bu deyim *une innocence immaculée* ifadesiyle aktarmıştır. Bunun tümceye kattığı anlam “tertemiz, kusursuz bir masumiyet” şeklinde düşünülebilir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyim anlamını erek metinde açıklayarak vermeleri Baker'ın bakış açısıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurduklarını göstermektedir. Aynı durum Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 20 – Baş darda olmak

KM: “O canı yananların, çocuklarını okutamayacak kadar yoksul olanların, onun adını ağızlarından hiç eksik etmeyen sokaktaki dilencilerin ve **başı darda olan** saf ve iyilerin yardımcısıydı” (Pamuk, 2016, s. 169).

EM: “Lui, il venait en aide à ceux qui souffraient, à ceux dont la pauvreté était si grande qu’ils ne pouvaient envoyer leurs enfants à l’école, aux mendiants des rues ayant constamment son nom sur les lèvres, et aux gens simples et bons **se trouvant dans la détresse**” (Pamuk, 2007, s. 263).

Bu bölümde Pamuk, yine çocukluğundaki bir düşüncesini paylaşmaktadır. Bu düşünce, Allah’ın yardım ettiğini düşündüğü insanlarla ilgilidir.

Burada geçen *başı darda kalmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “parasızlıktan dolayı sıkıntıda olmak” şeklinde açıklamaktadır. Kaynak metne bakıldığında yoksul insanlardan, dilencilerden ve başı darda olan kişilerden yani parasızlıktan dolayı sıkıntıda olan kişilerden bahsedildiği anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu deyimini aktarırken “sıkıntı içinde olmak” anlamına gelebilecek *se trouver dans la détresse* ifadesini kullanmıştır. Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyim anlamını erek metinde açıklayarak vermeleri Baker’a göre açıklama, Vinay ve Darbelnet’ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurduklarını göstermektedir. Aynı durum Newmark’a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti’nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 21 – Yersiz yurtsuz kalmak

KM: “Annem bu yüzden radyo kar fırtınasında yolları kesilmiş uzak köylerden ya da bir depremde **yersiz yurtsuz kalan** yoksullardan söz ederken, ‘Allah onlara yardım etsin!’ derdi” (Pamuk, 2016, s. 169).

EM: “C’est pour cela que, lorsque la radio parlait de lointains villages qu’une tempête de neige avait coupés du reste du monde, ou des malheureux qu’un tremblement de terre avait laissés **sans abri et sans pays**, ma mère disait : ‘Que Dieu leur vienne en aide !’” (Pamuk, 2007, s. 263).

Bir önceki metnin devamı olan bu bölümde Pamuk, annesinin radyoda duyduğu kar fırtınası veya depremden etkilenen insanlar ile ilgili haber karşısındaki sözüne yer vermektedir. Burada geçen *yersiz yurtsuz kalmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “barınacak bir yeri bulunmamak, oturacak yeri olmamak” ve “bütün varlığını yitirip çok zor durumda olmak” şeklinde tanımlamaktadır. Metnin bağlamı dikkate alındığında depremden etkilenen insanlar belirttiği için ilk tanıma göre

bu insanların barınacak yerlerinin bulunamadığı, oturacak yerlerinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Fransızcaya çevirisine bakıldığında çevirmenlerin *sansabri et sanspays* ifadesini kullandıkları görülmektedir. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 1263) *sans-abri* ifadesini “evsiz, barksız, yersiz yurtsuz” olarak tanımlamaktadır. Larousse Sözlüğü de (2023) benzer şekilde “yaşayacak yeri olmayan kişi” şeklinde ifade etmektedir. Ancak *sanspays* ifadesine sözlüklerde rastlanmamıştır.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda çevirmenlerin kaynak metindeki deyimini benzer anlama gelen *sans-abri* ifadesiyle erek metne aktarması Baker'ın ve Newmark'ın açıklama stratejisini kullandıklarını göstermektedir. *Sans-abri* ifadesi kaynak metindeki anlamı verebilmek için tek başına yeterli olabileceken çevirmenlerin *sanspays* ifadesini kullanması Vinay ve Darbelnet'nin ve Newmark'ın bire bir çeviri yaklaşımını benimsediklerini de göstermektedir; çünkü kaynak metindeki deyimden geçen *yurtsuz* sözcüğünün karşılığı olarak bunu verdikleri düşünülmektedir. Erek metin okuruna yönelik açıklama yapmaları yerleştirme stratejisi ile değerlendirilirken, kaynak metne bağlı kalarak bire bir çeviriye de başvurmaları Venuti'nin yabancılaştırma stratejisini de göstermektedir.

Örnek 22 – Kulak asmak

KM: “Zaten hayalimdeki o beyaz çarşafly yaşly ve yumuşak varlığın bizim dileklerimize **kulak asmayacağını** da hesaba kitaba, matematiğe açık mantığımızla bilirdik” (Pamuk, 2016, s. 170).

EM: “D’ailleurs, avec notre esprit rationnel porté au savoir livresque et aux mathématiques, nous savions que le douce créature à l’âge vénérable et drapée de blanc qui hantait mon imagination **resterait sourde à nos vœux**” (Pamuk, 2007, s. 263).

Kulak asmak deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından “önem vermek, dinlemek” olarak tanımlanmaktadır. Kaynak metnin deyimindeki olumsuz yapı da göz önünde bulundurulursa, Pamuk tarafından düşünülen şeyin, Allah'ın onun isteklerine önem vermeyeceği, onları dinlemeyeceği şeklinde olduğu anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu deyimini *rester sourd à* ifadesiyle erek metne aktarmıştır. Sözlüksel incelemelerde bu ifadeye rastlanmamasına rağmen, Türkçeye çevirisi “bir şeye ya da birine sağır olmak, sağır kalmak, onu dinlememek, duymamak” şeklinde düşünülebilir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyim anlamını erek metinde açıklayarak vermeleri Baker'ın bakış açısıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurdıklarını göstermektedir. Aynı durum Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin bakış açısıyla yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 23, 24 – Tepesi atmak, Ders vermek

KM: “Her an annemle babam hiç beklenmedik bir anda tartışmaya başlayabilir ya da yukarı katta bir mal-mülk kavgası çıkabilir ya da **tepesi** bir şeye **atan** ağabeyim bana sıkı bir **ders vermeye** karar verebilirdi” (Pamuk, 2016, s. 189).

EM: “À chaque instant, une dispute inattendue entre mes parents ou une querelle sur des questions de propriété à l'étage du dessus pouvait éclater, ou bien mon grand frère, **s'énerver** tout d'un coup, sous un prétexte quelconque, pouvait décider de m'**administrer une sévère leçon**” (Pamuk, 2007, s. 298-299).

Pamuk kitabının ilerleyen bu bölümlerinde, babası ve amcasının kurdukları işleri sürekli batırmalarından, iflas etmelerinden, anne ve babasının kavgalarından, kendi ailesi ve babaannesinin merkezinde olduğu büyük aile arasındaki çekişmelerden bahsetmektedir. Verilen bu metinde de bu durumlardan bazılarına ek olarak ağabeyiyle arasında geçen bir olay vurgulanmaktadır.

Burada geçen *tepesi atmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından “birdenbire öfkeye kapılmak, öfkelenmek” şeklinde verilmektedir. Metindeki bağlam doğrultusunda Pamuk'un ağabeyinin tepesinin atması yani bir şeye sinirlendiği bilgisine ulaşılmaktadır.

Çevirmenler tarafından bu deyim erek metne *s'énerver* fiiliyle aktarılmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 505) bu fiili “sinirlenmek” şeklinde tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyim anlamını erek metinde açıklayarak vermeleri Baker'ın bakış açısıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurdıklarını göstermektedir. Öte yandan erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir. Aynı durum Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır.

Tümçenin devamında yer alan *ders vermek deyimi* ise TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde (2023) “öğretmek, yetiştirmek” ve “azarlamak, sert davranmak, sert bir karşılıkla yola getirmek” tanımlarıyla verilmektedir. Bağlamdan yola çıkarak Pamuk'un ağabeyinin sinirlenince ona bir ders verdiği yani ona sert davrandığı anlaşıldığı için ikinci tanımı ele almak doğru olacaktır.

Erek metne bakıldığında çevirmenlerin *administrer une leçon* ifadesini kullandıkları görülmektedir. Sözlüksel inceleme yapıldığında bu şekilde bir ifadeye rastlanamamıştır; ancak sözcük boyutunda bakıldığında Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç'ın (2009, s. 40) *administrer qch à qn* ifadesini vererek “vermek, zerk etmek” şeklinde tanımlandığı görülmüştür. Buradan hareketle *administrer une leçon* ifadesini “bir ders vermek” şeklinde çevirmek mümkündür.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ve Newmark'ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile bire bir aktarım yapmışlardır. Bunun yanı sıra erek metne aktarımı bir deyim ile gerçekleşmemesine rağmen Baker'ın bakış açısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir çeviri stratejisinin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin kaynak metinden erek metne bire bir aktarım yapması Venuti'nin yabancılaştırma stratejisi ile açıklanmaktadır.

Örnek 25 – Burun buruna gelmek

KM: “Kendimizi toparlayıp baktığımızda üçüncü katta oturma odasında koca bir şileple **burun buruna geldik**” (Pamuk, 2016, s. 202).

EM: “Nous ressaisissant pour examiner ce qui se passait, dans le salon du troisième étage, nous **nous retrouvâmes nez à nez** avec un énorme cargo” (Pamuk, 2007, s. 320).

Pamuk tarafından kitabın bu bölümünde, Rusya'ya ait olan bir yük gemisinin 1963 yılında görüş mesafesine dikkat etmemesinden dolayı Baltalimanı'nda on metre karaya girdiği ve iki ahşap binayı yıkıp üç kişinin ölümüne neden olduğu bilgisi verilmektedir. Yukarıda verilen de bu binalardan birinde oturan ve kazadan sağ kurtulan kişilerden bazılarının sözleridir.

Metinde geçen *burun buruna gelmek* deyimi TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde (2023) “beklenmedik bir anda karşılaşmak, birbirlerine çok yaklaşmak”

ve “karşısında hissetmek” olarak ifade tanımlanmaktadır. Metnin bağlamı dikkate alındığında kazadan sağ kurtulan kişilerin sözleri doğrultusunda, büyük bir yük gemisiyle bir anda karşılaştıkları, birbirlerine çok yaklaştıkları bilgisine ulaşılacağı için ilk tanımı ele almak gerekmektedir.

Erek metindeki ifade incelendiğinde ise Larousse Sözlüğü (2023) *se trouver nez à nez avec quelqu'un* deyimini vermekte ve “yüz yüze gelmek” şeklinde açıklamaktadır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 937) tarafından *se trouver nez à nez avec qn* deyimi, “-ile burun buruna gelmek” tanımıyla verilmiştir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki anlamı erek metinde de vermeye çalıştığı ve dolayısıyla erek dile kaynak dildeki aynı anlamı taşıyan ve eşdeğer sözcük ögelerinden oluşan bir deyimle aktardığı görülmektedir. Bu nedenle, deyimlerin çevirisinde kullanılan, Baker'a ait stratejilerden biri olan benzer anlam ve biçime sahip olan deyim kullanma stratejisine başvurulduğu söylenebilir. Aynı durum Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik ve Newmark'a göre ise kültürel eşdeğerlik stratejisiyle açıklanmaktadır. Erek metin okuruna yönelik erek kültür deyimi ile aktarmak Venuti'nin yerlileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 26 – Ölçüyü kaçırmak

KM: “Bir örnek: Batılı gözlemci İstanbul'da mezarlıkların şehrin gündelik hayatına girişini, bence **ölçüyü kaçırmak** gözlemler” (Pamuk, 2016, s. 222).

EM: “Un exemple: lorsque l'observateur occidental note que les cimetières d'Istanbul se fondent dans la vie quotidienne, pour moi, il **dépasse la mesure**” (Pamuk, 2007, s. 349).

Bu bölümde Batılı gözlemcilerin İstanbul ile ilgili düşüncelerinin değerlendirilmesi söz konusudur. Burada yer alan *ölçüyü kaçırmak* deyimi TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde (2023) “yiyip içmekte veya davranışlarda aşırı gitmek” şeklinde verilmektedir. Kaynak metindeki bağlamdan yola çıkarak Batılı gözlemcilerin gözlem yaparken aşırıya gittiği bilgisine ulaşılabilir.

Çevirmenler bu deyimi erek metne *dépasse la mesure* deyimi ile aktarmıştır. Larousse Sözlüğü (2023) bu deyim için “doğru, düzenli olanın ötesine geçmek” tanımını verirken, Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 889) bu deyimi “çizgiyi aşmak, çizmeden yukarı çıkmak” olarak tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin erek dile kaynak dildeki aynı anlamı taşıyan ve eşdeğer sözcük ögelerinden oluşan bir deyimle aktarım yaptığı görülmektedir. Bu nedenle, Baker’ın bakış açısıyla benzer anlam ve biçime sahip olan deyim kullanma stratejisine başvurulduğu anlaşılmaktadır. Aynı durum Vinay ve Darbelnet’ye göre eşdeğerlik ve Newmark’a göre ise kültürel eşdeğerlik stratejisiyle açıklanmaktadır. Erek metin okuruna yönelik erek kültür deyimini ile aktarmak Venuti’nin yerlileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 27 – Göz önünde tutmak

KM: “Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra, mütareke yıllarında eğer İstanbul bir Batı sömürgesi olacaksa, bu şehrin yalnız Ayasofya ve kiliselerle hatırlanan bir yer olmadığını, İstanbul’un ‘Türk’ kimliğinin de **göz önünde tutulması** gerektiğini sömürgecilere anlatmak” (Pamuk, 2016, s. 236).

EM: “... après la Première Guerre mondiale, pendant les années de l’armistice, montrer aux occupants que si jamais Istanbul devait devenir une colonie occidentale, cette ville n’était pas un lieu dont on se rappelle seulement Sainte-Sophie et ses églises, mais que son identité turque était également à **prendre en compte**” (Pamuk, 2007, s. 370).

Bu bölümde Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’nı kaybetmesi konu edilmektedir. Pamuk, Yahya Kemal’in bu süreçte Türk zaferlerini anan şiirler yazarak “Türk İstanbul” imgesi geliştirmeyi amaçladığından bahsetmektedir. Burada yer alan *göz önünde tutmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “herhangi bir durumun nasıl bir sonuca yol açacağını hesaba katmak, dikkate almak” şeklinde tanımlamaktadır. Kaynak metindeki bağlam doğrultusunda İstanbul’un ‘Türk’ kimliğinin dikkate alınması söz konusudur.

Çevirmenler bu deyimini erek metne *prendre en compte* ile aktarmışlardır. İncelemeler sonucunda bunun bir deyim olduğu, Dictionnaire Russe-Français des Locutions Idiomatiques Équivalentes adlı sözlükte Kravtsov (2005, s. 64) tarafından “birini veya bir şeyi düşünmek” şeklinde, Larousse Sözlüğü’nde (2023) ise “bir eylemde, bir meselede bir şeyi dikkate almak⁶⁴” olarak tanımlandığı görülmektedir.

⁶⁴ Çeviriler bize aittir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin aynı durumu birbirinden biçim ve yapı bakımından farklı olan deyimle aktarmalarından dolayı Vinay ve Darbelnet'nin bakış açılarıyla eşdeğerlik yöntemine başvurdukları anlaşılmaktadır. Bu durum Baker'ın belirttiği benzer anlam fakat farklı biçime sahip olan bir deyim ile çeviri stratejisi ile de açıklanmaktadır; nitekim erek dilde, kaynak dildeki deyimle aynı anlamı taşıyan ancak farklı sözcük öğelerinden oluşan bir deyim kullanılmıştır. Erek kültürde yer alan deyimın kullanılmasına yönelik bu tercih Venuti'nin yerileştirme stratejisi ile değerlendirilmektedir. Newmark'ın bakış açısıyla da kültürel eşdeğerlik stratejisinin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Örnek 28 – Allah'a ısmarladık

KM: “On bir yaşında, bu dairede hep birlikte otururken içimdeki piromanyağı -ateşle oynayıp yangın çıkartmayı seven kişi- çok mutlu eden gaz sobasını yakma zevki, çocukluğun bu tür pek çok tuhaf zevki gibi bir ‘**allahaismarladık**⁶⁵’ bile demeden bir gün çekip gitmişti de çok sonra fark etmişim” (Pamuk, 2016, s. 256).

EM: “À onze ans, alors que nous habitons encore tous ensemble dans cet appartement, le pyromane-se dit d'une personne qui aime provoquer des incendies en jouant avec le feu-qui était en moi et qui prenait un immense plaisir à allumer le poêle à gaz, tout comme tant d'autres plaisirs étranges de l'enfance, m'avait quitté sans même me dire ‘**au revoir**’, et ce n'est que très longtemps après que je m'en étais rendu compte” (Pamuk, 2007, s. 399).

Verilen bu bölümde, Pamuk tarafından on bir yaşında ailesiyle birlikte olduğu bir zamandaki düşünceleri ve duyguları dile getirilmektedir. Burada yer alan *Allah'a ısmarladık* ifadesi TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından “ayrılanın kalan veya kalanlara söylediği bir iyi dilek sözü” şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevirmenler bu deyim aktarırken *au revoir* ifadesini kullanmıştır. Sözlükler incelendiğinde bunun bir deyim olmadığı görülmektedir. Le Robert Micro (2005) bu ifadeyi, “bir kişinin tekrar görmeyi umduğu birine veda ederken kullandığı ünlem tümcesi⁶⁶” şeklinde açıklamaktadır.

⁶⁵ Özgün metinden olduğu gibi aktarılmaktadır.

⁶⁶ Çeviriler bize aittir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyim anlamını erek metinde açıklayarak vermeleri Baker'ın bakış açısıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurduklarını göstermektedir. Aynı durum Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 29 – Vız gelmek

KM: “Toplum bana **vız gelir**, gelecek, başkalarının ne diyeceği, herhangi bir kurum, hatta geçmişte geceler boyu düşleyerek hayalini kurduğum edebi ün de vız gelir bana” (Pamuk, 2016, s. 270).

EM: “Je **me fous du** monde, de l'avenir, du qu'en-dira-t-on, d'un établissement quelconque, et même de la renommée littéraire, qui m'a jadis fait passer tant de nuits blanches à la rêver” (Pamuk, 2007, s. 420).

Pamuk, kitabının 31. bölümünde Fransız romancı Gustave Flaubert'den bahsetmektedir. Burada yer alan ise Flaubert'in 1850 senesinde İstanbul'a gelip kaldığı bir Aralık günü, annesine yazdığı mektuptaki kendi sözlerinden biridir.

Flaubert tarafından yazılan tümcedeki *vız gelmek* deyimini, TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından “pek önemsiz görünmek” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım doğrultusunda o zamanların genç yazarına toplumun, geleceğin, insanların ona ne diyeceğinin vb. şeylerin pek önemsiz görüldüğü bilgisine ulaşılabilir.

Çevirmenler bu deyim aktarırken *se foutre de* ifadesine başvurmuştur. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 624) bu ifadeyi “-ile alay etmek, -e gülmek, -vız gelip tırıs gitmek, aldırılmamak” şeklinde ifade etmektedir. Larousse Sözlüğü (2023) ise, “kendini koymak, kendini atmak, kendini bir yere fırlatmak”, “biriyle veya bir şeyle alay etmek” ve “birini veya bir şeyi önemsememek⁶⁷” olarak tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyim anlamını erek metinde açıklayarak vermeleri Baker'ın bakış açısıyla açıklama, Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Vinay ve Darbelnet'ye göre

⁶⁷ Çeviriler bize aittir.

eşdeğerlik stratejisinden bahsedilebilir, nitekim çevirmenler kaynak metindeki deyimî erek dilde eşdeğer gördükleri bir ifadeyle çevirmişlerdir. Öte yandan erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 30 – Haşır neşir olmak

KM: “Aynı heyecanla ben de bu gezginleri, benim hakkımdaki korkularımı ve düşlerini egzotik bulurum ve çoğu zaman eğlenmek, bilgilenmek ya da şehrin onların fırçasıyla nasıl resmedildiğini görmek için değil, onların alemiyle **haşır neşir olmak** için de okurum onları” (Pamuk, 2016, s. 271).

EM: “Avec la même enthousiasme, je trouve à mon tour également exotiques les craintes et les songes de ces voyageurs, et il m'arrive souvent de les lire, non pas seulement pour m'amuser, m'informer, ou bien voir quelle forme prend la ville sous leurs pinces, mais aussi pour **me familiariser** avec leur monde” (Pamuk, 2007, s. 421).

Pamuk, bu bölümde Batılı yazarların kitaplarını okuduğunu ve bunları okuma nedenini belirtmektedir. Burada geçen *haşır neşir olmak* deyimî, TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından “kaynaşmak, bir arada bulunup uğraşmak” olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle Pamuk'un Batılı yazarların kitaplarını onların hayatlarıyla kaynaşmak için okuduğu bilgisine ulaşılmaktadır.

Çevirmenler tarafından erek metne *se familiariser avec* ile aktarılmıştır. Bu ifadeyi Larousse Sözlüğü (2023) “alıştırma, deneyim yoluyla alışmak⁶⁸” olarak verirken, Le Robert Micro (2005) ise “(biriyle, insanlarla) aşına olmak” ve “alışkanlık, pratik yoluyla (bir şeye) alışmak⁶⁹” şeklinde tanımlamaktadır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 582) ise *se familiariser avec* şeklinde vererek “-e alışmak; -i iyi kullanmak” tanımını yapmaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyimî açıklayarak erek metne aktarmaları Baker'a göre açıklama, Newmark'a açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Vinay ve Darbelnet'nin bakış açılarıyla eşdeğeriyle

⁶⁸ Çeviriler bize aittir.

⁶⁹ Çeviriler bize aittir.

çevrildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 31 – Kan ter içinde

KM: “Sıkıştırılmış gazete kağıdı dahil her çeşit malzemeden çeşitli büyüklüklerdeki toparla evin her yerinde, annem yokken, **kan ter içinde** kalıncaya kadar oynadığımız futbolun itiş kakışları sırasında kavgalar çıkardı” (Pamuk, 2016, s. 276).

EM: “Il nous arrivait souvent de nous battre, à la suite des bousculades des matchs de football auxquels nous jouions jusqu'à **l'épuisement** et dans toute la maison, en l'absence de ma mère, avec des ballons de toutes tailles fabriqués à partir de divers matériaux, comme du papier journal compressé” (Pamuk, 2007, s. 429).

Pamuk, kitabında ağabeyinden çok sık bahsetmekte ve onunla geçirdiği çocukluk anılarını detaylı şekilde anlatmaktadır. Burada verilen metinde de bu anılardan birini ele almakta ve oyun esnasında aralarında geçen bir kavgayı ifade etmektedir.

Burada yer alan *kan ter içinde* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “çok terli, yorgun ve perişan bir durumda” şeklinde ifade etmektedir. Bu tanım doğrultusunda metne tekrar bakıldığında Pamuk ve ağabeyinin evin içinde futbol oynamaktan çok terledikleri ve yorgun oldukları daha net anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu deyimini erek metne *à l'épuisement* ifadesiyle aktarmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 532) tarafından bu sözcük “tükenme, bitme; tüketme bitirme”, “verimliliği kalmama, kıraçlaşma”, “kuruma, kurutma” ve “bitkinlik, yorgunluk” şeklinde açıklanmıştır. Le Robert Micro (2005) ise “tükenme durumu; tükenmişlik hali” ve “(fiziksel veya ahlaki) güç eksikliği, büyük zayıflık⁷⁰” şeklinde tanımlamaktadır. Kaynak metinde fiziksel olarak çok terleyip, yorgun ve perişan bir durumda olma hali burada da fiziksel bitkinlik, yorgunluk veya tükenmişlik anlamlarına gelen bir sözcükle aktarılmıştır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyimini açıklayarak erek metne aktarmaları Baker'a göre açıklama, Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Vinay ve Darbelnet'nin bakış açılarıyla eşdeğeriyle çevrildiği görülmektedir. Nitekim kaynak metinde fiziksel olarak çok

⁷⁰ Çeviriler bize aittir.

terleyip, yorgun ve perişan bir durumda olma halini burada da fiziksel bitkinlik, yorgunluk veya tükenmişlik anlamlarına gelen bir sözcükle aktarmışlardır. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 32 – Okulu kırmak

KM: “Yıllar sonra, lisedeyken kaçaklığımı kimse bilmediği için, **okulu kırmak** daha zevkli bir şey oldu” (Pamuk, 2016, s. 285).

EM: “Quelques années plus tard, au lycée, **sécher les cours** me paraissait encore plus agréable puisque personnes n’était au courant” (Pamuk, 2007, s. 444).

Pamuk, liseyi Robert Koleji’nde dört sene okumuştur. Burada verilen bölüm Pamuk’un lise zamanlarında okulu kırmasıyla ilgilidir. *Okulu asmak (kırmak)* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından “okuldan kaçmak, derslere girmemek” şeklinde verilmektedir. Pamuk’un lise zamanlarında okuldan kaçtığı, derslere girmediği anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu deyim erek metne aktarırken *sécher les cours* ifadesine başvurmuştur. Sözlükler incelendiğinde Fransızcada deyim olarak kullanılmadığı ancak Dictionnaire de TV5 Monde (2023) tarafından bir ifade olarak verildiği ve “bir dersi kasten kaçırmak” anlamına geldiği görülmüştür.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyim açıklayarak erek metne aktarmaları Baker’a göre açıklama, Newmark’a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Vinay ve Darbelnet’nin bakış açılarıyla eşdeğeriyle çevrildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 33 – Numara yapmak

KM: “Bu idealizmle, yalan söyleyen, tembellik ya da iki yüzlülük eden, **numara yapan** yetişkinleri, hocaları, büyükleri hiç duraksamadan mahkûm ediverirdim” (Pamuk, 2016, s. 287).

EM: “Avec cet idéalisme, je jugeais aussitôt coupable n’importe quel adulte ou professeur qui mentait, qui se comportait de manière hypocrite, ou qui **jouait la comédie**” (Pamuk, 2007, s. 447).

Pamuk, lise yıllarında okuldan kaçtığı zamanlarda İstanbul’da gezebileceği birçok yeri keşfettiğinden bahsettiği kitabın bu bölümünde aynı zamanda bu dönemlerde kendi kişiliğinin de değişmeye başladığından ve idealist biri olduğundan bahsetmektedir. Burada verilen metinde de bu idealist yapısıyla yapmak istediği şeyleri ifade etmektedir.

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) *numara yapmak* deyimini “bir hareketi yalandan yapmak veya yapar gibi görünmek” şeklinde tanımlamaktadır. Kaynak metindeki tümcede yetişkinlerin bir hareketi yalandan yaptıkları ya da yapar gibi göründükleri söylenebilir.

Çevirmenler bu deyim i erek metne *jouer la comédie* deyim iyle aktarmıştır. Bu deyim Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 280) tarafından “numara yapmak, komedi oynamak, yapmacıklı davranışlar göstermek” şeklinde tanımlanmaktadır. Çevrimiçi kaynaklardan birinde ise (Wictionnaire, 2023) “oyunculuk mesleğini icra etmek”, “güldürmek için hoş hareketler yapmak” ve “taklit etmek; numara yapmak” olarak açıklandığı görülmektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin aynı durumu birbirinden biçim ve yapı bakımından farklı olan deyimle aktarmalarından dolayı, Baker’ın bakışı açısıyla, benzer anlam fakat farklı biçime sahip olan deyim kullanma stratejisine başvurulduğu anlaşılmaktadır. Aynı durum Vinay ve Darbelnet’deki eşdeğerlik, Newmark’daki kültürel eşdeğerlik ile de ifade edilebilir. Erek metin okuruna yönelik erek kültür deyim i ile aktarmak Venuti’nin yerileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 34 – Burun kıvrırmak

KM: “‘Kompleksli’ kelimesini ekonomik ve psikolojik nedenlerden huzursuz olan herkes için kullanan çocukluk arkadaşlarım da belki artık bana **burun kıvrıyorlardı**” (Pamuk, 2016, s. 305).

EM: “Ces amis d’enfance, qui utilisaient le mot ‘complexé’ pour désigner une personne souffrant de troubles dus à des motifs économiques ou psychologiques, avaient me semble-t-il, commencé à me **bouder** également” (Pamuk, 2007, s. 476).

Pamuk, kitabının bu bölümlerinde liseyi bitirip mimarlık okumaya başladığı yıllara odaklanmaktadır. Bu zamanlardan birinde evlerinin zemin katında resim yapıp kitap okumasından ve bu durumu bazı arkadaşlarından uzaklaşmak ile bağdaştırmasından

da bahsetmektedir. Buradaki *burun kıvrırmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından “önem vermemek, küçümsemek, beğenmemek” olarak açıklanmaktadır. Bu doğrultuda Pamuk’un sözünü ettiği arkadaşlarının kendisini küçümsediği, beğenmediği bilgisine ulaşılmaktadır.

Le Robert Micro (2005) bu sözcüğü, “kaşlarını çatarak, somurtkan bir tavırla hoşnutsuzluk göstermek” ve “(birisine) bu tavırla düşmanlık göstermek⁷¹” şeklinde açıklamaktadır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 167) ise “somurtmak, surat asmak”, “-e surat asmak” ve “artık istemez olmak, artık canı istememek” tanımlarıyla vermektedir.

Çeviri stratejileri açısından değerlendirildiğinde çevirmenlerin kaynak metindeki deyimini açıklayarak erek metne aktarmaları Baker’a göre açıklama, Newmark’a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Vinay ve Darbelnet’in bakış açılarıyla eşdeğeriyle çevrildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti’nin yerileştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 35 – Hal hatır sormak

KM: “İstanbul’un sınırlı sayıdaki müzelerinin bütün bekçileri gibi bize ‘niye geldiniz sanki!’ ifadesiyle ekşi ekşi bakan iki ihtiyara artık sormamalarına rağmen öğrenci kartlarımızı gösterirken yapay bir neşeyle her seferinde **hal hatır sorar**, müzenin sahip olduğu küçük birer Bonnard ve Matisse’in sergilendiği odalara girerken, bu ressamın adlarını huşu içinde aynı anda birbirimize fısıldar ve ilhamı kıt pek çok akademik Türk ressamının içler acısı tablolarının önünden hızla geçerken taklit ettikleri Avrupalı ustalarının adlarını çabuk çabuk sayardık” (Pamuk, 2016, s. 313).

EM: “Devant les deux vieillards à l’entrée qui nous regardaient, comme tous les autres surveillants des rares musées qui se trouvent à Istanbul, avec un air méprisant, comme pour nous demander ‘qu’est-ce que vous venez faire ici ?’, nous continuons à présenter notre carte d’étudiant alors qu’ils ne nous la demandaient plus, et, avec un faux enjouement, chaque fois, nous leur **demandions comment ils allaient**. Puis en entrant dans les salles où le musée exposait le petit tableau de Bonnard et celui de Matisse qu’il possédait, nous nous soufflions avec humilité l’un à l’autre et en même temps le

⁷¹ Çeviriler bize aittir.

nom de ces peintres ; nous passions rapidement devant les tableaux académiques, ennuyeux et dénués d'imagination des peintres européens qu'ils avaient voulu imiter” (Pamuk, 2007, s. 490-491).

Kitabın son bölümlerine doğru Pamuk, ilk aşık olduğu kızıdan ve onunla beraber geçirdiği zamanlardan bahsetmektedir. Bunlardan biri de Resim ve Heykel Müzesi'ne gittikleri zamandır. Bu bölümde müzede yaşadıkları anılardan bazılarına yer vermektedir. Metinde geçen *hâl hatır (hâlini hatırını) sormak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “bir kimseye 'nasılsınız, ne durumdasınız' anlamında nezaket sorusu yönelmek” olarak tanımlamaktadır. Pamuk ve kız arkadaşının müzede bekçilere nasıl olduklarını sormak için bu deyim kullanıldıkları anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu deyim aktarırken “nasıl olduklarını sormak” anlamına gelebilecek *demander comment ils allaient* ifadesini kullanmıştır. Nitekim kaynak metindeki deyimle de verilmek istenen anlam budur. Bu nedenle çeviri stratejileri açısından değerlendirildiğinde çevirmenlerin kaynak metindeki deyim açıklayarak erek metne aktarmaları Baker'a göre açıklama, Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Vinay ve Darbelnet'nin bakış açılarıyla eşdeğeriyle çevrildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 36 – Görücüye çıkmak

KM: “Annem de bu sefer beni **görücüye çıkarmak** istiyor” (Pamuk, 2016, s. 314).

EM: “Cette fois, ma mère souhaite me **présenter à un prétendant**” (Pamuk, 2007, s. 493).

Pamuk ve kız arkadaşının birlikte daha çok vakit geçirdiklerinin anlatıldığı bu bölümlerde aralarında geçen bir konuşmada, kız arkadaşının söylediği söz belirtilmektedir. Genç kız, annesinin kendisini görücüye çıkarmak istemesinden bahsetmektedir. *Görücüye çıkmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “evlenmesi söz konusu olan kız görücüye görünmek” şeklinde ifade etmektedir. Deyimin daha iyi anlaşılması açısından *görücü* sözcüğüne de bakıldığında “evlenmek isteyen erkek için kız görmeye giden kimse” şeklinde açıklandığı görülmektedir.

Bu deyim çevirmenler tarafından erek metne *présenter à un prétendant* ile çevrilmiştir. Sözlükler incelendiğinde ifadenin bu haliyle verildiğine rastlanmamıştır. Bu nedenle sözcükleri ayrı ayrı incelediğimizde *prétendant* sözcüğünün Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 1107) tarafından “-e girmek, atanmak isteyen; istekli, talip”, “hükümdarlık tahtı davacısı” ve “bir kadınla evlenmek isteyen kimse, talip” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. *Présenter qn, qch à* ifadesi de (2009, s. 1104) “bir şeyi -e göstermek”, “birini -e yazdırmak, kaydettirmek”, “birini -ile tanıştırmak, birini -e takdim etmek” ve “birine sunmak, çıkarmak, vermek” tanımlarıyla açıklanmıştır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyimini açıklayarak erek metne aktarmaları Baker'a göre açıklama, Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Öte yandan çevirmenlerin deyimini eşdeğer olduğu düşündükleri bir ifadeyle erek metne aktarmaları Vinay ve Darbelnet'nin bakış açılarıyla eşdeğeriyle çevrildiği şeklinde düşünülmektedir. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 37 – Can yakmak

KM: “‘Biliyor musun, Nurcihan mimarlığı bırakman hakkında ne diyor,’ dedi annem, çok iyi hissettiğim bir **can yakma** isteğiyle” (Pamuk, 2016, s. 339).

EM: “Tu sais ce que dit Nurcihan de ta lubie d’abandonner l’architecture, dit ma mère, avec une intension palpable de **faire mal**” (Pamuk, 2007, s. 532).

Kitabın son bölümlerinde Pamuk, üniversitede okuduğu bölümde mutlu olmadığından ve bu nedenle üniversiteyi yarıda bırakmak istediğinden bahsetmektedir. Burada yer alan konuşma ise onu bu kararından vazgeçirmek isteyen annesine aittir. Bu metinde geçen *can yakmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) “zulmetmek, eziyet etmek”, “bir kimseyi büyük zarar ve ziyana sokmak” ve “üzmek, acı vermek” şeklinde tanımlamaktadır. Pamuk'un ifade ettiğine göre annesinin yukarıda verilen sözü onu üzme, ona acı vermek isteği taşımaktadır.

Çevirmenler bu deyimini erek metne aktarırken *faire mal* ifadesini kullanmıştır. Sözlükler incelendiğinde bu ifadenin bir deyim olarak kullanılmadığı görülmüştür. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 855) tarafından “acıtmak, ağrıtmak, incitmek” şeklinde ifade edilmektedir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyimini açıklayarak erek metne aktarmaları Baker'a göre açıklama, Newmark'a göre açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Öte yandan çevirmenlerin deyimini eşdeğer olduğu düşündükleri bir ifadeyle erek metne aktarmaları Vinay ve Darbelnet'nin bakış açılarıyla eşdeğeriyle çevrildiği şeklinde düşünülmektedir. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerleştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 38 – Tuzağa düşmek

KM: “Her seferinde olduğu gibi şaşırtıcı olan şey, annemin beni kızdıracak bir laf etmekten hoşlandığını bilmeme rağmen, avlanarak, kendi girdiğim oyunun sonunda **tuzağa düşüp** hakiki bir öfkenin içinde kendimi kaybetmemdi” (Pamuk, 2016, s. 339).

EM: “J'avais beau savoir que ma mère prenait plaisir à prononcer les paroles qu'il fallait pour me faire sortir de mes gonds, le plus étonnant c'est ce que chaque fois je me laissais prendre et, à la fin du jeu où je m'étais moi-même engagé, je **tombais dans le piège** et sombrais dans une véritable fureur” (Pamuk, 2007, s. 532).

Bir önceki metnin devamı olan bu bölümde Pamuk, üniversiteyi bırakma kararı ile ilgili annesi ile olan bir tartışmadaki duygularını dile getirmektedir. Burada yer alan *tuzağa düşmek* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde (2023) “birileri tarafından hazırlanan kötü bir duruma uğramak, oyuna gelmek” şeklinde açıklanmaktadır. Buradan hareketle Pamuk'un, annesi ile girdiği tartışmanın sonucunda kendisinin kötü bir duruma uğradığı anlaşılmaktadır.

Çevirmenler tarafından bu deyim erek metne *tomber dans le piège* ifadesiyle aktarılmıştır. İncelemelerimiz sonucunda bunun bir deyim olduğu, Dictionnaire Russe-Français des Locutions Idiomaticques Équivalentes adlı sözlükte Kravtsov (2005, s. 59) tarafından “gizli, sinsi bir zorluğa düşmek” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Aynı zamanda Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 1046) tarafından da “tuzağa düşmek, kapana kapılmak” olarak verilmektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin erek dile kaynak dildeki aynı anlamı taşıyan ve eşdeğer sözcük öğelerinden oluşan bir deyimle aktarım yaptığı görülmektedir. Bu nedenle, Baker'ın bakış açısıyla benzer anlam ve biçime sahip olan deyim kullanma stratejisine başvurulduğu anlaşılmaktadır. Aynı durum Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik ve Newmark'a göre ise kültürel eşdeğerlik stratejisiyle

açıklanmaktadır. Erek metin okuruna yönelik erek kültür deyimi ile aktarmak Venuti'nin yerlileştirme stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 39 – İple çekmek

KM: “Kimi çocukların yaz tatilini bir yolculuğa çıkmayı **iple çekerek** beklemeleri gibi, ben de çocukluğumda karın yağmasını beklerdim” (Pamuk, 2016, s. 47).

EM: “Comme certains enfants attendent **impatients**, les vacances d'été, **avec l'espoir** d'entreprendre quelque voyage, moi aussi dans mon enfance j'ai attendu que la neige tombât” (Pamuk, 2007, s. 70).

Pamuk, bu bölümde çocukken karın yağmasını çok sevdiğinden ve onun yağmasını heyecanla beklediğinden bahsetmektedir. Burada yer alan *iple çekmek* deyimi TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde (2023) “sabırsızlıkla beklemek” şeklinde tanımlanmaktadır. Çevirmenler bu deyimi erek metne *avec l'espoir de* ifadesi ve *impatient* sözcüğü ile aktarmışlardır. Saraç Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te (2009, s. 539) *avec l'espoir de* ifadesini “umuduyla” şeklinde, *impatient* sözcüğünü ise “sabırsız” ve “sabırsızca” olarak açıklamaktadır.

Kaynak metindeki deyimın anlamının erek metinde açıklanarak verildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Baker'ın açıklama, Newmark'ın açıklama stratejisini kullandıkları görülmektedir. Vinay ve Darbelnet'nin bakış açılarıyla eşdeğeriyle çevrildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerlileştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 40 – Başına geçmek

KM: “Yazlık arkadaşlarımı, babalarının fabrikalarının **başına geçmeye** hazırlanan lise arkadaşlarımın dünyasını terk etmek istiyordum, ama kara gülü haftada bir görmek - artık bunu kendimden saklayamıyordum - beni çok mutlu ediyordu” (Pamuk, 2016, s. 309).

EM: “Je souhaitais en fait quitter l'univers de mes amis d'été et de mes camarades du lycée qui s'apprêtaient à **prendre la tête des** usines que possédaient leurs pères, mais – je n'arrivais plus à me le cacher – voir Rose Noire, même une fois par semaine, me rendait extrêmement heureux” (Pamuk, 2007, s. 483).

Pamuk, ilk aşkıdan bahsettiği bu bölümde içinde olduğu bir çelişkiiden bahsetmektedir. Bir yandan lise arkadaşlarından uzaklaşmak istemekte, diğer bir yandan ise bunun sevdiği kızı görmesini engelleyeceğinden korkmaktadır. Metinde yer alan *başına geçmek* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde (2023) “görevi altında bulundurmak”, “bir işin yönetimini ele almak”, “bir işi yapmaya başlamak” ve “bir şeyin etrafında toplanmak, yer almak” olarak açıklanmaktadır. Bu bilgi doğrultusunda kaynak metinde, Pamuk'un lise arkadaşlarının babalarının fabrikalarının yönetimi ele alacakları, yani burada iş yapmaya başlayacakları anlaşılmaktadır.

Çevirmenler tarafından bu deyim erek metne *prendre la tête de* şeklinde aktarılmıştır. İncelemelerimiz sonucunda bunun bir deyim olduğu, Dictionnaire Russe-Français des Locutions Idiomatices Équivalentes adlı sözlükte Kravtsov (2005, s. 115) tarafından “bir yeri yönlendiren, yöneten kişinin yerini almak” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Aynı zamanda Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 1380) tarafından da bu deyim “-in başına geçmek” olarak açıklanmaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin aynı durumu birbirinden biçim ve yapı bakımından farklı olan deyimle aktarmaları, Vinay ve Darbelnet'nin bakış açılarıyla, eşdeğerlik, Baker'a göre ise benzer anlam fakat farklı biçime sahip olan bir deyim ile çeviri stratejisi ile açıklanmaktadır. Erek kültürde yer alan deyim kullanılmasına yönelik bu tercih Venuti'nin yerlileştirme stratejisi ile değerlendirilmektedir. Öte yandan Newmark'ın bakış açısıyla da kültürel eşdeğerlik stratejisinin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Örnek 41 – Peşinde koşmak

KM: “Bunun nedeni Sultan Orhan'ın asla büyük işler **peşinde koşmaması**, göze çarpmaması, sıradan hayatında hiçbir aşırılık olmaması ve tarih kitaplarının ikinci Osmanlı padişahından saygıyla ama üzerinde fazla durmadan söz etmeleriydi” (Pamuk, 2016, s. 335).

EM: “La raison en était que le sultan Orhan ne s'était jamais **lancé dans** des entreprises démesurées, s'était gardé de toute ostentation et avait mené une vie simple et sans excès, et que les livres d'histoire parlaient du deuxième sultan ottoman avec respect mais sans trop s'y arrêter” (Pamuk, 2007, s. 526).

Bu bölümde yer alan *peşinde koşmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde (2023) “elde etmek için uğraşmak” şeklinde tanımlanmaktadır. Çevirmenler bu deyimii erek metne *se lancer de* ile aktarmıştır. İncelemelerimiz sonucu bu ifadenin bir deyim olmadığı görülmektedir. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 808) bu ifadeyi “-e atılmak, girmek, girişmek, başlamak” şeklinde tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında kaynak metindeki deyimın anlamının erek metinde benzer anlam ifade eden bir ifadeyle aktarıldığı görülmektedir. Bu nedenle çevirmenlerin Baker'ın bakış açısıyla açıklama, Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik stratejisine başvurduğu söylenebilir. Aynı durum Newmark'a göre de açıklama stratejisi ile açıklanmaktadır. Öte yandan erek metin okuruna yönelik bu tercih Venuti'nin yerlileştirme stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 42 – Kulağına çalınmak

KM: “Babamın 1950'lerde yutar gibi okuduğu egzistansiyalist edebiyatın efsaneleri annemin de **kulağına çalınmıştı** elbette” (Pamuk, 2016, s. 338).

EM: “Ma mère avait certainement dû **entendre parler des** légendes de la littératures existentialistes dont mon père s'était abreuvé dans les années cinquante” (Pamuk, 2007, s. 531).

Kaynak metinde yer alan *kulağına çalınmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2023) tarafından “başkasına söylenirken kendisi de duymuş olmak” şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevirmenler bu deyimii erek metne *entendre parler de* şeklinde aktarmışlardır. İncelemelerimiz sonucunda bunun bir deyim olduğu ve Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 516) tarafından “-i duymak, -den haber olmak; ... kulağına gelmek” şeklinde açıklandığı görülmektedir. Larousse Sözlüğü (2023) ise bu deyimii “bir konuda az çok bilgi sahibi olmak⁷²” olarak açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin aynı durumu birbirinden biçim ve yapı bakımından farklı olan deyimle aktarmaları Vinay ve Darbelnet'nin bakış açılarıyla eşdeğerlik, Baker'a göre ise benzer anlam fakat farklı biçime sahip

⁷² Çeviriler bize aittir.

olan bir deyim ile çeviri stratejisi ile açıklanmaktadır. Erek kültürde yer alan deyimın kullanılmasına yönelik bu tercih Venuti'nin yerlileştirme stratejisi ile değerlendirilmektedir. Öte yandan Newmark'ın bakış açısıyla da kültürel eşdeğerlik stratejisinin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Örnek 43 – Başını dik tutmak

KM: “Bu fakir ülkede, bu iradesiz, zayıf ve cahil insanlar arasında, ezilmeden hak ettiğin gibi yaşayabilmen için kendi işin, zenginliğin olmalı ki, **başını dik tutabilesin**” (Pamuk, 2016, s. 344).

EM: “İci, dans ce pays pauvre, parmi ces gens sans volonté, faibles et ignorants, pour pouvoir vivre comme tu le mérites sans être broyé, tu dois avoir ton propre travail et ta propre richesse, de façon à pouvoir **garder la tête haute**” (Pamuk, 2007, s. 539).

Pamuk, kitabın sonlarına doğru üniversiteyi bırakıp ressam olma isteğinden annesine bahsetmektedir. Bu durumdan hoşlanmayan ve tepki gösteren annesinin bu metinde Pamuk'a karşı verdiği nasihatler yer almaktadır. Burada geçen *başını dik tutmak* deyimini TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde (2023) “onurunu korumak” olarak tanımlanmaktadır. Bu deyim çevirmenler tarafından erek metne *garder la tête haute* ile aktarılmıştır. İncelemeler sonucu bunun bir deyim olmadığı saptanmıştır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak metindeki deyimini erek metne bire bir aktardıkları görülmektedir. Dolayısıyla Vinay ve Darbelnet ve Newmark'ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri anlaşılmaktadır. Öte yandan Baker'ın bakış açısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam fakat farklı biçime sahip bir çeviri stratejisinin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Çevirmenlerin kaynak metinden erek metne bire bir aktarım yapması Venuti'nin yabancılaştırma stratejisi ile de açıklanmaktadır.

4.2.7. Mekân Adları

Kültür, insanın içinde yaşadığı toplum ile karşılıklı etkileşimi sonucu diğer kuşaklara aktardığı her şeydir. Mekân ise insanların kendini güvende hissetmeleri için, doğal mekânı sınırlamalarıyla oluşturdukları yer olup kültürün bütün öğelerini içerisinde barındırmaktadır (Akın, 2008, s. II).

TDK Sözlüğü (2023) mekân sözcüğünü, “yer, bulunan yer”, “ev, yurt” ve “uzay” şeklinde tanımlamaktadır. Köken bilgisi alanındaki kaynaklardan biri olan Türkçe Etimoloji Sözlüğü’nde (2023) mekân sözcüğünün Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve “yer, pozisyon, uzam, uzay, varoluş” anlamına geldiği yolunda bilgiler yer almaktadır.

Akın’ın (2008, s. 13) belirttiğine göre kültür, insan ve mekân ilişkisi içinde doğar ve gelişir. İnsan fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak için mekâna şekil vermek ister. Bu esnada manevi ihtiyaçların aktarılmasıyla gelişen kültürün insan ve mekân ilişkisini etkilemeye başladığını ekleyen araştırmacı, ihtiyaçların değiştikçe mekân ve mekânsal düzenleme biçimlerinin de değiştiğini ifade etmektedir. Bu bölümde kültürel nitelik taşıyan mekân adlarının çevirisi çeviri stratejileri bakımından çözümlenmektedir.

Örnek 1 – Konak

KM: “Ben doğmadan bir yıl önceye kadar bir büyük Osmanlı ailesi gibi hep birlikte ayrı oda ve kısımlarında yaşadıkları yandaki büyük taş **konak** terkedilip özel bir ilkokula kiraya verilmiş, 1951’de bitişikteki arsaya şimdi bizim dördüncü katında oturduğumuz ‘modern’ apartman yapılmış, sokak kapısının üzerine de, o zamanki modaya uygun olarak gururla Pamuk Apt. diye yazılmıştı” (Pamuk, 2016, s. 17).

EM: “Un an avant ma naissance, la grande **résidence**, construite en pierre, aux nombreuses pièces et divers espaces dans lesquels tout ma famille vivait, à la manière des grandes familles ottomanes, avait été abandonnée et donnée en location à une école primaire privée, et nous avons déménagé dans le ‘moderne’ immeuble, construit en 1951 sur le terrain voisin, dont nous habitons le quatrième étage, et qui portait fièrement, comme cela était en vogue à l’époque, la mention Pamuk Apt. à l’entrée” (Pamuk, 2007, s. 22).

Pamuk, bu bölümde kendisi doğmadan önce ailesinin içinde yaşadıkları bir konaktan ve doğduktan sonraki yeni apartmanlarının ne zaman ve nasıl yapıldığından bahsetmektedir. Burada yer alan *konak* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Nişanyan Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Eski Türkçedeki *kon-* “durmak, yolda geceleme” fiilinden Türkiye Türkçesi *ak* ekiyle üretildiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *konak* sözcüğünü, “büyük ve gösterişli ev”, “vali, kaymakam gibi yüksek dereceli devlet görevlilerinin resmî konutu”, “konakçı”, “araba veya hayvanla bir günde alınan yol” ve “yolculukta geceyi geçirmek için inilen, konaklanan yer”

tanımlarıyla açıklamaktadır. Kaynak metindeki bağlam doğrultusunda burada geçen *konak* sözcüğünün büyük ve gösterişli bir evi anlatmak amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Dere (2014, s. 2) *konak* sözcüğünün Türkçe olduğunu ve Türk mimarisinde önemli ve özel bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde büyük ve gösterişli olan, zengin ve geniş ailelerin oturduğu evlere *konak* denildiğini ifade eden araştırmacı, mimari açıdan incelendiğinde, başta harem ve selamlık olmak üzere, ahır, mutfak, müştemilat gibi kısımlardan oluşan çok bölümlü bir yapı olduğunu vurgulamaktadır.

Çevirmenler tarafından *konak* sözcüğü *résidence* olarak erek metne aktarılmıştır. *Résidence* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında, Fransızcaya Latince'deki “konut” anlamındaki *residentia* sözcüğünden ödünçleme yoluyla geldiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 1485) tarafından *résidence* sözcüğü, “konut, ikametgah, mesken”, “sürekli oturma”, “lüks konutlar topluluğu, toplu lüks konutlar”, “hükümdar konutu, devlet başkanı konutu; büyükelçi konutu”, “(sömürgelerde) genel valilik konağı”, “konak, kâşane, paşa konağı, paşa kapısı” ve “hükümet konağı” şeklinde tanımlanmaktadır.

Çeviri stratejileri açısından incelendiğinde çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark'taki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *konak* sözcüğünü benzer anlama gelen *résidence* ile aktarmışlardır. Mona Baker'ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin bire bir aktarım yapması Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 2 – Yalı

KM: “Gözden düşmüş bir Osmanlı sadrazamının çok sevdiği Fransa'ya dönmesi sakıncalı olduğundan, hayatının geri kalanında, kışın daha sonra bizim bahçesine bir apartman dikeceğimiz konakta, yazın Boğaz kıyısında, Kuruçeşme'deki **yalısında** hüznüyle yarı hapis hayatı geçirip, Abdülhamit'e raporlar yazıp Fransızca hatıralarını kaleme aldı” (Pamuk, 2016, s. 34).

EM: “Comme il était préjudiciable qu’un grand vizir ottoman tombé en disgrâce retournât en France, pays qu’il aimait tant, il mena pour le restant de ses jours une vie de semi-captivité pour empreinte de mélancolie, l’hiver dans le konak, dans le jardin duquel plus tard, nous ferions construire notre immeuble, et l’été, au bord du Bosphore, dans son **yalı** de Kuruçeşme rédigeant ses mémoires en français, tout en écrivant des rapports pour Abdülhamit” (Pamuk, 2007, s. 52-53).

Daha önce de belirttiğimiz gibi bu bölümde Pamuk, Pamuk Apartmanı’nın yakınlarında çok eskiden bir paşa konağının olduğundan, bu konağın başvezirlik yapan Tunuslu Hayrettin Paşa tarafından yaptırıldığından ve Paşa’nın görevinden alınınca mutsuzluk içerisinde Abdülhamit’e notlar yazdığından bahsetmektedir.

Kaynak metinde geçen *yalı* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’ne (2023) bakıldığında Yeni Yunancadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “sahil, deniz kıyısı, özellikle kıyı kumsalı” anlamına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) *yalı* sözcüğünü “sahil” ve “su kıyısında yapılmış büyük, görkemli ev” şeklinde tanımlamaktadır. Kaynak metindeki *yalı* sözcüğünün çevirmenler tarafından erek metne değiştirilmeden *yalı* olarak aktarıldığı görülmektedir.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Newmark ile Vinay ve Darbelnet’deki ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki *yalı* erek metne aynı şekilde aktarılmıştır. Mona Baker’ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de ödünç sözcükle yapılan çeviri olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti’nin yabancılaştırma stratejisinin de varlığını göstermektedir.

Örnek 3 – İş Bankası

KM: “Annem **İş Bankası**’na girince, nedenini önce hiç söylemedim ama altı basamak merdiveni çıkıp vezneye onun yanına gidemezdim, çünkü ahşap basamaklar arasındaki boşluklardan kayıp düşü vereceğim takılırdı aklıma” (Pamuk, 2016, s. 37).

EM: “Alors que ma mère était entrée dans la **Banque des Affaires**, sans lui en signifier préalablement la raison, je ne montai pas à ses côtés à la caisse par les six marches d’escalier, parce que la peur de pouvoir tomber et disparaître par les vides entre le marches de bois s’était emparée de moi” (Pamuk, 2007, s. 57).

Kaynak metinde verilen *İş Bankası* ifadesindeki *banka* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'ne (2023) bakıldığında İtalyancadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “seki, banko, sıra, tezgâh” ve “sarraf tezgâhı, banka” anlamlarına geldiği görülmektedir. *İş Bankası* Cumhuriyet döneminde özel sermaye ile kurulan ilk büyük mali müessesesi olarak 1924 yılında kesin olarak kurulmuştur. Devlet, Türk-Müslüman tüccarın ekonomik örgütlenmesinin sağlanması amacıyla milli bankalar kurma çabası içine girmiş ve bu doğrultuda kurulan ilk banka *İş Bankası* olmuştur (Özer, 2014, s. 353).

İş Bankası ifadesi çevirmenler tarafından erek metne *Banque des Affaires* şeklinde aktarılmıştır. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 44) *affaire* sözcüğünü, “iş”, “şey”, “dava”, “çarpışma, savaş”, “sorun”, mesele”, “düello”, “sıkıntı, başa açılan iş, baş belası”, “girişim, ticaret, teşebbüs”, “eşya”, “ticaret, alışveriş, iş”, “maddi durum”, ve “işler, genel durum” tanımlarıyla açıklamaktadır. *Banque* sözcüğünü (2009, s. 133) ise “banka”, “bankacılık” ve “kumarda ya da talih oyunlarında ortaya konan para, banko” şeklinde açıklamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim *İş Bankası* ifadesini *Banque des Affaires* şeklinde çevirerek kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamışlardır. Mona Baker'ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir aktarım yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 4, 5 – Kahvehane, Muhallebici dükkanı

KM: “Yüzyıllardır akmayan orası burası kırık eski çeşmeler, kenar mahallelerdeki eski camilerin ya da artık farkına varılmayan büyük camilerin çevresinde kendiliğinden oluşuveren derme çatma dükkanlar, siyah önlüklü, beyaz yakalı ilkokul öğrencilerinin sokaklara bir anda yayılan kalabalığı, kömür yüklü yorgun ve eski kamyonlar, içleri eskilikten, işsizlik ve tozdan karanlıklaşmış küçük bakkal dükkanları, kederli işsizlerle dolu küçük mahalle **kahvehaneleri**, (...), **muhallebici dükkanları**, kaldırımlarda gazete satan insanlar, gece yarıları sarhoşların gezindiği

sokaklar, soluk sokak lambaları, Boğaz'da aşağı yukarı gezinen şehir hatları vapurları ve bacalarından çıkan dumanlar ve şehrin kar altındaki manzaraları, bana hep aynı siyah-beyaz ruhun belirtileriymiş gibi gelir” (Pamuk, 2016, s. 45-46).

EM: “Les vieilles fontaines brisées ici et là, taries depuis des années, les boutiques de bric et de broc apparues spontanément aux abords immédiats des vieilles mosquées des quartiers excentrés, ou même à présent aux abords des grandes mosquées, indifféremment, la foule des élèves du primaires se déversent dans les rues en un instant, avec leur blouse bleue et leur collerette blanche, les camions vieux et fatigués chargés de charbon, les petites épiceries obscurcies par le désœuvrement et la poussière, les **cafés** de quartier pleins de chômeurs accablés, (...), les **boutiques de muhallebici**, les vendeurs de journaux sur les trottoirs, les rues où errent au milieu de la nuit des gens ivres, les lampadaires falots, les vaporeaux des lignes urbaines qui montent et descendent le Bosphore et les fumées que crachent leur cheminée, les paysages de la ville sous la neige, tout cela constitue pour moi comme des manifestations du même esprit noir et blanc” (Pamuk, 2007, s. 68-69).

Pamuk bu bölümde İstanbul sokaklarından, bu sokaklardaki insanlardan ve gördüğü yapılardan bahsetmektedir. *Kahvehane* sözcüğü incelendiğinde TDK Sözlüğü'nde (2023) *kahve* ve *hane* sözcüklerinin birleşmesiyle oluştuğu bilgisi yer almaktadır. Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) *kahve* sözcüğünün Arapçadan Türkçeye ödünçlendiği ve “koyu şey, özsu” ve “*coffea arabica* bitkisinin tohumlarından elde edilen içecek” anlamlarına geldiği; *hane* sözcüğünün ise Farsçadan Türkçeye ödünçlendiği ve “ev, konut, konak, yer” ve “Arap rakamlarında basamak” anlamlarına geldiği görülmektedir. *Kahvehane* sözcüğü TDK Sözlüğü (2023) tarafından “kahve” olarak tanımlandığı için *kahve* sözcüğünün de tanımına bakacak olursak; “kök boyasıgillerden, sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç”, “bu ağacın meyvesinin çekirdeği”, “bu çekirdeklerin kavrulup çekilmesiyle elde edilen toz”, “bu tozla hazırlanan içecek” ve “kahve, çay, ıhlamur, bira, nargile içilen, hafif yiyecekler bulunduran, tavla, domino, bilardo, kâğıt vb. oynanan yer, kahvehane, kıraathane” tanımlarıyla açıklandığı görülmektedir. Kaynak metindeki bağlamdan yola çıkarak *kahvehane* sözcüğü için “kahve, çay, ıhlamur, bira, nargile içilen, hafif yiyecekler bulunduran, tavla, domino, bilardo, kâğıt vb. oynanan yer, kahvehane, kıraathane” tanımına göre inceleme yapmak yerinde olacaktır. Yıldız'a (2002, s. 1) göre kahve ve *kahvehane* 16. yüzyıldan itibaren Türk insanının yaşamına girmiş ve çok geniş bir

kültürel birikim oluşturmuştur. Toplumsal paylaşımın gerçekleştiği ve geçmişin konuşulduğu *kahvehanelerin*, kültürel mekânlar olarak Türk insanının hayatında önemli bir yere sahip olduğundan bahsetmektedir. Yıldız, bazı yerlerde *kahvehane* için kahve sözcüğünün kullanıldığını ve kıraathane ifadesinin genellikle *kahvehane* anlamıyla kullanıldığını belirtmektedir.

Kahvehane sözcüğünün erek metne *café* sözcüğü ile aktarıldığı görülmektedir. Büyük Fransızca Türkçe Sözlük'te Saraç (2009, s. 194) *café* sözcüğünü, “kahve”, “kahve, kahvehane” ve “kahverengi” şeklinde tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Newmark ile Vinay ve Darbelnet'deki bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim *kahvehane* sözcüğünü benzer anlama gelen *café* şeklinde çevirerek kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı gerçekleştirmişlerdir. Baker'ın bakış açısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir aktarım yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Muhallebici dükkanı ifadesine bakıldığında ise, daha önce de belirtildiği gibi, Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü'nde (2023) *muhallebi* sözcüğünün Arapçadaki “süt” anlamına gelen sözcükten Türkçeye geçmiş olabileceği görülmektedir. *Muhallebici* sözcüğü TDK Sözlüğü (2023) tarafından “muhallebi yapan veya satan kimse”, “muhallebi satılan yer” ve “nazlı büyütülmüş kimse” olarak tanımlanmaktadır. Bu bilgilerden hareketle *muhallebici dükkanı* da muhallebinin satıldığı dükkan olarak anlaşılmaktadır.

Çevirmenler bu ifadeyi erek metne *boutique de muhallebici* şeklinde aktarmıştır. Bunun yanı sıra çevirmenler *muhallebici* için dipnot vererek “pirinç unu ve süttten yapılan jöle bazlı tatlıların satıldığı pastane⁷³” (2007, s. 544) şeklinde açıklamaktadır.

Çevirmenlerin *muhallebici* sözcüğünü değiştirmeden erek metne aktarması *muhallebi* sözcüğüne bağlı kavramsal içeriğin erek kültürde bulunmaması ile açıklanabilir. Çeviri stratejileri bakımından ele alındığında çevirmenlerin Mona Baker'a ait olan

⁷³ Çeviriler bize aittir.

açıklamalı ödünç sözcük ve Vinay ve Darbelnet'nin belirtmiş olduğu ödünçleme stratejisini kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Nitekim kaynak metindeki sözcük erek metne aynı şekilde aktarılmış ve dipnotta ne anlama geldiği açıklanmıştır. Newmark'ın bakış açısından ele alındığında buradaki çeviri tercihinin de aktarma veya diğer adıyla ödünçleme olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak metne bağlı kalarak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 6 – Köşk

KM: “Daha sonra Hatice Sultan’ın Defterdarburnu’ndaki (bugünkü Ortaköy ile Kuruçeşme arası) sarayına ek küçük bir **köşk** yaptı” (Pamuk, 2016, s. 68).

EM: “Par la suite, il réalisa un petit **kiosque** dépendant du palais de Hatice Sultan à Defterdarbrnu (entre l’Ortaköy et le Kuruçeşme d’aujourd’hui)” (Pamuk, 2007, s. 100).

Pamuk, burada Melling’in İstanbul’da yaptırdığı eserlerden bahsetmektedir. Bunlardan biri de Hatice Sultan’a yaptığı bir köşktür. Burada geçen *köşk* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü (2023) incelendiğinde Farsçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “çardak şeklindeki yüksek bina veya oda, cihannüma, kasır” anlamına geldiği görülmektedir. Bu sözcük TDK Sözlüğü (2023) tarafından “bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır” olarak açıklanmaktadır.

Köşk sözcüğü çevirmenler tarafından erek metne *kiosque* ile aktarılmıştır. Bu sözcüğün köken bilgisine bakıldığında, İtalyancadaki “küçük ticari bina” anlamına gelen *chiosco* sözcüğünden Fransızcaya ödünçleme yoluyla geçtiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Larousse Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “halka açık cadde üzerindeki küçük dükkan, gazete, çiçek vb. satışı için büfe”, “her tarafı açık, halka açık gezinti yerlerinde bahçe içine yapılmış köşk”, “Kanada’da, özellikle bir sergide, bir fuarda olan sergiler için”, “personeli su sıçramasına, yağmura vb. karşı korumak için gemi güvertesine kurulan camlı barınak” ve “bir denizaltının üst yapısı⁷⁴” olarak tanımlarken, Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 799) ise “köşk”, “kaptan köşkü” ve “satıcı barakası, büfe” şeklinde ifade etmektedir.

⁷⁴ Çeviriler bize aittir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dildeki *köşk* sözcüğünü erek dile *kiosque* ile aktarmaları Vinay ve Darbelnet ile Newmark'ın bakış açılarıyla bire bir çeviri stratejisine başvurduklarını göstermektedir. Mona Baker'ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir aktarım yaparak kaynak metne bağlı kalarak Venuti'nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 7 – Harem

KM: “Hatice Sultan’ın sarayındaki ya da **haremdaki** çeşit çeşit kadın figürlerinin de hepsinin kız kardeşler gibi benzer bir yüzle çizilmesinde bakını gülümseten bir saflık vardı” (Pamuk, 2016, s. 73).

EM: “Et cette manière de dessiner avec des visages tous identiques toutes les différentes figures de femmes, celles du palais de Hatice Sultan comme celles du **harem**, révèle une simplicité qui fait sourire le spectateur” (Pamuk, 2007, s. 109).

Daha önceki örneklerden birinde belirttiğimiz gibi Pamuk, kitabının 7. bölümünü Batılı ressamardan biri olan Melling’e ve onun çizmiş olduğu resimlere ayırmıştır. Bu bölümde de Melling’in kitabının içerisinde kendisini çok etkileyen eski İstanbul resimlerinden birini anlatmaktadır.

Kaynak metindeki *harem* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) bu sözcüğün Arapçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “yasak, kutsal, dokunulmaz” ve “Mekke civarındaki kutsal alan” anlamına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm, selamlık karşıtı”, “bu bölümde oturan kadınların hepsi” ve “karı, eş” şeklinde tanımlamaktadır. Osmanlı’da *haremin*, padişahların ailelerin yaşadıkları yer olduğunu belirten Demir (2011, s. 77) bu yerin padişaha çok yakın olması ile belirgin bir siyasi güç kazandığını ve yapısındaki her tabakanın kendine özgü nitelikler taşıdığını ifade etmektedir. Aynı araştırmacıya (2011, s. 86) göre *harem* içinde yaşamını sürdüren ve siyasi yaşamın içerisinde de yer alan kadınlar halk ve hanedan ile bir bağ oluşturmuş ve bu bağ Osmanlı Devleti siyasetinde oldukça önemlidir.

Harem sözcüğü çevirmenler tarafından erek metne *harem* ile aktarılmıştır. *Harem* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında, Fransızcaya Osmanlı Türkçesinden ödünçleme yoluyla geçtiği ve “yasaklı yer veya şey” anlamına geldiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Larousse Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “Müslümanlar arasında, bir evin girilmesi yasak olan kısmı, özellikle kadınlara ayrılmış bir daire; orada yaşayan tüm kadınlar⁷⁵” biçiminde, Le Robert Micro (2005) ise “sadece kadınlara özel daire; haremın tüm kadınları⁷⁶” olarak ifade etmektedir.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *harem* sözcüğünü Fransızcadaki *harem* ile aktarmaları Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla, bire bir çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Öte yandan sözcüğün Fransızcaya Türkçeden geçmiş olması nedeniyle Newmark ile Vinay ve Darbelnet’deki ödünçleme yoluyla çevrildiği değerlendirilmektedir. Mona Baker’ın bakış açısından ele alındığında ise buradaki çeviri tercihinin ödünç sözcük kullanma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çevirmenlerin kaynak dilden ödünçlenen bir sözcükle aktarım yaparak kaynak kültürün özelliğini korumaları Venuti’nin bahsettiği yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığını göstermektedir.

Örnek 8 – Lokanta

KM: “Dahası, tıpkı başbakan ile amcamı hayalimde kesiştiren noktaların hep aynı kalacağını sanmam gibi, bir kere, sözgelimi bir **lokantada** ıspanaklı yumurta yerken gördüğüm bir uzak akrabanın (çocukluğumun İstanbul’unun güzelliği, sokaklarda, dükkanlarda hep tamdik, akraba, hısım birileri ile karşılaşmaktı) elli yıl sonra hala (şimdi çoktan kapanmış olan) o lokantada ıspanaklı yumurta yemeye devam ettiğine de aklımın bir köşesiyle inanırım” (Pamuk, 2016, s. 87).

EM: “En plus, tout comme je pensais dans un coin de ma tête que le cousin éloigné que j’ai vu une fois manger des œufs aux épinards dans un **restaurant** quelconque (la beauté d’Istanbul de mon enfance, c’était de croiser sans cesse, dans la rue ou dans les magasins, des connaissances, des parents ou des ennemis) continue à manger des œufs aux épinards dans ce même restaurant” (Pamuk, 2007, s. 129).

⁷⁵ Çeviriler bize aittir.

⁷⁶ Çeviriler bize aittir.

Bu bölümde çocukluğundaki anılardan bahseden Pamuk, o dönemin Başbakanı Adnan Menderes’i kendi öz amcası sandığını da belirtmektedir. Kaynak metindeki *lokanta* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü (2023) incelendiğinde İtalyancadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “konaklama odaları da bulunan aşçı dükkânı, han” anlamına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “yemek pişirilip satılan yer, aşevi, restoran” ve “aşçı” olarak tanımlamaktadır. Susini’ye (2018) (akt. Demir, 2022, s. 143) göre *locanda* mekânları başlarda yalnızca konaklama hizmetini vermekteydi; ancak 18. yüzyılda demiryollarındaki yaygınlaşma ile ulaşım kolay hale gelmiş ve *locanda* mekânları sadece konaklama hizmeti sunmakla kalmayıp, yiyecek ve içecek hizmetleri de sunmaya başlamıştır.

Çevirmenler erek metne bu sözcüğü aktarırken *restaurant* sözcüğünü tercih etmiştir. Sözcüğün köken bilgisine bakıldığında, Fransızcadaki “onarmak” anlamındaki *restaurer* fiilinden türediği; bu fiilin de Latincedeki “yeniden inşa etmek, onarmak, yeniden yapmak” anlamlarına gelen *restaurare* sözcüğünden geldiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Larousse Sözlüğü (2023) *restaurant* için “yemeğin ücretli olarak sunulduğu ticari işletme⁷⁷” tanımını yapmaktadır. Nitekim, TDK Sözlüğü’nün (2023) *restoran* sözcüğü için verdiği karşılıklardan birinin de “lokanta” olduğu belirtilmişti.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın belirttiği bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *lokanta* sözcüğünü benzer anlama gelen *restaurant* ile aktarmışlardır. Mona Baker’ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir aktarım yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti’nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

⁷⁷ Çeviriler bize aittir.

Örnek 9 – Bakkal

KM: “Cihangir’de bu merkez bizim apartmanın altındaki **bakkaldı**” (Pamuk, 2016, s. 90).

EM: “À Cihangir, ce centre était l’**épicier** situé au rez-de-chaussée de notre immeuble” (Pamuk, 2007, s. 133).

Burada geçen *bakkal* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) Türkçeye Arapçadan ödünçleme yoluyla geçtiği ve “sebze satan kimse, manav, bostancı” anlamına geldiği görülmektedir. Bu sözcük TDK Sözlüğü (2023) tarafından “yiyecek, içecek vb. maddeleri perakende olarak satan kimse” ve “bu maddelerin satıldığı dükkân” olarak açıklanmaktadır.

Çevirmenler *bakkal* sözcüğünü *épicier* ile erek metne aktarmıştır. Saraç Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te (2009, s. 528) bu sözcüğü “baharatçı, baharat tüccarı”, “bakkal” vb. şeklinde tanımlamaktadır.

Çeviri stratejileri açısından incelendiğinde çevirmenlerin *bakkal* sözcüğünü benzer anlama gelen *épicier* sözcüğüyle aktarmaları Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarıyla bire bir çeviri stratejisine başvurduklarını göstermektedir. Mona Baker’ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir aktarım yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti’nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 10 – Meyhane

KM: “Çoğu zaman (1950-1970 arası) akşamları ansiklopedinin yazıhanesinde buluşulur, uzun uzun sohbet edildikten sonra, hep birlikte Sirkeci’de bir **meyhaneye** gidilirdi” (Pamuk, 2016, s. 157).

EM: “La plupart du temps (entre 1950 et 1970), on se retrouvait le soir dans les bureaux de la rédaction de l’Encyclopédie et après de longues discussions, on se rendait tous ensemble dans une **taverne** du quartier de Sirkeci” (Pamuk, 2007, s. 242).

Kaynak metinde geçen *meyhane* sözcüğünün köken bilgisi için Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’ne (2023) bakıldığında bu sözcüğün Farsçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “şarap evi” anlamına geldiği görülmektedir. TDK

Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “içki satılan ve içilen yer, içki yeri” ve “kabare” şeklinde tanımlamaktadır. Yenici (2020, s. 575) meyhanelerin, tarihinin çok eskiye dayanan ve farklı karakterleri içinde barındıran kültürel mekânlar olduğunu belirtmektedir. Bu mekânların işleyişinin bulunduğu ülkeye göre değiştiğini, burada çalınan müzikten, ikram edilen mezeye kadar çeşitlilik görüldüğünü ifade eden araştırmacıya göre bunlar toplumsal belleğin yansımalarıdır.

Çevirmenler bu sözcüğü erek metne *taverne* sözcüğü ile aktarmıştır. *Taverne* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında, Fransızcaya Latincedeki “dükkan, kulübe” anlamındaki *taberna* sözcüğünden ödünçleme yoluyla geldiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük’te Saraç (2009, s. 1485) tarafından “köşe meyhanesi, küçük meyhane” şeklinde verilirken, Larousse Sözlüğü’nde (2023) ise “içeceklerin sunulduğu yer, kabare”, “(Yunanistan, Almanya, Belçika vb.) bazı ülkelerde oldukça popüler olan kafe veya küçük restoran” ve “kırsal tarzdaki restoran⁷⁸” olarak tanımlanmaktadır.

Çeviri stratejileri açısından ele alındığında çevirmenlerin Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın belirttiği bire bir çeviri yaklaşımını benimsedikleri görülmektedir. Nitekim kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *meyhane* sözcüğünü benzer anlama gelen *taverne* ile aktarmışlardır. Mona Baker’ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çevirmenlerin bire bir aktarım yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti’nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Örnek 11 – Hamam

KM: “Eski İstanbul **hamamlarının** erkekler kısmının kapısında hamamda yıkananların delik ayakkabılarını, eşyalarını onaran birer eskici olduğunu araştırmacı arkadaşım okumuş mu diye bir sorarım ben” (Pamuk, 2016, s. 161).

⁷⁸ Çeviriler bize aittir.

EM: “Je demandai à mon ami chercheur s’il avait lu qu’à la porte de la partie réservée aux hommes des anciens **hammams** d’Istanbul il se trouvait toujours des ravaudeurs pour réparer les chaussures trouées et les vêtements abîmés de ceux qui se lavaient à l’intérieur” (Pamuk, 2007, s. 250).

Kaynak metinde geçen *hamam* sözcüğünün köken bilgisi incelendiğinde Türkçe Etimoloji Çevrimiçi Sözlüğü’nde (2023) bu sözcüğün Arapçadan Türkçeye ödünçleme yoluyla geçtiği ve “çok ısıtan, ılıca, kaplıca” anlamına geldiği görülmektedir. TDK Sözlüğü (2023) bu sözcüğü “yıkılacak yer, yunak, ısıdam” ve “para karşılığında yıkanma işinin yapıldığı yer” olarak tanımlamaktadır. Avcı (2021, s. 1465) *hamamların* Türklerin inşa edip kendi kültürleriyle birleştirerek meydana getirdiği dikkat çekici yapılar arasında yer aldığını belirtmektedir. Yine aynı araştırmacı (2020, s. 2) *hamam* sözcüğünün “dar anlamda bir bölümünde ısıtılarak sıcak hale getirilen suyla, insanların yıkanmak için kullandıkları mekânın; daha geniş anlamda ise yıkanma eyleminin gerçekleştiği, her birinin farklı bir özelliği olan mekânlar bütünlüğüne sahip yapıların genel adı” olduğunu ifade etmektedir.

Çevirmenler *hamam* sözcüğünü erek metne *hammam* ile aktarmıştır. *Hammam* sözcüğünün köken bilgisine bakıldığında, Fransızcaya Arapçadaki “sıcak su” anlamındaki sözcükten ödünçleme yoluyla geldiği görülmektedir (Wictionnaire, 2023). Saraç (2009, s. 691) *hammam* sözcüğünü “hamam, Türk hamamı” olarak vermektedir.

Çeviri stratejileri açısından değerlendirildiğinde çevirmenlerin kaynak dilden erek dile kabul edilebilir bir ifadeyle sonuçlanan aktarımı sağlamak amacıyla *hamam* sözcüğünü *hammam* ile aktarmaları, Vinay ve Darbelnet ile Newmark’ın bakış açılarına göre, bire bir çeviri yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Mona Baker’ın bakış açısıyla sözcük düzeyinde bu duruma uygun herhangi bir stratejinin önerilmediği, dolayısıyla sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin bire bir aktarım yaparak kaynak metne bağlı kalmaları Venuti’nin yabancılaştırma stratejisinin de kullanıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

5. BULGULAR ve SONUÇ

5.1. Bulgular ve Tartışma

Örnekler üzerine yürütülen çözümler sonucunda araştırma sorularıyla ilişkili birçok bulguya ulaşılmıştır. Birinci bulgu giysi adlarını ilgilendirmekte olup çevirmenlerin, belirlenen giysi adlarından üçünün çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin sınıflamasında (1958, s. 48) doğrudan çeviri stratejileri arasında yer verilen, Newmark'ın (1988, s. 46) aynı şekilde adlandırdığı bire bir, birinde ise Vinay ve Darbelnet'nin dolaylı çeviri stratejilerinden eşdeğeriyle çeviri stratejisini kullandıklarını ortaya koymaktadır. Aynı strateji Newmark'ta (1988, s. 82-83) kültürel eşdeğerlik adıyla anılan stratejiyle benzerlik göstermektedir, çünkü kaynak dile özgü kültürel bir sözcüğün erek dile aktarılırken o dilin kültürel unsuruyla çevrilmesi söz konusudur. Nitekim *kasket*, *fes* ve *pabuç* sözcükleri için bire bir, *fanila* içinse eşdeğeriyle çeviri yaklaşımı benimsenmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki eşdeğeriyle çeviri yaklaşımı Vinay ve Darbelnet'de ve Newmark'ta anılan bir yaklaşımdır. Diğer bir deyişle, Baker ve Venuti'de bu tür bir stratejiden ayrıca söz edilmemektedir. Eşdeğerlik tüm çeviri etkinliğinin son amacı olarak kabul edilmektedir. Bu sözcüklerden *kasket* Fransızcadan Türkçeye, *fes* ve *pabuç* ise Türkçeden Fransızcaya geçmiş sözcüklerdir. *Kasket* sözcüğünün çevirisinde doğrudan çeviri stratejileri arasında yer verilen, Vinay ve Darbelnet'nin yanı sıra Baker'ın da sözünü ettiği ödünçleme stratejisinin tersi bir yaklaşımın söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Fransızcadan ödünç olarak alınmış ve artık Türkçeleşmiş *kasket* sözcüğünün Fransızcaya geri verilmesi söz konusudur. Çevirinin yönü nedeniyle çevirmenlerin, Venuti'nin (2001, s. 240) sözünü ettiği, ilk defa Friedrich Schleiermacher (1813'ten akt. Raková, 2016) tarafından dile getirilen yerlileştirici bir yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Çünkü *kasket* sözcüğü Fransızların giyim kültüründe bulunmaktadır. Öte yandan Türkçeden ödünç olarak alınmış ve artık Fransızcalaşmış *fez* ve *babouche* sözcüklerinin çevirisi içinse yine bire bir çeviri stratejisinin kullanıldığı görülmekle birlikte, çevirmenin yaklaşımı ilk defa Schleiermacher (akt. Raková, 2016, s. 65) tarafından dile getirilen ve Venuti'nin (2001, s. 242) de sözünü ettiği yabancılaştırıcı

çeviri yaklaşımıdır. Çevirinin yönü (Türkçeden Fransızcaya) açısından değerlendirildiğinde Vinay ve Darbelnet'deki (1958, s. 47) ödünçleme ile Baker'daki (1992, s. 34) ödünç sözcük yoluyla çeviri stratejisi örnekleri olarak da kabul edilebilir.

İkinci bulgu çevirmenlerin belirlenen giysi adlarından dördünün (kavuk, takke, şalvar, başörtüsü) çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 52-53) yanı sıra Newmark'ın (1988, s. 46) dile getirdikleri uyarılama stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Aynı strateji Baker'da (1992, s. 31-34) kültürel ikame adıyla anılan stratejiyle benzerlik göstermektedir. Kaynak dildeki öge veya ifadenin erek kültürde bulunmamasından, diğer bir deyişle söz konusu sözcüklerin kaynak kültüre özgü birer giysi olmasından ötürü çevirmenler bu sözcüklere erek dilde ve kültürde en yakın değerdeki sözcükleri tercih etmişlerdir. Nitekim *kavuk* için *chapeau*, *takke* için *turban*, *şalvar* için *pantolon*, *başörtüsü* içinse *foulard* sözcüklerini kullanmışlardır. Dört sözcüğe karşılık olarak önerilen sözcükler kaynak dildeki giysi adlarıyla anlamları ve değerleri bakımından bütünüyle uyuşmamakla birlikte çevirmenlerin Venuti'nin (akt. Raková, 2016) dile getirdiği yerlileştirici yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Diğer bir deyişle, Türk kültürüne özgü, birçoğu da geleneksel, eskimiş ve artık kullanılmayan giysiler erek metinde bu özelliklerini yansıtmayan sözcükler aracılığıyla temsil edilmektedir. Bu da çevirmen tercihlerinde Toury'nin (1995) sözünü ettiği kaynak metnin değil, erek metnin normlarının belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda çevirmenlerin, kaynak metindeki yabancı özelliklerin görünürlüğünün azaltıldığı, dolayısıyla okura öteki kültürden gelen yeni bir ögenin bulunmadığı bir çeviri stratejisi benimsediklerini göstermektedir. Veri tabanımızdaki sözcüklerin çevirisinde kullanılan stratejilere ilişkin özetleyici tablo aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 5.1. Kaynak metindeki giysi adlarının erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları

Türkçe metindeki sözcük	Sözcüğün ödünçlendiği dil	Fransızca metindeki sözcük	Yaklaşım / Strateji			
			Vinay ve Darbelnet (1958)	Newmark (1988)	Baker (1992)	Venuti (2001)
kasket	Fransızca	casquette	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yerleştirici
kavuk	Türkçe	chapeau	Uyarlama, Eşdeğeriyle	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerleştirici
takke	Türkçe	turban	Uyarlama, Eşdeğeriyle	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerleştirici
fes	Türkçe	fez	Ödünçleme, Bire bir	Bire bir	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
şalvar	Türkçe	pantalon	Uyarlama, Eşdeğeriyle	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerleştirici
pabuç	Türkçe	babouche	Bire bir, Ödünçleme	Bire bir	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
fanila	İtalyanca	maillot	Eşdeğeriyle, Uyarlama	Kültürel eşdeğerlik	Kültürel ikame	Yerleştirici
başörtüsü	Türkçe	foulard	Uyarlama, Eşdeğeriyle	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerleştirici

Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 47) çeviri stratejilerinden ödünçleme aslında bir çeviri stratejisinden çok sözcük üretme yoludur. Özellikle tarihsel süreçte dile çok önceden girmiş sözcükler söz konusu olduğunda ödünçlenmiş bir sözcüğün çeviri tercihi olarak kullanılması ancak yabancılaştırıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bu durumun bu çalışma bağlamındaki dikkat çekici örneği *fanila* sözcüğü olup sözcük İtalyancadan Türkçeye geçmiştir. Çevirmenler İtalyanca kökenli Türkçe sözcük *fanila* için Fransızca *maillot* sözcüğünü kullandığından benimsediği strateji eşdeğeriyle çeviri olarak kabul edilmiştir. Uyarlama olarak kabul edilmemesinin nedeni aynı giysinin Fransızcada da bulunuyor oluşudur. Öte yandan henüz erek dilde bulunmayan kavramları ve nesnelere temsil eden sözcükler söz konusu olduğunda kaynak dilden sözcüklerin ve öbeklerin ödünçlenmesi yoluyla çevirisinden söz edilebilir. Nitekim Baker'ın (1992, s. 34) sözünü ettiği ödünç sözcükle çeviri yaklaşımında okurun anlamlandırma sürecini kolaylaştırmak üzere çevirmenlerin, yabancı nitelikli sözcüğü erek metinde belirtikləştirmek üzere dipnot, dolaylama ve açıklama gibi yollara başvurdukları bilinmektedir. Bu noktada çevirmen yeni yabancı sözcüklerin bire bir mi yoksa uyarlanarak mı anadiline gireceğine karar

vermesi gereken kişi olarak anadilinin gelişim sürecinde önemli bir sorumluluk üstlenmektedir.

Bu konudaki diğer bir bulgu, eşdeğeriyle ve uyarlama yoluyla çeviri arasında kolay kolay ayırım yapılamamasıdır. Türkçedeki *şalvar* sözcüğünün Fransızcaya *pantolon* olarak çevrilmesi eşdeğeriyle çeviri olarak kabul edilebileceği gibi uyarlama yoluyla çeviri olarak da nitelenebilir. Çünkü uyarlama stratejisine ilişkin Vinay ve Darbelnet (1958, s. 52-53) tarafından yapılan tanım kaynak dildeki durumun erek dilde bulunmaması koşuluyla çevirmenin söz konusu duruma benzer bir durumu erek dilde yaratmak suretiyle başvurduğu bir stratejiye gönderme yapmaktadır. Buradaki sorun, tanımda kaynak dildeki durum ifadesinden kaynaklanmaktadır. Bir durum iletişim kavramı açısından değerlendirildiğinde bağlamın kapsadığı yer, zaman, kişi gibi bilgileri içeren iletişim durumuna karşılık gelmektedir. Örneğin X kişinin, belli bir günde ve yerde, belli bir kişiyle iletişim kurduğu an bir iletişim durumudur. Bu durumlar genellikle evrensel nitelikli olup bu durumlarda ancak söz konusu olan nesnelere, kişiler ve kavramlar yerel nitelikli olabilmektedir. Örneğin genellikle her toplumda insanlar kahvaltı yaparlar, dolayısıyla belli sayıda bireyin birlikte kahvaltı yapması evrensel bir durumdur. Fakat kahvaltının süresi, biçimi, kahvaltıda yedikleri vb. kültürden kültüre, toplumdaki topluma, dilden dile farklılık gösterebilir. Dolayısıyla çeviri açısından sorun yaratan birim durumlar değil bu durumlarda hakkında konuşulan kavramlar, nesnelere, eşyalar gibi birimlerdir. Bu çalışma özelinde değerlendirildiğinde belli bir durumda *başörtüsü* takan birini betimlerken çeviri sırasında değiştirilen şey iletişim durumu değil, iletişim durumundaki giysinin adıdır.

Kültürel unsurlardan bir diğeri olan yiyecek ve içecek adlarındaki bulgulara bakıldığında, birinci bulgu çevirmenlerin yiyecek ve içecek adlarının altısının çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 49) yanı sıra Newmark'ın (1988, s. 81) dile getirdikleri ödünçleme stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Nitekim *pide*, *kaşar peyniri*, *simit*, *cızbiz köfte*, *un kurabiyesi* ve *ayran* için ödünçleme yaklaşımı benimsenmiştir. Bunların çevirisinde dipnotlar verilerek açıklamalar yapılmıştır. Dolayısıyla bu strateji Baker'da (1992, s. 34-36) açıklanmalı ödünç sözcük adıyla anılan stratejidir. Çevirmenlerin bu tercihi bu sözcüklerin kaynak kültüre ait olması ve erek kültürde bir eşdeğerinin bulunmaması ile açıklanmaktadır. Bu nedenle çevirmenlerin kaynak kültüre bağlı kalarak atarım yapmaları Venuti'nin (2001, s. 242) dile getirdiği yabancılaştırıcı yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir. Öte yandan çevirmenler

bu sözcüklerin ikisindeki *cızbız* ve *un* sözcüklerini aktarmayarak eksiltme stratejisi uygulamışlardır.

İkinci bulgu, çevirmenlerin bu unsurların beşinin çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin sınıflamasında (1958, s. 48) doğrudan çeviri stratejileri arasında yer verilen, Newmark'ın (1988, s. 46) aynı şekilde adlandırdığı bire bir çeviri stratejisini kullandıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim *kuru incir*, *kağıt helva*, *yoğurt*, *pilav* ve *şurup* için bire bir çeviri yaklaşımı benimsenmiştir. Öte yandan Türkçeden ödünç olarak alınmış ve artık Fransızlaşmış *yogourt* ve *pilaf* sözcüklerinin çevirisi içinse yine bire bir çeviri stratejisinin kullanıldığı görülmekle birlikte, çevirmenlerin yaklaşımı Venuti'deki (2001, s. 242) yabancılaştırıcı çeviri yaklaşımıdır. Çevirinin yönü (Türkçeden Fransızcaya) açısından değerlendirildiğinde Newmark (1988, s. 81) ile Vinay ve Darbelnet'deki (1958, s. 49) ödünçleme ile Baker'daki ödünç sözcük yoluyla çeviri stratejisi örnekleri olarak da kabul edilebilir.

Bir diğer bulgu çevirmenlerin yiyecek ve içecek adlarının ikisinin çevirisinde Newmark'ın (1988, s. 90) belirttiği açıklama stratejisini ve buna benzer olarak Baker'daki (1992, s. 37-38) ilgili bir sözcükle açıklama stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Nitekim *midye tava* adlı yiyeceği erek metne *moules frites* olarak açıklayarak aktarmışlardır. Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 52) bakış açlarına göre bu durum eşdeğeriyle çeviri şeklinde değerlendirilmektedir çünkü aynı işlevi yerine getiren iki yiyecek söz konusudur. *Balık ekmek* ifadesi ise *poisson avec du pain* olarak açıklanarak erek metne aktarılmıştır.

Buradaki son bulgu ise çevirmenlerin belirlenen yiyecek ve içecek adlarının birisinin çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 52-53) yanı sıra Newmark'ın (1988, s. 46) dile getirdikleri uyarılma stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Aynı strateji Baker'da (1992, s. 31-34) kültürel ikame adıyla anılan stratejiyle benzerlik göstermektedir. Kaynak dildeki öge veya ifadenin erek kültürde bulunmamasından, diğer bir deyişle söz konusu sözcüğün kaynak kültüre özgü birer yiyecek olmasından ötürü çevirmenler bu sözcüğe erek dilde ve kültürde en yakın değerdeki sözcüğü tercih etmiştir. Nitekim *çörek* için *pâtisserie* sözcüğünü kullanmışlardır. Önerilen bu sözcük kaynak dildeki yiyecek adıyla anlamı ve değeri bakımından bütünüyle uyuşmamakla birlikte çevirmenlerin Venuti'nin (2001, s. 240) dile getirdiği yerlileştirici yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Veri tabanımızdaki sözcüklerin çevirisinde kullanılan stratejilere ilişkin özetleyici tablo aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 5.2. Kaynak metindeki yiyecek ve içecek adlarının erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları

Türkçe metindeki sözcük	Sözcüğün ödünçlendiği dil	Fransızca metindeki sözcük	Yaklaşım / Strateji			
			Vinay ve Darbelnet (1958)	Newmark (1988)	Baker (1992)	Venuti (2001)
kuru incir	Farsça	figue sèche	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
pide	Yunanca	pide	Ödünçleme	Ödünçleme	Açıklamalı ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
kağıt helva	Arapça	feuilles de halva	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
yoğurt	Türkçe	yogourt	Bire bir, Ödünçleme	Bire bir, Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
çörek	Türkçe	pâtisserie	Uyarlama	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerileştirici
kaşar peyniri	Farsça	kaşar	Ödünçleme	Ödünçleme	Açıklamalı ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
simit	Arapça	simit	Ödünçleme	Ödünçleme	Açıklamalı ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
midye tava	Yunanca	moules frites	Eşdeğeriyle	Açıklama	İlgili sözcükle açıklama	Yerileştirici
pilav	Farsça	pilaf	Bire bir, Ödünçleme	Bire bir, Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
cızbiz köfte	Farsça	köfte	Ödünçleme	Ödünçleme, Eksiltme	Açıklamalı ödünç sözcük, Eksiltme	Yabancılaştırıcı
balık ekmek	Türkçe	poisson avec du pain	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerileştirici
un kurabiyesi	Arapça	kurabiye	Ödünçleme	Ödünçleme, Eksiltme	Açıklamalı ödünç sözcük, Eksiltme	Yabancılaştırıcı
ayran	Türkçe	ayran	Ödünçleme	Ödünçleme	Açıklamalı ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
şerbet	Arapça	sirop	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı

Kültürel unsurlardan olan ev eşyası adlarındaki bulgulara bakıldığında, birinci bulgu çevirmenlerin bu unsurların yedisinin çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin sınıflamasında (1958, s. 48) doğrudan çeviri stratejileri arasında yer verilen, Newmark'ın (1988, s. 46) aynı şekilde adlandırdığı bire bir çeviri stratejisini kullandıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim *şekerlik*, *enfiye kutusu*, *buhurdan*, *sandık*,

sedir, tespih ve divan için bire bir çeviri yaklaşımı benimsenmiştir. Öte yandan Türkçeden ödünç olarak alınmış ve artık Fransızlaşmış *divan* sözcüğünün çevirisi içinse yine bire bir çeviri stratejisinin kullanıldığı görülmekle birlikte, çevirmenlerin yaklaşımı Venuti'deki (2001, s. 242) yabancılaştırıcı çeviri yaklaşımıdır. Çevirinin yönü (Türkçeden Fransızcaya) açısından değerlendirildiğinde Newmark (1988, s. 81) ile Vinay ve Darbelnet'deki (1958, s. 47) ödünçleme ile Baker'daki (1958, s. 47) ödünç sözcük yoluyla çeviri stratejisi örnekleri olarak da kabul edilebilir.

İkinci bulgu çevirmenlerin belirlenen ev eşyası adlarının üçünün çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 52-53) yanı sıra Newmark'ın (1988, s. 46) dile getirdikleri uyarlama stratejisini, kullandıklarını göstermektedir. Aynı strateji Baker'da (1992, s. 31-34) kültürel ikame adıyla anılan stratejiyle benzerlik göstermektedir. Kaynak dildeki öge veya ifadenin erek kültürde bulunmamasından, diğer bir deyişle söz konusu ifadenin kaynak kültüre özgü birer eşya olmasından ötürü çevirmenler bu sözcüğe erek dilde ve kültürde en yakın değerdeki sözcüğü tercih etmiştir. Nitekim *gülabdan için carafe d'eau de rose, rahle için lutrin ve hacı yağı için de onguent de pèlerin* kullanmışlardır. Önerilen bu ifadeler kaynak dildeki unsurlar anlamı ve değeri bakımından bütünüyle uyuşmamakla birlikte çevirmenlerin Venuti'nin (2001, s. 240) dile getirdiği yerlileştirici yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir.

Buradaki son bulgu çevirmenlerin ev eşyası adlarının birisinin çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 49) yanı sıra Newmark'ın (1988, s. 81) dile getirdikleri ödünçleme stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Nitekim *cezve* sözcüğü erek metne *cezve* olarak aktarılmış ve dipnotta ne anlama geldiği açıklanmıştır. Dolayısıyla bu strateji Baker'da (1992, s. 34-36) açıklamalı ödünç sözcük adıyla anılan stratejidir. Çevirmenlerin bu tercihi bu sözcüğün kaynak kültüre ait olması olarak açıklanmaktadır. Dolayısıyla çevirmenlerin kaynak kültüre bağlı kalarak atarım yapmaları Venuti'nin (2001, s. 242) dile getirdiği yabancılaştırıcı yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir. Veri tabanımızdaki sözcüklerin çevirisinde kullanılan stratejilere ilişkin özetleyici tablo aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 5.3. Kaynak metindeki ev eşyası adlarının erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları

Türkçe metindeki sözcük	Sözcüğün ödünçlendiği dil	Fransızca metindeki sözcük	Yaklaşım / Strateji			
			Vinay ve Darbelnet (1958)	Newmark (1988)	Baker (1992)	Venuti (2001)
şekerlik	Farsça	sucrier	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
enfiye kutusu	Arapça	boîtes à priser	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
gülabdan	Farsça	carafe d'eau de rose	Uyarlama	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerileştirici
buhurdan	Arapça	encensoir	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
rahle	Arapça	lutrin	Uyarlama	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerileştirici
sandık	Arapça	caisse	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
sedir	Arapça	divan	Bire bir, Ödünçleme	Bire bir, Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
tespih	Arapça	chapelet	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
hacı yağı	Arapça-Türkçe	onguent de pelerin	Uyarlama	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerileştirici
cezve	Arapça	cezve	Ödünçleme	Ödünçleme	Açıklamalı ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
divan	Arapça-Farsça	divan	Bire bir, Ödünçleme	Bire bir, Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı

Bir diğer kültürel unsur olan meslek ve ünvan adlarındaki bulgulara bakıldığında, birinci bulgu çevirmenlerin bu unsurların yedisinin çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 48) doğrudan çeviri stratejileri arasında yer verilen, Newmark'ın (1988, s. 46) aynı şekilde adlandırdığı bire bir çeviri stratejisini kullandıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim *paşa*, *padişah*, *vezir*, *başvezir*, *nakkaş*, *eskici* ve *seyyar satıcı* için bire bir çeviri yaklaşımı benimsenmiştir. Öte yandan Türkçeden ödünç olarak alınmış ve artık Fransızlaşmış *pacha*, *sultan* ve *vizir* sözcüklerinin çevirisi içinse yine bire bir çeviri stratejisinin kullanıldığı görülmekle birlikte, çevirinin yönü (Türkçeden Fransızcaya) açısından değerlendirildiğinde Newmark (1988, s. 81) ile

Vinay ve Darbelnet'deki (1958, s. 47) ödünçleme ile Baker'daki (1958, s. 47) ödünç sözcük yoluyla çeviri stratejisi örnekleri olarak da kabul edilebilir. Bunun yanı sıra, çevirmenlerin yaklaşımı kaynak metne bağlı kalındığından dolayı Venuti'deki (2001, s. 242) yabancılaştırıcı çeviri yaklaşımıdır.

İkinci bulgu çevirmenlerin belirlenen meslek ve ünvan adlarının üçünün çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 52-53) yanı sıra Newmark'ın (1988, s. 46) dile getirdikleri uyarlama stratejisini, Baker'da (1992, s. 31-34) ise kültürel ikame adıyla anılan stratejiyi kullandıklarını göstermektedir. Kaynak dildeki öge veya ifadenin erek kültürde bulunmamasından, diğer bir deyişle söz konusu ifadenin kaynak kültüre özgü olmasından ötürü çevirmenler bu sözcüğe erek dilde ve kültürde en yakın değerdeki sözcüğü tercih etmiştir. Nitekim *kurukahveci* için *vendeur de café*, *sultan* için *sultan* ve *muhallebici* için de *pâtissier* kullanmışlardır. Önerilen bu ifadeler kaynak dildeki unsurlar anlamı ve değeri bakımından bütünüyle uyuşmamakla birlikte çevirmenlerin Venuti'nin (2001, s. 240) dile getirdiği yerlileştirici yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Burada dikkat çeken sözcük Fransızcaya Türkçeden geçmiş olan *sultan* sözcüğüdür. Çevirinin yönü (Türkçeden Fransızcaya) açısından değerlendirildiğinde Newmark (1988, s. 81) ile Vinay ve Darbelnet'deki (1958, s. 47) ödünçleme ile Baker'daki (1958, s. 47) ödünç sözcük yoluyla çeviri stratejisi olarak kabul edilmiştir. Öte yandan kaynak metindeki *sultan* sözcüğünün sözlük tanımlarından bir tanesi metindeki anlamı vermesine rağmen, erek metinde kullanılan sözcüğün sözlüklerdeki tanımlarında aynı anlama rastlanmamıştır. Dolayısıyla kaynak dildeki öge erek dile daha önceden ödünçleme yoluyla geçmesine rağmen, sahip olduğu tüm anlamlar erek dil tarafından benimsenmemiş; sadece genel anlamı benimsenmiştir. Nitekim kaynak metindeki *sultan* sözcüğü hem hükümdar, hem de hükümdar çocuğunu nitelerken, erek metindeki *sultan* sözcüğü yalnızca hükümdar anlamında kullanılmaktadır. Çevirmenler bu sözcüğe erek dilde ve kültürde en yakın değerdeki sözcüğü tercih ettikleri için uyarlama veya kültürel ikame stratejisinden bahsedilmektedir.

Bir diğer bulgu ise çevirmenlerin meslek ve ünvan adlarının birisinin çevirisinde Newmark'ın (1988, s. 90) belirttiği açıklama stratejisini ve buna benzer olarak Baker'daki (1992, s. 37-38) ilgili bir sözcükle açıklama stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Nitekim *şehzade* sözcüğü erek metne *enfant de sultan* olarak açıklayarak aktarmışlardır. Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 52) bakış açlarına göre bu durum eşdeğeriyle çeviri şeklinde değerlendirilebilir çünkü aynı işlevi yerine

getiren iki ifade söz konusudur. Öte yandan çevirmenlerin erek metin okuruna yönelik bu tercihleri Venuti'nin (2001, s. 240) dile getirdiği yerlileştirici yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir.

Buradaki son bulgu çevirmenlerin meslek ve ünvan adlarının birisinin çevirisinde kaynak metindeki sözcüğü olduğu gibi aktardıkları, değiştirme yapmadıklarını göstermektedir. Nitekim *şeyh* sözcüğü erek metne *şeyh* olarak aktarılmıştır. Dolayısıyla Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 49) yanı sıra Newmark'ın (1988, s. 81) dile getirdikleri ödünçleme stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Bu strateji Baker'da (1992, s. 34-36) ödünç sözcük adıyla anılan stratejidir. Çevirmenlerin bu tercihi bu sözcüğün kaynak kültüre ait olmasıyla açıklanmaktadır. Dolayısıyla çevirmenlerin kaynak kültüre bağlı kalarak atarım yapmaları Venuti'nin (2001, s. 242) dile getirdiği yabancılaştırıcı yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir. Veri tabanımızdaki sözcüklerin çevirisinde kullanılan stratejilere ilişkin özetleyici tablo aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 5.4. Kaynak metindeki meslek ve ünvan adlarının erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları

Türkçe metindeki sözcük	Sözcüğün ödünçlendiği dil	Fransızca metindeki sözcük	Yaklaşım / Strateji			
			Vinay ve Darbelnet (1958)	Newmark (1988)	Baker (1992)	Venuti (2001)
kurukahveci	Arapça	vendeur de café	Uyarlama	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerlileştirici
paşa	Türkçe	pacha	Bire bir, Ödünçleme	Bire bir, Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
padişah	Farsça	sultan	Bire bir, Ödünçleme	Bire bir, Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
vezir	Arapça	vizir	Bire bir, Ödünçleme	Bire bir, Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
başvezir	Arapça	grand vizir	Bire bir, Ödünçleme	Bire bir, Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
şehzade	Arapça	enfant de sultan	Eşdeğeriyle	Açıklama	İlgili sözcükle açıklama	Yerlileştirici
şeyh	Farsça	Şeyh	Ödünçleme	Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
sultan	Arapça	sultan	Uyarlama, Ödünçleme	Uyarlama, Ödünçleme	Kültürel ikame, ödünç sözcük	Yerlileştirici
nakkaş	Arapça	décorateur	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
eskici	Türkçe	ravauteur	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
seyyar satıcı	Arapça	marchand ambulante	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
muhallebici	Arapça	pâtissier	Uyarlama	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerlileştirici

Çalışmadaki bir başka kültürel unsur olan dinsel ifadeler ile gelenek ve göreneklerdeki bulgulara bakıldığında, birinci bulgu çevirmenlerin bu unsurların beşinin çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 48) ve Newmark'ın (1988, s. 46) aynı şekilde adlandırdığı bire bir çeviri stratejisini kullandıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim *oruç tutmak, şeker bayramı, Kur'an, el öpmek ve ezan* için bire bir çeviri yaklaşımı benimsenmiştir. Aynı durum için Baker'da (2011, s. 76) sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Çevirmenlerin yaklaşımı kaynak metne bağlı kalındığından dolayı Venuti'deki (2001, s. 242) yabancılaştırıcı çeviri yaklaşımıdır.

İkinci bulgu çevirmenlerin dinsel ifadeler ile gelenek ve göreneklerin üçünün çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 49) yanı sıra Newmark'ın (1988, s. 81) dile getirdikleri ödünçleme stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Nitekim *fasıl, maşallah* ve *inşallah* ifadelerinde bu strateji karşımıza çıkmaktadır. *Maşallah* ve *inşallah* ifadelerindeki strateji Baker'da (1992, s. 34) ödünç sözcük adıyla anılan stratejidir. *Fasıl* sözcüğünde ise çevirmenlerin dipnot ekleyerek açıklama yapması, Baker'ın (1992, s. 34) bakış açısıyla açıklamalı ödünç sözcük olarak belirtilen stratejidir. Çevirmenlerin bu tercihi bu sözcüğün kaynak kültüre ait olması ile açıklanmaktadır. Öte yandan çevirmenlerin kaynak kültüre bağlı kalarak atarım yapmaları Venuti'nin (2001, s. 242) dile getirdiği yabancılaştırıcı yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir.

Buradaki bir diğer bulgu ise çevirmenlerin dinsel ifadeler ile gelenek ve göreneklerin ikisinin çevirisinde Newmark'ın (1988, s. 90) belirttiği açıklama stratejisini ve buna benzer olarak Baker'daki (1992, s. 37-38) ilgili bir sözcükle açıklama stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Nitekim *sünnet düğünü* ifadesini erek metne *réjouissances qui suivirent la circoncision* olarak, *fal açmak* ifadesini ise *lire son destin dans les cartes* şeklinde açıklayarak aktarmışlardır. Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 52) bakış açlarına göre bu durum eşdeğeriyle çeviri şeklinde değerlendirilebilir çünkü aynı işlevi yerine getiren ifadeler söz konusudur. Öte yandan çevirmenlerin erek metin okuruna yönelik bu tercihleri Venuti'nin (2001, s. 240) dile getirdiği yerleştirici yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir.

Son bulgu ise çevirmenlerin belirlenen dinsel ifadeler ile gelenek ve göreneklerin birinin çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 52-53) yanı sıra Newmark'ın (1988, s. 46) dile getirdikleri uyarılama stratejisini, Baker'da (1992, s. 31-34) ise

kültürel ikame adıyla anılan stratejiyi kullandıklarını göstermektedir. Kaynak dildeki öge veya ifadenin erek kültürde bulunmamasından, diğer bir deyişle söz konusu ifadenin kaynak kültüre özgü olmasından ötürü çevirmenler bu ifadeye erek dilde ve kültürde en yakın değerdeki ifadeyi tercih etmiştir. Nitekim *Kurban Bayramı* için *fête de l'Aïd* kullanmışlardır. Önerilen bu ifade kaynak dildeki unsurun anlamı ve değeri bakımından bütünüyle uyuşmamakla birlikte çevirmenlerin Venuti'nin (2001, s. 240) dile getirdiği yerlileştirici yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir. Veri tabanımızdaki ifadelerin çevirisinde kullanılan stratejilere ilişkin özetleyici tablo aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 5.5. Kaynak metindeki dinsel ifadeler ile gelenek ve göreneklerin erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları

Türkçe metindeki ifade	İfadenin ödünçlendiği dil	Fransızca metindeki ifade	Yaklaşım / Strateji			
			Vinay ve Darbelnet (1958)	Newmark (1988)	Baker (1992)	Venuti (2001)
oruç tutmak	Arapça	jeûner	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
Şeker bayramı	Farsça	fête du Ramadan	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
Kurban Bayramı	Arapça-Farsça	fête de l'Aïd	Uyarlama	Uyarlama	Kültürel ikame	Yerlileştirici
fasıl	Arapça	fasıl	Ödünçleme	Ödünçleme	Açıklamalı ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
Kur'an	Arapça	Coran	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
el öpmek	Türkçe	embasser la main	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
maşallah	Arapça	mashallah	Ödünçleme	Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
sünnet düğünü	Arapça-Türkçe	réjouissances qui suivirent la circoncision	Eşdeğerlik	Açıklama	İlgili sözcükle açıklama	Yerlileştirici
inşallah	Arapça	inshallah	Ödünçleme	Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
ezan	Arapça	appel à la prière	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
fal açmak	Arapça	lire son destin dans les cartes	Eşdeğerlik	Açıklama	İlgili sözcükle açıklama	Yerlileştirici

Çalışmadaki kültürel unsurlardan biri olan deyimlerin bulgularına bakıldığında, birinci bulgu çevirmenlerin bu deyimlerin otuz beş tanesinin çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 52) adlandırdığı eşdeğeriyle çeviri stratejisini kullandıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim çevirmenler deyimleri çevirirken erek metinde buna eşdeğer bir deyim veya ifade ile aktarmışlardır. Bu durumun örnekleri *can çekişmek, dert yanmak, hava almak, dem vurmak, gözden düşmek, hava basmak, aklına gelmek* vb. gibi deyimlerde karşımıza çıkmaktadır. Newmark ve Baker'ın bakış açılarıyla değerlendirildiğinde bu deyimlerde kullanılan stratejiler farklılık göstermektedir; çünkü çevirmenler kimi yerlerde eşdeğer bir deyim ile aktarım sağlarken, bazı yerlerde ise deyim kullanmaktansa benzer bir ifadeyle aktarma veya açıklama yapmışlardır. Dolayısıyla kaynak metindeki deyim eşdeğer bir deyim ile aktardıkları on dört örnek Newmark'ın (1988, s. 47) belirttiği kültürel eşdeğerlik stratejisi ile açıklanmaktadır. Aynı durum için Baker'daki (2011, s. 76) sözcük üstü düzeydeki stratejilerden benzer anlam ve biçime sahip bir birimin kullanılmasının söz konusu olduğu düşünülmektedir. *Hava almak için prendre l'air, ölçüyü kaçırmak için dépasser la mesure, tuzağa düşmek için tomber dans la piège* vb. deyimlerin kullanılması bu duruma örnek teşkil etmektedir. Örneklerde de görüldüğü gibi erek dile kaynak dildeki aynı anlamı taşıyan ve eşdeğer sözcük öğelerinden oluşan bir deyimle aktarım yapılmıştır. Geri kalan yirmi bir örnekte ise çevirmenlerin deyim kullanmadan aktarım yaptıkları, diğer bir deyişle, kaynak metindeki deyim açıklayarak veya ona çok yakın bir ifade kullanarak çeviri yaptıkları görülmektedir. Bu durumlarda Newmark'ın (1988, s. 90) belirttiği açıklama stratejisinin ve Baker'daki (2011, s. 80) aynı şekilde adlandırılan sözcük üstü düzeydeki stratejilerden açıklama stratejisinin kullanıldığı görülmektedir. Nitekim *can çekişmek* için *agoniser*, *dem vurmak* için *parler de*, *tepesi atmak* için *s'énerver* vb. ifadeleriyle erek metne aktarım sağlamışlardır. Öte yandan çevirmenlerin bu tercihleri erek metin okuruna yönelik düşünüldüğü için Venuti'nin (2001, s. 240) dile getirdiği yerlileştirici yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir.

İkinci bulgu çevirmenlerin bu deyimlerin sekizinin çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 48) ve Newmark'ın (1988, s. 46) aynı şekilde adlandırdığı bire bir çeviri stratejisini kullandıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim *içine işlemek, duygusu uyandırmak, patlak vermek, kekklik gibi, aklına düşmek, yersiz yurtsuz kalmak, ders vermek ve başını dik tutmak* deyimleri için bire bir çeviri yaklaşımı benimsenmiştir. Bunun yanı sıra, çevirmenlerin yaklaşımı kaynak metne bağlı kalındığından dolayı

Venuti'deki (2001, s. 242) yabancılaştırıcı çeviri yaklaşımıdır. Veri tabanımızdaki deyimlerin çevirisinde kullanılan stratejilere ilişkin özetleyici tablo aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 5.6. Kaynak metindeki deyimlerin erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları

Türkçe metindeki deyim	Fransızca metindeki karşılığı	Yaklaşım / Strateji			
		Vinay ve Darbelnet (1958)	Newmark (1988)	Baker (1992)	Venuti (2001)
içine işlemek	travailler de l'intérieur	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
can çekişmek	agoniser	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
dert yanmak	se plaindre de	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
hava almak	prendre l'air	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yerleştirici
dem vurmak	parler de	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
gözden düşmek	perdre ses faveurs	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
duygusu uyandırmak	éveiller le sentiment	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
dili varmak	permettre de dire que	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
patlak vermek	éclater	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
el bebek gül bebek	comme à un bébé	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
hava basmak	forcer la dose	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam fakat farklı biçime sahip birim	Yerleştirici
ballandırmak	enjoliver	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
her kafadan bir ses çıkmak	donner de la voix	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam fakat farklı biçime sahip birim	Yerleştirici
aklına gelmek	venir à l'esprit	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yerleştirici
keklik gibi	comme des perdrix	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
göz yummak	fermer les yeux sur	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yerleştirici
boy göstermek	entrer en scène	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam fakat farklı biçime sahip birim	Yerleştirici
aklına düşmek	descendre dans l'esprit	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
sütten çıkmış ak kaşık gibi olmak	une innocence immaculée	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
başı darda olmak	se trouver dans la détresse	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici

Çizelge 5.6. (devam) Kaynak metindeki deyimlerin erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları

yersiz yurtsuz kalmak	sansabri et sans pays	Bire bir	Bire bir, Açıklama	Açıklama	Yerleştirici, Yabancılaştırıcı
kulak asmak	rester sourd à	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
tepesi atmak	s'énerver	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
ders vermek	administrer une leçon	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
burun buruna gelmek	se trouver nez à nez	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yerleştirici
ölçüyü kaçırmak	dépasser la mesure	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yerleştirici
göz önünde tutmak	prendre en compte	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam fakat farklı biçime sahip birim	Yerleştirici
Allah'a ismarladık	au revoir	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
vız gelmek	se foutre de	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
haşır neşir olmak	se familiariser	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
kan ter içinde	à l'épuisement	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
okulu kırmak	sécher les cours	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
numara yapmak	jouer la comédie	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam fakat farklı biçime sahip birim	Yerleştirici
burun kıvrırmak	bouder	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
hal hatır sormak	demander comment ils allaient	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
görüciye çıkarmak	présenter à un prétendant	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
can yakmak	faire mal	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
tuzağa düşmek	tomber dans le piège	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yerleştirici
iple çekmek	impatient... avec l'espoir	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yerleştirici
başına geçmek	prendre la tête de	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam fakat farklı biçime sahip birim	Yerleştirici
peşinde koşmak	se lancer de	Eşdeğeriyle	Açıklama	Açıklama	Yerleştirici
kulağına çalınmak	entendre parler de	Eşdeğeriyle	Kültürel eşdeğerlik	Benzer anlam fakat farklı biçime sahip birim	Yerleştirici
başını dik tutmak	garder la tête haute	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı

Çalışmadaki ele alınan son kültürel unsur olan mekân adlarındaki bulgulara bakıldığında, birinci bulgu çevirmenlerin bu unsurların dokuzunun çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 48) ve Newmark'ın (1988, s. 46) aynı şekilde adlandırdığı bire bir çeviri stratejisini kullandıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim *konak*, *İş Bankası*, *kahvehane*, *köşk*, *harem*, *lokanta*, *bakkal*, *meyhane* ve *hamam* için bire bir çeviri yaklaşımı benimsenmiştir. Öte yandan Türkçeden ödünç olarak alınmış ve artık Fransızlaşmış *harem* sözcüğünün çevirisi içinse yine bire bir çeviri stratejisinin kullanıldığı görülmekle birlikte, çevirinin yönü (Türkçeden Fransızcaya) açısından değerlendirildiğinde Newmark ile Vinay ve Darbelnet'deki (1958, s. 47) ödünçleme ile Baker'daki (1958, s. 47) ödünç sözcük yoluyla çeviri stratejisi örnekleri olarak da kabul edilebilir. Bunun yanı sıra, çevirmenlerin yaklaşımı kaynak metne bağlı kalındığından dolayı Venuti'deki (2001, s. 242) yabancılaştırıcı çeviri yaklaşımıdır.

İkinci bulgu çevirmenlerin mekân adlarının ikisinin çevirisinde Vinay ve Darbelnet'nin (1958, s. 49) yanı sıra Newmark'ın (1988, s. 81) dile getirdikleri ödünçleme stratejisini kullandıklarını göstermektedir. Nitekim *yalı* ve *muhallebici dükkani* ifadelerinde bu strateji karşımıza çıkmaktadır. Çevirmenler *yalı* sözcüğünü değiştirmeden erek metne *yalı* olarak aktarmışlardır. Dolayısıyla bu strateji Baker'da (1992, s. 34) ödünç sözcük adıyla anılan stratejidir. Çevirmenlerin bu tercihi bu sözcüğün kaynak kültüre ait olması olarak açıklanmaktadır. *Muhallebici dükkani* ifadesi incelendiğinde ise yalnızca *muhallebici* sözcüğünü erek metne aynı şekilde aktardıkları görülmektedir. Buna ek olarak sözcüğe dipnot ekleyerek açıklamada bulunmuşlardır. Bu nedenle bu strateji Baker'da (1992, s. 34) açıklamalı ödünç sözcük adıyla verilmektedir. Öte yandan burada dikkat çeken şey çevirmenlerin meslek adlarında da karşımıza çıkan *muhallebici* sözcüğünü erek metne uyarlama yöntemiyle aktarırken, burada ödünçleme yoluna gitmeleridir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin kaynak kültüre bağlı kalarak atarım yapmaları Venuti'nin (2001, s. 242) dile getirdiği yabancılaştırıcı yaklaşımı benimsediklerini göstermektedir. Veri tabanımızdaki sözcüklerin çevirisinde kullanılan stratejilere ilişkin özetleyici tablo aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 5.7. Kaynak metindeki mekân adlarının erek metne aktarımında kullanılan çeviri stratejileri ve yaklaşımları

Türkçe metindeki sözcük	Sözcüğün ödünçlendiği dil	Fransızca metindeki sözcük	Yaklaşım / Strateji			
			Vinay ve Darbelnet (1958)	Newmark (1988)	Baker (1992)	Venuti (2001)
konak	Türkçe	résidence	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
yalı	Yunanca	yalı	Ödünçleme	Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
İş Bankası	İtalyanca	Banque des Affaires	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
kahvehane	Arapça+Farsça	café	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
muhallebici dükkanı	Arapça	boutique de muhallebici	Ödünçleme	Ödünçleme	Açıklamalı ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
köşk	Farsça	kiosque	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
harem	Arapça	harem	Bire bir, Ödünçleme	Bire bir, Ödünçleme	Ödünç sözcük	Yabancılaştırıcı
lokanta	İtalyanca	restaurant	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
bakkal	Arapça	épicier	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
meyhane	Farsça	taverne	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı
hamam	Arapça	hammam	Bire bir	Bire bir	Benzer anlam ve biçime sahip birim	Yabancılaştırıcı

5.2. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada kaynak metinden alınan 110 kültürel unsur ve bunların erek metindeki Fransızca çevirisi çeviri stratejileri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Öncelikle çalışmanın bu unsurların nasıl sınıflandırıldığı ile ilgili olan araştırma sorusu dikkate alınarak bunlar giysi adları, yiyecek ve içecek adları, ev eşyası adları, meslek ve ünvan adları, dinsel ifadeler ile gelenek ve görenekler, deyimler ve mekân adları şeklinde sınıflandırılmıştır. Çözümlemeler sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde çevirmenlerin yerleştirici çeviri yaklaşımını 54 kez, yabancılaştırıcı

çeviri yaklaşımını ise 56 kez kullandığı tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle çevirmenler ele alınan kültürel unsurların çoğunda kaynak metindeki anlamı erek metinde sağlamak amacıyla kaynak metni önceleyen bir çeviri yaklaşımını benimseyip kaynak metindeki kültürel unsurların anlamsal içeriğini korumak amacıyla aynı anlamı içeren ifadelerle aktarmaya çalışmışlardır. Bunun yanı sıra çevirmenlerin erek okuru ve erek metni de göz önünde tutan bir çeviri yaklaşımı benimsedikleri ve kaynak kültüre özgü bir ögeyi veya ifadeyi erek okur tarafından anlaşılacak öge veya ifadelerle değiştirdikleri tespit edilmiştir. Bu durumun temel nedeni kuşkusuz kaynak ve erek dil ile kültürlerin önemli ölçüde farklı olmasıdır. Bu açıdan çevirmenlerin kaynak dildeki sözcükleri ve ifadeleri erek dile çevirirken doğrudan ve dolaylı çeviri stratejilerine başvurdukları, hem kaynak kültür öğelerini korudukları hem de birbirlerine uzak kültürlerden kaynaklanan değişikliklerden dolayı erek kültürü göz önünde bulundurduğu ifade edilebilir.

Ele alınan bu kültürel unsurların tamamının çevrilip çevrilmediği ile ilgili olan bir diğer araştırma sorusuna gelince yapılan çözümlenmeler sonucunda kaynak metindeki 2 kültürel unsurun erek metne aktarılmadığı ve eksiltme stratejisine başvurulduğu tespit edilmiştir. Bu durumun temel nedeni kaynak metindeki sözcüğün veya deyimın karşılığının erek metinde bulunmamasından ya da çevrileceği zaman erek okur tarafından anlaşılamayacağından kaynaklanmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere çeviri yaparken çevirmemek bir çeviri stratejisidir. Nitekim erek okura yönelik bir tercihte bulunmak söz konusudur.

Yapılan incelemeler sonucunda çeviride kültürel farklılıklara dayalı sorunların dilsel farklılıklara dayalı sorunlardan daha zor olabileceği anlaşılmaktadır. Örnekler çeviride kaynak ve erek dillerin yanı sıra kültürlerin de iyi bilinmesi ve anlaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada çevirmenlerin kültürel engelleri aşabilmek amacıyla her tür çeviri stratejisinden faydalandıkları ve kaynak metinde yer alan kültürel unsurları erek dil ve kültüre aktardıkları gözlemlenmiştir. Son olarak, özellikle çevirmen eğitiminde kullanılmak üzere araç geliştirenlerin kullanımına yönelik olarak çeviri stratejilerinin nesnel ve bilimsel yollarla tanımlandığı, belirlendiği ve örneklerle sunulduğu bir veri tabanının geliştirilmesi gerektiği bu araştırmanın en önemli sonuçlarından biri olarak görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağdemir, Z. (2015). Gelenek-modernlik arasında günümüz Türkiye'sinde başörtülü kadının kamuda çalışma sorunu (Şanlıurfa ili örneği). Yüksek lisans tezi. *Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Şanlıurfa.
- Aixelá, J. F. (1996). Culture-specific items in translation. İçinde Á. Román ve M. C. Vidal (Edt.), *Translation, power, subversion*. (ss. 52-78). Clevedon: Multilingual Matters.
- Akarsu, B. (1998). *Dil-kültür bağlantısı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akççek, E. (2002). Dünden bugüne şerbetçiliğimiz. İçinde M. S. Koz (Edt.), *Yemek kitabı*. (ss. 745-764). İstanbul: Çalış Ofset.
- Akın, U. (2008). Kültür ve mekân etkileşimi: Beyoğlu örneği. Yüksek Lisans Tezi. *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı*, İstanbul.
- Aksoy, B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Aktay, S. (2020). Rus ve Türk kültüründe rakamlı deyimler üzerine kültürdilbilimsel bir inceleme. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(25), 232-246.
- Alptekin, M. (2018). Yörüklerde bir azık türü: çörek. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 381-392.
- Aras, H. (2017). Türkiye’de millî birlik ideali karşısında kültürel kimlikler sorunu. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 7(1), 68-96.
- Arpacı, F., & Tokyürek, Ş. (2015). Çalışan kadınların giyim sorunları. İçinde M. Korkmaz, E. Demiray, Ü. Sevil, Ş. Hablemitoğlu ve Y. Taşkiran (Edt.), *Dünyada Türkiye’de kadın ve şiddet*. (ss. 139-66). Nobel Akademi Yayıncılık.
- Arslanoğlu, İ. (2013). Kültür ve medeniyet kavramları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*.
- Avcı, O. (2020). Kütahya hamamları (12.-19. yy.) ve Türk hamamlarının özgünlüğü. Doktora Tezi. *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Eskişehir.
- Avcı, O. (2021). Türk hamamının özgünlüğü. *Sanat Tarihi Dergisi*, 30(2), 1465-1489.
- Ayhan, F. (2021). Türk geleneksel giyim kültüründe şalvar. *Humanities Sciences*, 16(1), 59-70.
- Bak, H. (2017). Orhan Pamuk’un “Cevdet Bey ve oğulları” romanındaki sosyo kültürel kelimelerin Rusçaya çevirisindeki aktarım problemleri üzerine analiz. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(59), 123-127.
- Baker, M. (1992). *In other words: a coursebook on translation*. London and New York: Routledge.

- Baker, M. (2011). *In other words: a coursebook on translation* (2. baskı). London and New York: Routledge.
- Baloğlu, B. Ş., & Büyükduman, B. (2021). Fasil tarihinde dönüşüm ve direklerarası fasıl refakat gelenekleri. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 9(2), 2783-2804.
- Barcın, S. (2018). Türk soylulara Türkçe öğretiminde kültür aktarım aracı olarak atasözleri ve deyimlerin kullanımı: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Altın Köprü Türkçe öğretimi ders kitabı (B1 seviyesi). *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 3(2), 1-16.
- Bayraktar, G. (2019). Sanatta sosyal bir organizma: eşya. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 8(59), 899-912.
- Berk, Ö. (2005). *Kuramlar ışığında açıklamalı çeviribilim terimcesi*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Beydili, C. (2005). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük*. Ankara: Yurt Kitap Yayın.
- Bezci, G. (2018). Osmanlı toplumunda Ramazan kültürü. Yüksek Lisans Tezi. *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kütahya.
- Bilgin, A. (2021). Culinary traditions of Ottoman Istanbul. *History of İstanbul*, 4.
- Bilgin, N. (2011). *Eşya ve insan*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Bocquet, C. (2008). *La traduction juridique: fondement et méthode*. Bruxelles: De Boeck.
- Bozkurt, N. (2002). *Kavuk*. TDV İslâm Ansiklopedisi. Ankara.
- Bozkurt, N. (2007). Rahle. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34, 413-415.
- Boztaş, İ. (1992). Çeviri, çevirmen, dilbilim ilişkisi, çeviride eşdeğerlik ve kayıplar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 55-65.
- Bulut, M. (2013). Türkçe eğitimi ve öğretiminde dil ve kültür aktarımı aracı olarak atasözleri de deyimlerin önemi. *Electronic Turkish Studies*, 8(13).
- Cary, E. (1985). *Comment faut-il traduire?* Presses Universitaires de Lille.
- Catford, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation*. London: Oxford University Press.
- Catford, J. C. (2000). Translation Shifts. *The translation studies reader*, Londra ve New York: Routledge, 141-147.
- Demir, F. (2022). İstanbul'da bulunan beyaz yakalı çalışanlarda "lokanta" ve "restoran" ikilemi. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 142-151.
- Demir, N. Ö. (2011). Osmanlı devletinde harem kurumu. *Istanbul Journal of Sociological Studies* 0(28), 77-87.
- Demir, Ö., Avcıkurt, C., & Güleç, E. (2019). Eminönü'nde (İstanbul) balık ekmek yeme deneyimleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 201-218.
- Dere, M. (2014). Türk romanında konak ve yalı. Yüksek Lisans Tezi. *Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı*, İstanbul.

Dictionnaire. (2023). *Dictionnaire - TV5 Monde - Langue Française*. 01.05.2023 tarihinde şuradan alındı: <https://langue-francaise.tv5monde.com/decouvrir/dictionnaire>.

Dilidüzgün, Ş. (2015). Teaching Turkish as a foreign language through poetry: from words to worlds/şiirlerle yabancı dil olarak Türkçe öğretimi: sözcüklerden farklı dünyalara. *Bilig*, 75, 249-272.

Doğdubay, M., & Giritlioğlu, İ. (2011). Mutfak turizmi. İçinde C. Avcıkurt ve N. Hacıoğlu (Edt.), *Turistik ürün çeşitlendirmesi* (ss. 433-456). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Elaltuntaş, Ö. F. (2014). Parmak uçlarındaki kültürel hazine: tespah. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED)*, 4(7), 145-174.

Eliot, T. S. (1981). *Kültür üzerine düşünceler*. (Çev: S. Kantarcıoğlu). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Erdem, S. (1992). Buhur. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 6, s. 383-384.

Erden, A. (1998). *Anadolu giyisi kültürü*. Ankara: Dumat Ofset.

Erdoğan, M. (2004). İstanbul'da enfiyecilik. İçinde F. Tıgılı (Edt.), *Ehlikeyfin Kitabı*. (ss. 349-352). İstanbul: Kitabevi.

Ergül, F. (2022). Tarihsel süreç içerisinde Türk toplumunda oturma eyleminin ve mobilyalarının gelişim sürecinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı*, İstanbul.

Eruz, S. (2003). *Çeviriden çeviribilime*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Etimoloji. (2023). *Türkçe etimoloji sözlüğü*. 01.05.2023 tarihinde şuradan alındı: <https://www.etimolojiturkce.com>.

Even-Zohar, I. (1990). Polysystem theory. *Polysystem Studies, Poetics Today*, 11: 1, 9-26.

Evren, B. (1996). *Eski İstanbul'da kahvehaneler*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Fidan, S. (2011). Türk kültüründe askerî giyim-kuşam ve asker modası. *Milli Folklor*, 23(92), 95-105.

Fred, D. (1997). *Moda, kültür ve kimlik*. (Çev. Ö. Arıkan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729(1), 50-57.

Gökler, B. M., & Köşklü, Z. (2019). Balıkesir Zağnos Paşa Camii Haziresi'ndeki kavuk tipleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0(66), 453-478.

Gudykunst, W., & Kim, Y. Y. (1984). *Communicating with strangers: an approach to intercultural communication*. New York: Random House.

Guidère, M. (2008). *Introduction à la traductologie: penser la traduction: hier, aujourd'hui, demain*. De Boeck.

Gülhan, A. (2016). Fal kültürü ve bir manzum nebat falnâmesi örneği. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 16, 145-166.

Günel, N. (2008). Türk dünyasında incir kültürü. *Electronic Turkish Studies*, 3(5).

- Güneş, A. (2014). Sosyolojik olarak din ve toplum ilişkileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 153-164.
- Güneş, B. (2016). Kutadgu Bilig'deki meslek ve unvan adlarının Derleme Sözlüğü'ne yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(4).
- Güneş, Ş. N., & Akcan, T. (2022). Yenilebilir çiçek olarak gülün önemi ve Osmanlı mutfak kültüründeki yeri. *Aydın Gastronomy*, 6(2), 325-334.
- Güngör, M. (2013). Giyim kültürü ve giysiye sahip olma arzuları: giyim mandalası. *Ekev Akademi Dergisi*, 54, 205-211.
- Güngörür, M. N., & Sühendan, M. (2019). Bir gıda olarak midye. *Aydın Gastronomy*, 3(2), 119-127.
- Gürçağlar, Ş. T. (2011). *Çevirinin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Gürsoy, D. (2005). Yemek üzerine denemeler. İçinde K. Toygar ve N. B. Toygar (Edt.), *Türk mutfak kültürü üzerine araştırmalar*. Ankara: THKATV Yayınları.
- Harvey, J. (2012). *Siyah giyen adamlar*. (Çev. E. Yücesoy). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hatim, B. (1990). *Discourse and the translator*. Longman.
- Holmes, J. (2008). Çeviribilimin adı ve doğası. İçinde M. Rifat (Edt.), *Çeviri seçkisi II: çeviri (bilim) nedir?* (ss. 107-119). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Holz-Mänttari, J. (1984). *Translatorisches handeln: theorie und methode*. Suomalainen Tiedekatemia.
- Işın, P. M. (2017). *Osmanlı mutfak sözlüğü*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- İçel, D. (2017). Alaturka Fransızca: Pierre Loti'nin Aziyadé romanında Türkçe sözcükler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(29).
- İnalcık, H. (2007). Padişah. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 34, 140-143.
- Jakobson, R. (2000). On linguistic aspects of translation. İçinde L. Venuti (Edt.), *The translation studies reader*. (ss. 113-118). Londra ve New York: Routledge.
- Jakobson, R. (2012). Çevirinin dil(bilim)sel özellikleri üstüne. İçinde M. Rifat (Edt.), *Çeviri seçkisi II: çeviri (bilim) nedir?* İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kanar, M. (2014). *Buhurdan. Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. <https://turuz.com/book/title/osmanli-turkcesi-sozluyu>. Erişim Tarihi: 11.04.2023
- Karaağaç, G. (2018). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Karaçığ, D. (2000). Rahleler. Doktora Tezi. *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar-ilkeler-teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Katıldı, N. (2019). İstanbul Türk ve İslam eserleri müzesinde yer alan rahleler. Yüksek Lisans Tezi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Van.
- Kılıç, T. (2010). Kentsel mekanların kullanımı ve seyyar satıcılık: Diyarbakır örneği. Yüksek Lisans Tezi. *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı*, Diyarbakır.

- Kılıçkaya, D. (2023). İstanbul hatıralar ve şehir’de gotik bir unsur olarak karanlık ve kasvetli ev/apartman. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2023(1), 1-16.
- Koca, N., & Tüğen, A. E. (2020). Somut olmayan kültür miras listesinde bir değer olan Türk kahvesine coğrafya perspektifinden bakış. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 347-362.
- Kogout, V. (2014). *Dictionnaire des expressions idiomatiques françaises*.
- Kolukırık, K., & Akdoğan, B. (2013). L’“ezan” en tant qu’appel divin pour toute l’humanité du monde entier. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 21-38.
- Köroğlu, G. (2007). Bizans döneminde buhur geleneği ve buhurdanlar. *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi*, 1-13.
- Kravtsov, S. (2005). *Dictionnaire Russe-Français des locutions idiomatiques équivalentes*. Paris, Kossuth, Torino: L’Harmattan.
- Kuleli, M. (2019). Identification of translation procedures for culture specific items in a short story. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 15(3), 1105-1121.
- Kurt, M., & Temur, N. (2014). *Yabancılar için Türkçe B1*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Kalkan Matbaası.
- Kuyumacı, E. (2021). Bilmecelerde metaforik dil üzerine. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(23), 607-621.
- Larousse. (2023). *Dictionnaire Larousse Français*. 15.03.2023 tarihinde şuradan alındı: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>.
- Larson, M. (1984). *Meaning-based translation: a guide to cross-language equivalence*. New York: University press of America, Inc.
- Mahiroğulları, A. (2005). Küreselleşmenin kültürel değerler üzerine etkisi. *Journal of Social Policy Conferences*(50), 1275-1288.
- Mengü, G. (2002). Dil, kültür ve düşünce ilişkisine antropolojik bir bakış. *Antropoloji*(14), 67-80.
- Meriç, R. M. (1952). Nakış tarihi vesikaları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(4), 85-107.
- Mutlu, S. (2020). *Çeviri kuramları ve çeviri eğitimi*. İstanbul: Hiperyayın.
- Nar, M. Ş. (2014). Psiko-antropolojik bir olgu olarak fal üzerine nitel bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(1), 507-524.
- Neubert, A. (2000). Competence in language, in languages, and in translation. *Benjamins Translation Library*, 38, 3-18.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. London and New York: Prentice Hall.
- Newmark, P. (2010). Translation and culture. İçinde B. Lewandowska-Tomaszczyk ve M. Thelen (Edt.), *Meaning in translation*. (ss. 171-182). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Nida, E. (2000). Principles of correspondance. İçinde L. Venuti (Edt.), *The translation studies reader*. (ss. 126-140). Londra ve New York: Routledge.
- Nişanyan. (2023). *Nişanyan Çevrimiçi Sözlüğü*. 12.05.2023 tarihinde şuradan alındı: <https://www.nisanyansozluk.com/>.

- Nord, C. (1988). *Textanalyse und übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer Übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg: Groos.
- Nord, C. (2008). *La traduction: une activité bilingue: introduction aux approches fonctionnalistes*. Arras: Artois Presses Université.
- Nord, C. (2018). *Translating as a purposeful activity: functionalist approaches explained*. London and New York: Routledge.
- Oktay, S., & Guden, N. (2021). Yunan, Türk ve Kıbrıs mutfaklarının gastronomik kültürel yansıması. *Journal of Gastronomy, Hospitality, and Travel*, 4(2).
- Özbek, D. (2000). İnşallah. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.
- Özdemir, M. (2020). Coğrafi işaretler ve Türk mutfak kültüründe bir imge: Espiye pidesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(25), 92-104.
- Özdiñç, A., & Ertin, H. (2021). Sünnetin kısa tarihi ve kültürümüzde sünnet. İçinde M. F. Şimşekoğlu ve B. Özeltay (Edt.), *Tıbbi ve sosyal yönleriyle sünnet cerrahisi*. (ss. 17-30). İstanbul: Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Beşikçizade Tıp ve İnsani Bilimler Merkezi.
- Özer, M. H. (2014). Cumhuriyetin ilk yıllarında milli tüccar oluşturma çabalarında İş Bankası'nın rolü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(2), 351-377.
- Öztoprak, N. (2010). Divan şiirinde giyim kuşam üzerine bir deneme. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 103-154.
- Öztürk, B., & Ertamay, S. İ. (2017). 21. yüzyıla doğru Türk gastronomisi ve geçmişten günümüze gelişiminin etkileri. *ResearchGate Dergisi*, 756-763.
- Pamuk, O. (2007). *Istanbul: souvenirs d'une ville*. (Çev. S. Demirel, V. Gay-Aksoy, J. F. Pérouse). Gallimard.
- Pamuk, O. (2016). *İstanbul-hatıralar ve şehir*. (15. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Polat, Y., & Köse, B. (2021). Fransızcadan Türkçeye çeviride ilgi eyleminin dolaylı yollarla çevirisi. *Litera: Journal of Language, Literature and Culture Studies*, 31(1), 395-422.
- Raková, Z. (2016). *Çeviri kuramları/Les théories de la traduction*. (Çev: Y. Polat). Ankara: Çevirmenin Yayını.
- Rifat, M. (2008). *Çeviri seçkisi I-çeviriyi düşünenler*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Robert, P. (2005). *Le Robert micro - dictionnaire de la langue Française*. Paris: Dictionnaires le Robert.
- Samovar, L. A., Porter, R. E., McDaniel, E. R., & Roy, C. S. (2007). *Communication between cultures*. (6. baskı). Belmont: Thomson.
- Sandıkçioğlu, T. (2007). Hititler döneminde beslenme ve yeme-içme alışkanlıkları. Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı*, Ankara.
- Saraç, T. (2009). *Büyük Fransızca-Türkçe sözlük (grand dictionnaire Français-Turc)*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Saussure, F. D. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (Çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.

- Saussure, F. D. (2001). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. (Çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Selçuk, A. (2005). Kültürlerarası iletişim açısından gündelik iletişim davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(13), 1-17.
- Sezgin, A. C., & Onur, M. (2022). Traditional Turkish cuisine prepared with legumes. *Journal of Gastronomy, hospitality and Travel* 5(1), 170-181.
- Soysaldı, A. (2018). Kültür, sanat ve beşeriyet ilişkisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*(22), 305-315.
- Sunal, F. (2009). Geleneğin beden bulması: anonim tasarım. *Yedi*(2), 31-38.
- Sürücüoğlu, M. S. (1997). Türk mutfağında şerbetlerin yeri ve önemi. *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, 4(11), 26-33.
- Şen, L., & Nas, S. (2010). Kuru incir, üzüm ve kırmızıbiberlerde mikotoksin varlığı. *Akademik Gıda*, 8(3), 24-32.
- Şen, S. (2007). Orhon, Uygur ve Karahanlı metinlerindeki meslekler bağlamında eski Türk kültürü. Doktora Tezi. *Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı*, Samsun.
- Şentürk, L., & Yazıcı, S. (2019). *İslam ilmihali*. (34. baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Şimşek, C., & Duman, B. (2007). Laodikeia’da bulunan ampullalar. *OLBA*(15), 73-102.
- Tanrıkulu, L. (2017). Translation theories. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 7(1), 97-108.
- Tanrıverdi, H. (2018). Din-kültür ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 595-601.
- Taşçı, H. (1996). Temizlik kültürümüzün zarif hatıraları: gülabdan ve buhurdanlar. *Tarih ve Medeniyet* 27, 64-65.
- TDK. (2023). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 09.03.2023 tarihinde şuradan alındı: <https://sozluk.gov.tr/>.
- Tezcan, M. (1990). Geleneksel türk içecekleri. *Türk Halk Kültürü Üzerine Araştırmalar*, 118-127.
- Tezcan, M. (2000). *Türk yemek antropolojisi yazıları*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. John Benjamins Publishing Company.
- Tür, A. N., & Taşdemir, G. (2022). Ankara şapkacılarının sözel, görsel, mekânsal belleği ve temsili: Bozdağ kasket ve Ankara şapka örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 155-175.
- Ulusoy, H. Ö. (2017). Kültürlerarasılık, çokkültürlülük ve etnisite: Eskişehir’deki Çerkeslerin kültürlerarası iletişim pratikleri. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(27), 165-181.
- UNESCO. (1982). *Mexico City Declaration on Cultural Policies*. Retrieved 08.11.2022 from https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals401.pdf

- Uygur, N. (2000). *Kültür kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vardar, B. (1982). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri (No. 492)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Venuti, L. (1995). *Translator's invisibility: a history of translation*. London and New York: Routledge.
- Venuti, L. (2001). *Strategies of translation*. London and New York: Routledge.
- Vermeer, H. J. (1996). *A skopos theory of translation*. Heidelberg: TEXT con TEXT, Verlag.
- Wikipedi. (2023). *Un kurabiyesi*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Un_kurabiyesi. Erişim Tarihi: 08.04.2023
- Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. (1958). *Stylistique comparée du français et de l'anglais: méthode de traduction*. Paris: Didier.
- Wictionnaire. (2023). *Le dictionnaire libre*. 01.05.2023 tarihinde şuradan alındı: <https://fr.wiktionary.org/>.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri stratejileri kuram ve uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yaygın, H. (1981). Yoğurdun Besleme Değeri ve Sağlıkla İlgili Özellikleri. *Gıda*, 6(5).
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yenici, M. (2020). Toplumsal Bellek Kaydı Olarak Ara Güler'in Meyhane Fotoğrafları. *Art-Sanat Dergisi*(14), 557-577.
- Yerasimos, S. (2002). *Sultan Sofraları, 15. ve 16. Yüzyılda Osmanlı Saray Mutfağı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, R. Y. (2019). Kültürel Değerlerin Mikro Dünyası Olarak Sandık İmajı. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(27), 600-610.
- Yıldız, M. (2012). Türk-İslam Kültüründe Gül Algısı. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 7(13), 23-37.
- Yıldız, M. C. (2002). Türk Kültür Tarihinde Kahve ve Kahvehane. *Türkler Ansiklopedisi*, 1189-1198.
- Yıldız, O. (2022). Dijital Kültürde Ramazan Ayı ve Kültür Aktarımı: Rafadan Tayfa Çizgi Film Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(Ö11), 347-355.
- Yılmaz, D. (2001). Türkiye'de Geleneksel Ahşap İşçiliği ve Çağdaş Yontu Sanatı. Yüksek Lisans Tezi. *Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Yılmaz, S., & Yılmaz, M. (2022). Türkiyede Coğrafi İşaretli Köfteler. *International Congress on Food Researches*, 171-182.
- Yücebalkan, B., & Yurtsever, Y. (2018). Osmanlı'da Kahve, Kahvehane Kültürü ve Bir Kurumsallaşma Hikâyesi: Kurukahveci Mehmet Efendi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 13(16), 293-308.

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Ece Okur

Doğum Tarihi :

Yabancı Dil :

Eğitim Durumu : Lisans

Lisans : Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Fransızca Öğretmenliği (2013)
İngilizce Öğretmenliği (Çift
Anadal/2013)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl/Yıllar : Bilfen Çamlıca İlkokulu (2013-2015)
Milli Eğitim Bakanlığı (2015-Halen)

Yayımları (Diğer) : Orhan Pamuk'un "İstanbul-hatıralar
ve şehir" adlı eserindeki giysi adlarının
Türkçeden Fransızcaya çevirisinin
kültürel öğeler bağlamında incelenmesi

Araştırma Alanları : Çeviri, Çeviribilim, Çeviri Stratejileri